

JÓ GYAKORLATOK A BIZTONSÁGOS ISKOLÁÉRT

*A „Biztonságos iskoláért” programban
meghirdetett pályázat nyertes pályaművei*

JÓ GYAKORLATOK
A BIZTONSÁGOS ISKOLÁÉRT

*A „Biztonságos iskoláért” programban
meghirdetett pályázat nyertes pályaművei*

JÓ GYAKORLATOK
A BIZTONSÁGOS ISKOLÁÉRT

*A „Biztonságos iskoláért” programban
meghirdetett pályázat nyertes pályaművei*

A kiadvány megjelenését
az Oktatási és Kulturális Minisztérium támogatta

Lektor:
Mihály Ildikó

Kiadja:
Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet

Felélős kiadó:
Farkas Katalin

ISBN 978-963-682-635-2

TARTALOM

Bevezetés	9
Az ígéretek fája	13
<i>Bethlen Gábor Általános Iskola, Hajdúböszörmény</i>	
Mesélj nekem, Édesanyám! Játssz velem, Édesapám!	17
<i>Jászdózsai ÁMK IV. Béla Általános Iskolai Tagintézménye, Jászkóhalma</i>	
Belső Gondozói Rendszer (BGR) Hajdúsámsonban	21
<i>II. Rákóczi Ferenc Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény, Hajdúsámson</i>	
Egészen ember, egészen élő	27
<i>Andrássy Gyula Szakközépiskola, Miskolc</i>	
„Terepgyakorlat” és „Ellen-Szer”: a játék és tudás ereje	35
<i>Zrínyi Ilona Gimnázium és Kollégium, Nyíregyháza</i>	
Mit? Kinek? Hogyan?	41
<i>Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Gyakorló Általános Iskolája, Alapfokú Művészetoktatási Intézménye, Napközi Otthonos Óvodája, Szeged</i>	

Multikulturális tartalmak, interkulturális nevelés az iskolai erőszak megelőzése érdekében	53
<i>Drávamenti Körzeti Közoktatási Intézmény Darányi Iskolája, Darány</i>	
„Szalmaszál”	61
<i>Hódmezővásárhelyi Többcélú Kistérségi Társulás Klauzál Gábor Általános Iskola, Hódmezővásárhely</i>	
„Minden jó, ha jó a vége”	65
<i>Sipkay Barna Kereskedelmi, Vendéglátóipari, Idegenforgalmi Középiskola, Szakiskola és Kollégium, Nyíregyháza</i>	
„Werkstatt” – Műhelymunka	71
<i>Koch Valéria Középiskola, Általános Iskola, Óvoda és Kollégium, Pécs</i>	
„A biztonságos iskoláért”	77
<i>Kőrösy József Közgazdasági Szakközépiskola, Szeged</i>	
Agresszió- és konfliktuskezelő tréning a Gandhi Gimnázium kollégiumában	91
<i>Gandhi Közalapítványi Gimnázium és Kollégium, Pécs</i>	
Önsegítő és önfejlesztő csoportfoglalkozások	97
<i>Kölcsey Utcai Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény, Körmend</i>	
F É K, azaz Fiatalok az Élet Küszöbén	101
<i>Móra Ferenc Általános Iskola és Művészetoktatási Intézmény, Répcelak</i>	
Tanulói érdekeltségi rendszer - „Takarékossági hőmérő”	107
<i>Dózsa György Általános Iskola, Veszprém</i>	

„A nevelési-oktatási intézmények jó gyakorlatai az intézményekben előforduló erőszak megelőzésében és kezelésében”	113
<i>Egry József Középiskola, Szakiskola és Kollégium, Zánka</i>	
Intézményi mentálhigiénés program működtetése, tapasztalat – jó gyakorlat bemutatása	125
<i>Klebsberg Középiskolai Kollégium, Kaposvár</i>	
„Változtasd meg az életed”	133
<i>Zrínyi Miklós Gimnázium, Zalaegerszeg</i>	
Agresszió kezelése megértő-megengedő módszerekkel	141
<i>Erkel Ferenc Általános Iskola, Gödöllő</i>	
„Ez már tűrhetetlen! Nyúl Elek elviselhetetlen!”	147
<i>Bethlen Gábor Általános Iskola és Újreál Gimnázium Kincskereső Tagiskola, Budapest</i>	
Mediáció	157
<i>Színes Iskola – Személyközpontú Óvoda, Általános Iskola és Gimnázium, Tata</i>	
Jenaplannal az agresszió ellen	163
<i>Általános Iskola, Perbál</i>	
„Együtt könnyebb”	167
<i>Than Károly Gimnázium és Szakközépiskola és Szakiskola, Budapest</i>	
Embi-tan(g)ok – Ócsa	177
<i>Bolyai János Gimnázium és Kereskedelmi Szakközépiskola, Ócsa</i>	
Iskolaőrség a celldömölki városi általános iskolában	181
<i>Celldömölki Városi Általános Iskola és Egységes Pedagógiai Szakszolgálat, Celldömölk</i>	

Az International Language School a Biztonságos Iskoláért	187
<i>International Language School Alapítvány, Budapest</i>	
Szabadidős tevékenységek biztosítása a nevelési funkciók erősítésére	193
<i>Nemes János Általános Művelődési Központ és Könyvtár; Hosszúhetény</i>	
Tudással az agresszió és a diszkrimináció ellen	201
<i>Wesley Kincsei Általános Iskola, Budapest</i>	

BEVEZETÉS

Az utóbbi időkben a – néha még a – közvéleményt is sokkoló iskolai történetek hatására az Oktatási és Kulturális Miniszter még 2008-ban döntést hozott „*Az Iskola Biztonságáért Bizottság*” létrehozásáról. Miután e szakértő testület megvitatta a nevelési-oktatási intézményekben tapasztalt erőszakos történetek problémáit, határozatot hozott egy „*Biztonságos iskoláért*” program azonnali elindításáról, s a feladatok koordinálásával az Oktatókutató és Fejlesztő Intézetet bízta meg. Ennek értelmében, a tennivalók áttekintése céljából, tavaly június 5-én országos konferenciát rendeztünk, ahol kértük a jelen lévőket, hogy az iskolai agresszió megfékezésére irányuló, jónak bizonyult gyakorlataikat, hasznosíthatónak gondolt tapasztalataikat osszák meg velünk és a szakmai közvéleménnyel. A beküldött, és egy szakmai zsűri által a legsikeresebbnek ítélt beszámolókat 2008 végén és 2009 elején – a Budapesten, Pécsen, Veszprémben és Debrecenben – megtartott regionális konferenciákon készítőik előszóiban is bemutatták; az ott elhangzott előadások szerkesztett változatát pedig – ahogyan azt ígértük is – e kiadványban közreadjuk.

Az itt olvasható jó gyakorlatok, hatékonynak bizonyuló módszerek olvastán azonban néhány nagyon hasznos tanulságnak a megfogalmazása is belekivánczik a kötet szerkesztőjének bevezetőjébe. Megállapítható ugyanis, hogy az elharapózó erőszak problémáival szembesülő iskolák lényegében *két irányban* keresik a megoldás lehetőségeit. Egyrészt újabb és *újabb programok* szervezése révén gazdagítják nevelési módszertárukat, másrészt pedig újabb és *újabb* – nem egyszer iskolarendszeren kívüli – *partnerek* bevonásával erősítik, sokszorosítják meg saját erőiket.

Az első csoportba sorolható programok között megismerhetünk különféle, a gyerekek és az iskola közötti *kötődés erősítését* célzó, a gyengébb képességeket

is sikerélményhez juttató képességfejlesztő – művészeti és sport-tevékenységeket kínáló – iskolák olyan tapasztalatait, mint például a hosszúhetényi iskola képzőművészeti, zenei és színjátszó-köri foglalkozásait vagy a gödöllői rajztanárnőnek pusztán a rajzolás élményén keresztül magvalósított agresszióellenes programját. Feltűnően sok olyan kezdeményezés tanúi lehetünk, ahol az iskolák hangsúlyozottan a *szabadidő* értelmes eltöltéséhez nyújtott segítségük révén próbálják – és többnyire tudják is – megelőzni tanulóik viselkedésének negatív irányba történő elkanyarodását. A miskolci szakközépiskola például még tábor is szervez a „legnehezebb” tanulói részére, ahol a nevelők napi 24 órá odafigyeléssel küzdenek a gyerekek alkohol- és drogfogyasztása ellen.

Az iskolai foglalkozások újdonságai közé sorolhatjuk a több helyen is sikert hozó *önsegítő csoportok* működtetését; ezeken a foglalkozásokon ugyanis lehet például konfliktuskezelési jártasságot nyújtani a tanulóknak, mint ahogy azt a Bethlen iskola tanári kara vagy a répcelaki pályázók teszik, de éppen önismerteti programokba is bevonhatják a gyerekeket, ahogyan ez a körmendi pályázónak sikerült.

Ami pedig az egyes iskolákban kidolgozott „saját” programokat, rendezvényeket illeti, nehéz eldönteni, hogy a zánkai „Projekt-nap”, a veszprémi „virtuális” *takarékoskodás*-programja, vagy az ócsai „Tolerancia-nap” és „Beszélő Fal” hozhatná-e meg másutt is a remélt eredményeket. A programújdonságok sorából mindenesetre említésre érdemes még a perbáli iskolában alkalmazott „Jenaplan” módszer, vagy a hajdúsámsoniak Rotterdamban – és örömünkre már hazánkban is – sikeresnek bizonyult *Belső Gondozói Rendszerének* az alkalmazása is.

Örvendetes tényként említjük meg azt, hogy láthatóan mind több iskola él azzal a konfliktusoldó, agressziót megelőző lehetőséggel, amit a legkorszerűbb *mediációs* eszközök alkalmazása kínál. A tatai, a szegedi pályázó iskolák vagy a budapesti Than Károly iskola tantestülete ugyanis – egyebek mellett – már felismerte a *kortársi mediátorok* használhatóságát az iskolai erőszakos cselekmények kialakulásának megelőzésében, illetve a feszültségek feloldásában. Ehhez – természetesen – a tanárok és a kiválasztott tanulók számára elérhetőek azok a képzési programok is, amik során megtanulható nemcsak az a szemléletmód, ami segít felismerni a segítségnyújtás lehetőségeit, hanem elsajátíthatóak az ehhez igénybe vehető technikák is.

A másik csoportba sorolt jó gyakorlatokat – mint említettük – a különféle *partnereknek* az iskolai munkába való bevonása jellemzi. Első helyen természetesen az iskolák számára a *szülőkkel való együttműködés* tűnik a legszük-

ségesebbnek; bár még nem mindenütt általános az olyan szoros kooperáció, mint amilyent a hajdúsámsoni iskola nevelői tanulók szüleivel kialakítottak. Az is szinte általános gyakorlattá vált már, hogy az iskolák – *külső* partnerként – együttműködnek a nevelési tanácsadókkal, a helyi családsegítő szolgálatokkal, mint ahogy ez hatékonyak is bizonyult a miskolci pályázó esetében; arra azonban még alig találunk példát, hogy miként azt a Sipkay szakközépiskola saját rendszerének részévé tette, állandó munkapartneri között egyaránt szerepeljen a Területi Integrált Szakképző Központ és a Pártfogói Felügyelet is.

Akármelyik kategóriába soroljuk azonban a bemutatkozó iskolák munkamódszereit, mindegyikről el kell mondani azt: előkészítésük, elindításuk, működtetésük és kiértékelésük rengeteg *többletmunkát*, plusz-energiát követel meg a pedagógusoktól és az iskolavezetéstől; mint ahogy nem hagyható ki a munkafolyamat közbeni folyamatos ön- és továbbképzés idő- és energiaigénye sem. A megszólalók mégis elsősorban azt látták-látják bennük, hogy olyan segítséget adnak nekik pedagógiai feladataik megoldásában, ami nélkül az iskolák küldetésének megvalósítása is veszélybe kerülhet.

Végezetül még két tanulságra szeretném ráirányítani olvasóink figyelmét. Az egyik az, hogy ez az összeállítás is bizonyítja: az iskolák, a nevelőtestületek *nem eszköztelenek* a nehéz, embert próbáló helyzetekben sem. A másik pedig, hogy ezeket a tapasztalatokat jó lenne eltanulniuk egymástól; azaz érdemes lenne másoknak is élni azokkal a lehetőségekkel, amiket az eredményekről beszámolót készítő tanártársaik felajánlottak.

Farkas Katalin

AZ ÍGÉRETEK FÁJA

Galambos Lajosné, Berta Istvánné

Bethlen Gábor Általános Iskola, Hajdúböszörmény

*„Ne hibáztasd a rossz gyereket!
Azokat hibáztasd, akik elfelejtették
fegyelemre nevelni őket!”
kínai közmondás*

Intézményünk a város egyik legrégebben működő általános iskolája (1902). Tagintézményünk a Hunyadi János Általános Iskola 1981 óta emelt szintű testnevelést oktató osztályokkal működünk. Jelenleg 551 tanulóval 51 pedagógus foglalkozik, illetve 1-1 fő fejlesztő pedagógus, könyvtáros, gyermek- és ifjúságvédelmi felelős és szabadidő-szervező is dolgozik nálunk. A beiskolázási körzetünk négy, egymástól eltérő környezetből tevődik össze (lakótelep, kertváros, a kettő átmenete és a közigazgatásilag Böszörményhez tartozó Hajdúvid). A családok zöme bérből és fizetésből él. Csak kis számban van jelen az átlagtól felfelé jelentősen eltérő anyagiakkal rendelkező család. Egyre növekszik a munkanélküliek, illetve az egyéb tényezők miatt elszegényedő szülők száma. Ez befolyásolja az értékrendet és az iskolával szemben támasztott igényeket is.

A tanév elején szomorúan tapasztaltuk a 3. a osztályban, hogy nagyon nehezen illeszkednek vissza a tanulók az iskola rendjébe. Egyre jobban mutatkoztak rajtuk a „kiskamasz” jegyek. Elvünk mindig a pozitív megerősítés, jutalmazás

volt. Nagyon ritkán és nagyon indokolt esetben alkalmaztunk büntetést. A következőkben bemutatandó módszereket is a megelőzés érdekében hívtuk életre. Tapasztalatunk szerint azoknál a gyerekeknél figyelhető meg az agresszivitás, ahol nincs rendben a családi háttér. A szeretet, a gondoskodás hiánya, az eltorzult értékrend következtében az ilyen tanuló nem érti az iskola értékrendjét. Kettős nevelés hatása alatt áll. Ahol a családban jelen van az erőszak bármilyen formája, ott a gyerek ezt a mintát közvetíti a társai felé. A pedagógusnak tisztában kell tehát lennie azzal, hogy milyen hatások érik otthon a gyereket. Az esetek nagy részében a család hozzáállásán nagyon nehéz változtatni. Első osztálytól fokozott figyelmet kell fordítani ezekre a gyerekekre. Alsó tagozatban lehet a legtöbbet tennie a tanítóknak. Több eszköz és idő is áll a rendelkezésükre. Tapasztalatukat, elért eredményüket át kell adniuk a felsős osztályfőnököknek.

Az osztályterem dekorációjaként készítettünk egy őszi fát. Ezt elneveztük az „Ígéretek fájának”. A falevelekre kerültek az ígéretek. Naponta szóban és néha tettelesen is bántották egymást, ezért ez a mondat került fel elsőnek a fára: „Ami nekem fáj, azt mással *sem teszem!*” Egy csúnya csúfolódás után aztán leültünk beszélgetni. Először én mondtam el, hogy mennyire fáj, amikor kisgyerekként csúfoltak. Majd a gyerekek meséltek el szomorú emlékeket. Megfogalmazták, hogy a szóbeli megalázás, csúfolódás jobban fáj, mint egy kisebb testi bántalmazás. Megértették a falevélre került mondat lényegét.

Szeptember második hetében tartottuk az első szülői értekezletet, ahol megmutattuk a szülőknak a fát, és rávilágítottunk az első mondat jelentőségére. A szülők csodálattal fogadták az ötletet. Elmondtuk, hogy azon a napon az egyik gyerek leírta az üzenő füzetébe ezt a mondatot, mert elfelejtette, és olyat tett, ami a társának fáj. Másnap felkeresett minket az anyukája és megköszönte, hogy ezt a módszert alkalmaztuk. Azóta csak Ádámnak kellett leírnia még egyszer ezt a mondatot. Semmi más bejegyzés nem történt, de a szülei tudták, hogy el kell beszélgetniük vele. Ehhez az ígérethez tartozik az a történet, amikor szünetben egy apróságon „vérre menő” veszekedés tört ki. Lacika odament a fához, rámutatva az ígéretre figyelmeztette a társait. Felnőtt nem tartózkodott a teremben, a gyerekek önmaguk oldották meg a helyzetet.

„*Gyakran használom a köszönöm és kérem szavakat!*” – ez az ígélet akkor fogalmazódott meg, amikor néhány gyerek (a családban hallottaknak megfelelően) durván, parancsolóan szól társaihoz.

„Megpróbálok kedves és türelmes lenni!” – Ez pedig az udvaron játékidőben elszünetelt csúfolódás, bántalmazás miatt került fel a fára, amikor a beszélgetés folyamán kiderült, hogy „én csak visszacsúfoltam, vagy visszaütöttem”.

„Tudok bocsánatot kérni!” Néhány tanuló szokása volt (a család értékrendje miatt), hogy nem vállalta a felelősséget. Igyekezett minden esetben másra hárítani azt. Megbeszéltük, hogy senki sem tökéletes, hibázhat. De a vétkes csak akkor szabadul meg a lelkiismeret-furdalástól, és a csoport is megértőbb, ha beismeri és bocsánatot kér. Ezzel le is zárjuk az ügyet, tiszta lappal indulunk tovább.

„Csak MA nem kell rám szólni!” Julika néni, aki matematikát és környezetet tanít, nehezményezte, hogy néhány tanuló folyamatosan zavarta az órát apróbb, bosszantó dolgokkal. Nem győzte szólóztatni, kérlelni őket. Így mindig csak a mai napon fogadtuk meg, hogy egyszer sem kell rám szólni. Mivel ez az ígélet csak egy napra szól, délután önértékelést tartunk.

„A tudást nem adják ingyen!” A történet a következő: Az egyik héten nagyon besűrűsödtek a feladatok. Zsörtölődtek is emiatt a gyerekek. Karba tettük a kezünket, és sorra megkérdeztem őket, hogyan képzelik a felnőtt életet, mit szeretnének majd dolgozni. Kiszámoltuk, hány évet kell még tanulni és milyen iskolatípusokban. Majd megkérdeztem, hogy ha nem végzik el naponta ezeket a feladatokat, lesz-e esélyük arra, hogy azt tanulják, amit szeretnének. Belátták, hogy minden feladat egy picike lépcsőfok a céljuk felé.

A „Szeretet ereje” Természetesen hozzánk is jönni fog a Mikulás. Az édeségek mellett mindenki kap egy „Szeretet kártyát”. Felírjuk a gyerekek nevét egy-egy lapra, megkérjük őket, hogy írjanak le egy-egy gondolatot (a tanító nénik is) arról, hogy miért lehet őket szeretni. Ezt a nevelők átírják egy szépen kidolgozott ünnepi hangulatú kártyára, így kerül majd a Mikulás zacskóba. Egy ilyen „szeretet kártyának” óriási szerepe van a közösségi nevelésben, és természetesen az egyénnek nyújtja a legtöbbet. Ha mindenki mindenkinek tud egy gondolatot írni, nem lesz peremhelyzetű, önbizalom-hiányos gyermek. „Akinak a lelkében béke van, nem folyamodik erőszakhoz.”

Természetesen a faleveleken úgy szaporodnak az ígéretek, ahogy azt egy-egy aktualitás megkívánja. Nem büntetést alkalmazunk, hanem megelőzést, megbeszélést. Minden problémás esetet megbeszélünk az „Osztályparlamentben”, amit havonta tartunk. Ekkor tartunk önértékelést és csoportértékelést. Elvárjuk, hogy mindenki megfogalmazza a gondolatait. A legnehezebb ilyenkor a gyerekeknek, hogy ne a barátjuk véleményét szajkózzák, ne a szimpátia döntsön, legyen saját gondolata, értékrendje.

Részlet a Bethlen Gábor Általános Iskola Pedagógiai programjából:

„Az őszinte vélemény, a tiszteletteljes, ám nyílt légkör minden közösség építésének fontos feltétele. Ennek érdekében szükséges a gyermek, szülő, pedagógus együttgondolkodása, együttműködése. A személyiség komplex fejlesztése magában foglalja a gyermek önmagához, különböző közösségekhez való viszonyának formálását is.”

A személyiségfejlesztéssel kapcsolatos pedagógiai feladatok a következők: A cél: személyiségfejlesztő nevelés-oktatás, a kulcskompetenciák fejlesztése. A folyamatok: két alappillére:

- megfelelő tanulási technikák elsajátítása:
- a tanulók önismeretének, énképének, szociális énképének fejlesztése.

A személyiségfejlesztés színterei: tanórák, tanórán kívüli foglalkozások, iskolán kívüli foglalkozások. Cél: *Olyan gyerekek indítása a középiskolába, akik képesek a bennük rejlő lehetőségek fejlesztésére, kiaknázására.*

E módszer innovatív eleme az, hogy nem általános szabályok kerülnek fel a fára, hanem a mi kis közösségünk *aktuális problémájára* ad megoldást. Ettől érzik sajátjuknak a problémákat. Törvényként kezelik a levelek tartalmát! Az a gyerek, aki elfelejtette az egyik ígéretet, leírja az üzenő füzetébe. A tanító néni aláírja, de nem tesz hozzá megjegyzést, így nem minősíti a tanuló cselekedetét. Amikor a gyerek otthon megmutatja a szülőknek, neki kell elmondania a történeteket. Ezzel az „Ígéreték fájával” a célunk a hagyományos, már hatását nem elérő büntető módszerek elkerülése.

Szülői fogadtatás: Az egyik tanítvány anyukája megköszönte, hogy ezt a módszert alkalmaztuk, hatásosnak vélte. Megköszönte, hogy nem a hagyományos írásbeli büntetést alkalmaztuk a gyerekével szemben.

Gyermekek fogadtatása: A legnagyobb eredmény az, hogy felnőtt nélkül is működik. A gyerekek egymást figyelmeztetik, betartják és betartatják a megbeszélte ígéreteket, levél feliratokat.

Pedagógusok fogadtatása: Üdvözölték az új módszert, többen tervezik alkalmazását saját csoportjukban.

Nehézségekről nem tudunk beszámolni, hiszen annyira újszerű, hogy a gyerekek azonnal megszerették ezt a módszert Terveink között szerepel a módszer további, hosszú távú alkalmazása, bővítése, fejlesztése.

A címadó *„Ígéreték fája”* bárhol alkalmazható. Akár ebben a formában, akár más ruhába öltöztetve. Könnyen, egyszerűen kivitelezhető, a tartalmát a közösség aktuális problémája adja.

MESÉLJ NEKEM, ÉDESANYÁM! JÁTSSZ VELEM, ÉDESAPÁM!

Beszélgessünk egymással! Érts meg engem!

Belovainé Miklós Judit

Jászdózsai ÁMK IV. Béla Általános Iskolai Tagintézménye, Jászkóhalma

Ebben a programban a gyermek, tanuló egészséges lelki nevelésére helyeztük a hangsúlyt. A nevelésnek olyan színterét igyekeztünk megteremteni, ahol a felszabadult játéktevékenységen keresztül tanulnak tanulóink a felnőttektől, illetve a felnőttek a gyermekektől. Értelmes, érdekes szabadidős-tevékenység biztosításával, ötletadással segítjük a szülőket a gyermeknevelésben, valamint a szülők ötleteinek megvalósítását segítjük eszközök, hely biztosításával.

Községünk a Jászság egyik települése, a Tarna folyó bal partján. Tagintézményünk önkormányzati fenntartású, nyolc évfolyammal működő általános iskola, integrált oktatást és roma kisebbségi oktatást is végzünk. Ökoiskola címünket az idén második alkalommal nyertük el. Nagy gondot fordítunk tanulóink tanórán kívüli nevelésére, és ebbe a tevékenységbe a szülőket és a civil szervezeteket is bevonjuk. Tanulóink kedvelt tevékenysége a sport mellett a manuális foglalkozás, a közös játék, kirándulás és hagyományápolás. A Cigány Kisebbségi Önkormányzattal együttműködve valósítjuk meg a kisebbségi oktatásból adódó feladatainkat. Épületeink felújításra szorulnak, az eszközellátottság megfelelő. Tizenöt fő nevelő négy technikai dolgozó segítségével végzi az oktató-nevelő munkát. Tanulólétszámunk 153 fő.

Iskolánk tanulói közül főleg csak az alsós tanulók vettek/vesznek részt a napközis foglalkozásokon. A felsősök közül sokan csavarogtak délutánonként

az utcán. A szülők, ha otthon voltak is, nem figyeltek rájuk kellőképpen. Ez főként a roma családokra volt jellemző, de előfordult másoknál is. Volt számos olyan eset, hogy a gyermek a szülő után ment az italboltba, játékgépezett, néha még az italba is belekóstolt. Az utcán veszélyes „mutatványokat” hajtottak végre a járművekre nem figyelve, saját és mások testi épségét veszélyeztetve. Az óráközi szünetekben sokat veszekedtek, a nagyobbak a kisebbeket bántották, sokszor még az ügyeletes tanár is tehetetlen volt. Naponta jelentek meg az igazgatói irodában, de sem a beírás, sem az elbeszélgetés nem hatott rájuk. Ekkor gondoltunk arra kollégáimmal, hogy a tevékenykedtetés, a szülőkkel közös programok jó megoldást jelenthetnek erre a problémára.

Az volt a célunk, hogy a gyermek-szülők kapcsolatát megerősítsük, tudatosan közelebb hozzuk őket egymáshoz. Megértessük a szülőkkel, hogy a gyermek a játékok során, az utánzással tanul, példát vesz a környezetéből. Nem elég a drága játékot megvenni, meg is kell a használatára tanítani a kicsiket. A játékszerek megbecsülése és gondos elrakása az értékek megőrzésének egyik módja. Jó alkalom volt megtanítani a mai anyukákat, apukákat a hagyományos játékok elkészítésére, használatára. Két korosztályt céloztunk meg, az egyik a kisiskolás korúak, a másik a 11-13 éves korú tanulók korosztálya. A kisebbek a *„Mesélj nekem édesanyám! Játssz velem édesapám!”* című programban vehettek részt. A nagyobbak a *„Beszélgessünk egymással! Érts meg engem”* című programrészebe kapcsolódhattak be önkéntesen. Mindkét korosztály foglalkozására hívtuk és vártuk a szülőket is, akik kezdetben inkább csak a kisebbeket kísérték el. Akik részt vettek a foglalkozásokon, nemcsak az iskolás gyermekükkel jöhettek, hanem az ovis, vagy a még kisebb gyermekeket is hozhatták. Így „hamar közkedvelté váltak ezek a délutánok. Itt megtanítottuk az anyukákat a gyermekekkel játszani, mesélni, bábót készíteni (közös a gyermekeikkel), beszélhettek gondolataikról, segítettünk nekik hivatali dolgaik elintézésében. Az apukák is részt vettek olykor ezeken, a délutánokon, ahol barkácsoltak; például komposztálót készítettek, madáretetőt szegeltek. Készítettek játékokat (gombfocit, szalmabábót stb.), vagy a farsangi jelmezeket tervezték meg, melyet az anyukák segítségével el is készítettek stb. A foglalkozásokat fél éven keresztül havonta két alkalommal tartottuk az elmúlt évben.

A nagyobbak a *„Beszélgessünk egymással! Érts meg engem!”* című programban vehettek részt. Azonkívül, hogy a tanulóink viselkedése sem az iskolában, sem otthon nem megfelelő, súlyos gondnak éreztük, hogy szókincsük és kifejezőképességük is nagyon szegényes. Ezt még súlyosbította, hogy nem szívesen nyilatkoztak meg egymás előtt. Sokszor tapasztaltuk, hogy az iskolában

a trágár, oda nem illő beszéd szinte általánossá vált a tanulók egymás közötti kommunikációjában. Ezért határoztuk el, hogy tenni kell valamit. Két lelkes kolléga vállalta el ennek a foglalkozássorozatnak a megszervezését, lebonyolítását, ami nyolc foglalkozást jelentett. Eleinte kisebb volt az érdeklődés, majd fokozatosan egyre többen jöttek el. A szülők már a nagyobbakat nem kísérték el, velük szülői értekezleteken beszéltünk erről, és láttuk el őket tanácsokkal az otthoni szülő-gyermek kapcsolat problémáinak megoldásához. A foglalkozásokon sok drámapedagógiai eszközt felhasználtunk, konfliktuskezelő, tréning-jellegű programokat is szerveztünk. Olyan feladatokat is meg kellett oldaniuk a résztvevőknek, amikor más szerepébe helyezték bele magukat, más szögből vizsgáltattuk meg az esetet. Elemeztük az egyes szereplők viselkedését, közösen kerestünk helyes viselkedésformákat. Először játékokban oldottuk a feszültséget, és erre jó volt az *Activity* társasjáték. Majd egyre több szóbeli kommunikációt igénylő tevékenységbe vontuk be őket. Beszéltettük a tanulóinkat, és ennek a foglalkozásnak a hatása érződött a magyar nyelv és irodalom órákon is.

A kisebb gyermekek körében különösen nagy sikere volt annak, hogy szülőkkel együtt játszhattak, a nagyobbak a szülők nélkül érezték jobban magukat a foglalkozásokon. A nevelők érezték a pozitív változást egyes tanulók esetében.

BELSŐ GONDOZÓI RENDSZER (BGR)

HAJDÚSÁMSONBAN

Vértessy Sándorné

II. Rákóczi Ferenc Általános Iskola és

Alapfokú Művészetoktatási Intézmény, Hajdúsámson

Iskolánk egy munkanélküliséggel küzdő, 12.000 lakosú, hátrányos helyzetű al-földi kisváros egyetlen iskolája Debrecen vonzáskörzetében. Tanulói létszám 1.200 fő, 55 tanulócsoporthoz. Tantestületünk létszáma 102 fő. A tanítás több, egymástól távol eső helyen /összesen 6 épületben/ zajlik, amiből három köz-ponti, kettő külterületi /Sámsonkert és Martinka/, továbbá egy eltérő tantervű résziskola, ahol enyhe fokú sérült tanulók képzése folyik. Délelőtti oktatás van, kivételek az iskolaotthonos osztályok, délután pedig művészeti oktatásra nyílik lehetőség tanulóink számára, több művészeti ágban. Pl.: zene, néptánc, képzőművészet. Három felszerelt informatikai teremünk van, 2+1 tornaterem, önálló konyha. Az egyre szűkülő lehetőségek miatt eszközellátásunk nagyon hiányos, múlt századbeli

2000-re már jelentősen növekedett azon tanulók létszáma, akik nehezen tudtak megfelelni a tantervi követelményeknek, beilleszkedési- és magatartási zavarokkal küzdők, „egyéniességükkel” rombolták a közösség életét, munkáját.

Okok:

- a szülők megváltozott szociális és társadalmi helyzete,
- a lakáskörülmények romlása,
- a munkanélküliség,

- az iskolázottság közti különbségek,
- a szülői alkalmatlanság, továbbá
- a társadalom egészére jellemző nemtörődömség,
- a válogatatlan külső hatások (pl. agresszivitást tükröző és sugalló, erkölcsi normákat felrúgó, romboló hatású filmek, számítógépes játékok tömege stb.)
- sok gyermek szorult perifériára úgy az iskolában, mint a családban.

Jellemzők voltak

- bandázás, haverokkal való együtt lógás,
- sorozatos iskolai rendbontás, verekedés, trágár beszéd,
- szándékos rongálás,
- diákrendezvényeken dohányzás, alkohol fogyasztása stb

Egy holland példa alapján (Rotterdam) – ahol a bevándorlók nagy száma miatt az iskolák tanulóközösségének összetétele rendkívül heterogén volt - megkezdtük a *Belső Gondozói Rendszer* megszervezését. Nálunk ez párhuzamosan folyt a Comenius 2000 II. Minőségbiztosítási Rendszer kiépítésével, ami szintén változtatást, szervezettséget, szabályozottságot, rendszerben való gondolkodást, megújulást igényelt és eredményezett.

A tevékenységek sorozata

- Helyzetfeltárás: diagnosztizálás, elemzés, összegzés és értékelés alapján a első évben csak két első osztályban és egy ötödik osztályban vezettük be a BGR-t, mintegy kísérleti jelleggel.
- Ez a három osztály állandóan fókuszpontban volt.
- A problémás tanulókra vonatkozóan egyéni fejlesztési tervet készítettünk.
- A folyamat felülvizsgálatára, a szükséges módosításokra kéthavonta került sor.
- Pozitív hatása már az első évben megmutatkozott, így a következő tanévben az összes belépő új osztályban bevezettük a Belső Gondozást. Így négy év alatt minden tanulónk bekerült a rendszerbe.

Személyi feltételek:

- Belső gondozók, (két-két főállású és órakedvezményes)
- Fejlesztő pedagógusok, (négy fő)
- Logopédus 1 fő (az utóbbi években pedagógiai asszisztensek is besegítenek)

Rendszerszemlélet

BEMENET – ÁTMENET – KIMENET

Megbeszélések:

- *Átadó:* tanév elején első és ötödik évfolyamon, az óvoda és iskola között (óvónők-tanítók)
- az alsó- és felső tagozat között (tanítók és tanárok), tanév közben tanító/tanárváltás miatt.
- *Osztályértékelő – Problémafeltáró:* köztes időszakban, szükség esetén

Egyéni fejlesztési tervek: mindenki tehetséges valamiben, ezért meg kell keresni az egyénben ezt az erősséget és azt, ill. azon keresztül kell fejleszteni.

Visszacsatolás, felülvizsgálat és módosítás minden találkozási pont után. A kezdeti időszakban visszajelzést kértünk és kaptunk a középiskoláktól is.

Jelzőrendszer működtetése (személyes kapcsolatfelvétel, írásbeli, anket stb.):

- Szülői ház
- Gyermekjóléti Szolgálat
- Pedagógiai Intézet,
- Családsegítő Szolgálat
- Gyermekorvos,
- Önkormányzat vonatkozásába.

A pedagógiai program

- Gyermekközpontú pedagógiai program összeállítása,
- Egységes követelményrendszer (magatartás, jutalmazás és büntetés összehangolása,
- Jutalmazási rendszer ösztönző jellegének erősítése, a dicséret előtérbe helyezése,
- Rendbontók közömbösítése dicsérettel és fordítva,
- Drogprevenációs tevékenység megkezdése és folyamatos működtetése,
- Be- és kiléptető rendszer, portaszolgálat működtetése,
- A lopások megelőzése érdekében kamerarendszer felszerelése.
- Házirend közös összeállítása.

A diákönkormányzat önállósága

- A tanulók bevonása minden őket érintő program tervezésébe, döntéshozásba,
- *Iskolagyűlés*, mint a diákok fóruma, nyilvános dicséretetek,
- Osztályközösségek szerepének megnövelése a magatartás és szorgalom értékelésénél,
- *Diák-önkormányzati programok*: összeállítás, aktív részvétel a kivitelezésben,
- Pl. sulibulik, műsorszámok, büfé, karácsonyi vásár, ajándékkészítés, DÖK nap, akadályverseny, pályázatok stb
- sportnap, táborok stb...
- *Iskolarádió* működtetése, műsor, zene összeállítása és felvétele,
- Suli újság,
- Kívánságláda.

A szabadidő hasznos eltöltése:

- Klubfoglalkozások, (pl. lányklub, fészek klub, egészséges életmód csapat),
- Szakkörök (háztartási ismeretek, barkács, sakk, kerámia, tűzzománc stb.)
- Sportág gyakorlása (kézilabda, foci, kosárlabda, talajtorna)
- Pl. ökölvívásban előkelő (első, második) országos helyezések a városi egyesületben,
- Kirándulások havi egy-két alkalommal (pl. korcsolyázás, élményfürdő, múzeumlátogatás, kiállítások)
- Városlátogatások, hegyvidéki kirándulás.

A Szülői Munkaközösség is részt vállal a rendezvények lebonyolításában: szervezés, felügyelet, ajándékozás Mikulásnapon, kirándulásokon való részvétel.

A *kollegák* egy része az első időszakban ellenezte, plusz tehernek érezte ezen tevékenységeket, de mára már teljesen természetessé vált számukra is. A *szülők* elfogadták, s látva a kedvező változást, jó kapcsolat alakult ki az iskola és a család között. A külső partnerek vonatkozásában a *jelzőrendszer* folyamatosan és jól működik. Igaz, hogy néhány évnek el kellett telnie ahhoz, hogy az új rendszer szerint tanuló *diákok* természetesnek vegyék ezeket, de e nélkül már nem is tudnánk elképzelni a munkát.

A menet közben adódott nehézségeket mindig igyekeztünk a lehető legrövidebb idő alatt, legjobb tudásunk szerint megoldani.

A változtatás pozitív hatásai egyre inkább erősödtek. Ezt a gyakorlatot már kilenc éve folytatjuk, így, ha visszagondolok a kezdeti időszakra, óriási fejlődött

tanulóink élete. *Javult a magatartási morál.* Tanulás terén *csökkent a lemorzsolódás, a bukások száma jelentősen visszaesett.* Az iskola életében, diákönkormányzati rendezvényeken, szívesen, örömmel és *tevékenyen vesznek részt, a diákok – tanárok kapcsolata kölcsönös bizalmon alapul, mely közvetlenségre ad lehetőséget.*

Bár a kezdeti időszakban sok munkával, sok plusz feladattal jár ez a gyakorlat, de hosszú távon megéri! Javasolni tudjuk más intézmények számára is!

EGÉSZEN EMBER, EGÉSZEN ÉLŐ

Rémiásné Horváth Ildikó, Albrechtné Rozgova Ildikó

Andrássy Gyula Szakközépiskola, Miskolc

Az iskolai erőszak szorosan összefügg az iskolán kívüli életben megtalálhatóval, éppen ezért a leghatékonyabb módszer ennek visszaszorítására a *prevenció*, azon belül is a másként élés lehetőségeinek megmutatása. Meg kell a diákokat tanítani önmaguk megismerésére, a konfliktuskezelésre, szilárd alapokat kell velük kerestetni, amiken az életük kemény fordulópontjait normálisan tudják kezelni, és mindenekelőtt az értékességüket, szerethetőségüket kell megerősíteni, valamint az idejük eltöltésének módjait kell megtanítani, de nem csak elméletben, hanem a gyakorlatban is.

Intézményünk 97 éves múlttal rendelkezik. Mindig a műszaki középfokú oktatás fellelegvára volt Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. Mára a gépészképzés kibővült informatikai ágazattal, és kéttannyelvű osztályaink is vannak. Az iskolának jelenleg 786 diákja van, ennek több, mint 80 %-a fiú.

A diákok nemcsak Miskolcra, hanem az egész megyéből jönnek, sokan nagyon hátrányos helyzetű falvakból, városokból. Az egész megyében nagy a munkanélküliség, főleg a kisebb falvakban, és a családok nagy része csonka. A 786 diákból 114 hátrányos helyzetű. Iskolánk lehetőségeihez mérten mindent megpróbál, hogy a diákokat ne csak tanítsa, hanem nevelje. Ugyanakkor az anyagi, lelki, együttélési problémákat is segítünk kezelni.

Jó kapcsolatunk van olyan karitatív szervezetekkel, akik egy-egy diákot felvállalnak, és ruhával, tartós élelmiszerrel segítik. A Családsegítő Szolgálat saját szolgáltatásaival áll rendelkezésünkre, illetve minden héten 2 órában jelen vannak az iskolában, amikor bárki bekopoghat hozzájuk. Elsősorban az ifjúságvé-

delmi felelős és az osztályfőnökök feladata a veszélyes helyzetek felderítése és megoldása, ehhez az anyagin kívül minden tárgyi és emberi feltétel rendelkezésünkre áll.

Az az iskolai program, mely 11 éve folyik az Andrássy Gyula Szakközépiskolában, az akkori, a mainál lényegesebb kevesebbeket érintő problémákon való segítség céljából jött létre, de azóta megpróbálunk évről évre igazodni az egyre rosszabb körülményekhez.

Az iskolai erőszak okai:

- a fiatalok többsége nem tudja a szabadidejét értelmesen eltölteni, nem ismerik a pihenés és lelki feltöltődés módjait, a közösségi élményszerzés lehetőségeit, üres az életük
- kulturális különbségek vannak a család , az iskola tanárai illetve diákjai között
- a média káros hatása
- a negatív családi minta, lelki és fizikai bántalmazás a családon belül, amiért az elszennvedő az iskolában „egyenlít”.
- rossz hétköznapi, utcai minta
- a szülők és gyermekeik sem tudják a feszültségeket más módon levezetni
- magánéleti és társadalmi konfliktusaikat nem tudják kezelni
- nagyfokú érzelmi bizonytalanság
- értékvesztés
- a diák látja az agressziót a szülő-tanár viszonyban
- önagresszió.

Konkrét lépések az AGYMK-ban:

- csapatmunka a tanárok között
- csapatmunka a szülők és a tanárok között, bevonva a diákokat is
- megelőzés, felderítés
- az áldozattá válás elleni rendőri előadások
- a tanárok felkészítése
- iskolapszichológus hiányában külső pszichológus bevonása
- MITISZK
- következetes és állandó tanári felügyelet
- „szervezett akciók”
- értelmes szüneti tevékenység: asztalitenisz, udvari lehetőségek
- a „mi” érzés erősítése: kórus, zenekar, sport, túra, táborok
- a tanárok közötti rendszeres megbeszélések

- a diákok felelősségtudatának erősítése
- azonnali, konzekvens és világos reakciók
- a kiégett tanárok „helyreállítása”, „burn out” kezelés
- erőszakmentes kommunikáció
- a szabadidő eltöltési módjainak megismertetése közös programokon
- több és foghatóbb kulturális élmény, újfajta szórakozások
- sport, túra, játékok
- közösségi élményeket adni, közösségeket alakítani
- az olvasás megszerettetése, a zene élménye
- önismereti, probléma megoldási tréningek
- pozitív és negatív minták bemutatása
- a szülők érdekeltté tétele

Drogozás

A drog pótszer, aki használja, megoldást keres problémáira, lelki válságaira, az üresség érzését akarja kompenzálni és boldognak akarja magát érezni. Mindenki azért nyúl a szerhez, mert más megoldást nem ismer, senki nem áll mellette, hogy megerősítse, és felnyissa szemét a valódi örömökre, boldogságra.

Már 11 évvel ezelőtt is bejutott az iskola falai közé a drog, bár nem olyan mértékben, mint manapság. Volt pár kemény szert használó diák, akiknek nagyon zilált családi hátterük volt. Konkrétan egy esetet szeretnék bemutatni.

A fiú elhanyagolt volt, általában nem tanult, órákon nehezen kezelhető volt. Ha ritkán jó napja volt, akkor láttam, hogy nagyszerű esze van, jó logikai készsége és gyors felfogása. Közel egy évbe került, míg a bizalmába fogadott, és elmondta, hogy apjával él egy háztartásban, egy családi házban. Az anyja elhagyta őket, és alkoholista lett. Az apja szerette a nőket, és amikor - elég gyakran - nőt vitt haza, kizárta a fiát a lakásból. A srác ilyenkor a pincében lakott- innen származott ápolatlansága. Apja is drogozott, és amikor jó kedve volt, adott a fiának. A fiú lassan rászokott, és mivel életét és sorsát kilátástalannak látta, egyre keményebb szerekhez nyúlt. Amikor 10. osztályos volt, már heroint használt. Elmesélte, hogy zenél egy rock zenekarban, és ez ad neki örömet, meg persze az alkohol és a drog.

Ő adta az első ötletet. Megpróbáltam pár hasonlóan sebzett diákból és a vállalkozó kedvű kollégákból egy ének- és zenekart csinálni, és mivel meglepően sokan vállalták, nyáron elmentünk egy hétvégére táborozni. Nem sokat tud-

tam akkor még a drogokról - ma már nem is mernék így belevágni. A táborba érkezéskor mindenki ruháját, holmiját átvizsgáltuk - ez volt a részvétel feltétele -, és próbáltunk éjjel-nappal nekik való, színvonalas programokat szervezni, hogy ne nyúljanak a szerhez.

Közösen főztünk bográcsban, mindenki részt vett az előkészítésben, és önként vállalkozók mosogattak; mindenkire rákerült a sor. Mivel hegyekben voltunk, délelőtt és délután is túrázni mentünk, amelynek keretében akadályverseny és egyéb játékok voltak. Napközben 3-4 órát énekelünk és zenéltünk. Este vacsora után játékos vetélkedőket rendeztünk, és tábortűz mellett énekelünk, beszélgettünk.

Az első nap probléma nélkül telt el.

A második nap, késő este az egyik fiú jelezte, hogy társa droghoz jutott, „be-lőtte” magát. Egész éjjel virrasztottunk mellette, de szerencsére túlélte. A következő napon a fiúk maguk vették el társuktól a szert, és állandóan a nyomában voltak (egyedül ő volt heroinfüggő). A harmadik napon véget ért a tábor, és utána következtek a fellépések. Nagyon sok dalt tanultunk, olyanokat, melyeket szerettek. Volt két gitárosunk, akik kísérték az énekeket, elsősorban az iskolai ünnepélyeken, de bárhol szívesen felléptünk, ahova hívtak. És hívtak.

A következő félévben Szegedre mentünk egy bővebb csapattal. Nyertünk egy kommunikációs tréninget, és azon vettünk részt. Ott az alkohol okozta a legnagyobb gondot, de próbáltunk ott is programokat szervezni, még az éjjel nagy részére is. Közben a heroinista fiú elvonó kezelésen vett részt.

A tábor az elmúlt évek alatt kiforrtta magát. 4-5 napos lett, attól függően, hogy mennyi pénzt sikerült pályázatokon nyerni, és a kezdeti 10-12 fő helyett 40 diákot tudtunk rendszeresen (évente kétszer) táboroztatni.

Az első nap, a megérkezéskor, együtt megállapodunk a feltételekről, és felírjuk a napirendet, valamint a házirendet. Ez mindenki számára kötelező, ugyanúgy, mint a pontosság. A legfontosabb, hogy mindent együtt csinálunk és senkinek nincs „szabad programja”.

A táboroknak mindig van egy vezérgondolata; pl. „Miért félek a szeretettől?”, „Együttéléstan”, „Csak eszköz vagy?”, „Egy élet állomásai”, „A teljes életet élő ember portréja”; ezekből a témakörökből előadással készülünk. Ha mód van rá, meghívunk olyan szakembert is, aki besegít. Mindig vannak „segítők”, akik vagy leszokott drogosok, megszabadult alkoholisták, vagy olyanok, akik normális életet élnek, de rá tudják szánni az időt a diákokkal való beszélgetésekre, és értenek is hozzá. És olyanok is vannak, akik meggyógyultak - akár az alkoholból, akár az önértékelési problémából, akár másból -, és ezt felvállalva

odaállnak a még problémákkal küszködő mellé. *Tulajdonképpen nem csinálunk mást, mint együtt élünk velük, eléjük tárjuk azt, amit ajánlunk nekik.*

A tábor a Bükkben van, így vannak nappali és éjszakai túrák, és *mindent közösen csinálunk* (főzés, sport, túra, zenélés, éneklés). A témához kötötteen vannak olyan feladatok, amelyeket a diákoknak csoportokban kell megoldani, pl. riportok készítése a faluban, néprajzi gyűjtőmunka, párosával beszélgetés, olyannal, akit nem nagyon ismer. Esténként pedig beindul a közös beszélgetés. Valami egyszerű kérdésre mindenkinek válaszolnia kell, és ez megnyitja őket. Minden alkalommal hajnalig beszélgetünk, hol együtt, hol külön-külön, igény szerint.

Rengeteget játszunk, és van egy különleges feladat is. A tábor ideje alatt mindenkinek van egy borítékja, melybe az összes többinek levelet kell írni. Alapvető, hogy jó dologgal kell kezdeni, és utána, ha akarja, írhat bárki negatívumot is. Ezeket a leveleket hazautazáskor osztjuk ki, és csak otthon lehet elolvasni.

Az iskolavezetés maximálisan támogatta ezt a programot, ha tudta, anyagiilag is. Igazgató úr minden táborba kilátogatott és ott töltött pár órát, ami sokat jelentett mindenkinek, volt, hogy részt vett az aktuális programokban. A kollégák is érdeklődtek, és ha akartak, mindig eljöhettek. Volt, hogy 6 fiatal kolléga is részt vett. A többiek néha vegyes érzelmekkel fogadták a diákok és a tanárok lelkesedését. A többi diák eleinte irigységgel és megjegyzésekkel nézte a táborozó diákok változásait, jókedvét és szeretetét, aztán a legtöbb igyekezett bejutni a táborozók körébe. Persze, szép számmal maradtak olyanok is, akiket nem érdekelt e kezdeményezés, vagy egyszerűbb volt nekik megjegyzéseket tenni, mint igyekezni a táborokon részt venni. A szülőket viszont sokszor nem érdekelte, hogy hol van a gyerek, hiszen elsősorban nehéz élethelyzetben lévőket igyekeztünk elvinni, de volt olyan is, aki, még évek múlva is mondta, hogy mennyire megváltozott a gyereke.

Minden táborban volt olyan diák - sokszor több is - aki komoly fejtörést okozott, de mivel többen voltunk segítők, együtt mindig meg tudtuk oldani a problémákat, illetve rájöttünk, hogy hosszútávú megoldást csak az elfogadás, és a szeretet adhat nekik. Talán a legtöbbet egymástól kapták, mert sikerült olyan légkört kialakítani, ahol meg mertek nyílni, és aki már túl volt valamilyen megrázkódtatáson, elmondta a többieknek, vagy személyes beszélgetésre vitte a legmélyebben lévőket. Többen 5-6-7 évig is részt vettek, ők tudtak talán a legtöbbet segíteni a többieknek személyes példával.

A táborok végére mindig letisztultak a dolgok, és a problémák, bár nem oldódtak meg, de már tudták, hogy meg lehet oldani, és van olyan ember, akire támaszkodhatnak, sőt, akár több is. A táborban kialakult kapcsolatok ugyanis az iskolában folytatódtak. A külső segítőket is bármikor el tudták érni, és mi, tanárok is a közelükben voltunk és vagyunk.

A tábor eredményei: elsősorban magatartási téren, és az életvitelben mutatkoztak meg. Azok, akik kiszolgáltatottságuknál fogva valami negatív dologban akarták a figyelmet magukra felhívni (feltűnősködés, durvaság, nem tanulás, a gyenge megalázása, alkoholizálás, droghasználat, bűnözés), megtapasztalták, hogy erre nincs szükség, mert ők is szerethetők úgy, ahogy vannak. És van olyan ember, nem is egy, aki elfogadja őket akkor is, ha nem mutatják magukat másnak. Ezek a változások néha a döbbenet erejével hatottak az itthon maradt „haverokra”. Először „cikizték” őket, aztán ki akarták kutatni a titkot. Ez jobban hatott, mint bármilyen előadás.

A hatályos jogszabályok nem szolgálják az iskolák ilyen irányú tevékenységét, mert pont az ilyen diákokkal fordulhat elő, ami nálunk is megtörtént egy osztálykiránduláson, hogy egy súlyosan cukorbeteg diák nagy mennyiségű alkoholt és energiatalt fogyasztott, melynek következtében cukor- és alkoholmérgezést kapott, és kómába esett. Csak az orvosokon múlt, hogy életben maradt, és károsodás nélkül megúszta. A törvény ilyenkor a tanárt teszi felelőssé, pedig nem lehet minden diákkal egy szobában lakni, és állandóan a kezét fogni.

A tábor-program az iskolánkban kiegészül pl. az elsősök szervezett avatásával. Ennek már hagyománya van. Az avatás lényege az, hogy jól mulassanak a felsőbb évesek is, és a kicsik is. Nem kapnak megalázó feladatokat, hanem pl. hangyát kell nekik ringatni és elaltatni, vagy a partraszállást kell eljátszani, vagy énekelniük kell, vagy úszásnemeket bemutatni padokon, és - természetesen - komoly kérdésekre is kell tudniuk válaszolni, elsősorban Andrássy életéből és az iskola múltjából. Az avatók személyéről az osztályfőnökök döntenek, és igazi teljesítmény a felsőbb évesek részéről ide bekerülni.

A tanár azzal nevel, amit él, ami benne van! Ha valaki hiteles, akkor a diákok bizalommal fordulnak hozzá.

A mai erőszak legfőbb okának tartom, hogy a gyerekek ezzel találkoznak a családban, a médiában, és nem ismernek más módot az önérvényesítésre, a problémamegoldásra. Ha viszont megtanítjuk őket, akkor lehet, hogy lemondanak az erőszakról. Természetesen nem mindenki. De a kortársaktól sokkal szívesebben elfogadnak bármit, mint felnőttől.

Programunk folyamatosan változik, színesedik, újabb és újabb esetek készítenek arra, hogy gondolkozzunk, és új megoldásokat találjunk ki. Ha lenne rá anyagi forrásunk, a tanároknak szerveznénk egy „burn out” tréninget. Nagyon fontos ez ebben a világban, ahol anyagi nehézségekkel küzdünk a magánéletben, sorozatos kudarcok érnek a diákoktól és a szülőktől. A kiégés ugyanis szinte törvényszerű. A tréning nagyon sokat segíthet, de sokba kerül.

Munkánk *rövid távú eredményei* mindig azok a diákok, aki mosolygóssá válnak, kik ráébrednek, hogy az élet szép, és elkezdik a saját életüket élvezni, valamint megtervezni, akik célokat képesek kitűzni maguk elé, és azokat meg is valósítani.

Hosszú távú eredménynek az tekinthető, hogy amikor ez a „kór” ragályossá válik, a diákok képesek egymást segíteni, vagy segítőtőhöz küldeni, és amikor egyre több az olyan gyerek, akinek - kívülről szemlélve - semmi oka nincs boldognak és megelégedettnek lenni, mégis az.

„TEREPGYAKORLAT” ÉS „ELLEN-SZER”: A JÁTÉK ÉS TUDÁS EREJE

Szilágyi László (PhD)

Zrínyi Ilona Gimnázium és Kollégium, Nyíregyháza

Egyetlen jó eszköz, jó módszer sem ér célt, ha nem válik az egész közösség életének részévé. Iskolánkban éppen ezért elsődleges feladatunknak tartjuk a *prevenációt*, egy olyan, az egész iskolai közösségre kiható lélektani szemléletmód kialakítását, amely eleve megelőzi a problémákat, s jelentkezésük esetén pedig – az érintett tanulók és osztályok bevonásával – pszichológiai módszerekkel is segít a megoldásokban.

Öt évfolyam egy-egy osztályában heti két órában tartunk *önismereti foglalkozásokat*, s ezen foglalkozások tematikáját részben adoptáltuk a nyelvi előkészítő osztályok első osztályának tanulásmódszertani óráiba (heti egy órában a kilencedik évfolyamon), ahol drámapedagógiai órákat is tartunk (heti egy órában a tizedik évfolyamon). Mindkét „tagozaton” ezen kívül tanulnak táncot is a tanulók. Gyakorlatilag nincs olyan tanulója iskolánknak, aki ne lenne részese olyan foglalkozásoknak, amelyek keretében fejleszthetik társas készségeiket és önismeretüket: megtanulhatják és fejleszthetik önmaguk és egymás személyiségét a kreativitás, a konfliktuskezelés, az érzelmek adekvát – másokat nem sértő – kifejezése, a tolerancia érdekében. Ehhez kapcsolódnak azok az *iskolai és iskolán kívüli foglalkozások*, elsősorban az *ELLEN-SZER Program*, amelyeken a tanulók rendőrtisztek előadásai, büntetés-végrehajtási intézetek, hajléktalanmenhelyek látogatása révén megismerkedhetnek az áldozattá válás veszélyeivel, a bűnmegelőzés fontosságával. Az ELLEN-SZER a társadalom-

ban fellelhető devianciák, káros hatások ellen készíti fel a fiatalokat és egyben egyfajta védettséget, „ellenszert” is felkínál. Pályázatunkban mindkét elemet (az önismereti foglalkozásokat és az ELLEN-SZER Programot) külön, külön tárgyaljuk.

92 éves intézményünkbe is egyre több diák érkezik kistelepülésről, mivel az ismert demográfiai okok miatt a városokban rohamosan csökken a gyermekek száma. Az eltérő családi, szociokulturális háttérű tanulók új követelmények elé állítja iskolánkat is. Örülünk annak, hogy soha sem a problémák után, hanem mindig azokat *időben* észelve sikerült lépnünk.

A 2001/02-es tanévben bekapcsolódtunk a GyISM-OM által kiírt *drog-megelőzési* programba, 2007-ben pedig a *HEFOP*-program keretei között kezdtünk új módszerek kipróbálásába. Mindezen programokat igyekeztünk kiszélesíteni. *Pedagógiai Programunkat* a tapasztalatokhoz igazítva dolgoztuk ki 2004-ben. Tanulmányi és egyéb eredményeinkről dokumentumok és diákjaink felvételi eredményei, őszinte visszajelzései, sikeres életutak tanúskodnak.

Gimnáziumunk központi épülete és egyik kollégiuma forgalmas út mellett fekszik, viszonylag közel az ország egyik legforgalmasabb vasútállomáshoz, s egyben a városközpont, a legismertebb szórakozóhelyekhez. Másik kollégiuma (az Arany János Tehetséggondozó Kollégium) pedig egy olyan telephelyen található a Tiszavasvári út mentén, amelyet megosztva használ a halmozottan hátrányos helyzetű tanulókat nagy számban tanító Bencs László Szakiskolával. Gimnáziumunk tanulólétszáma 744 fő, s ezen tanulók 25 %-a hátrányos helyzetű tanuló. Kirívóan erőszakos cselekményekre nem került sor, de érzékeltük a növekvő intolerancia, a közömbösség, és az individualizmus, egyes tanulók kiközösítésének veszélyeit.

Iskolánk 2002-től részt vesz a *Hátrányos Helyzetű Tanulók Arany János Tehetséggondozó Programjában* is. A kistelepülésekről érkező, szociális értelemben hátrányos helyzetű tanulók számára ez a program célul tűzte ki a felsőfokú tanulmányokra való előkészítést, ennek érdekében a műveltségi hátránykompenzációt, az egészséges önkép, az önmenedzselési képesség, a tanulás iránti igény fejlesztését, az esélyteremtést, a térségi, etnikai, szociális hátrányok leküzdését. A program, a maga előkészítő (gazdagító) évével, tehát az öt évfolyamos képzéssel, speciális elemeivel, pl. a havonta egyszer kötelező kollégiumi hétvégékkel különösképpen szolgálják a fentebbi célokat. Az önismereti foglalkozásokat heti két órában öt évfolyamban és csoportbontásban (16-18 fős csoportokkal) tartjuk, anélkül hogy ez jegyadási kötelezettséggel járna (A bizonyítványban a „részt vett” vagy a „nem vett részt” bejegyzés kerül.)

Ezen alkalmakkor csoportmunkában – mindig élményszerűen, az „itt és most” szellemében – kerül sor a játékos, ember-és társismereti, személyiségfejlesztő gyakorlatok lebonyolítására és feldolgozására, az énkép, az én-hatékony-ság, a kreativitás, az alkotókedv, a konfliktuskezelés, a pályaaorientáció, a társadalom érték-és normarendszer kibontása és megszilárdítása érdekében. Az öt év tematikája ezen céloknak felel meg: I. „Ismerd meg önmagad és társaid!” (énkép, testkép, kreativitás) II. „Jól csak a szívével lát az ember.” (érzelmeink, szerelem és barátság, agresszió, kíváncsiság). III. „Test és lélek harmóniája.” (szorongásaink, félelmeink és oldásuk, stressz és megküzdés, konfliktusaink és kezelésük) IV. „Én-Te-Ő-Mi-Ti-Ők” (szerepek, nemi szerepek, versengés, empátia, kommunikáció, meggyőzés, sztereotípiák és előítéletek.) V. „Arra születtem” (konformitás, identitás és identitáskrizis, értékeink, pályaválasztás és jövőkép). Ezeken a területeken bármilyen súlyos érzelmi deficit és a konstruktív megoldások ismeretének hiánya akár a csoport akár az egyén szintjén agressziót eredményezhet. Mindennek elébe kívántunk menni. Egyetemes emberi értékeket szeretnénk középpontba állítani, melyek, (mint az együttműködésre való képesség, az alkotásvágy) a jövő munkavállalói számára is alapvető fontosságúak lesznek.

Meggyőződésünk, hogy minden kreatív, játékos, az egész személyiséget, a test-lélek ember egészét kívánó játékos foglalkozások, mint az önismereti órák, a drámapedagógia, a csapatsportok, az ének-zene, közös karitatív gyűjtőakciók (stb.) eleve csökkentik az agresszív megnyilvánulások előfordulását, és nagymértékben elősegítik a harmonikus személyiség kibontakozását. Mindezekhez kapcsolódnak társadalomismeret és etika órák keretében a szociális érzékenységet erősítő, a másik (az esendő) ember elfogadását segítő „terepgyakorlatok”, látogatások és találkozások, pl. a helyi OLTALOM Hajléktalanellátó Intézet munkatársaival, a hajléktalanokkal, az Anyaóvóval, a helyi egyházak képviselőivel, az ÉLIM Egészségügyi Otthon munkatársaival és beteg fiataljaival. A találkozókról élménybeszámolót készítenek a diákok, amelyek szinte kivétel nélkül kiemelik ezen tapasztalatok szemléletformáló, értékadó jelentőségét.

Abban az esetben, ha tényleges problémáról, az egyént vagy a közösséget érintő atrocitásról, bármilyen tanulási vagy magatartási zavarról van szó, igénybe vehetünk pszichológusi segítséget is a krízisintervencióra, a problémák kezelésére és oldására. Egyik (benti) kollégiumunkban heti öt órában tart fogadóórát a helyi Nevelési Tanácsadó pszichológusa, az Arany János Tehetséggondozó Kollégiumban pedig félállásban dolgozik iskolapszichológus, aki másik fél állásában tanárként, a diákok körében is jól ismert.

Mindezen órák megtartásához a Debreceni Egyetem akkreditált 180 órás képzésén részt vett 11 kollégánk, egy kollégánk megszerezte a mentálhigiénés képesítést, ketten a drámapedagógiai végzettséget, egy pedig a pszichológusi diplomát. Két kolléga vett részt a Páskuné Kiss Judit szerkesztette *„Varázsszem. 21 játéksomag önismereti foglalkozások vezetéséhez”* című kiadvány megírásában (Arany János Tehetséggondozó Program Intézményeinek Egyesülete, Miskolc, 2006.) Gimnáziumunk nyelvi előkészítő osztályaiban szintén merítünk ezen foglalkozások anyagából kilencedik évfolyamon a heti egy órás tanulásmódszertani órák, tizedik évfolyamon a szintén heti egyórás drámapedagógiai órák gazdagítása érdekében. A foglalkozások inspirációt, emberi, szakmai és technikai háttérrel nyújtottak az osztályfőnökök számára is osztályfőnöki órák tartásához, (kirándulások alkalmával) játékos együttlétek megszervezéséhez.

Az önismereti foglalkozásoknak kezdettől fogva örültek a tanulók, s mind a szülők, mind a kollégák elismerték hasznosságukat. Nehézséget jelentett azonban az egyébként is túlterhelt tanulók számára a megfelelő foglalkozási időpont kiválasztása és esetenként annak a szemléletnek a kialakítása a gyakorlatban, hogy az „Önismeretet”, a „Terepgyakorlatokat” ne egy plusz tantárgynak, hanem valóban a feltöltődést, az igazi emberi, érzelmi gazdagodást elősegítő alkalomnak éljük meg. Ennek megvalósulása nagymértékben függött és függ a tanárok felkészültségétől, hozzáállásától és gyakorlatától.

Az önismereti és drámapedagógiai órákat a továbbiakban is az eddigi súlylyal és jelentőséggel kívánja kezelni intézetünk. Az önismeret és személyiségfejllesztés (pontosabban az ember-és társismereti foglalkozások) eleve – a tanulásmódszertannal együtt – az országos Arany János Tehetséggondozó Program egyik integráns és meghatározó eleme (*„Arany János-i blokk”*.) A „terepgyakorlatokat” is a eddigieknek megfelelően, sőt, ha lehetséges további elemekkel bővítve (pl. önkéntes, karitatív munkák szervezése) is folytatni kívánjuk.

A Debreceni Egyetem Pedagógiai Pszichológiai Tanszékével fennálló kapcsolatunkat a továbbiakban szeretnénk elmélyíteni. Ennek formáját jelenthetik a továbbképzések (pl. autogén tréning), és az elért eredmények módszerek továbbadása, terjesztése Erre lehetőséget ad, hogy iskolánk térségünkben bázisiskolai feladatokat tölt be. Különösen fontos, hogy az önismeretben és tanulásmódszertanban rejlő lehetőségeket ne csupán a gimnáziumi, hanem az általános iskolai tanárkollégák is megismerhessék, hiszen mint minden pedagógiai eszköz és módszer annál hatásosabb, minél hamarabb és intenzívebben kerül alkalmazásra. Valójában valamennyi iskolában és településen szükséges

volna vagy az ének-zene vagy a testnevelés órák számának emelésére, és/vagy a fentebbihez hasonló, annak megfelelő személyiségfejlesztő órák bevezetésére.

Az ELLEN-SZER programról

Az ifjúkori bűnözés tendenciái a legutóbbi években kedvezőtlen irányba mozgultak el, elsősorban a kiskorúakat érő bűncselekmények felé. Az áldozati kör - és ne felejtjük el, az elkövetők is azok - leginkább a fiatalkorúak vonatkozásában emelkedik, ezért felmerült annak igénye, hogy a szervezett, iskolai biztonságra nevelő tevékenységet a középiskolások irányába is kiterjesszük. A most elkészült Program a középiskolás korú fiataloknak szól, célirányosan a 16-17 éveseknek. Az „ELLEN-SZER” a társadalomban fellelhető devianciák, káros hatások ellen készíti fel a fiatalot és nevéből adódóan megoldásokat, ha úgy tetszik védettséget, „ellenszer”-t is felkínál. A fiatalok az oktatókkal együtt keresik a kihívásokra a megoldásokat, alternatív lehetőségeket.

Ez a program célul tűzte ki, hogy a középiskolás korosztályt bevonva saját problémáinak felszínre hozásába, megismerésébe, az érzelmi nevelés kínálta eszköz-, módszer-rendszer felhasználásával törekedjen a fiatalok életminőségének javítására, nyújtson részükre segítséget abban, hogy egy biztonságos életmódot legyenek képesek kialakítani maguk számára. Fontosnak ítéljük, hogy ne a fiatalok helyett, hanem velük együtt gondolkodva, segítsük őket abban, hogy a rájuk leselkedő veszélyeket fedezzék fel, alakítsák ki azokat a mechanizmusokat, melyek segítik őket abban, hogy sikerrel vegyék fel a harcot azokkal a jelenségekkel szemben, melyeket el kívánnak kerülni.

A program nagy teret szentel annak, hogy a fiatalokat leginkább érő erőszakról, valamint a káros befolyásként is aposztrofálható drogokról pontos, hiteles képet kaphasson a célkorosztály. Továbbra sem mellékes, hogy a kamaszok hogyan, milyen attitűddel közelítenek a rendőrökhöz, a rendőrség munkájához. A nevelési munka eredményességét ugyanis az is befolyásolhatja, ha a rendőrségről, a rendőri munkáról nem megfelelő kép alakult ki a fiatalban, ezáltal az oktató rendőr nem válthat hitelessé, értékközvetítővé.

Nevelési célok:

- A döntési képesség, aktivitás fejlesztése,
- A társadalmilag helyes értékrend kialakítása,
- Az önálló gondolkodásra nevelés,

- A helyes önazonosság, önismeret,
- A szociális képességek, készségek fejlesztése;
- Szeretetteljes emberi kapcsolatok kialakítása,
- Fejlett együttműködési készség,
- Tolerancia,
- Szenvedélymentes életvitel,
- Jogkövető életmód és
- Helyes konfliktuskezelési technikák elsajátítása

Alkalmazott nevelési módszerek:

- Ösztönzés
- Segítségadás
- Tények, jelenségek bemutatása
- Oktató személyes példája
- Beszélgetések, viták
- Közösségi tevékenységek
- Követendő egyéni és csoportos minták bemutatása
- Szituációs és szerepgyakorlatok
- A tematika hét, egyenként összefüggő 2x45 perces foglalkozásból áll, melyet egyedi igényeknek megfelelően bővíteni lehet.

Az utóbbi években a növekvő gazdasági, megélhetési nehézségek, a szétomló családok, a szűkebb és tágabb társadalomban fel-felbukkanó bűnözés, a médiában uralkodó agresszió és a növekvő iskolai erőszak ellenére iskolánkban nem nőtt az erőszakos cselekmények száma, s ami az egymásra való odafigyelést, az empátiát, a jó, oldott, együttműködő iskolai légkört illeti, ott kisebb-nagyobb mértékben fejlődést is lehet érzékelni. Mivel a tanórák hagyományos kerete az osztály, sok esetben a bevált gyakorlat hasznossága is osztályról osztályra változhat. Ez a tény a továbbiakban is felhívja a figyelmet az osztályközösségek építésének és tudatos formálásának jelentőségére.

MIT? KINEK? HOGYAN?

*Konfliktuskezeléssel a gyakorlóiskolában előforduló
erőszak megelőzésért*

dr. Császárné Joó Gyöngyi,
Farkas Zsuzsanna, dr. Zsigriné Sejtes Györgyi
Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Gyakorló Általános Iskolája,
Alapfokú Művészetoktatási Intézménye, Napközi Otthonos Óvodája, Szeged

„A konfliktus nemcsak probléma, baj, átok lehet, hanem a fejlődésnek újabb lendületet adó energiaforrássá is válhat. Erre akkor van esély, ha a vezető helyesen ismeri fel a jellegét és tulajdonságait, és megtalálta a megoldáshoz vezető helyes utat. Ebben a vonatkozásban is – akárcsak a többi vezetői szituációban – a rugalmasságon és határozottságon, az alkalomhoz illő helyes út megválasztásától függhet a problémamegoldás, lényegében a vezetés sikeressége.

A jó vezető ezek ismeretében képes a viselkedésmódját változtatni aszerint, hogy megítélése szerint mire van szükség az adott szituációban.”

(Hoffmann Rózsa)

1. Bevezető

A konfliktus az emberi élet elválaszthatatlan részeként jelen van a társadalomban, az iskolában, mindenfajta emberi tevékenységben és kapcsolatban. A pedagógiai gyakorlat a konfliktusokat általában negatívumokként fogja fel.

Annnyiban valós ez a megközelítés, hogy az iskolai erőszak terjedése nagyrészt annak köszönhető, hogy konfliktuskezelési technikáink ösztönösek, esetlegesek. A konfliktusos szituációk gyakran nem tisztázódnak, feloldásuk részleges, ezért gyakran súlyosabb ütközésekbe torkollanak, elmélyülnek, elmérgesednek az elviselhetetlenségig fokozva a feszültséget, és ez táptalaja az agresszióknak. A pályázatban leírt és megvalósított koncepciónk szerint viszont, ha a nevelőtestület tagjai birtokában vannak a hatékony konfliktuskezelési technikáknak, akkor az iskolában kirobbanó és lappangó konfliktusok megoldása a mindennapi pedagógiai gyakorlat részeként segíti az agresszió megszüntetését, ugyanis a gyerekek a mintákat elsajátítva maguk is hatékonyan alkalmazzák azokat.

Munkánkban összefoglaljuk, hogyan fejlesztettük nevelőtestületünk tagjainak készségeit konfliktuskezelés területén, milyen tréninget dolgoztunk ki, hogyan valósítottuk meg elképzeléseinket.

Intézményünk közel nyolc évtizede Szeged városának egyik meghatározó nevelési-oktatási intézménye. Meghatározó szerepét több dolognak köszönhetik: frekvenciált helyen fekszik, könnyen megközelíthető, a klinikák és a felsőoktatási intézmények közelsége miatt az ott dolgozó szülők szívesen adják gyermekeiket a gyakorlóiskolába, így többségében értelmiségi szülők gyermekeiből állnak össze a tanulóközösségek. Az iskola tárgyi felszereltsége az átlagosnál magasabb színvonalú a pályázatoknak és az innovatív munkának köszönhetően. A nevelőtestület jól felkészült, magasan kvalifikált, hivatásukat szerető pedagógusokból áll, akik az alapfokú nevelő-oktató munka és a művészeti alapiskolai munka mellett nagyon sok más feladatot látnak el, sokirányú egyéb tevékenységet folytatnak.

2006 óta belső továbbképzéseket szervezünk a kollégáknak (elsősorban a HEFOP 3.1.3-hoz kapcsolódóan), melyeket olyan, az iskolánkban dolgozó tanárok vezetnek, akik szakmetodikusként, trénerként képesítést szereztek. E keretek között kezdtük el a jelen pályázatban leírt jó gyakorlatot, a konfliktuskezelési tréninget is.

Az iskolában több szintén is jelen van a konfliktusok lehetősége. Hiszen – helyzetükből, közvetlen érdekeltségükből adódóan – képviselhetnek egymástól eltérő véleményt például az iskolavezetés és a nevelőtestület tagjai, az egyes pedagógusok, a pedagógusok és a szülők, a pedagógusok és diákjaik, az egyes tanulók, illetve tanulócsoportok. Az ellentétek sokszor nyílt konfliktusban öltenek testet. A pedagógiai gyakorlatban előforduló konfliktusoknak az utóbbi években nemcsak a száma nőtt meg, hanem tartalmuk is változatosabb lett.

Az iskola alapkapcsolatának számító *tanár-diák viszony* gyökeresen átalakult. A hagyományos hierarchia már a hatvanas évek végétől kezdett fellazulni, a pedagógus pozíciójából eredő tekintély nem működött a régi formában. Míg régen elegendő volt az elvárt kérdésekre történő elvárt válaszok sulykolása, és a mögöttes gondolatokkal kevesen törődtek, ma a működőképes, igazi tekintélyt az a hiteles személyiségű pedagógus hordozza, akinek megvannak a sajátos stratégiái a véleménykülönbségek kezelésére.

Ma már valamennyi pedagógusnak alkotmányos joga saját értékeit képviselni tanítványai előtt (anélkül hogy hatalmi eszközökkel kívánná rájuk erőltetni saját elképzeléseit), s kötelessége – tiszteletben tartva a szülők világnézeti (vallási, politikai) meggyőződését – segíteni őket saját értékrendjük kialakításában. Ez pedig hihetetlenül nehéz, számtalan konfliktushelyzetet indukáló folyamat, egészen másfajta, mint amilyenre korunk nevelői az évtizedek során szocializálódtak. A problémát bonyolítja, hogy egy mindenki számára titokzatos, érdekfeszítő, izgalmas, ugyanakkor félelmetes, mindenképpen határtalan informálódási lehetőséget hordozó új kultúrtörténeti szakasz vette kezdetét.

Esetenként elképzelhető az is, hogy a feszültség a pedagógus *nevelési stílusának* a következménye, túl szigorú vagy túl engedékeny, következetlen vagy az igazságtalanságig következetes. Favorizálja vagy háttérbe szorítja, diszkriminálja egyes tanítványait. Figyelmen kívül hagyja a gyerekek érzékenységét, nem tartja be ígéretét.

Az iskolai konfliktusok mennyiségi gyarapodásához hozzájárul a *pedagógusok szakmai elbizonytalanodása*. Az elbizonytalanodás oka egyrészt, az hogy a pedagógus hivatásából adódó nevelői feladata a tanítványok felkészítése a jövőre, de ez a jövő csak részben prognosztizálható. Továbbá az egzisztenciális biztonság hiánya, az iskolák közötti versenyhelyzet, az iskolai teljesítmény túlhajtása (miközben a gyerek szükségletei figyelmen kívül maradnak). Ezek az okok általánossá teszik az iskolákban eluralkodó rossz hangulatot, s erőteljesen rányomják a bélyegüket pedagógus és diák mentálhigiénés állapotára.

A tantestületeken belüli nézeteltérések, összecsapások számának növekedését elősegíti az állás- és pozícióvesztés lehetősége, az emiatt fellépő rivalizálás. A versenyszellem, ameddig ösztönöz, előre vihet, de ha megnő a „győztesek” és „vesztesek” közötti különbség, az kizárja a kooperáció lehetőségét, és felerősíti a bizalmatlanságot, lehetetlenné teszi az érdemi együttműködést. Ilyen körülmények között pedig *megnő az általános feszültségi szint*, ami fokozza a konfliktusok kialakulásának lehetőségét. A feszültségi szint növekedéséhez nagyban hozzájárul, hogy a pedagógustársadalom zöme a rendszerváltás vesz-

tesei közé sorolja magát, s eleve bizalmatlan a sikeresebb pályatársak, illetve a változó világban boldogulni képes társadalmi rétegek iránt.

A *kollégák közt kialakuló* konfliktusok gyakran a neveléssel kapcsolatosak, értékrendi különbségből adódnak. Szerencsés, ha a tantestület törekszik – a nevelés eredményessége érdekében is – többé-kevésbé közös értékrend kialakítására, amit aztán a testület minden egyes tagja képvisel az egymás közti viszonyban és a tanuló felé. Szakmai, fegyelmi és adminisztrációs területen alakul ki konfliktus igazgató és szaktanár között. Hasznos a megértő következetesség az egyik oldalon, a másikon pedig nagyobb törekvés a keretekhez, való alkalmazkodáshoz.

2. A pedagógusok konfliktuskezelési stratégiáinak vizsgálata a gyakorlóiskolában

Az iskolai tevékenység az iskolában együtt dolgozó, tanuló gyerekek és felnőttek kölcsönös viszonyában valósul meg, mind a szakórákon, mind azokon kívül. A folyamatos interakciók során kisebb-nagyobb konfliktusok sorozata adódik – még a résztvevők kis létszáma esetén is – bárhol a tanítási-tanulási folyamatban. Ilyen nagy létszámú iskolaközösségekben pedig még inkább megnő az esély arra, hogy az eltérő érdekek érdekkonfliktusokhoz, az eltérő szükségletek szükségletkonfliktusokhoz, és a különböző célok célkonfliktusokhoz vezessenek. A feladatok és szerepek tisztázatlansága pedig strukturális konfliktust idézhet elő, míg a különböző értékekkel rendelkező emberek között értékelentét feszülhet.

A vizsgálat tárgya a különböző szervezeti szinten dolgozó kollégák konfliktuskezelési stratégiái és módszerei.

2.1. Hipotézis

A munka során a következő kérdésekre kerestük a választ:

- Milyen konfliktuskezelési stratégiák dominálnak a tantestületben általában?
- Van-e kimutatható különbség az alsó (6-10 éves gyerekekkel) és a felső tagozaton (10-14 éves gyerekekkel) dolgozó kollégák konfliktuskezelése és problémamegoldása között?

- Különbözik-e a pedagógusoknál az elsődlegesen alkalmazott konfliktuskezelési stratégia a délelőtti tanítási órákon illetve az órák közötti szünetekben és a délutáni napközis foglalkozásokon?

Feltételezésünk szerint a nevelőtestület nagy része a lehetőségekhez mérten elsősorban a problémamegoldás (együttműködés) módszerét alkalmazza, hiszen ez a módszer az, amelyben mindkét fél érdekei, elképzelései, szándékai figyelmet kapnak.

A kutatáshoz Thomas-Kilmann által összeállított kérdőívet használtuk.

2.2. Az egyéni konfliktuskezelés vizsgálatának elemzése

A kérdőív kitöltésére belső továbbképzés keretében került sor. Az értékelőlap segítségével mindenki összesíthette a kapott adatokat, így megtudhatta, hogy az 5 konfliktuskezelési stratégiát milyen arányban alkalmazza, illetve, hogy a képzésen ismertetett modell szerint milyen konfliktuskezelési stílus profillal rendelkezik, melyek a domináns és másodlagos stratégiái. Erről a résztvevők a helyszínen visszajelzést is kaptak a trénertől. Mindenkinek egyénileg megrajzoltuk a saját konfliktuskezelési stílusprofilját is.

Az egyéni konfliktuskezelési módok felvázolása után összesítettük a kapott eredményeket, és táblázatba foglaltuk össze, majd az értékeket kördiagramban ábrázoltuk.

Konfliktus kezelési módok alkalmazása a tantestület egészében

	Versengő	Együttműködő	Kompromisszum kereső	Elkerülő	Alkalmazkodó
<i>Pontszám</i>	194	392	448	409	357
<i>Százalék</i>	10,8%	21,8%	24,9%	22,7%	19,8%

A táblázat adatai jól mutatják a pontszámokat és a konfliktuskezelési módok alkalmazásának gyakoriságát. Domináns, azaz elsődleges megoldási mód a kompromisszumkeresés (más néven: együttműködés) a tantestületben (448 pont). Ez a köztes megoldás, „az arany középút”, mely szinte mindig gyors megoldást hoz a felek között. Legfontosabb jellemzője, hogy képes saját ál-

laspontját a cél elérése érdekében feladni, illetve a másikat legalább részben elfogadni.

Az iskolánkban a nevelők a felmerülő konfliktusokat *kompromisszumkész*ként oldják meg negyedrészen **(25%)**, *elkerülő* stratégiával igyekeznek megoldani 23%-ban és csak harmadrészen történik valódi *problémamegoldás* 21%-ban. Hipotézisünkben azt feltételeztük, hogy együttműködő stratégiákat alkalmaznak pedagógusaink, a számok azonban azt mutatják, hogy igencsak kompromisszum-készek, majd ha ennek bekövetkezésére nem látnak lehetőséget, akkor igen nagy számban elkerülő megoldást alkalmaznak. Ennek miertjére egy másik szociológiai vizsgálat mutathat rá. Talán az a tendencia mutatkozik meg itt is, amit most kezdenek valóban feltárni oktatáskutatók. Hogyan csapódnak le a társadalmi problémák az iskolákban?

Alig több mint 10%-ban fordul csak elő *versengő*, más néven győztes-vesztes stratégia. Pozitívként értékelendő, hogy ezt a tekintélyelvű pedagógiai konfliktus-megoldási módot csak ritkán és kevesen alkalmazzák, csak akkor, ha gyors és azonnali megoldás szükséges a szituációban. E stratégia nagy hátránya, hogy csak az egyik fél érdekei érvényesülnek, következésképpen ő éli meg pozitívan a helyzetet, a másik fél szükségszerűen vesztes lesz, ami frusztrációt, önértékelési zavart okozhat. Megjelenik még az *alkalmazkodás* 20%-ban, azaz az esetek ötödrésztében képesek tanáraink mások érdekeit figyelembe venni és saját önérvényesítésüket leszorítani.

2.3. Konfliktuskezelési módok alkalmazása a felső tagozatban tanító tanárok körében

A felső tagozatban tanító kollegák a legnagyobb százalékban az *elkerülő konfliktuskezelési stratégiát* (25,4%) választották az adott időszakban. Ennek valószínűsíthető oka a társadalmi folyamatokban rejlik, melyek egyértelműen kimutathatók az oktatás minden szintjén. A mai „nyitott” iskolákban megnőtt a szülők rálátása és beleszólása az iskola életébe, jól ismerik törvény adta jogait, sokszor nagyon határozott módon képviselik gyermekük érdekeit. Valószínű, hogy csak úgy tudjuk vonzóvá, keresetté tenni iskolánkat, ha kerüljük a nyílt konfrontációt bizonyos szituációkban, és az érvelés, meggyőzés eszközével élünk. Ez persze nem azt jelenti, hogy munkánk akkor lesz eredményes, ha minden esetben a kitérést, a veszélyes helyzetből való visszavonulást, választjuk. Erre adott esetben szükség lehet, például, ha információgyűjtésre van szükség a pedagógusnak ahhoz, hogy egy későbbi időpontban a problémát valóban meg tudja oldani.

A *kompromisszumkeresés* (22.5%) jóval kreatívabb problémamegoldás, hiszen ebben az esetben egy olyan közösen elfogadható megoldást keres a pedagógus, amely mindkét fél számára kielégítő az adott helyzetben. A kompromisszumkereső közvetlenebbül ragadja meg a kérdést, mint az elkerülő, de nem tárja fel olyan mélységig, mint a leghatékonyabb eljárás a *problémamegoldás* (20,3%). Mindkét lehetőség (ami összesen több mint 45%) a tanárok erős együttműködő készségét bizonyítja. Ez azt jelenti, hogy az esetek majdnem felében asszertíven keresik a probléma megoldását.

A *versengést* (12%) alkalmazzák problémás helyzetekben a felső tagozatos tanárok. (Megjegyzés: tudnunk kell, hogy a kérdőív mindig egy adott állapotot tükröz, bizonyos idő elteltével már más választásokat preferálnának.) A versengés alacsony pontszáma érthető is. Az erős öntudattal rendelkező, érzékeny lelkű kamaszokban lévő gyerekekkel nem lehet hatalomorientált viselkedésformával, fenyegetéssel eredményt elérni. Ezt a gyakorló pedagógusok jól tudják. Természetesen vannak olyan helyzetek, amikor a tanárnak „ki kell állni az igazáért” egyszerűen győznie kell, de ezt a győzelmet is elsősorban érveléssel, meggyőzéssel kell elérnie.

Konfliktuskezelési stratégiák alkalmazása a tanítók körében

	Versengő	Együttműködő	Kompromisszumkereső	Elkerülő	Alkalmazkodó
<i>Pontszám</i>	65	106	144	147	138
<i>Százalék</i>	10,8%	17,70%	24,00%	24,50%	23,00%

A táblázat azt mutatja, hogy iskolánk tanítói körében az elsődlegesen alkalmazandó (147 pont) elkerülő konfliktuskezelési stratégia mögött csupán 0,5%-al marad el a kompromisszumkereső módszer és az alkalmazkodó stratégia megjelenése sem jelentősen kevesebb.

Hasonlóan az előző csoportban végzett vizsgálatok eredményéhez, itt is az *elkerülő konfliktusmegoldás* dominál (**24,5%**), bár nem sokkal marad le a másodlagosan, illetve harmadlagosan jellemző *kompromisszumkereső* (24%) és *alkalmazkodó módszer* (23%). Mindhárom megoldás nagyfokú együttműködést,

toleranciát és empátiát feltételez. Az alkalmazkodás megjelenése azt tükrözi, hogy a kollegák képesek figyelmen kívül hagyni saját érdekeiket mások érdekeinek kielégítése céljából.

Bár a szakirodalom szerint ez a módszer nem a leghatékonyabb, mégis nagy jelentősége van, különösen az előkészítő szakaszban (1. és 2. osztály) amikor a gyerekekkel úgy kell elfogadtatni, megszerettetni az iskolát, hogy a feladatokat, kötelezettségeket ne érezzék kényszerű tehernek. Felszabadultan, jó hangulatban, képességeiknek megfelelően tudjanak teljesíteni.

Konfliktuskezelési stratégiák alkalmazása a napközis nevelők körében

	Versengő	Együttműködő	Kompromisszum kereső	Elkerülő	Alkalmazkodó
<i>Pontszám</i>	57	150	151	110	132
<i>Százalék</i>	9,5%	25,00%	25,20%	18,30%	22,00%

A napközis nevelők körében a kompromisszumkeresést (151 pont) és az együttműködést (150 pont) találtam a leggyakrabban alkalmazott módszernek, ami azt jelenti, hogy az esetek majdnem felében hoz megoldást tanárnak diáknak egyaránt. A versengés (57 pont) alig jelenik meg, ami azt jelenti, hogy saját érdekeiket ritkán érvényesítik a másik rovására, talán minden tizedik esetben, ha az nagyon szükséges. Egyértelműen megmutatkozik, hogy a direkt irányítás napjainkra a háttérbe szorult, helyét a kooperatív magatartás veszi át, amely időigényes, de alkalmas a gyermek személyiségének kibontakoztatására. Ez rendkívül nagy figyelmet és asszertivitást igényel a pedagógustól.

A *kompromisszumkeresés* (25,2%) az az eljárás, ami rövidebb idő alatt végbemehet, köztes megoldás megtalálására törekszik. Hátránya, hogy hiányzik belőle az egyéni nézőpontok feltárása. Alkalmazása során a felek kölcsönösen engednek saját álláspontjukból és egy, mindkettőjük számára elfogadható megoldásra töreksenek. Ez részlegesen mind a két felet kielégíti, így jön létre a valódi kompromisszum. Ez az „egy kicsit én is, egy kicsit te is” alapon működő módszer, ahol megegyezésre töreksenek, de a maximális teljességet ezen keresztül elérni nem lehet, így a megalkuvás érzése is felléphet a szituációban lévőkben.

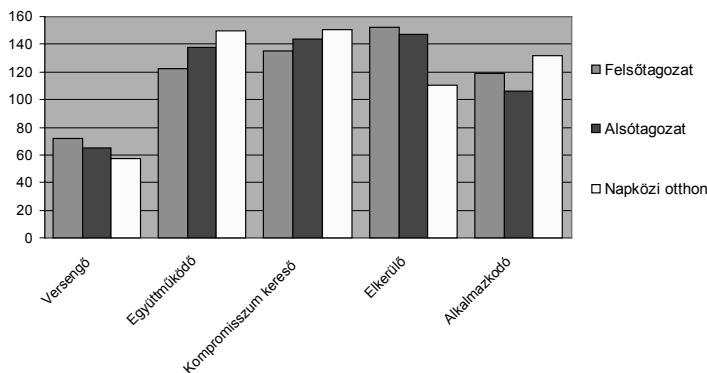
Minimálisan, csupán 0.2%-kal maradt le a *problémamegoldás (együttműködés) módszere* (25%), így azt gondolom, hogy ez is jellemzőnek mondható erre a nevelőközösségre, mivel az esetek negyedében ezt a stratégiát választják pedagógusaink. A problémamegoldás, más néven együttműködés a legideálisabb konfliktuskezelési stratégia. Ez eredményezi mindkét fél számára a győztes-győztes érzését. Az a lényege, hogy a probléma feltárása után közösen határozzák meg a megoldás módját, és mélységében tanulmányozzák a kérdést, hogy feltárják a különböző véleményeket, a felek a szituációban képesek asszertíven viselkedni, azaz képesek saját céljaik mellett a másik érdekeit is figyelembe venni. Ez azonban hosszú időt igényel, valamint feltételez egy érett gondolkodást, így valódi eredményt jóval később hoz, mint a többi stratégia. A napközi otthon az a közeg, ahol a legtöbb idő áll mind a pedagógus, mind a gyerek rendelkezésére, hogy a probléma okait feltárva megtalálják a legmegfelelőbb megoldást.

Úgy véljük tehát, hogy a demokratikus, kreatív problémamegoldó konfliktuskezelés normája tudati szinten mindannyiunk sajátja – domináns a tanárok között – természetesen a gyakorlatban való érvényesítésére ez még nem garancia. Az alternatívák (elkerülés, esetenként a versengés) néha kevesebb energiát igényelnek és több egyéni haszonnal járnak, így alkalmazásuk szerencsésebbnek tűnik.

A *versengés* (9,5 %) értéke itt a legalacsonyabb, mivel sem a gyereket, sem a nevelőt nem sarkallja teljesítménykényszer, ritkán kell hatalomorientált viselkedésforma alkalmazásával gyors megoldást produkálni. Lehetőség és idő van a gyereket egyenrangú félként, partnerként kezelve, kreatív módon megoldani a problémát.

Végezetül egy diagramban ábrázoltuk mindhárom nevelőcsoport konfliktuskezelési stratégiáinak gyakoriságát, ahol a vertikális egyenesen a pontszámok jelennek meg, míg a horizontális dimenzióban a modell szerinti konfliktuskezelési stratégiák.

Konfliktuskezelési stratégiák alkalmazása a 3 nevelőcsoportban

Az eredmények alapján elmondhatjuk, hogy az iskolánkban dolgozó pedagógusokat a problémamegoldó, kreatív konfliktusszemlélet és demokratikus személyiség-tulajdonságok jellemzik. Ez nagyon pozitív, hiszen a tanár-diák konfliktusokat leghatékonyabban a gyerekekkel együttműködve, velük kooperálva lehet megoldani. Ennek alapja a megértés, empátia s ennek kell kiegészülnie a kooperációval. Együttműködni pedig csak akkor lehet, ha erre mindkét fél hajlandó és képes. Az együttműködésen alapuló konstruktív konfliktusmegoldásra a diákok megtaníthatók, az ehhez szükséges képességek elsajátíttatása fontos pedagógiai feladat is, mellyel később az életben is hatékonyabban lesznek képesek megoldani problémájukat.

A magas számú elkerülési stratégiát a pedagógusok viselkedésének nyilvánulását a helyzet jellegzetessége és a partner(ek) sajátosságai határozzák meg. Tehát bármennyire is szokimondó valaki, vagy „biztos az igazában”, bizonyos helyzetekben megtartja véleményét, inkább visszahúzódná válik. Ennek oka további vizsgálódást igényel.

Az interperszonális kapcsolatok és élethelyzetek egyébként nagyon változatosak és képlékenyek. Ezért, hogy melyik az igazán eredményes konfliktuskezelési módszer egyértelműen nem meghatározható, hiszen ezt a felek személyisége nagyban befolyásolja. A pedagógus magatartása azonban meghatározó lehet minden esetben.

3. Konfliktuskezelési tréningterv

A tréning célja a napi munka hatékonyabbá tétele érdekében az *önismeret fejlesztése* mellett a valódi *problémamegoldás és konfliktuskezelés* készségeinek fejlesztése, annak gyakorlatba történő megvalósulása, az asszertív magatartás elsajátítása csoporthelyzetben; a saját érdekérvényesítés mibenléte, a kompromisszum és konszenzus közötti különbségek feltárása, a pedagógusi munka során fellépő konfliktusok kreatív kezelése.

A konfliktusok helyes kezelése elvárható a mindennapokban. A rugalmas hozzáállás megkönnyíti a pedagógus a kreatív konfliktuskezelést a tanár – szülő és a tanár – tanuló kapcsolatában egyaránt. A stratégiák váltakozásával valószínűsíthető a legjobb mód kiválasztása, így a konfliktus valódi megoldása jöhet létre.

Az iskola elsődleges célja az ismeretátadás a tanítási-tanulási folyamatban és a személyiségformálás. Másodlagos cél azonban az is, hogy lehetőséget teremtsen az iskola tagjainak baráti kapcsolatok kiépítésére, felnőttek és gyermekek számára egyaránt. Olyan alapvető készségek fejlesztésére is törekedni kell tehát, mint egymás elfogadása, az egyén által végzett munka megbecsülése és az önismeret fejlesztése. A gyermek helyes önbecsülésének kialakításához nagyban hozzájárul a pedagógus reagálása problémáira. Az elsődleges célokat csak akkor tudjuk megvalósítani, ha biztosítjuk a másodlagos célok megvalósulását is. Ehhez nélkülözhetetlen a valódi problémamegoldás alkalmazása, a partneri viszony megteremtése a tanár-tanuló kapcsolatában. Ez a stratégia alkalmas arra, hogy valódi konszenzus jöjjön létre és konzekvens alkalmazása jótékony hatású a gyermek személyiségének alakulására. A felmérés alapján pedig az is elmondható, hogy a viszonylag nagyszámú elkerülés mellett az esetek többségében a kompromisszumos megoldás és a valódi problémakezelés a jellemző az iskolánkban.

A konfliktusok tudatos és helyes kezelése segíti a csoportba, a közösségbe, végsősoron pedig a társadalomba való beilleszkedést. Gyakoroltatja az egyéni és a közösségi érdekérvényesítés optimális egyensúlyának kialakítását. Elősegíti az egyéni meggyőződés feladása nélküli alkalmazkodást, a kompromisszumot vagy éppen a lemondani tudást saját érdekeiről, azért, hogy mások céljait képes legyen elfogadni. A konfliktusos helyzet megoldásába történő tudatos bekapcsolódás pedig „a vesztesek számára is” fejlesztő hatású lehet: elősegíti a reális énkép kialakulását, a személyiség stabilizálódását. A résztvevő ugyanis felismerheti azt, hogy nemcsak kiszolgáltatott áldozatai, hanem aktív formálói

is lehetünk a velünk történő eseményeknek. Az átélt konfliktusok pedig szerves részeivé válhatnak az önnevelési és nevelési folyamatnak, meg kell tanulnunk élni és együtt élni velük.

Így minden intézményben javasolható a felmérés és a tréning elvégzése, azal a különbséggel, hogy valószínűleg külső segítséget (felmérsvezető tréner) kell igénybe venni. Amennyiben az adott intézmény lehetőségei szűkösebbek, a minőségbiztosítási program keretében érdemes az elemeket megvalósítani.

MULTIKULTURÁLIS TARTALMAK, INTERKULTURÁLIS NEVELÉS AZ ISKOLAI ERŐSZAK MEGELŐZÉSE ÉRDEKÉBEN

Radics József

Drávamenti Körzeti Közoktatási Intézmény Darányi Iskolája, Darány

„Mobilis in mobile”, azaz mozgó elemben mozgó tárgy, ez a magyar iskola. A magyar iskola vízbombákkal támadott tengeralattjáró, amely alkalmazkodni igyekszik a folyamatos mozgásban lévő környezeti változókhoz. (Talán nem véletlen a reformok sokasága, az új és új pedagógiai eszközök megjelenése, az élethosszig tartó tanulás – a tanáré is!- kényszere.)

A dac, a hazuról hozott agresszió, vagy a hajlandóság a problémák agresszív eszközökkel történő elintézésére, a tanulás iránti motiváció hiánya és az ezekből fakadó felelősség, ha áthárítható is, nem nélkülözhetik a megoldás keresésének kényszerét (vagy tüneti kezelésének kényszerét).

A szakemberek szerint a tanulás csak pozitív érzelmi *állapotban* igazán hatékony, vagyis az a gyerek fejleszthető sikeresen, aki fejleszthető állapotban van, – tehát szükségletei, szeretetigénye kielégítettek –; ezek hiányában számíthatunk (az előzőekben lazán áthárított) magatartási és viselkedési zavarokra, így az agresszióra is. És itt kezdődik a szakmánk, a szakszerű pedagógiai eljárás:

- a beazonosított problémák indukálta cél meghatározása,
- az alkalmazandó pedagógiai eszközök meghatározása,
- az alkalmazandó szervezési technikák kijelölése,
- az együttműködésre bevonható partnerek beazonosítása.

Mindez három példával szemléltetném:

A beazonosított problémák indukálta cél	Az alkalmazandó pedagógiai eszközök	Az alkalmazandó szervezési technikák	Az együttműködésre bevonható partnerek
Magatartási, beilleszkedési zavarral küzdő gyermekek sikeres integrációja	<ul style="list-style-type: none"> - a jellemző tünetek azonosítása <i>megváltozott viselkedés, túlzott visszahúzódás, a közösségi szokások figyelmen kívül hagyása, ka-csolati nehézségek, fokozott érzé-kenység, nyugtalanság, agressz-szívítás, ideges eredetű beszédzavar, szorongá-sos tünetek.</i> - krízis prevenció, - krízisterápia, - drogprevenció - mediációs munka 	<ul style="list-style-type: none"> - javító hatású sza-badidős programok szervezése - s z a k p e d a g ó g u s o k igénybevétele, - belső továbbképzések szervezése, - prevenciós programok szervezése 	Nevelési Tanácsadó, Rendőrség, pedagógiai szakszolgá-latok, szülők
Az iskolai agresszió csökkentése	<ul style="list-style-type: none"> - a nem agresszív visel-kedés jutalmazása, - a frusztrációt előidéző okok csökkentése, - önismeret fejlesztése, - empátia erősítése, - kooperatív szellem ki-alakítása, 	<ul style="list-style-type: none"> - ok –kutatások, - tanulói önismereti tré-ningek, - kooperatív tanulá-szervezés, - mediáció 	Szülők, segítő civil szervezetek, iskolapszichológus, családsegítő szolgálat
Az elhanyagolás kárainak enyhítése	<ul style="list-style-type: none"> - gyermekvédelmi in-tézkedések, - hatékony jelzőrend-szer kialakítása, - mediáció a szülőkkel 	<ul style="list-style-type: none"> - jelzőrendszer haté-kony működtetése, - szülői klub, - családlátogatások, - pályázatok 	szülők, civil szervezetek, kisebbségi szervezetek, fenntartók, szponzorok

A Drávamenti Körzeti Köznevelési Intézmény a fenntartó hét önkormányzat (Darány, Csokonyavisonta, Istvándi, Kastélyosdombó, Drávatamási, Drávagárdony és Rinyaújlak) döntése alapján 2007.09.01-el alakult a fent nevezett fenntartók településein működtetett alapfokú oktatási intézményekből. Az új intézmény fenntartója a Barcsi Kistérségi Társulás. A társulás által fenntartott új intézmény (a továbbiakban DKKI) beiskolázási körzete jelenleg a hét település, Csokonyavisonta székhellyel.

Jelen írásunk a darányi iskola intézményegységről szól (amelynek tagintézményi szerepe - pusztán pénzügyi okokból - a csokonyavisontainál jóval magasabb gyermeklétszámának következménye, a tagintézményi normatíva miatt.)

A darányi iskola intézményegység eddigi integrációs fejlesztő szerepéből adódóan a integrációs- és a kompetencia-alapú fejlesztés okán térségi befolyással a nem-hivatalos bázis szerepét látja el. Ehhez rendelkezik a megfelelő szakértői, szolgáltatói szakmai bázissal és tapasztalattal. *Intézményünk korszerű pedagógiai eszközök (kompetencia alapú fejlesztés, kooperatív tanulásszervezés, projektoktatás, multikulturális tartalmak közvetítése, drámapedagógia, differenciált tanulásszervezés)* alkalmazásával igyekszik hatékonyabban fejleszteni tanítványait, cigány kisebbségi program működik, de kiemelkedő sport és környezeti nevelési tevékenysége is.

A mindennapi gyakorlatban az intézmény fejlesztőmunkájának az alábbiak a csomópontjai:

Együttműködés a családokkal, családi műveltségi program

- szülői beszélgető körök,
- szülői szervezetekkel való rendszeres kapcsolat, kihelyezett szülői értekezletek,
- nyílt napok,
- szöveges értékelés, egyéni fejlődési napló, mentori rendszer,
- közös szabadidős programok (kerékpártúrák, színházlátogatások, sport-programok)

A különbözőségek vállalása, az előítéletek legyőzése

- cigány népismeret és kultúra oktatása, beás nyelvoktatás,
- újság-szerkesztés (felnőtteknek, diákoknak),
- az osztályfőnöki órák diszkrimináció ellenes fórumai,
- hatékony diák-önkormányzati tevékenység.

A személyes tanulási/tanítási stílus fejlesztése- új, hatékony pedagógiai eszközök megtanulása és alkalmazása:

- kompetencia-alapú fejlesztés,
- kooperatív tanulásszervezés alkalmazása,
- projekt módszer alkalmazása projekthetek formájában.
- drámapedagógia alkalmazása,
- dysgráfia/dyslexia-prevenció,
- szöveges értékelés, egyéni fejlődési napló,
- tanári hatékonyság fejlesztése tréning,

Folyamatos kommunikáció a társadalmi és politikai környezettel:

- együttműködés önkéntes társadalmi segítőként,
- részvétel a civil szervezetek programjainak szervezésében, lebonyolításában,
- részvétel a cigány közösségek falunapi rendezvényein,

Környezeti nevelés

- a fejlődés eddigi értékeinek megtartása, ökoiskolai fejlődés irányába való elmozdulás,
- „golyakamera” projekt.

Hét éve egy sikeres Phare pályázat lehetőséget adott a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek integrációs programjának kialakítására, amelyben és az ezt követő adaptációs pályázatok sorozatában létrejött a darányi iskola intézményegység Integrációs Pedagógiai Rendszere, amely mára már beépült a Drávamenti KKI pedagógiai programjába is. *Ez az alábbi elemekből áll:*

- *cigány népismeret és kultúra oktatása*; a rajz, az ének, a történelem, a magyar és a környezetismeret ismeretanyagába integrálva -, ehhez saját olvasókönyvet, foglalkoztató munkafüzetet írtunk,
- *beás nyelv oktatása* egy alsós és egy felsős csoportban anyanyelvi szinten beszélő pedagógus alkalmazásával; a nyelvoktatást segítő taneszközöket magunk fejlesztjük,
- *cigány gyermekklub*, amelynek természetesen nemcsak cigány gyermekek a tagjai, és célja elsősorban nem a cigány kultúra megismertetése, hanem inkább egymás elfogadása, az egymáshoz való alkalmazkodás és az előítéletesség csökkentése. (valamennyi programunkban tudatosan törekszünk a vegyes közösségek létrehozására),
- *szabadidős tevékenységek rendszere* (*erdei iskolák, kirándulások, kerékpártúrák, úszótanfolyamok, „uszi” buszok*; amelyek tudatosan figyelnek a cigány gyermekek részvételére, adott esetben meg is teremtik a részvétel lehetőségének tárgyi feltételeit),
- a szülők megnyerése, a kapcsolatok ápolása érdekében *folyamatos partneri együttműködés a kisebbségi szervezetekkel*, - bekapcsolódás programjaikba, konzorciumi partneri együttműködés pályázatokon, önkéntes segítői részvétel tevékenységükben.
- Programunk fontos része egy egészségnevelő projekt is, amely *drogprevencióval*, az egészséges életmód kérdéseivel foglalkozik külső szakértők segítségével.

Tevékenységünk során integrációs rendszerben gondolkodunk, munkánk ezért terjed ki az iskola falain kívülre is. Igyekszünk megszólítani a partnereket, a különböző oldalon állókat, lényegében egyfajta közvetítő- mediációs tevékenységre is vállalkozunk.

Tevékenységünkben a kompetencia-alapú fejlesztést és a gyermekek szocializációját, kulturális értékrendjének fejlesztését olyan programok jelzik, mint *színházlátogatások, művész/közönség-találkozók, a roma kultúra bemutatása, a beás írásbeliség terjesztése, nyelvementési kísérletek, regionális roma népismereti vetélkedők, projekt-betek*. A sajátos nevelési igényű gyermekek integrációját két szakképzett fejlesztő pedagógus, tanórai párhuzamos fejlesztő tanári segítség, esetenként (ha van rá pénz) iskolapszichológus szolgálják.

Illúzió volna azt gondolni, hogy az IPR hatására az országos átlagot meghaladó mértékben fognak javulni az országos kompetencia-mérési eredményeink. Ennek elvárásához egy stabil, inkább javuló társadalmi/szülői háttérbázis volna szükséges. A valóság ezzel ellentétes folyamatokat mutat, nő a létbizonytalanság, a családok jelentős része gazdasági csőd közeli állapotban van, nő a széteső családok száma, nő az elhanyagolás, az agresszió, .szóval, inkább lefelé csúszik a háttér, minthogy stabil maradna. Ennek ellenére várható, hogy különösen a kompetencia alapú fejlesztés hatására az eredmények, már rövid távon is jelentős változást hoznak.

A felvázolt gyakorlat azóta beépült Pedagógiai Programba és annak IPR eleme, mint pedagógiai innováció, terjeszkedő, megújuló formáiban van jelen a környező intézmények rendszereiben is, mert tapasztalatainkat a kistérségi IPR munkaközösségben osztjuk meg másokkal. Minél nagyobb az IPR-t építők közössége, annál nagyobb a kollektív bölcsesség, annál több az ugyanoda vezető út, és annál érdekesebb a lehetőségek kínálata is. Ezért érezzük fontosnak a kistérségi IPR ernyő létrehozását, amely segítséget adhat az újonnan bekapcsolódóknak, alkalmassá teheti az IPR fejlesztéseket egységes minőség-irányítási rendszernek való megfelelésre, és pedagógiai fejlesztő teammé kovácsolhatja az IPR fejlesztéssel foglalkozó pedagógus közösségeket.

A módszer része az intézményi IPR-nek, amely évek óta épül, és mint OOIH bázisintézmény, sokszor bemutattuk már más intézményeknek. A szakmai környezet elismeri az ebben végzett fejlesztő munkát, számít a segítségünkre, a trénereinkre, a szakértőinkre, szakmai napjainkra, A szülői közösség (elégedettség-mérések szerint is) elfogadja az IPR fejlesztést, de az elfogadás legnagyobb fokmérője talán az, hogy a környező város gyermekelszívó hatása csak csekély mértékben érezhető, annak ellenére, hogy a BTM-es gyerekek és a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek aránya növekszik.

A legnagyobb nehézséget a szélsőségesen marginalizálódó, alacsony iskolázottságú, a munkaerőpiacról tartósan kiszorult, nagy szegénységben élő emberek helyzete okozza, iskolai szempontból azzal, hogy gyermekeik leggyakrabban megismétlik szüleik sorsát, így sorsuk mintegy konzerválódik. Életviszonyaik súlyosan negatív hatást gyakorolnak a gyerekek kisgyerekkori szocializációjára, és olyan hátrányok kialakulásához vezetnek, amelyeket a későbbiekben nagyon nehéz mérsékelni. Kockázatot jelent a halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek számának növekedésével a magasabb társadalmi státuszú családok gyermekeinek iskolai elvándorlása. Ez csak egy sikeres iskola működtetésével akadályozható meg. Szükséges volna ezért (igaz, már emlegettük) a pedagógusok differenciált bérösztönzésével elismerni azt a többletteljesítményt, amely a 3H-s tanulók eredményes oktatásához elengedhetetlenül szükséges.

A jövő olyan intézményről szól, amely a nyugodt, erőszakmentes körülmények kialakítása érdekében azokat a pedagógiai szolgáltatásokat nyújtja, amik képesek új alternatívákat mutatni, ezért szükséges:

- a kompetencia alapú oktatás intézményi kiterjesztése az alapozó szakaszra, a többi óvodai intézményegységre, az ezt segítő képzések megvalósítása, a programcsomagok, az SDT megismertetése az integrált intézményen belül és az érdeklődő intézményen kívüli partnereknek,
- hogy a kompetencia alapú fejlesztésen belül kiemelt hangsúlyt kapjon az idegen nyelv fejlesztése, a digitális írástudás, a vállalkozói-, életpályaépítési-, egészségfejlesztési kompetenciák és a környezettudatosság fejlesztése,
- az intézmény hatékonyságának fejlesztése, ennek érdekében új pedagógiai eszközök meghonosítása, a hatékonyságot segítő szervezeti formák kialakítása,
- a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek esélyegyenlőségének maximális segítése, a szegregáció minden formájának megszüntetése, a sajátos nevelési igényű gyermekek teljes, inkluzív fejlesztésének kiépítése, az ezeket szolgáló módszertanok adaptálása, képzések megvalósítása, a korai iskolaelhagyást megelőző prevenciós programok megszervezése,
- mentori rendszerek kiépítése, környezeti kapcsolatok igénybevétele, mozgatása,
- tehetséggondozás, a kreativitást, a kritikai gondolkodást erősítő programok indítása,
- az integrációs pedagógia kistérségi bázisintézményi feladatára való felkészülés,

- a rendszerépítést szolgáló IPR fejlesztő-, minőségfejlesztő-, óvoda-iskola átmenetet segítő-, kapcsolatépítő-, szolgáltató munkacsoportok erősítése,
- a beás cigány kisebbség kultúrájának, nyelvének védelme, az ezt szolgáló tevékenységek működtetése, a beás nyelv oktatását segítő taneszközök további fejlesztése.
- szoros és kreatív kapcsolatok építése a gyermekek fejlesztésében érdekelt felekkel, csoportokkal, különös tekintettel a szülőkkel.

(A pályázaton esetleg elnyerhető összeget a darányi és az istvándi szülői klub újra-élesztésére fordítanánk.)

„SZALMASZÁL”

Patócs Anikó

Hódmezővásárhelyi Többcélú Kistérségi Társulás

Klauzál Gábor Általános Iskola, Hódmezővásárhely

Iskolánk, a Klauzál Gábor Általános Iskola Hódmezővásárhelyen található. A központi épület a Susán városrészben, a tagintézmény Újvároson helyezkedik el. Az épületek a város külső peremkerületében találhatók. A diákok nagyobb hányadát a fizikai dolgozók gyermekei adják, és sok a munkanélküli járadékból és segélyből élő családok gyermeke is. Ehhez a városrészhez még nagy kiterjedésű tanyavilág is tartozik, sajátos adottságokkal. Az intézmény beiskolázási körzetéhez kapcsolódó külterület a Batida, Erzsébet, Szikáncs, Kútvölgy településekből tevődik össze. A tanulókat iskolabusz szállítja.

A sajátos nevelési igényű tanulók integrált oktatását három éve végezzük. A pedagógusok munkáját fejlesztő és utazó gyógypedagógus segíti. A tanítók, a tanárok, a segítők folyamatos kapcsolattartásának következményeként tanulónk fejlődnek, eredményeik javulnak. Az intézményünkben régóta működik a tanulók mentorálása is, és esetmegbeszélő fórumokon rendszeres a tanulókkal kapcsolatos problémák megbeszélése. Az anyaintézményben évek óta működ-tetjük a Szülői Klub rendezvényünket.

Az integrációt kiegészíti a kompetenciaalapú oktatás. A szövegértés-szövegalkotás, a matematika és a szociális kompetenciaterületekre épülő tanítás hozzájárul tanítványaink többoldalú fejlesztéséhez, az esélyegyenlőség megteremtéséhez. Inkluzív nevelésünk alapja, hogy többféle problémával, sérüléssel is szembesülnek tanítványaink. A befogadó közösségekben enyhén értelmi fogyatékos, mozgássérült, súlyos magatartási zavarokkal küzdő gyerekek is helyet

kapnak. Legfőbb értékeink között az empátia, a tolerancia, a másság elfogadása szerepel.

Tapasztalataink mutatják, hogy az általános iskolás korszak alatt a gyermekek nehezen találnak igazi bensőséges, baráti kapcsolatokra. Gyakran fordul elő az is, hogy azok, akik hetekig, hónapokig jó kapcsolatot építettek ki egymással, egyik napról a másikra meg is szakítják azt. Elsősorban a 10-14 éves lányok közötti jelenség, hogy a végletek között mozogva vagy túl közeli barátságot alakítanak ki, vagy ellenségesek, sértők egymással. Az utóbbi esetek többségében agresszív, erőszakos eszközökkel igyekeznek bosszút állni társukon. Jó gyakorlatunkat két kislány közötti féltékenység, a rivalizálás hívta életre, melynek eszköze a gyerekek körében egyre inkább elterjedő úgynevezett *cyber bullying* (internetes erőszak), mögötte pedig a konfliktuskezelés rossz technikája áll.

Az iskola egyik közkedvelt pedagógusa ugyanis internetes levelezésében sértő, obszcén szavakat tartalmazó levelet kapott. A levél nemcsak tartalmában, de az elküldés körülményeiben is meglepő, gyanút keltő volt. Egy szerény, csendes kislány (nevét nem eltitkolva) e-mail címéről érkezett, akiről senki se feltételezte, hogy ilyet tenne. Már ekkor felvetődött a gyanú, más küldte el az ő címéről. A levél feladásának tényéről, tartalmáról tájékoztattuk a szülőket, bevonva a kislányt is. Kiderült, hogy már több alkalommal folytatott valaki levelezést úgy az adott e-mail címről, hogy nekik erről nem volt tudomásuk. A legnagyobb titoktartás mellett segítséget kértünk az informatikus kollégától, az eljárás szabályossága és hatékonysága tekintetében az iskolarendőrtől; közreműködött az iskola vezetése, illetve a felgöngyölítés utolsó szakaszába a levélben megemlített összes gyermeket és azok szüleit is bevontuk. Az utolsó fázisban lezajlott beszélgetés során minden említett gyermek édesanyjával tisztáztuk, hogy elsősorban az igazságot szeretnénk megtudni, ezért a gyerekektől és a szülőktől is partnerséget kértünk. A beszélgetés során a diákok viselkedése, magatartása már sok mindent elárult, ám a beszélgetés akkor vett váratlan fordulatot, amikor a lelkiismeretfurdalás miatt már nem tudták tovább magukba folytatni az eltitkolt igazságot.

Jó gyakorlatunkból kiemelendő az a beszélgetés, melyben elsősorban a kiváltó okokat tisztáztuk, és az eset tanulságait, a gyerekek közötti konfliktus megoldási lehetőségeit tártuk fel. Fontosnak tartottuk, hogy az ilyen esetekben gyakran előforduló vádaskodás, „bosszúállás” hátrányairól, a társas kapcsolatokon esett csorbáról őszintén beszéljünk. A beszélgetés során a pedagógussal szemben elkövetett hibákról és annak következményeiről is szó esett. Emellett

azonban kiemelendő, hogy előítéletek, megbántódás és támadások nélkül reagált a pedagógus, nem vádaskodás, hanem inkább segítségnyújtás, a bizalom jellemezte. A lezajlott esemény zárása kapcsán nem éltünk a fegyelmezés és a büntetés hagyományos értelemben vett eszközeivel (megszégyenítés, beírás, magatartási jegy lerontása stb.), arra törekedtünk, hogy a megnyilvánult erőszakos magatartás mögött rejlő valós okokat tárjuk fel, megoldásokat keressünk.

Ebbe a folyamatba bevontuk az iskolapszichológust, segítségül hívtuk az iskolai védőnőt, akik rendszeresen tart *Kamasz-panasz* iskolánkban. A bizalmi kapcsolatokon alapuló, és a külső szakember által irányított beszélgetések segítik az önismeret fejlesztését, megoldási technikákat javasolnak a gyerekek családi háttérben álló problémák kezelésére is. Fontos momentumnak tartjuk, hogy nem került ki az eset sem a pedagógusok, sem a diákok köréből.

Pedagógiai programunkhoz ez az eset és megoldási körülményei több ponton is csatlakoznak. Alapelveink között szerepelnek a partnerközpontúság, a személyiségfejlesztés, a gyermekközpontúság, a hátrányos megkülönböztetés tilalma. Hisszük és valljuk, hogy a pedagógus feladata segíteni a gyermekek személyiségének, önmegbecsülésének fejlődését, előítéletek nélkül, még akkor is, ha ezen az úton időnként megbotlik. Egyre több figyelmet kell fordítani arra, hogy tanulóink magatartása gyakran erőszakos, gyakran bántják meg egymást szóban, terrorizálják egymást, a fiúk körében pedig a leggyakrabban használt eszköz a verekedés. Ezek feloldásához elengedhetetlen a szülők segítségével, melyet csak partneri kapcsolataink ápolásában garantálhatunk. Ez az eset is bizonyítja, hogy a médianak romboló hatása van a gyermek egészséges fejlődésére. Ezért feladatunk, hogy a szabadidő hasznos eltöltésére irányuló tevékenységet is folytassunk, emellett az oktatásba beépített IKT-órák segítségével az internet tanulásra, információszerzésre, fejlődésre ható használatát helyezzük előtérbe, pozitív minták adásával.

Az „esetben” résztvevő gyermekek barátsága egyébként ezek után még szorosabb lett, társukat nem közösítették ki. Innovatív elemek: az *iskolarendőr* bevonása. A büntetés helyett fejlesztés, partnerközpontúság, személyiségfejlesztés, bizalom erősítés; a tanári attitűd megváltozása, és a védőnő (*Kamasz-panasz*, *Tini ügyelet*) valamint az iskolapszichológus szakmai tapasztalatának igénybevétele. A módszer alkalmazásával a szülők és a gyermekek bizalma erősödött, baráti kapcsolatok mélyültek el. Módszertani értekezlet alkalmával a tantestületet tájékoztattuk az esetről. Véleményük a megoldást illetően nem volt egységes (büntetés párti-személyiségfejlesztés büntetés nélkül).

Nehézségek a gyakorlatban:

- A lépések fokozatos kialakítása
- A megemlített gyerekek meggyőzése a titoktartásról
- Nem egységes álláspont a megoldást illetően a tantestület részéről.

Hatásai a gyermekekre: Az osztályban, baráti közösségben betöltött szerep változása.

A szülőkre: Öszintébb kapcsolat a szülő-pedagógus között.

A tantestületre: A tanári attitűdváltás szükségességének bizonyítéka.

A személyiségközpontú neveléshez szükséges módszertani elemek alkalmazását segítő továbbképzéseket, tréninget is szervezünk. Az iskolai erőszak kezeléséhez elengedhetetlennek tartjuk a pedagógusok hozzáállásának, attitűdjének formálását. Jelen eset elemzése is segíti ezt a folyamatot, alkalmazása hosszú távon fent tartható. A pedagógusok körében széles körben szükség lenne olyan tréningek szervezésére, mely a személyközpontú nevelést segíti

„MINDEN JÓ, HA JÓ A VÉGE”

Listvánné Huszti Judit

*Sipkay Barna Kereskedelmi, Vendéglátóipari, Idegenforgalmi Középiskola,
Szakiskola és Kollégium, Nyíregyháza*

Az *okfeltárás* az osztályfőnökök segítségével, kérdőíves megkérdezés útján a beilleszkedési nehézségekkel összefüggő pedagógiai tevékenységek címszó alatt leírtak szerint történik. Az okfeltárás és a megoldás érdekében az iskolapszichológus segítségét kérhetjük. A *megelőzés* is kiemelt feladatunk, hiszen nevelőmunkánk alapja az átfogó, tudatos, környezet- és egészségnevelést integráló pedagógiai folyamat. Olyan ismeretet, tudást adunk tanítványainknak, melynek birtokában képesek felismerni a veszélyeket és ismerik az elhárítás módszereit. Évenként, meghatározott óraszámban (osztályfőnöki, életvitel) foglalkozunk tehát a konfliktuskezelés, önértékelés, önismeret témájával. Az osztályfőnöki órák szabad órakereteinek terhére az ifjúkori bűnözésről, káros szenvedélyekről hallhatnak tanulóink. Megelőző tevékenységünk során az interaktív módszereken túl a felvilágosító előadásokban rejlő lehetőségeket is kihasználjuk.

Már a *Verébtáborban* a jogi munkabizottság esettanulmányok kapcsán elősegíti azt, hogy a diákönkormányzat részt vehessen a házirend megalkotásában. A diákönkormányzat képviselteti magát rendszeresen a fegyelmi tárgyalásokon.

Több éve működik intézményünkben *egészségnevelési team*, aminek feladata a diákok segítése, előadások, tréningek tartása. Létezik a *kortárssegítés* is iskolánkban, itt a diákokat évről évre felkészítjük tréning formájában, hogy saját kortársaiknak segíteni tudjanak.

A tanulók fejlődését *veszélyeztető okok megszüntetésének* érdekében együttműködünk a városban található különböző szervezetekkel; kiemelném a Gyermekjóléti és Családsegítő Szolgálatot és az iskolapszichológust. Ehhez megvizsgáljuk a családi hátteret, környezettanulmányt készítünk, megpróbáljuk felderíteni, milyen okok állnak az erőszak, az agresszió hátterében.

Célunk a kor kihívásaira reagálni tudó, magas szakmai tudással rendelkező szakemberek biztosítása a megyében. Viszont az oktató munka csak a nevelési tevékenységgel együtt teremtheti meg annak a feltételeit, hogy tanulóink sokoldalúan fejlett személyiséggé váljanak. Az iskola vezetése, tantestülete az oktató munka mellett kiemelt jelentőséget tulajdonít a nevelésnek.

Iskolánk nevelőtestületének hitvallása, üzenete tanulóifjúsága felé, melyet szeretne egy életre beléjük oltani, és amelyet növendékeink magukkal vihetnek az életbe az, hogy: *Az iskola olyan kincsesbánya, amelyből minél több ismeretet, jó tanácsot, tudást gyűjtesz, annál gazdagabbá teheted magad az Életben. Olyan értékek birtokába juthatsz, melyeket senki, soha többé el nem vehet Tőled.*

Iskolánk sem mentes a konfliktusoktól. Az iskolai Házirend alapot biztosít arra, hogy a tanulók ismerjék a kötelességeiket és jogaikat. Volt viszont több olyan diákunk is, aki már a felvételt követően következetesen megszegte a Házirend előírásait. Nem járt rendszeresen iskolába, igazolatlanul hiányzott. Találkoztunk olyannal is, aki pszichoterror alatt tartotta társait. Egyre több probléma vetődik fel a tanulók magatartásával, órai viselkedésével és az osztálytársakhoz, a tanárokhoz való viszonyával kapcsolatba is. Ezért már régóta tudjuk, hogy csak úgy érjük el a célunkat, ha egységesen és következetesen lépünk fel az elfogadhatatlan magatartásformákkal szemben. A több éves tapasztalat azt mutatja, hogy igazán eredményt csak csapatmunkában (tanár-diák-szülő) lehet elérni. Mivel az iskolánk nevelőtestülete és minden dolgozója az intézményünk jó hírneve megtartásáért dolgozik, nem engedhető meg, hogy néhány diák bomlassza az iskolai közösséget és tönkretegye azt, amit nehéz munkával az évek során felépítettünk.

Tevékenységünk innovatív elemei:

- Team-megbeszélés (osztályban tanító tanárok)
- Diákönkormányzat bevonása (Az iskola működését érintő kérdésekben a gyermekek, tanulók részvételének elősegítése (diákönkormányzatok támogatása))
- Mediátorok rendszerének bevezetése, pszichológus bevonása

- Békéltetési technikák elsajátítása tréningeken (Diákok és tanárok számára is tréninget tartunk a konfliktuskezeléssel, az önismerettel kapcsolatban, ahol szituációs feladatokon keresztül teszteljük az egyéneket, milyen a konfliktustűrő vagy kompromisszumkereső képességük.)
- Az érintett tanuló megbízása fontosabb feladattal (közösségi és szabadidős programok nagyobb hangsúlya)
- A legfontosabb megalkotni a belső-külső együttműködési modellt.

A belső együttműködési modell szereplői:

A modell 5 egymásra épülő koncentrikus kört ábrázol. A legbelső kör tagjai közül a legfontosabb a *tanulók közössége*, őket veszi körül az *osztályfőnökök közössége*, az *ifjúságvédelmi felelős* vagy a *szociálpedagógus és a kollégiumi nevelő*. Ez az a három csoport, amely a legtöbb információt tudhatja a tanulókról, illetve ők azok, akik a leghamarabb tudnak segíteni a tanulók problémáin, napi kapcsolatban vannak. Fontos a bizalmi légkör kialakítása.

A második kör szereplői nem feltétlenül állnak mindennapi kapcsolatban a tanulókkal, kivéve talán a *szaktanárok/szakoktatók*, mert ők naponta taníthatják, mégis szervesen kapcsolódnak a diákhoz, ugyanúgy részt vesznek a prevencióban a lemorzsolódás visszaszorítása érdekében. A *mentálhigiénikus/pszichológus* a tanár-diák közötti konfliktuskezelésben vehetne részt a hatékony együttműködés fenntartása céljából. Ez a korosztály ugyanis serdülőkorban van, rengeteg változáson mennek keresztül, mind testileg, mind pszichésen, ezt nehéz nekik megélni. Ebben a fejlődési szakaszban kezdenek leválni a szülőkről, önállósodnak, felerősödnek a kortársi kapcsolatok, kortársi viszonyok, egyre inkább mérvadó az ő véleményük. Éppen ezért fontos lehet a *kortárs segítők* jelenléte ebben a körben, mert nem mindig segíthet felnőtt, szakember gondjaik megoldásában.

A harmadik körben egyre kevesebb résztvevő van, kevésbé szoros a kapcsolat a diákokkal. A *DÖK* inkább prevencióként szerepel különböző hasznos szabadidős programok megszervezésében, iskolai programok lebonyolítása érdekében, bevonva közvetlenül is a diákokat. A *prevenció team és az osztályfőnöki munkaközösség* együtt alkalmazhatná a prevenciót a konfliktuskezelésben, a megoldásban, a közösségépítő szándékú tervek kidolgozásában. Szerepük van még a fegyelmi tárgyalások lebonyolításában, a reális döntések meghozatalában.

A *Vezetőség* tagjai alkotják a negyedik kört, ők közvetve vesznek részt az együttműködésben mindennapi munkájuk mellett, hisz' csak azokkal az ese-

tekkel találkozhatnak, mikor a problémát vezetői hatáskörben lehet megoldani. Ők fogják össze az egész együttműködési modellt. A kört a *TISZK központi képzőhely* zárja be.

A külső együttműködési modell szereplői:

A tanuló-iskola; az Önkormányzat; a Gyermekjóléti Szolgálat; a Gyermekvédelmi Központ; a Nevelési tanácsadó; a Tanulási Képességet Vizsgáló 1. számú Szakértői és Rehabilitációs Bizottság; a kórházi gyermek- pszichiátria; a Rendőrség, valamint a Pártfogói Felügyelet

A két modell között helyezkednek el a *szülők/gondviselők*, akiket nagyon fontos bevonni az iskola mindennapi tevékenységébe, a külső segítőhálózat munkájába gyermekük tanulmányi eredményei, egyéb iskolai problémái ügyében. Elengedhetetlen a jelenlétük a prevencióban is, a lemorzsolódás visszaszorítása érdekében. Fontos hogy együtt érjünk el sikereket, érezze ő is felelősségtudatát gyermeke jövőjével kapcsolatban

A kollégák is, akik érzik a társadalmi változások eredményeképpen a diákok magatartásának megváltozását, ráébredtek arra, hogy szükség van a folyamatos felkészítésre, önképzésre, így szívesen vesznek részt konfliktuskezelés jellegű tréningeken. Tanári részről pozitív, a szülő részéről szintén pozitív hozzáállást mutatkozott a probléma ilyen megoldási lehetőségeihez, de az érintett diákok részéről egy kis elzárkózást tapasztaltunk, A külső-belső együttműködési modellt mégis meg kellett alkotni, hiszen így tisztábban látjuk, hova fordulhatunk, mit tehetünk annak érdekében, hogy egyre kevesebb erőszakos cselekmény legyen, vagy éppen meg is szűnjön iskolánkban.

Szükség lenne, természetesen, az iskola teljes személyzetére, a gyerekek és szülők teljes közösségére. Ez azonban nehézséget jelent, mert nem mindenki tekinti magáénak a problémát, az agressziót, az erőszakot. Nem minden pedagógus fogékony az új módszerek alkalmazására. A családi háttér sem mindig segíti a pedagógus munkáját. Az iskolán kívüli kapcsolatok is meghatározóak. Szomorú és szokatlan tény az is, hogy a fegyelmi tárgyaláson az utóbbi időkben vagy években sok szülő csak az iskolára hárítja a nevelési feladatokat, és egyre több ügyvéd jelenik meg a fegyelmi tárgyalásokon, míg a pedagógusok nincsenek ez ellen felvértezve, nincs a kezünkben a megfelelő eszköztár.

Tapasztalataink azt mutatják, hogy évről évre nő azon esetek száma, amikor hasznos ezt a modellt alkalmazni. A társadalmi feszültségek következtében sok esetben a tanuló nem tud a szülőhöz fordulni (nem ér rá, alkoholista stb.),

marad tehát az osztályfőnök, illetve az olyan tanár segítsége, akihez bizalommal fordulhat. Nagy szerepe van még az említett kortárssegítőknak is, akik jó irányba befolyásolhatják a diákokat.

Javasoljuk ezért a külső-belső együttműködési modell létrehozását és megalkotását a többi oktatási intézményben is, ahol még nincs hasonló. Jó lenne abban gondolkodni, hogy ne csak iskolapszichológus legyen segítségünkre, hanem *iskolajogász* is rendelkezésünkre állhatna, ha arra szükség van.

A civilizáció egyik eredménye, hogy idővel a gyermekek megverése, szidalmazása, megszegényítése elfogadhatatlanná vált, és az iskolának a gyermek jogait, méltóságát elismerő, és a személyiségét fejlesztő, megelőző, érvelő és segítő pedagógiai eszköztárat kellett/kell kidolgoznia és alkalmaznia. Mindazonáltal tudjuk és tapasztaljuk, hogy a hatalmi különbségekből eredő erőfölény erőszakos kifejezési formái mind a mai napig jelen vannak a társadalmi viszonyainkban, a mindennapi életünkben. Éppen ezért fontos, hogy az iskola, mint modellt jelentő intézmény, az emberi kapcsolatok erőszakmentes mintáit tudja felmutatni és képviselni.

„WERKSTATT” – MŰHELYMUNKA

Flódung Mária

Koch Valéria Középiskola, Általános Iskola, Óvoda és Kollégium, Pécs

„Jót s jól, ebben áll a nagy titok”
(Kazinczy Ferenc)

A tanulók egymással és egymástól tanulnak – Válogathatnak nehézségi fokok szerint a feladatokból – Motiváltság: én is tudom, én is értem – Tanácsadó „Chef” lehet mindenki: egy feladat-egy főnök – Szabályok közös megfogalmazása: Mit szabad, lehet és mit nem szabad a műhelymunka alatt? – Szabadon választhatók: a feladatok, a partner, a munkahely ahol dolgozni szeretnék, szeretnének (osztályterem, folyosó, könyvtár, aula, udvar...) – Nincs időhöz kötöttség – Nincs teljesítési kényszer – Stresszmentes tanulás – Jelentősen kevesebb fegyelmelési gond – Megszűnik a frontális osztálymunka – Nagyobb kedv a tanuláshoz, motiváltak lesznek a tanulók, nincs unalom, helyébe a változatosság lép – A tanulási nehézségekkel küzdő és a tehetséges gyerekek is profitál.

Intézményünk fenntartója a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata, budapesti székhellyel működik. Iskolánk programja: német nemzetiségi, két tannyelvű oktatás. A tanulóknak heti öt németórájuk van. A minimum-tantárgyakat az általános iskolában alsó és felső tagozaton is 50%-ban német nyelven tanítjuk. Az iskola saját konyhával rendelkezik. Alsó tagozaton mind a négy évfolyamon napközi működik. Iskolánkban nagy hangsúlyt fektetünk a hagyományápolásra. Negyedikig integráltan, a többi tantárgyba van beépítve a *népismeret* tantárgy, felső tagozaton ez heti egy óra. A hagyomány-

ápolás tanórán kívül is fontos szerepet játszik intézményünk életében. Évente vannak iskolai szintű projektjeink: lakodalom, búcsú, farsang, népviselet, Advent; az idei évben „Népi játékok” a projektünk címe. Hagyományápolás folyik különböző szakköreinkben is: kórus, színjátszó kör, tánc; valamint az iskolai rendezvényeinken is: svábbál, alsós farsang, pünkösdi fesztivál, színjátszó találkozó. Általános iskolánkból a tanulók 80-90% itt, a gimnáziumban tanul tovább. A gimnáziumban angol középfokú, illetve felsőfokú nyelvvizsgát tesz a diákok kb. 90%. A legtöbb tanuló magyarországi, de egyre nagyobb számban külföldi egyetemeken folytatja tanulmányait.

1999-ben megpályáztam egy németországi ösztöndíjat. Magdeburg mellett, egy Gerwisch nevezetű falu általános iskolájának alsó tagozatán, elsősorban első és második osztályban hospitáltam, illetve tanítottam. Itt ismerkedtem meg a „Werkstatt”-tanulással, mint alternatív tanulási módszerrel. Tevékenyen részt vettem egy-egy „Werkstattwoche” alkotóműhely-hét előkészítésében, lebonyolításában és kiértékelésében. Azt a lehetőséget is megkaptam, hogy a tervezéstől a kiértékelésig magam is kidolgozzak, illetve a gyerekekkel kipróbáljak egy „Werkstatt”-hetet, amelynek „Apfelwerkstatt” – Almaműhely volt a neve.

Itt választottam a „Werkstatt”, az alkotóműhely jelmondatául a következő kínai közmondást:

*„Predige mich an, und ich kann mich nicht konzentrieren,
zeig’s mir, und ich interessiere mich dafür,
aber am ehesten lass es mich selber erarbeiten, dann packt es mich!”*

*„Elmondhatom, mit tégy, hogyan csináld, és elfelejted.
Megmutathatom neked, és lemásolod.
Csak ha magad cselekszel, érted meg igazán.”*

Gyakorlatban, itthon, a hazaérkezésem után, az első osztályban ezzel a tanulási módszerrel kezdtem meg a munkát. Alsós kollégáim közül néhányat sikerült a munkába bevonnom. Miután az iskolavezetést is sikerült meggyőzőnm, ennek az alternatív tanulási módszernek a sikerességéről, nem volt akadálya folytatásnak. A szülőket is szülői értekezleten tájékoztattam. A módszer sikeréről pedig bemutatókon, a közös munkában való tevékeny részvételkor, illetve gyerekeik beszámolójából győződhetek meg.

A „Werkstatt” pedagógia célja:

A szabad, önálló tanulás egy formája, amely nem új kísérlet, hanem elismert és kipróbált tanítási módszer. A „Werkstatt” pedagógia célja, hogy motiválttá váljanak a tanulók a tanítási-tanulási folyamatban, hogy megtanulják saját magukat kontrollálni, hogy tanuljanak meg párban, csoportban dolgozni, ismerjék meg egymást, fogadják el egymást és a másságot; hogy segítsék egymást, tanuljanak meg kérdéseket feltenni, szabályokat és normákat betartani és nem utolsó sorban tanuljanak meg önállóan, összefüggéseket látva gondolkodni, cselekedni, megoldási terveket kidolgozni.

A gyerekek tehát önállóan, érdeklődésüknek megfelelően dolgoznak, fegyelmelési problémáim nincsenek. A közös munka egymás tolerálására ösztönzi őket.

Mi a/az „Werkstattunterricht”/alkotóműhelyben történő tanulás?

Nevezhetjük tanulási műhelynek, heti terv alapú tanulásnak, önálló tanulásnak, szabadon választható tanulásnak, állomásonkénti tanulásnak, de valójában nem más, mint tanulási kínálat: „*didaktikai svédasztal*” egy megadott, felkínált témához, anyaghoz. A tanulók a teljességre törekedve, minden érzékszervükkel tanulnak (*kéz-fej-szív*).

Mi a jó „Werkstattarbeit” alkotóműhely titka?

Időblokkokban és integráltan, tantárgyakat át- és összefogva dolgozunk. A tanító előkészül, de a véghezvitel a tanulók feladata. Egyéni tanulási különbségeket (teljesítőképeség, tanulási- és munkatempó), valamint a különböző tanulói típusokat (auditív, kinezetikus, vizuális, kognitív, csoportorientált) is figyelembe vesszünk. A tanulási nehézségekkel küzdő és a tehetséges gyerek is profitál. Egyéni és közös tanulási szakaszok, különböző munkaformák: egyéni-, páros-, és csoportmunka, egyéni és csoportos bemutatók, osztálykonferenciák váltják egymást. Lehetőség van arra is, hogy a kisgyerek iskolán kívüli személytől (ráérő és bejövő szülő, nagyszülő, kísérő) kapjon segítséget.

A műhelymunka során a feladatokat a gyermekekkel határozzuk meg közösen: az egyes tantárgyakhoz kapcsolódó anyagok arányát, a feladatok típusát is. A gyermekek sokszor maguk is részt vesznek a feladatok megalkotásában (pl.: keresztrejtvények, feladatlapok, társasjátékok és azok szabályainak stb. szerkesztése).

A széles körű, szabadon választható kínálat különféle tevékenységeket tesz lehetővé a legkülönbözőbb, igénybe vehető segédeszközökkel: kreatív írás, beszélgetés, kísérletezés, elemzés, játék, megfigyelés, gyűjtés, dramatizálás, raj-

zolás, barkácsolás, bemutatás. Az összes érzékszervre, tanulási csatornára, valamint a különböző tanulói típusokra hat. Lehetővé teszi a tevékenykedésre, önállóságra, élményszerzésre, teljességre, ismeretszerzésre törekvő tanulást. A tanítók, mint tudásközvetítők a háttérbe lépnek. Szervezők, tanácsadók, műsorvezetők illetve segítők a tanulási folyamatban. Az értékelés, kielemezés természetesen mindenki részvételével, együtt történik.

Milyen innovatív elemei voltak a jó gyakorlatnak (esetnek)?

A Werkstatt-munka képességek, készségek, kompetenciák fejlesztésére ad lehetőséget. Felkészít az önálló tanulásra, egymás elfogadására, egymás munkájának megbecsülésére. Az egyéni differenciáló tevékenységek is szerves részei ezen óráknak.

Milyen nehézségek jelentkeztek a gyakorlatban?

Senki se születik úgy, hogy a kisujjában van ez az alternatív tanulási-tanítási forma, de úgy gondolom, mindenki képes arra, hogy megtanulja és kipróbálja. Ahhoz, hogy ez sikerüljön, végül is három fontos dologra van szükség:

- A felkínált feladatok és anyagok sokoldalúságára és didaktikai pontosságára.
- Áttekinthető tanulásszervezésre.
- Werkstatt-hoz illő tanítói hozzáállásra: minimális segítség, didaktikai viszszahúzóadás.

Az előkészületek mindig fárasztóak, igazi kihívást jelentenek mindenki számára, sok munkát igényelnek, hisz egy adott témához kell változatos, a tanulók érdeklődését felkeltő, feladatokat készíteni, gyártani. De ha ez sikerül, akkor élmény az a két hét mind a tanulók, mind a tanítók számára!

Milyen hatásai, eredményei vannak?

Növeli a tanulók jó közérzetét a tanulás során. Önállóbbak lesznek. Új tanulási technikákat ismernek meg, melyek motiválják őket a további tanulásra. Lehetővé és hatékonyra teszi az elmélyült tanulást. Tanulásra ösztönöz. Lehetővé teszi az egyéni (individuális) ismeretszerzést, tanulást. Visszajelzések szerint a gyerekek nagyon kedvelik, lehetőségeikkel élnek, és nem visszaélnak.

Úgy gondolom, hogy iskolánkban a Werkstatt-ban történő tanulás már jól bevált gyakorlat. Én nyolc éve rendszeresen tartok Werkstatt heteket - évi 4-6 alkalommal - különböző témakörökben Így volt már ABC-Werkstatt, Évszakok-Werkstatt, Állatok-Werkstatt, Adventi-Werkstatt, Alma-Werkstatt,

Víz-föld-levegő-Werkstatt, Erdő-Werkstatt, Mese-Werkstatt stb. Mivel iskolánkban a tanulók először a magyar ABC-t tanulják meg, így az első Werkstattunk általában március, áprilisban szokott lenni, amikor a gyerekek már 3-4 német betűt ismernek.

Intézményünk kollégiumában működik a Magyarországi Németek Pedagógia Intézete is (UDPI). Az intézmény által szervezett továbbképzéseken lehetőségem volt már többször bemutatni kollégáimmal és osztályaimmal a Werkstatt-ban tanulást. Több diplomamunka írásánál segítettem az egyetemi hallgatókat. Más iskolákban is voltam már előadást tartani (nem nemzetiségi iskolák), segítettem egy-egy Werkstatt előkészítésében, igyekeztem őket meggyőzni e tanulási módszer hatékonyságáról.

„A BIZTONSÁGOS ISKOLÁÉRT”

Dr. Kiricsi Imréné

Kőrösy József Közgazdasági Szakközépiskola, Szeged

A szülők és gyerekek zöme aszerint választ iskolát, hogy milyen információi vannak az adott lakóhelyen az iskola légköréről, követelményrendszeréről, hagyományairól, eredményeiről, milyenek onnan a továbbtanulási lehetőségek, és milyen a munkába állás esélye az ott szerzett szakképesítéssel.

A szülők és gondviselők napi megélhetése az utóbbi időben egyre több és elkötelezett munkát igényelt, ezzel csökkent a gyerekekkel töltött idő mennyisége és minősége is. A tanulók egyre több időt töltöttek el a számítógépnél, az MP3 lejátszóval, DVD-vel, televíziós műsorokkal, csökkentve a tanulásra fordított időt, és növelve a média és a reklám hatásait. Stílusban, hangnemben, öltözködésben, szokásokban nem az iskola és az otthon hatásai, hanem a távolabbi környezet hatásai lettek dominánsak.

Ugyanakkor a szülő, a társadalom és maga a tanuló is egyre kevesebb időráfordítás mellett egyre több eredményt vár el az iskolától, és mindezt olyan módszerrel és olyan eszközzel szeretné elérni, aminek fő jellemzője, hogy élménydús, stresszmentes, nem megerőltető, megértő, támogató, differenciált és gyors. Ezek a hatalmas elvárások a tanulók csökkenő erőfeszítései mellett egyre több konfliktust okoznak, és ezek a konfliktusok meg is jelennek az iskolákban és az otthonokban, eltérő számban és eltérő mélységben, a szociokulturális háttértől és a tanulók képességeitől függően. Biztonság alatt pedig már nemcsak azt kell érteni, hogy az iskolában nincs verekedés és félelem, hanem azt is, hogy a tanár taníthasson és nevelhessen, a gyerekek pedig a képességeiknek megfelelően tanulhassanak. A szabályokat be nem tartók ne élvezhessenek

több megértést és toleranciát, mint azok, akik az iskolát rendeltetésének megfelelően akarják használni.

Iskolánkban a hagyományos, „konzervatív” értékrend a meghatározó, ahol a tanulás fontos, és a másikra való odafigyelés áll a nevelés középpontjában. Ezért nálunk az erőszak megelőzésére fektetünk nagyobb hangsúlyt. Olyan kiegyensúlyozott légkör kialakítására törekszünk, amelyben világosak a korlátok; s bár ezek betartására odafigyelünk, de a tanulóknak inspiráló mozgásteret is hagyunk. Hiszünk abban, hogy a felnőttek (tanárok, oktatást segítők) magatartása, kommunikációja példaértékű a diákok számára.

Az agresszió megelőzését is komplex módon igyekszünk megvalósítani. A személyiségfejlesztés mellett új tanítási módszereket vezettünk be, pl. kompetencia alapú oktatást (HEFOP 3.1.) és kooperatív technikákat alkalmazunk. Ezek lényege, hogy kiscsoportos foglalkozások keretében – a másik, esetleg gyengébb képességű, vagy a többiektől eltérő jegyekkel rendelkező tanulók iránti tolerancia jegyében – az ismeretek felfogása, az esemény megértése, a feladat megoldása megtörténjen.

Két kollégánőt beiskoláztunk a HEFOP keretében megszervezett „Szociális kompetencia fejlesztése” elnevezésű kurzusra, az ifjúságvédelmi felelős pedig rendszeresen részt vesz az e témával foglalkozó továbbképzéseken. Az itt szerzett módszerek alkalmazására osztályfőnöki órák keretében került sor.

Osztályfőnöki órák

A 10. D osztályban gyakoriak voltak a gyerekek közötti viták és veszekedések. Mivel az osztályfőnök részt vett a HEFOP keretében rendezett továbbképzésen, így alkalmazni tudta az elsajátított módszereket. Egy vitaindító történet felolvasásához nem az osztálytermet, hanem az iskola klubtermét választotta helyszínnek. Egy év távlatában a diákok erre a helyszínre, a felolvasó osztálytársuk hangjára, a felolvasást követő beszélgetés hangulatára szívesen emlékeztek vissza. Nem volt ugyanis olyan tanuló, aki ne találkozott volna az agresszió valamilyen formájával, zömében megfigyelőként, de néhányuk szenvedő alanyként is.

A kötetlen beszélgetés folytatásaként egy héttel később – már az osztályteremben – a konfliktushelyzetek és ezek kezelése volt a téma. Mivel nem erre a témára szakosodott pedagógusként kellett a tanórát felépíteni az elérhető anyagokból, (HEFOP szociális kompetencia anyaga, pszichológiai tanulmá-

nyok, személyes beszélgetések trénerrel és kollégákkal) sok energiát és időt vett igénybe a felkészülés. Az órán a tanár kooperatív technikát alkalmazott, a diákok játékos, kötetlen formában valósították meg a szituációkat, amelyeknek témáját az osztályfőnök adta meg az egyes csoportoknak.

Az osztály 28 tanulójának a legtöbb konfliktusa otthon a szülőkkal, az iskolában az osztálytársakkal és ritkábban baráti társaságban volt. Két tanuló jelezte, hogy részese volt verekedésnek szórakozóhelyen, illetve utcán. Az osztályfőnök a témát tudatosan terelte az iskolai problémák és az osztályon belüli ellentétek irányába. A „konfliktuskezelési egyszeregy”, amelyet a beszélgetések nyomán megalkottak, közös megegyezéssel került ki a faliújságra.

A konfliktusaink ugyanakkor lehetnek építő jellegűek is, ebből az aspektusból közelíti meg a témát az *Életmentő konfliktusaink* című cikk, amely a téma folytatásaként szintén kikerült a faliújságra; többen el is olvasták és vitatkoztak, beszélgettek róla. Néhány hétig viszonylagos nyugalom volt az osztályban, a konfliktusok tudatos elkerülése látható volt, néhány tanuló részéről azonban továbbra is a teljes közöny maradt meghatározó. Az osztályon belüli kapcsolatok alapvetően nem változtak meg, de elgondolkodtató, hogy egy hosszabb lélegzetű, tudatosan, szakemberek által felépített tréning hogyan befolyásolná mindezt.

Csoportfoglalkozás

Az osztályfőnöki órákon jól alkalmazhatóak drámapedagógiai módszerek, amelyekkel a különböző élethelyzetek, konfliktusokat hordozó emberi megnyilvánulások játékos formában való megjelenítésére, tanár és diák kötetlenebb, közös gondolkodására nyílik lehetőség. Az okok és következmények feldolgozása játékos formában történhet. Iskolánkban két tanár is részt vett drámapedagógiai továbbképzésen. Élményeiket és szerzett ismereteiket megosztották kollégáikkal, ezzel is bővítettük eszközeink és lehetőségeink tárházát.

Kortárs önszegítő csoport

Nevelési célkitűzéseink középpontjában egészséges lelkvilágú, a világra nyitott gondolkodásmódú, a kritikát is helyén kezelő fiatalok formálása áll. Ehhez hozzátartozik különböző beszélgetős foglalkozások szervezése. Ebben a

tanévben indítottuk a *Versbarátok Körét*, ahol a diákok egy-egy téma kapcsán megnyilatkozhatnak, beszélhetnek érzéseikről olvasmányélményeik vagy megélt élethelyzeteik alapján. Egy másik kezdeményezésünk ezért az volt, hogy diákok létrehoznak ún. *kortárs önszorgító csoportokat*. A SZTE szociológiai tanészékének munkatársai segítenek bennünket abban, hogy a csoportban résztvevő gyerekek és tanárok együtt készülhessenek fel a feladatra. A problémák megoldásához nemcsak jó szándék és elkötelezettség kell, hanem szakmai tudás is. Nagyon reméljük, hogy a felkészítő tanfolyam segíteni fog a gyerekeknek és a tanároknak is abban, hogy nagyobb legyen a szakmai hozzáértésük. Ezután minden évben az érdeklődő tanulók *kortárs-segítő képzésen* vehetnek részt, amelyet a drogambulancia pszichológusa és munkatársa tart. A képzés min. 30 órás, a tanulók száma évente változó, a tavalyi évben 8, tavalyelőtt 10 diák vett részt. Előző években a Szegedi Rendőrkapitányság pszichológusa tartotta a kortárs segítő képzéseket olyan eredményesen, hogy azokból a csoportokból több diák is a pszichológusi pályát választotta. Ezek a diákok visszajárnak segítő foglalkozásokat tartani hozzánk. Évente többször is tart foglalkozásokat a diákok aktuális veszélyeztetettségével kapcsolatosan a rendőrség Bűnmegelőzési Csoportja, Fogadni szoktunk a fiatalkorúak pártfogói felügyeletétől olyan kollégákat is, akik igyekeznek a diákokat a helyes jogi magatartás felé terelni.

Noha eddig kirívóan erőszakos cselekedettel, megnyilvánulással csak elvétve találkoztunk, a mindennapokban már érezhetőek ennek jelei: káromkodás, életkori sajátosságként eltúlzott mozdulatok, rángatás, lökdösődés, türelmetlenség, hirtelen felindultság. Az erőszakosság egyre jellemzőbb tulajdonsággá válik, amely kudarchelyzetekben (pl. rossz jegy, kötelező elfoglaltság, kötelezettség teljesítésének számonkérése stb.) egyre szembetűnőbb, és tanárra, diákra egyaránt frusztráló hatású. A következőkben néhány olyan problémát sorolunk fel, amelyek erőszakossághoz vezettek. Megpróbáljuk az eseteket és annak kezelési módjait is röviden bemutatni.

Drog az iskolában

Egyik fiú-tanítványunkat hiányzásai miatt, amelyek betegségével voltak összefüggésben, a 11. évfolyam végén nem tudtuk leosztályozni. Kiderült, hogy betegsége mögött a drogozás áll. Alávetette magát egy terápiás kezelésnek. A szakorvos véleménye alapján a gyógyulás érdekében fontos volt, hogy továbbra is közösségben maradjon. A szülők kérésére magántanulóként befejezte a 11.

évfolyamot, majd tanulmányait egy új osztályközösségben, a 12. évfolyamon folytatta rendes tanulóként. A tankötelezettsége ekkor már nem állt fenn. Volt osztályfőnökével, az őt tanító tanárokkal és a leendő osztályfőnökkel elbeszélgetve azonban úgy láttuk, ezt az esélyt még megadjuk a fiúnak két hónapos próbaidővel. A következő feltételeket kötöttük tehát ki:

- a) A fiú maga mondja el új osztálytársainak, miért van az osztályban, és mi történt vele.
- b) Két hónap elteltével a szülőkkel és tanárokkal megbeszéljük, hogyan sikerült a beilleszkedés, elviselik-e az osztálytársai.
- c) Csak akkor maradhat az iskolában, ha a többi gyereknek ez nem okoz félelmet.

A kezdeti időszakban voltak a tanulónak erőszakos megnyilvánulásai az osztályon belül (zaklatás, mások tüsszentésére való agresszív reagálás). Ezek a megnyilvánulások hozzájárultak a félelemérzés kialakulásához, főleg a lányok, illetve a szülők körében. Milyen eszközökkel sikerült mégis ezt a drogozásból fakadó, olykor erőszakossághoz is vezető magatartást kezelni?

- a) Az osztálytársak egy éven keresztül tudták kezelni a tanuló különbségeit; a rendszeres beszélgetések eredményeként az osztályközösség - szinte védőpajzsként - biztonságérzetet adott az olykor félelemmel küzdő lányoknak
- b) Állandó kapcsolat volt a tanuló kezelőorvosával, bármilyen rendkívüli dolgot tapasztaltunk, tanácsot kértünk ennek megoldására.

A tanuló állapota fokozatosan javult, sikeresen leérettségizett, sőt, a szakmai évfolyamot is elvégezte iskolánkban.

Verekedés a Stefánián

Egy nyelvi előkészítő osztályban, vagyis 9. évfolyamon történt tavaly februárban egy verekedés. A gyerekek még alig jártak hozzánk, még nem ismertük őket igazán. Két lány egy másik iskolába járó fiún összeveszett (kit szeret igazán), és olyan mértékben hergelték egymást, hogy az iskola befejezése után az iskola előtti parkban, a Stefánián öltre mentek egymással. Készültek a verekedésre, mert gyerekeket toboroztak maguk mellé, akik egy jó pankrációnak tekintették az eseményt, és körülállva a verekedőket még drukkoltak is nekik. Néhányan a mobiltelefonjukon is megörökítették az eseményt, és természetesen fölrakták

az internetre, hogy mások is gyönyörködhesse az egymást tépő lányokban. Az iskola tanárai az internetes képek alapján szereztek tudomást az iskolán kívüli eseményről, és ezután jártunk utána annak, mi is történt.

A reagálások nagyon különbözőek voltak:

- a) el kell utasítani őket az iskolánkból (tankötelesek, fegyelmi nélkül nem lehet elutasítani)
- b) fegyelmi eljárást kell folytatni ellenük (nem az iskola területén folyt a pankráció)
- c) az iskola hírnevét rontották az interneten megjelenő kompromittáló képekkel
- d) az agresszió bevonult a mi iskolánkba is, példát kell statuálni
- e) nem kell foglalkozni vele, mert nem az iskolában történt

Mit tettünk?

Összeraktuk az események menetét, és az igazgatói irodában beszéltünk a verekedő lányokkal és néhány résztvevővel. A lányok nem haragudtak egymásra, de szégyent éreztek, amit az is elősegített, hogy tanáraik elítélték a cselekedetüket, és a tanórákon is kitértek egy-egy megjegyzéssel a történetekre. Ráadásul az osztályfőnök és az igazgató két nap múlva az adott osztályban négy tanórát fordított arra, hogy minden gyerek elmondja a véleményét, kritikáját, megjegyzéseit. A két vétkes akkorra már komoly büntudattal rendelkezett, szégyellték magukat. Igazából a verekedést addig nem annak fogták fel, ami, hanem a dolgok egy lehetséges lerendezésének.

Az osztály tanulói pedig kimondták a maguk bűnrészességét is, hogy nem fogták vissza őket, nem figyelmeztettek tanárt vagy felnőttet arra, hogy készül valami. Nem a józan észrt helyezték előtérbe, hanem a várható izgalmakat. Mivel mi komolyan vettük a történeteket, ők is komolyan reagáltak. Így nem tartottunk fegyelmi tárgyalást, fegyelmező intézkedéssel zártuk le az esetet. Az egyik lányt édesapja egyedül neveli, elég sajátos nevelési elvekkel, aminek az a lényege, hogy "az embernek meg kell védenie magát". A gyerek viselkedése mögött tehát a szülői magatartás hibái vehetők észre.

Mi, tanárok, pedig megtanultuk az eset kapcsán azt is, hogy a gyerekek az interneten mindent elmondanak, és nyilvánosságra hoznak. Azóta külön feladat a számítástechnika órákon nemcsak a balesetvédelem, hanem az informá-

ciók kezelése is. Rendszeresen figyeljük a különböző iskoláról szóló internetes portálokat, fórumokat, minden közönségességre és a jó ízlést megcsúfoló szövegre és képre reagálunk, ha a tudomásunkra jut.

Tortadobálás a gólyahéten

A gólyahét minden iskola izgalommal várt és sok meglepetéssel szolgáló rendezvénye. Sok ötletes, humoros feladatot lehet ilyenkor kitalálni, amelyek segítenek abban, hogy 30-35 idegen gyerek osztályá kovácsolódjon. Az első igazi információkat is – egyénekről és csoportokról - itt lehet megszerezni.

Nálunk az a hagyomány, hogy a négy 9. osztály négy egymást követő napon a nagyszünetben előad egy-egy produkciót, mintegy bemutatkoznak a „nagyoknak”; csütörtök délután pedig vetélkedik a négy osztály egymással. A vetélkedő szervezői és lebonyolítói a 10. osztályosok. A vetélkedő eredményeként kialakul egy rangsor, de a jutalomban nincsenek lényeges eltérések, kivéve az első helyezett. Az idén minden osztály egy tortát, az első helyezett osztály még egynapos kirándulást is kapott Mórahalomra, valamint ingyenes fürdőjegyet az Erzsébet fürdőbe. Az első helyezettek azonban úgy bántak el a tortával, ahogyan a filmekben látták, tortadobálásba kezdtek, így az osztályterem és ők maguk is tiszta krémesek lettek. Az örömük olyan barbár rongálásban és fékezhetetlenségben nyilvánult meg, hogy a tanáraik is meglepődtek. Nem számított, hogy ki mennyit dolgozott és költött az ő ajándékaikra, semmibe vették, azokat is játéknak tekintették.

Az osztályt természetesen rendbe kellett hozniuk, és elvettük tőlük az egynapos kirándulás jutalmát, hiszen méltatlanná váltak erre. Az osztály belátta, hogy a viselkedésük nem volt megfelelő, az osztályfőnöktől bocsánatot kértek, és azt mondták, ilyen viselkedésre nem is érdemlik meg az egynapos kirándulást. Elég volt az osztályfőnök elmarasztalása, önkritikát gyakoroltak. Persze lehet, hogy ha egy kívülállónak ezt elmeséljük, csak a humort látja a történetben, nem a rongálást, és azt, hogy a gyerekek teljesen „begerjedtek”. Mi, tanárok azonban sohasem lehetünk kívülállók. A gyerekek minden megnyilatkozására, viselkedésére, teljesítményére reagálnunk kell. Néha csak egy szempillantással, egy arcmimikával, egy gesztussal, dicsérrel vagy büntetéssel; úgy tanulja meg a gyerek, mi a helyes, és mit nem szabad. A gyerekek biztonságát és így az iskola biztonságát növeli, ha egyértelműek a szabályok, és azokat be kell tartani és tartatni. Vannak gyerekek, akiket a verekedéstől és az agressziótól kell meg-

védénünk, míg másokat a helytelen viselkedéstől. A mi iskolánkban verekedés még csak mutatóban van, de a szülő aszerint is minősíthet bennünket, hogy a gyereket megtaníttuk-e a helyes viselkedésre vagy nem.

Megengedő magatartás

A felnőtteknek, így a tanároknak is, nehéz ma az életük. Ma ugyanis semmi nem biztos, és a bizonytalanság vagy túlzott magabiztossággal, vagy nagy engedékenységgel sokszor palástolható. „Nem tudjuk, hogy holnapután mi lesz velünk, minek bántsuk hát azt a szegény gyereket, hadd érezze jól magát. – gondolhatjuk –. Amit lehet, amit nagyon szeretne, most adjuk meg neki, függetlenül attól, megérdemli-e vagy sem.” Viszonylagossá vált több olyan érték, ami korábban biztos pontot és kapaszkodót jelentett. Munkahely, foglalkozás, tudás, tisztelet. A napi küzdelmek kompenzálására az is nagyon fontos lett, hogy szeressenek bennünket, vagy mi szerethessük azokat, akik hozzánk tartoznak, így nem vállaljuk fel szívesen a napi konfliktusokat. A szülő magához akarja kötni a gyereket, néha a lehetőségeken és a megérdemelten túl szereti a gyereket, és a tanárok is szeretnék, ha a gyerekek szeretnék őket. Az érzésen túl még az is motiválja őket ebben, hogy különböző mérések vannak (partneri elégedettségmérés, „legjobb tanár”-választás, teljesítményértékelés stb.), amelyek során a szigorú tanárt gyakran leértékelik, sőt, néha komoly szülői támadások is érik őket, ha az osztályfőnökök vagy az iskolavezetés nem tudja megmagyarázni a dühös szülőnek, hogy a gyerekek nem jegyet, hanem tudást kell szereznie, s ehhez erőfeszítések kellenek. A tanulónak is több joga és beleszólása van – helyesen – az iskola életébe, de ez többnyire az engedményekért, a kevesebb tanulásért, a jogaik érvényesítéséért folyik, a kötelességek már nem olyan fontosak. Mivel kevés eszköz van a tanárok és a szülők kezében, vagy szép szóval érik el azt, amit jónak és helyesnek tartanak, vagy ha így nem megy, előbb vagy utóbb ráhagyják a gyerekekre. Nem próbálkoznak meggyőzéssel, megmagyarázással vagy megtiltással, hanem feladják. Hamarabb elfogy a türelem, mintsem a meggyőzés eredményre vezetne.

Sohasem arról a 20-30 %-nyi gyerekről van szó, akik szót fogadók, jó képességűek, szorgalmasak és tisztelettudók, hanem arról a 70-80 %-ról, akiknek nem mindegy, hogy hol, kitől, kivel és hogyan tanulnak. Ahol egy jó szülő, egy jó tanár, egy jó barát képes akár megfordítani is a dolgok menetét. De ha nem találkoznak ilyen húzóerővel, és mindent ráhagynak, olyan hátrányba

kerülnek, amit nehezen lehet kompenzálni. Az iskolának tehát szép szóval és okosan, következetesen, nem a pillanatnyi szeretetet és szimpátiát figyelembe véve, a véleményeltérést is felvállalva, a szülőket is meggyőzve kell az általános emberi értékek szerint oktatni és nevelni. Erre szolgálnak a szülői értekezletek, a központilag szervezett fogadóórák és a tanárok egyéni fogadóórái. Egy jó tanár sohasem mondhatja a szülőnek, hogy nem ér rá, hanem együttműködik vele a személyes találkozás lehetőségében, hiszen négyszemközt vagy hatszemközt (mindkét szülővel) jobban meg lehet beszélni a problémákat és a lehetőségeket. Az iskola biztonságát az is növeli, ha a szülő tudja, hogy segítségért fordulhat az iskolához, az osztályfőnökhöz, az iskolavezetéshez, és bízhat a diszkrécióban.

A lustaság legyőzése

A gyerek szeret tevékenykedni, nem szeret unatkozni. Ha kicsi a lakás, ha nincs állandó feladata, ha kevés időt tölt tanulással, és az egész délután a rendelkezésére áll, előbb vagy utóbb keres valamit, valakit vagy valakit, akikkel az idejét eltölti. Otthon tehát a szülőknek munkát, sportolási lehetőséget és rendszeres, ellenőrizhető feladatokat kell adniuk gyerekeiknek. Nem szabad elfogadniuk, hogy rendetlen a szobája, nem rakja el a ruháit, soha nem mos magára. Egy középiskolásnak, akár fiú, akár lány, részt kell venni a házimunkában is. Vagy a sajnálat miatt („szegény, annyit tanul”), vagy az ügyetlensége miatt („nem bírom nézni, hogy mit csinál, vagy hogyan áll a kezében az a porszívó” stb.), nem vonják be őket a házimunkába, vagy nem tanítják meg nekik lépésről lépésre az otthoni feladatokat. Ha nem tanítják meg nekik, nem is fogják tudni jól csinálni. De az iskolában is rá kell nevelni őket a figyelemre és a munkára.

E tekintetben a következő fontos feladatok hárulnak az iskolára:

- a) Az osztályban lévő közösségi munkákat szét kell osztani, és számon kell kérni a teljesítésüket.
- b) A jót észre kell venni, és dicsérni kell.
- c) A kiemelkedő eredményeket ismertessük meg az iskola tanulóival és tanáraival.
- d) Vegyük észre a rosszat, szóljunk érte, de a fokozatosság elve szerint: először diszkréten és négyszemközt, és ha ez eredménytelen, csak akkor marasztaljuk el a gyerekeket a többiek előtt.

- e) Ha komolyan vesszük a gyereket, egy jó beszélgetés - megfelelő helyen és időben - sokat javíthat a helyzeten.
- f) Jó lenne, ha nálunk is bevezetnék a különálló, egyszemélyes padokat, mert a padtárssal mindig valamit meg kell beszélni. Ehhez azonban nem 35 fős osztályok kellene.
- g) Ha valaki lusta, nem dolgozik együtt a többiekkel és a tanárral, az előbb vagy utóbb fegyelmezetlen lesz, mert nem tud mit kezdeni se magával, se a tananyaggal. Az ilyen tanulót a táblánál kell dolgoztatni, vagy gyakrabban kérni a részmegoldások eredményét. Nem szabad hagyni, hogy ne dolgozzon!

Mivel a tankötelezettség 18 éves korig tart, az iskolák rá vannak kényszerítve arra, hogy vagy megtanítsák a tanulót, vagy évekig cipelik magukkal. Az egyik lehetséges megoldás értekezlet összehívása a problémák megbeszélésére.

Ha egy osztály nagyon a szintje alatt teljesít, sokan megbuktak, rendszeres a házi feladat hiánya, rosszak a dolgozatok, akkor mi egy olyan értekezletet hívunk össze, ahol a szülők a tanulók és a tanárok képviselői és az iskola vezetője vannak jelen. Kb. 15-20 fő tud érdemben beszélgetni, és vitatkozni. Megbeszéljük a sikertelenség okát tanulói és tanári oldalról, elmondják a szülők is a panaszait vagy kéréseit. Megállapodást kötünk. Mit kell tenni az egyes feleknek a jobb eredmény érdekében, vagy a súrlódások elkerüléséért? Két hónap múlva aztán áttekintjük az osztály állapotát, vagyis megnézzük, mi az, ami nem változott. Ha egy osztály eljut odáig, hogy minden partnerével közösen kell beszélni a problémákról, ott súlyos a helyzet. Már nem viselik el a sikertelenséget, vagy mások lustaságát, a munka akadályozását, vagy a kialakult rossz viszonyt. Ezért változni és változtatni kell.

Fontos, hogy leírjuk, miben és mikorra kell az eredménynek látszódnia; hogy megnevezzük a kialakult helyzetért felelős embereket. Ha ez tanár, akkor rámutatunk, hogy a stílusban, módszerben mit kell másként csinálnia. Ha néhány tanuló viselkedése, magatartása, nem- tanulása a helyzet okozója, akkor nekik jelöljük meg - személyre szólóan - feltételeinket és elvárásainkat. A „nehéz tanulók” szüleit is kérjük a segítségre. Mivel mindenkinek az az érdeke, hogy a problémák megszűnjenek, az ilyen megbeszélések után mindig van pozitív változás. Szerencsére, két-három évenként kerül csak sor egy-egy osztállyal ilyen megbeszélésre.

Hiányzás

A szülő a „sajnálak és szeretlek” elv alapján nagyon gyakran hozzájárul ahhoz, hogy gyermeke kitalált betegséggel orvoshoz menjen, vagy igazolja a törvényileg lehetséges három napot. Sokszor bele se gondolnak abba, hogy ezzel törvényesítik a kötelesség alóli kibújást, vagy segítenek hozzászokni a könnyebb megoldáshoz. Ma a törvény tantárgyanként 30 %, illetve 250 óra összes hiányzás esetén előírja a tanulmányi követelmények teljesítéséhez az osztályozó vizsgát. Mi a törvényi rendelkezések előtt alkalmaztuk már azt a szabályt, hogy ha a tanuló hiányzása félévente meghaladta a 90 órát, osztályozó vizsga letételét tettük kötelezővé egy-egy tantárgyból. A hiányzás ennek hatására több mint 10 %-kal csökkent. Az osztályvizsgát azért kellett bevezetnie az oktatási törvénynek, mert nagyon sok gyerek lógott, és iskolába járás nélkül egy átlagos képességű tanuló nem tudja teljesíteni a követelményeket.

Mi szülői értekezleten is tájékoztatjuk a szülőket arról, hogy ha csak gyanú merül fel a gyerek hiányzásával kapcsolatban, keresni fogjuk a szülőt és a gyereket is az ő érdekében. Megadhatják közvetlen telefonszámukat, amelyen napközben elérhetők. Osztályonként alig találni egy-egy szülőt, aki nem adja meg az elérhetőségét, vagy tiltakozik a gyerek keresése miatt. Az is gyakori, hogy a szülő telefonál, és értesíti az iskolát, hogy a gyerek beteg, és előreláthatólag meddig hiányzik.

Az indokolatlan hiányzásnak lehet egy sokkal veszélyesebb következménye is. A gyerek eljön otthonról, a szülő úgy tudja, hogy iskolában van a gyermeke, aki közben csavarog, rossz társaságba keveredhet, vagy ellenőrzés nélkül olyan dolgokat művelhet, amelynek messzemenő következményei lehetnek. A gyerekek és a szülő biztonsága érdekében tudni kell az iskolának arról, hogy beteg-e vagy csak betegnek mondott a tanuló.

Nyitottság és rugalmasság

A fiatal minden újra nyitott, minden érdekli, ami ismeretlen, más, izgalmas, rendkívüli. A felnőttnek tapasztalata van, látni kell az iskola és a gyerek távolabbi lehetőségét és jövőjét, s ezt meg kell valósítania, vagy minden segítséget meg kell adni ahhoz, hogy ez elérhető legyen. De a gyerek természetesen nem gondolkodik úgy, mint a szülők vagy a tanárok. Ahhoz, hogy ezt megbeszélhessük, egyáltalán, hogy beszélgethessünk vele, nekünk is nyitottnak és rugal-

masnak kell lennünk. Nem kell elítélni az öltözködésüket és hajviseletüket, csak azért, mert más. Próbáljuk elfogadni és megérteni azokat a filmeket és együtteseket, amelyekért rajonganak! Adjunk lehetőséget az ötleteik megtekintésére: a szobájuk otthoni egyéni berendezésére, egy iskolai műsor kivitelezésére, kirándulás megszervezésére! Nálunk az iskolai diákbizottság szervezései mellett és az osztályprogramokon túl (múzeum, mozi, kulturális emlékek megtekintése) kétszer van olyan program, amelyben a kreativitás, a humor, az ötletesség meghatározó: az iskolanapon és a diáknapon. Az egyik ősszel, a másik tavasszal kerül megrendezésre. Ilyenkor mi, tanárok is mást csinálunk, más oldalunkat mutatjuk meg: játszunk, vetélkedünk, kinevethetnek bennünket.

Megbeszélni ugyanis semmit nem lehet vezényszóra. Hangulat, kötődés, bizalom kell hozzá. Annak, aki gyerekekkel foglalkozik, nemcsak a tantárgyát kell ismernie, hanem a gyereket is, az osztályt, a problémáikat, a vágyaikat és az álmaikat is. Ehhez alkalmakat kell teremteni. A pénzhány miatt a kirándulások és az osztályprogramok csak egyéni lelkesedéssel szervezhetők. Ahol a szülő és a tanár sokat van együtt a gyerekekkel, ott ismerik is őket, és el merik mondani nekik a legféltettebb titkaikat is. Sajnos, ez nem általános! Megértés és bizalom nélkül azonban nem lehet megfogni a nehéz gyerekeket, nem lehet munkára bírni őket. Pedig valamiben mindenki lehet jó, csak fel kell fedezni ezt a különlegességet bennük.

Összefoglalás

Ha az iskola biztonságáért aggódunk, nem csak az agressziót kell megelőznünk és elkerülnünk. Az elmúlt évben több olyan sajnálatos esemény történt, amely az agresszióra irányította a figyelmet. De a gyerek biztonságát, kibontakozását, képességeinek megfelelő tanulását sok olyan tényező akadályozza, amelyet nem látunk, vagy nem az iskola keretei határoznak meg.

A legfontosabb tehát, hogy ismerjük a gyerekeket, ne csak a tanórán lássuk őket szófogadónak, agresszívnek vagy lustának, hanem lássuk őket diszkóban, moziban, kiránduláson, iskolai vagy lakóhelyi rendezvényen, szüleivel beszélgetve vagy fizikai munka közben. Csak ezekből lehet összerakni a gyerek igazi énjét!

Az iskola biztonságához egyébként a gyerek, a tanár és a szülő biztonsága is hozzátartozik. Merjünk korlátokat szabni, hiszen felnőtként sem tehetünk meg bármit! Értessük meg a gyerekekkel, hogy az indokolatlan hiányzás és a

lustaság legyőzhető! Kövessünk el mindent annak érdekében, hogy az iskolai tanórák a lehetőségekhez képest érdekesek és eredményesek legyenek! Használjuk ki a gyerekekben rejlő erőt és megértést a saját osztálytársaik vagy iskolatársaik megsegítéséhez, azok segítésére, akik nem találják a helyüket, ezért feszültség és agresszió gyűlt fel bennük!

S képezni kell a tanárokat is, mert ez „a szép új világ” olyan feladatok elé állítja őket, amelyre nincsenek felkészítve. Nagyon jó kezdeményezés ez, hogy adjuk át egymásnak a tapasztalatainkat, a megoldási ötleteket, hiszen *elsősorban egymástól tanulhatunk*. S állítsuk vissza a tanári pálya presztizsét is, hogy a legjobb tanulók menjenek tanárnak!

Okos szeretet, megértés, végtelen segítőkészség és türelem, valamint következetes szigorúság vezethet csak el ahhoz, hogy a gyenge képességű ugyanúgy megtalálja a helyét és a kibontakozási lehetőségét az iskolában, mint a kiemelkedő képességű. S bár a tudás megszerzésére ma már nem egyedül az iskola ad lehetőséget, fontos lenne, hogy csak jó tanárok taníthassanak, mert alapvetően meghatározza egy gyerek további életét, hogy kiknek a keze alatt nevelkedett.

AGRESSZIÓ- ÉS KONFLIKTUSKEZELŐ TRÉNING A GANDHI GIMNÁZIUM KOLLÉGIUMÁBAN

Karsai Richárd

Gandhi Közalapítványi Gimnázium és Kollégium, Pécs

Előzmények

Intézményünkben – sok más oktatási intézményhez hasonlóan – szűnni nem akaró problémát jelentenek a diákok és diákok, valamint a diákok és a felnőttek (pedagógusok és más alkalmazottak) közötti konfliktusok.

Az iskola és a kollégium szellemiségének, az elfogadó pedagógusi attitűdnek, a napi 24 órás, heti 5 napos folyamatos együttlétnek hála, a diák és felnőtt közötti konfliktusok még nem váltak olyan szélsőséggé, mint ahogyan azt a sajtóban és a szakmában a közelmúltban nagy port felkavaró esetekben láthatunk. „Ráutaló magatartás” azonban nálunk is előfordult már diák részéről, szerencsére azonban még időben megállt a kéz. Ugyanakkor régóta fejtörést okoz nekünk (s egészen biztosan diákjainknak is) a diákok között jelen lévő *verbális és fizikai agresszió*. Azt tapasztaljuk ugyanis, hogy mivel diákjaink jelentős részének nincsenek meg az eszközeik konfliktusaik konstruktív rendezéséhez, a viták gyakran ordenáré üvöltözésig, olykor tettlegességig fajulnak.

A cselekvési terv

Megszületett tehát az elhatározás: valahogyan segítenünk kell diákjainknak megszerezni a hiányzó eszközöket. Mivel adaptálható, a gyakorlatban már bevált gyakorlatot, kész programot nem ismertünk, a hazai és a külföldi *szakirodalomban* kerestünk segítséget. A kutakodás során egyértelműen kiderült az, amit az időközönként a médiában felkapott, szenzációs hírek alapján már sejthettünk: a gyermekek és fiatalok iskolai (és iskolán kívüli) agressziója túlnyugatabbra is legalább ekkora probléma – könyvtárnyi irodalom létezik például az elméletről és a gyakorlatról német nyelven is.

E szakirodalom és saját tapasztalataink alapján kerestük meg a *súlypontokat*, vizsgáltuk meg, hogy hol, miért születik a (verbális és fizikai) agresszió. Ezt láttuk:

- *Fiú és fiú között* (rivalizálás miatt; a verbális és a fizikai erő kultuszának köszönhetően; az otthonról hozott mintákat követve; a média, a mozi hatására);
- *Fiú és lány között* (párkapcsolatokon belül; párkapcsolatok felbomlásakor; a férfi- és a női szerep eltérő értelmezésének köszönhetően; „egyszerű” diákdíák konfliktusok során; az otthonról hozott mintákat követve; a média, a mozi hatására);
- *Szülő és diák között* (szokásos generációs konfliktusok miatt; a szegénység, tehetetlenség, kilátástalanság, alkoholizmus következtében; a generációkon át öröklődő mintákat követve);
- *Pedagógus és diák között* (eltérő elvárások és értékrendek összeütközéséből).

Első teszt

Az *anyaggyűjtés*, a 2008 nyarán elvégzett *fordítási munkák* után az intézményvezetés felkérésére Karsainé Baktai Julianna kollégiumi nevelő vállalta, hogy rendelkezésre álló információk alapján kidolgozza a programtervet. Szerencsés véletlen, hogy a kolléganő évek óta drámapedagógiával is foglalkozik, hiszen a tervezett gyakorlatok egy része is hasonló jellegű. E *programtervet* először 2008. szeptember 12. és 14. között, egy *háromnapos tréningen* teszteltük. A 10. c osztály tíz diákja vállalta, hogy azt a hétvégét benntölti a kollégiumban.

A teszt elsődleges célja az volt, hogy megvizsgáljuk:

- *működnek-e* a gyakorlatban az elképzelt feladatok;
- mely pontokon szorul *finomításokra*, esetleg durvább *módosításokra* a program;
- vezethet-e a *saját csoportnevelő és/vagy osztályfőnök* a saját csoportjában ilyen tréninget;
- *érdekl-e* egyáltalán a gyerekeket a téma.

A teszt során minden kérdésre pozitív választ kaptunk: a program működőképesnek bizonyult, a gyerekek fogékonyak voltak a témára, meglepően kinyíltak – még a legintimebb kérdések megvitatásakor is –, értelmes párbeszédre voltak képesek egymással a fiúk és a lányok.

Annak érdekében, hogy a leendő tréningvezetőket kissé „eltávolítsuk” a leendő tréningcsoporttól, valamint hogy a kollégisták és a nevelők jobban megismerhessék egymást, úgy döntöttünk, hogy a tréning tényleges elindításakor *a csoportnevelők nem a saját csoportjukkal dolgoznak majd*, hanem egy eddig „idegen”, jórészt „csupán” ügyeletes tanárként megismert másik csoporttal.

Második teszt

A fenti elképzelés az „idegen” diákoktól és közegetől való ódzkodás miatt nem aratott osztatlan sikert, első hallásra szinte minden kollégiumi nevelő szívesebben dolgozott volna saját csoportjával, ám a második teszt során sikerült elosztatni a kételyeket. A teszt első szakaszában Karsainé Baktai Julianna hasonló felépítésű programot vezetett, mint a tréninghétvégén. Az első négy alkalommal (keddenként, 8 órától 12-ig) a nevelők voltak a „diákok”, tehát végigcsinálták a diákokkal már kipróbált gyakorlatokat. A második szakaszban a nevelők véletlenszerűen kaptak egy-egy témakört, s a témakör választottak egy-egy feladatot/gyakorlatot, melyet aztán *tréningvezetési gyakorlatként* levezényeltek a felnőtt csoportban.

Az utolsó simítások

A nevelők önképzése során elvárás volt a közös gondolkodás, a tréningprogram fejlesztéséhez való hozzájárulás. Az előző pontban említett tréningvezeté-

si gyakorlat mellett ennek másik módja volt az egyes ülések utáni *ötletgyűjtés*, melynek során néhány kolléga nagyon hasznos megjegyzések fűzött a gyakorlatokhoz.

A tréningprogram indítása

Az elkészítéssel, a program végleges(nek szánt) formába öntésével szándékunk szerint a téli szünetig (2008. december 19-éig) végzünk¹. Szintén eddig az időpontig intenzív reklámkampányt folytatunk a kollégisták körében nyomtatott és elektronikus eszközökkel, valamint élőszóban. A téli szünet utáni első hét az utolsó felkészülésé (nyomtatásé, fénymásolásé, az esetleg még hiányzó eszközök beszerzéséé) lesz.

A programkezdés kitűzött időpontja 2009. január 13. A foglalkozásokat keddenként, a délutáni szilencium időszakában tartjuk (ezáltal a részvétel kötelező, jöllehet a diákoknak lehetőségük lesz elhagyni a foglalkozás helyszínét, vagy csupán megfigyelőként jelen lenni, ha valamelyikük az aktuális téma feldolgozásában nem kíván aktívan részt venni. A tapasztalatok szerint ilyen téma az apakép, az ideális apa témája.).

Az egyes foglalkozásokra 40 percet tudunk szánni, ugyanakkor a foglalkozások a 2. szilenciumi órában (16:55 órától 17:35 óráig) lesznek, ezáltal, ha a szükség úgy kívánja, mégiscsak lehetőség lesz „hosszabbításra” a 3. szilenciumi órában. Továbbá ily módon mindenképpen alkalom nyílik arra, hogy a saját csoportjához a foglalkozás végeztével visszatérő csoportnevelő és „saját” gyerekei megosszák egymással a szerzett tapasztalatokat, tovább beszélgessenek az aznapi témáról, elvarrják a szálakat, ha kell. Így végül mégiscsak kölcsönösen részesei lesznek egymás élményeinek.

A végzős hallgatókra való tekintettel, valamint a tanév más programjait is szem előtt tartva összesen 12+1 foglalkozást tervezünk, tehát összesen legalább 480 percet töltünk el agresszivitásunk, félelmeink vizsgálatával. A 9-11. évfolyamos diákoknak és nevelőiknek - természetesen - egészen a tanév végéi lehetőségük lesz vissza-visszatérni esetleg kedvencé vált gyakorlatokhoz, vagy a program alapján új feladatokat, játékokat kitalálni.

1 A beszámoló december 4-én volt, ez magyarázza a jövő idő használatát. (*A szerk.*)

A 2009/2010-es tanévben az idei „alapozás” után egy szintén az egész diákságra kiterjedő mediátorképző programot kívánunk elindítani. E program előkészítése már folyik.

ÖNSEGÍTŐ ÉS ÖNFEJLESZTŐ CSOPORTFOGLALKOZÁSOK

Papp Zoltánné, Farkas Zsuzsánna

Kölcsey Utcai Általános Iskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény, Kőrmend

Kulcsfogalmak: közösség, segítőbarátság, titoktartás: *(A foglalkozásokon történetekről, még otthon sem beszélhetnek, csak a saját magukra vonatkozó dolgokat mondhatják el!)* Önismeret, énkép, testi önismeret, erősségeim, gyengeségeim. Pozitív, negatív érzelmek önuralom. Konfliktus, konfliktus elemzés, kezelés, empátia.

Iskolánk több, mint száz éves múltra tekint vissza. Az 1896. évben a képviselőtestület határozattal döntött a Kőrmendi Királyi Állami Polgári Fiú- és Leányiskola létrehozásáról. 1945-ben meg szervezték a 8 évfolyamos általános iskolát. Az intézmény impozáns, eklektikus stílusú épülete a város középpontjában található. Iskolánk 1989- től vált a megye számítástechnikai képzésének egyik bázisává. Ebben az évben indultak be a matematikai tehetséggondozó osztályok is. Első osztálytól kezdve a tanulók két idegen nyelv közül választhatnak. Négy szakágban működő iskolai sportkörünk gazdag szabadidős- és sportprogramokat kínál. Az 1996/97-es tanévtől alapfokú művészetoktatást is folytat intézményünk. A tánctagozatra beiratkozott tanulók a néptánc elsajátításán túl a tárgyi néprajz – népi kismesterség – alapvető manuális tudnivalóit is elsajátítják. Ezek a táncosok képezik a nemzetközileg is ismert Béri Balogh Ádám Táncegyüttes utánpótlását.

Napjainkban egyre több a magatartási és önértékelési problémákkal küzdő gyerek. Nehezen tudják elfogadni és követni a felnőttek (szülők, pedagógusok)

által felállított és általánosan elfogadott viselkedési szabályokat. A gyerekek egy rész folyton konfrontálódik a felnőttekkel és saját társaival is. Ez ingerültté, feszültté teszi őket, ami pedig legtöbbször agresszióban nyilvánul meg. A tanulók egy része problémahelyzetben nem találja meg a helyes megoldási módokat, lehetőségeket, ami szintén feszültséget, ingerültséget generál. Ezek a problémák nagymértékben befolyásolják a gyerekek tanulmányi előmenetelét is.

Pedagógiai programunk ezért részletesen foglalkozik a beilleszkedési és magatartási zavarok leírásával, diagnosztizálásával. Tartalmazza, hogy az érintett nevelőknek mi a feladata (diagnózis, tervezés, módszerek, eljárások). A címben jelölt foglalkozások megkezdése előtt több hetes előmunkálatok zajlottak, mind az alsó, mind a felső tagozatban. A tantestület elé tártuk az elképzelésünket, kérve a kollégák segítségét a problémás tanulók névsorának összeállításában. Ezt követően interjút készítettünk az osztályfőnökökkel, feltártuk a tanulókkal kapcsolatos problémák mibenlétét.

Következő lépésként interjút készítettünk minden egyes névsoron szereplő tanulóval. Elmondtuk a gyerekeknek, mit is szeretnénk, mi a célunk ezekkel a foglalkozásokkal. Fontosnak tartottuk, hogy a tanulók a lehetőségekhez képest önként vegyenek részt a foglalkozásokon. Természetesen a gyerek mellett a szülő a másik legfontosabb láncszem ebben a folyamatban. Ezért minden érdekelt szülőt meghívtunk egy szülői értekezletre. A meghívón röviden vázoltuk a foglalkozások célját, tematikáját. Biztosítottuk a szülőknek, hogy ha nem tudnának eljönni a szülői értekezletre, de szeretnék, hogy a gyermekük ilyen foglalkozáson részt vegyen, lehetőségük legyen erről nyilatkozni. A szülők nagy része ezt a lehetőséget választotta.

2008. májusában 20 fővel kezdtük meg a foglalkozásokat. Célunk az volt, hogy kialakítsunk két olyan csoportot, ahol a gyerekek együtt tudnak működni, szimpatikusak egymásnak, segíteni tudják egymást. Ezt főleg bizalomjátékokkal, memóriajátékokkal értük el. Az igazán érdekes munkát csak 2008. szeptemberében kezdtük el.

A foglalkozások témái a következők: (Mellékelve a tematika, és az alkalmazott módszerek!)

- *Csoportalakítás*: egységes csoport kialakítása a különböző módszerek segítségével
- *Önismeret*: önmagunk ismerete, helyes énkép kialakítása

- *Érzések és érzelmek*: egymással kapcsolatos érzelmek, érzések, vélemények, viszonyulások
- *Konfliktuskezelés*: a konfliktus kialakulásának okai, elemzése, megoldási lehetőségek

A megadott témákat csoportonként egy félév alatt dolgozzuk fel, 16 órában. Minden egyes órához óravázlatot készítünk, és a foglalkozásokat követően a tapasztalatainkat is rögzítjük.

Azok a szülők, akik eljöttek a szülői értekezletre, örömmel vették a kezdeményezést. Itt tapasztaltam azt, hogy a szülőknek is szükségük lenne olyan fórumra, ahol kibeszélhetik gyermekükkel kapcsolatos nevelési nehézségeiket. A szülők ott elmondhatták a problémáikat, mindenki láthatta azt, hogy nem csak „neki” van problémás gyermeke, hanem másnak is. Egymásnak adták a nevelési tanácsokat, ötleteket. A későbbiekben szeretnénk ezeket a szülőket újra összehívni, és a tapasztalataikat megbeszélni.

A tantestületben is segítőkészek és érdeklődők voltak a kollégák. Az ő segítségükkel sikerült az igazán rászoruló gyerekeket feltérképezni. Nem egy tanuló az osztályfőnöke invitálására jár a foglalkozásokra. Nyomon követik a tanulókat, és érdeklődnek, hogyan érezték magukat. Mindez motiváló tényezőként hat.

Egyértelműen az időpontokat volt a legnehezebb egyeztetni. Mivel ez a munkafolyamat sokszereplős, ezért volt nehéz mindenkinek megfelelő időpontot találni. A tanulók motiváltságát is megfelelő szinten kellett tartani. Volt olyan tanuló, aki szívesen és önként jött és jön a foglalkozásokra, van olyan, aki szülői ráhatásra. Szeretnénk elérni, hogy mindegyik tanuló saját érdekének tekintse a foglalkozásokon való részvételt.

A foglalkozások hatását még nem igen tudtuk lemérni. Ennek ellenére pozitívnak érzem, hogy eddig még csak igazoltan hiányzott néhány tanuló. Szintén pozitív hatásnak tartom, hogy mire a foglalkozás vezetője bemegy a terembe, a tanulók már átrendezik a termet. Mindez azt sugallja, hogy egyre inkább szívesen járnak a foglalkozásra a gyerekek.

A munkánk következő részeként szeretnénk külsős szakemberek segítségét igénybe venni. (pszichológus, esetenként pszichiáter, a Művelődési Ház ifjúsági referense, a Rendőrség). A Gyermejjóléti Szolgálattal és a Nevelési Tanácsadóval rendszeres, szinte heti kapcsolatban vagyunk. Rendszeresen konzultálunk, tanácsaikkal segítik munkánkat. Szeretnénk a csoportok számát is növelni. (Ezáltal növekedne a programban résztvevők száma).

A program második részében (azoknak, aki az első szakaszban részt vettek) a következő tematika szerint szeretnénk a foglalkozásokat tartani:

Egészséges és biztonságos élet: válsághelyzetek

Veszélyeztető tényezők: alkohol, drog, dohányzás, AIDS

Óvd, védj magad: Visszautasítási technikák, a nemet mondás módjai, kiállítás.

A munkánk során felhasznált irodalom:

- *Bagdy Emőke – Telkes József: Személyiségfejlesztő módszerek az iskolában* Nemzeti Tankönyvkiadó 1995
- *Csendes Éva: Életvezetési ismeretek és készségek* Műszaki Könyvkiadó 2004
- *Daniel Shapiró: Konfliktus és kommunikáció (Át a konfliktuskezelés labirintusán)* Budapest, Soros Alapítvány 1997
- *Grész Gábor – Dávid M. Robinson – Mergl Éva: F fiatalok az élet küszöbén (Kapcsolat és Jellemépítő, AIDS – és Drog prevenciós Program)* Bp. 2002.
- *Mészáros András: Etika 13-14 éveseknek* Flakkus Kiadó 2000

F É K, AZAZ FIATALOK AZ ÉLET KÜSZÖBÉN

Szabadosné Molnár Melinda

Móra Ferenc Általános Iskola és Művészetoktatási Intézmény, Répcelak

A pályázat kulcsszavai: diákok önértékelése, kommunikációs kompetenciák, barátkozási, kapcsolatépítési képességek, veszélyérzet, veszélyhelyzet felismerése, konfliktuskezelés, nemet mondani a környezeti nyomásnak, értékek, értékrend, jellemépítés, személyiségi jogok tiszteletben tartása, együttműködés.

Iskolánk fenntartója 8 önkormányzat társulása, és még további 8 községből járnak hozzánk tanulók. Iskolánk több területen is koordinálja az együttműködést a *Sárvári Kistérségi Társulásban*.

Általános iskolásaink száma 363, művészeti iskolánkba 82-en járnak. Nevelők létszáma: 29 főállású, 5 részmunkaidős pedagógus, 10 óraadó. Mentálhigiéné-szakos tanárunk és 8 szakvizsgázott kollégánk is van. Nagy gondot fordítunk a folyamatos önképzésre, továbbképzésre, a korszerű pedagógiai eljárások megismerésére, alkalmazására.

Névadónk élete, az emberbe vetett hite példa számunkra. A Pedagógiai Programban rögzített értékeink: emberközpontú pedagógia, a gyermek személyiségének megismerése, jellemének fejlesztése, tehetségének kibontakoztatása, az egészséges életmód igényének kialakítása, nemzeti kultúránk és a humanista értékrend elsajátíttatása, jó színvonalú nevelés és oktatás biztosítása. Az értékválság, a gyerekek körében tapasztalt önértékelési tévedések, a számtalan konfliktus, az egészségtelen és önmagukat is veszélyeztető szokások, a tanulók többségének helytelen életmódja miatt folyamatosan tájékozódunk arról is, vannak-e olyan programok, amelyek nem újabb megtanulandó információkat

közvetítenek számukra, hanem készségeket, kompetenciákat fejlesztenek ki bennük.

Véleményünk szerint: *Ha megváltozott cselekedeteket akarunk látni, akkor megváltozott jellemre van szükség.* Minden jellem értékrenden alapul. Léteznek olyan értékek, amelyek nem szubjektívek, hanem függetlenek a korok, egyének és társadalmak eltérő felfogásaitól. Ilyen az embertárs tisztelete, mások jogainak tiszteletben tartása. A FÉK-program 1994-ben indult hazánkban azzal a céllal, hogy segítsen a diákoknak az alábbi területeken: helyes önismeret, tartalmas kapcsolatok, stabil értékrend kialakításában. Ezért mi is bekapcsolódtunk. Iskolánkban az első tréninget már 1996-ban megtartottuk. 1998-ban, 1999-ben pályázati támogatást nyertünk újabb tréningek megvalósítására. Azóta kétfévente szervezzük meg ezeket. A program fontos elemei az említetteken kívül a drogprevenció, a felelős szexualitásra való felkészítés is.

A FÉK-programon való részvétel nem kötelező, hanem 7 – 8. osztályosok részére választható. Néhány esetben azonban a tréningvezető segítségével meggyőzünk egy-két diákot (agresszív, önmagát súlyosan alulértékelő, magányos gyermeket), hogy vegyen részt rajta. 12–15 fős csoportokat indítunk. Egy tréning 15–16 óra, amit lehetőleg 8–10 alkalommal, vagyis 45 percnél nem sokkal hosszabb együttléttel valósítunk meg egy kellemesen átrendezett teremben, lehetőleg pénteken délután van, amikor nem kell kötelező feladatokra koncentrálni. A FÉK program bemutatását és alkalmazását Pedagógiai Programunkban a „Környezeti és egészségnevelési program” c. fejezetben részletezzük a *lelki egészséggel kapcsolatos célok, feladatok, módszerek, eljárások alpontoknál.*

Miért jó, ha van iskolánkban FÉK?

Környezeti vagy öröklött tényezők határozzák meg azt, hogy valakiből felelősségteljes, megbízható felnőtt, vagy pedig gyenge, befolyásolható lesz-e. Az egyik kulcselem ebben az, hogy milyen a magukról alkotott képük minősége. Társadalmunk egy másik problémája az, hogy sokan képtelenek kapcsolatokat kialakítani és fenntartani. Ezt jól illusztrálja egy nemrég 4000 középiskolás között végzett felmérés, melynek során a megkérdezettek 41%-uk állította, hogy nincs egyetlen barátja sem. Ebben a programban ugyanis gyakorlati segítséget kapnak az egészséges önismeret kifejlesztéséhez, a kommunikációhoz és barátságok kialakításához, fenntartásához. Célunk még az is, hogy rámutassunk arra: az igazi probléma az értékrendszer, a kapcsolatok hiánya, a család-

dok szétesése, a barátságok elhalása körül van. Ha ezekben segíteni tudunk a fiataloknak, miközben szeretjük őket, akkor nagy részt vállaltunk abban, hogy megóvjuk őket sok keserűségtől, sikertelenségtől.

Egy fiatal fejlődésében alapvető fontosságú *a jellem erősítése és fejlesztése*. Miközben a környezet, a média, az internetes játékok hihetetlenül agresszív üzeneteivel szembesülnek, erkölcsi muníciót kell kapniuk ahhoz, hogy erkölcsös döntést hozzanak. Az, ahogy az emberek egymással bánnak, szorosan kötődik a jellemükhöz, jellemük pedig az értékrendjükhöz. Cselekedetünk a jellemünkön alapszik, a jellemünk pedig az értékrenden. A cselekedeteimet, a kapcsolataimat, a jellememet, a gondolkozásmódomat az határozza meg, hogy mit hiszek igaznak, illetve hamisnak. Megváltoztak az emberi viszonyok, ártékelődtek a kapcsolatok, mindent egy láthatatlan értékrend fog össze, ez pedig az érdek. Ezt az értékrendi válságot pedig fokozottan érzékelik a fiatalok. Az értékrend közvetítésének elsődleges helyszíne a család, amely szintén válságon megy át. Ezért tartjuk olyan fontosnak, hogy a jellemről, az értékrendről tanítsunk is, pontosabban a gyakorlatban jellemet is építsünk, értékrendet is alapozzunk. Ebben a programban a *jó ítélőképességre, az önmérsékletre, a bátorságra és mások előtérbe helyezésére* tesszük a hangsúlyt. Ha valaki ezeket gyakorolja, önbecsülése megnő, és egészséges, érett, felelős felnőtté válik.

Vázlatos ismertető (alcímek) az anyag témáiból:

- Az önismeret küszöbén
- Az vagyok, akinek mások mondanak?
- Meghitt kapcsolatok
- Életre szóló barátságok
- Miért nincs barátja mindenkinek?
- Az együttjárás
- Apának, anyának lenni. Milyen nyomással kell a szülőknek szembenézniük?
- Kapcsolatjavítás szüleinkkel
- Jellemünk, életünk, döntéseink alapja: értékrendünk
- Személyes etikai kódex

Egy rövid feladat, érdekességképpen

A FÉK-program óráin a diákok egyik feladata, hogy egy bizonyos “Én vagyok” versséma alapján magukról verset írjanak. A vers előre megadott mondatait ki

kell egészíteniük olyan tulajdonságokkal, amelyek rájuk jellemzőek. Döbbenetes versek születnek így! Ezek a versek talán nem is annyira róluk, mint inkább rólunk szólnak. Tükröt tartanak elénk. *Mit tettünk velük, hogy így éreznek magukról, az életről, a kapcsolatokról?*

Az iskolai éves munkatervben is mindig külön foglalkozunk az éves egészségnevelési feladatokkal. A lelki egészséggel való törődés minden nevelőnek feladata. Iskolánkban az utóbbi években a mentálhigiénés szakirányú továbbképzésben diplomát szerzett kolléganő vezeti a FÉK tréningeket, de e tréning vezetéséhez az akkreditált tanfolyamot rajta kívül még ketten elvégezték; ők osztályfőnöki órán, szabadidős programokon alkalmazzák az ott tanultakat.

A program innovatív elemei:

- bemutató órák a szociális kompetenciák fejlesztéséről
- módszerek arra, hogy hogyan beszéljünk kényes témákról
- eljárások, technikák, hogy hogyan tudunk értékekre és helyes önismeretre nevelni
- ötletek arra, hogy hogyan tanítsuk meg gyermekeinket nemet mondani a környezeti nyomásra
- kapcsolattartás olyan intézményekkel, ahol szintén bevezették ezt a programot

1996-tól már több száz gyermek vett részt iskolánkban FÉK-tréningen, ez is jelzi a kedvező fogadtatást. Sok diák azért jelentkezett a tréningre, mert idősebb, a tréninget befejezett gyermektől tudta meg, hogy milyen hasznos volt számára ez a néhány óra. Sok gyerek eltette emlékébe a tréningen készült feladatmegoldásokat, és az ötéves találkozón is emlegette ezeket az önismerteti játékokat, ezeket az énfeltáró, saját erejüket jó célra összpontosító, pozitív változást generáló gyakorlatokat. Azok a felismerések, amelyeket ezeken a bizalmas légkörben tartott kiscsoportos foglalkozásokon tettek az emberismeret területén, különleges jelentőséget kaptak egyesek sorsának alakulásában is. Az agresszív gyermek szembesült a bátortalanságával is, a szorongó megtanult néhány technikát gátlásai csökkentésére.

Egy csoport kivételével az eltelt 12 év alatt szoros kohézió alakult ki még a különböző osztályokból érkezett diákok között is. Átértékelődtek a kapcsolatok, más hangsúlyt kaptak a csoport- és az egyéni érdekek.

De nehézségek is voltak a program megvalósításában:

- az anyagiak hiánya (nagy gondban lennénk, ha minden gyerek szeretne volna elvégezni ezt a tréninget)
- jó lenne, ha lehetne kötelezni is egyes gyerekeket arra, hogy vegyenek részt a tanórák után személyiségfejlesztő tréningen. Ha a szülő ehhez nem járul hozzá, akkor hiába van képzett, lelkiismeretes szakemberünk, nem tudunk segíteni.

A program eredményei, hatásai:

- az otthoni nevelési hiányosságok csökkentése
- a rossz baráti társaság befolyásának csökkentése
- a helytelen szokásrendszer átalakítása
- a hibás értékrend megváltozása
- egyes gyerekek gondjainak csökkentése
- egyesek számára új tapasztalat volt értékekről hallani, beszélni, tanulni, a jellemfejlődést megtervezni, megélni néhány hét alatt.
- fejlődött a diákok önértékelése, kommunikációs készsége
- javultak barátkozási, kapcsolatépítési képességeik

Szeretnénk, ha 10 év múlva is rendszeres választható program lenne iskolánkban a FÉK-tréning.

TANULÓI ÉRDEKELTSÉGI RENDSZER - „TAKARÉKOSSÁGI HŐMÉRŐ”

Bán Mihály – Lengyel Károly
Dózsa György Általános Iskola, Veszprém

*A gyereket érdekeltté akarjuk tenni a saját nevelésükben – oktatásukban.
Meg kell találnunk a kulcsot a nehezen kezelhető gyerekekhez, a közöm-
bös, ellenséges családokhoz is.*

*Az összefüggések kialakításával és felhasználásával erősítjük a nevelést és
az oktatást, illetve az iskolai és az iskolán kívüli viselkedést.*

Az elméleti és gyakorlati pedagógiát együtt alkalmazzuk.

Új terepet hozunk létre az integrációnak.

Új csatornát nyitunk az esélyteremtésnek.

*A pedagógiai programunkba illeszkedő, de máshol is alkalmazható mód-
szereket keresünk.*

*A fogyatékosokkal való kapcsolattartással a toleranciát, empátiát és a saját
egészség értékének felismerését is növeljük.*

Az ellenállás kikerülésére a módszereket indirekt módon alkalmazzuk.

A 2009-es tanévben ünnepeli 70. évfordulóját a Dózsa György Általános Iskola, városunk egyik legrégebbi általános iskolája. A mai iskola három épületével, négy tornatermével barátságos, könnyen megközelíthető, nyugodt, családias környezetben működik a Dózsavárosban. A nagy bekerített udvar, a sok

fa, bokor, virág a belülről is megújult épületegyüttest hagyományosan iskolássá teszik.

Az iskola a gyermekek nevelésében ma is a hagyományos értékeket vállalja és őrzi:

- a család és az idősebbek tiszteletét,
- az emberséges viselkedést, a társak iránti türelmet,
- a tisztességet, az emberek és a környezet iránti felelősségérzetet.

Fontos számunkra, hogy a gyerekek jól érezzék magukat iskolánkban, s hogy a magas szintű, jó színvonalú képzést, *tehetséggondozást, integrációs felzárkóztató és fejlesztő pedagógiai tevékenységet* kiemelten kezeljük. Ezzel a munkánkkal is elősegítjük a továbbtanulást, tanítványaink későbbi boldogulását. Iskolánkban ezért a fontos területként kezelt nevelőmunka mellett a *nyelvoktatás, a számítástechnika, a mindennapos testnevelés* is hangsúlyt kap, de mellette van időnk megteremteni a gyermekek érdekét szolgáló rendet és nyugalmat is.

A gyerekek manapság kevésbé motiválhatóak; általában tájékozottak, de türelmetlenebbek és érdektelenebbek; sok kedvezőtlen külső hatás éri őket, elsősorban a médiából. Az elmúlt években a mi iskolánkban is megtapasztalhattuk az erőszak szinte minden formáját. Találkoztunk a tárgyak elleni erőszakkal – a szándékos rongálás eseteiben –, de gyakran a személyek közötti erőszakkal is. A *szóbeli erőszak* a diáktársak, illetve a tanárok irányában is megnyilvánult; olyan is előfordult, hogy szülő fenyegetett meg kollégát. A fizikai erőszak, ver(eked)és még (?) csak (?) tanuló –tanuló között fordult elő.

A megoldásunk egy olyan több elemű rendszer, amelynek „vezérgondolata” az érdekeltség megteremtése. Az alábbiakban a rendszernek a „*Takarékossági hőmérő*” című alapvető elemét szeretnénk bemutatni.

A hagyományos pedagógiai eszközök hatástalanná válása miatt folyamatosan keressük az új lehetőségeket. Tapasztalataink szerint a végtelen ismétletésnél sokszorta hatásosabb az indirekt módszer, amikor a gyerek tevékenységhez kapcsolva, mintegy járulékosan sajátítja el a tudnivalókat és a megfelelő magatartási szabályokat. A *kipróbált program alkalmas lehet egy helyi közösségi, városi stratégia kiindulópontjának is*. Különösen érdemes megcélozni vele a nehéz körülmények között élő gyerekeket. A hátrányos helyzetű tanulók – és családjaik – egy részére ugyanis nagyon nehéz hatni. Vannak családok, akiknek az iskola már semmi más nem jelent, mint a(z őket zaklató?) hatóságot, a tanulási kudarcok miatt kerülendő helyet, a konfliktusokat. E családok gye-

rekeinek egy része egyszerre veszélyeztetett és veszélyeztető: a többiek (a potenciális áldozatok) érdekében is meg kell tehát találnunk a kulcsot hozzájuk. Eltéríteni őket a haszontalan, sokszor káros időtöltéstől, az – érdekes módon – általában az iskola környékére összpontosuló bandázástól azonban csak számukra is vonzó szabadidős tevékenységekkel lehet.

Ez a lassú, szívós munka eredményezheti, hogy egy-egy gyerek előrelátható „karrierje” más irányba forduljon, s néhány éven belül ne a bűnözői utánpótlást „gyarapítsa”. Programunk úgy figyel ezekre a gyerekekre, hogy nem elkülönítetten kezeli őket (persze nekik, akiket a családjuk nem tud ilyenekkel „kényeztetni”, ez jelentheti a legtöbbet). Alkalmas a program arra, hogy azokat is a közösségbe illessze – sikerélményhez juttassa – , akik önhibájukon kívül sokszor nem képesek jeleskedni az iskola által elvárt dolgokban.

Tevékenységeink egyszerre szolgálják a baleset-megelőzést, a környezetvédelmet, a társak iránti felelősségérzet kialakulását is. A motoros gépek üzemeltetése kapcsán visszahoztuk az iskolába a *feltétlen szabálytisztelést*: a gyerekek elfogadják, hogy a családias légkörön belül vannak olyan helyzetek, amikor az utasításokat maradéktalanul, a legkisebb eltérés nélkül végre kell hajtani a biztonság érdekében. Minden foglalkozásunk – a tanmenetbe építettek és a délutáni szabadidősek is – egyszerre esélyteremtés és integráció. Esély a képességek fejlesztésére, értelmes tevékenységre; kibontakozási lehetőség. Integráció, mert a legtermészetesebb módon a legkülönbözőbb életkorú, képességű, társadalmi háttérű gyerekek játszanak együtt és segítik egymást, dolgoznak egymás keze alá. A nagyok viszik a kicsiket, felügyelnek rájuk stb.

Néhány éve egy vasúti terepasztalt állítottunk föl az alsósok-felsősök által közösen használt épületben; ma is működik. (Szándékos inzultus csak egyszer érte, még az elején: ez is nagy eredmény.) Ezután szereztünk be egy 2 személyes motoros gokartot. 3 éve pedig elindítottuk a *takarékossági programunkat*. Azt mondtuk a gyerekeknek: ha a csapok elzárásával, a villanyok lekapcsolásával, az ablakok becsukásával (fűtés), valamint a rongálások elkerülésével pénzt tudunk megtakarítani, akkor azt közösségi célra fordítjuk. A fentiek betartását az iskola igazgatója és az Energiafelügyelet (önkéntes diákörjárat) ellenőrzi. Minden olyan héten, amikor nincs gond, 10 E Ft-ot írunk jóvá egy virtuális számlán: ez a diákfaliújságon a „*Takarékossági hőmérőn*” és a kapukra kihelyezett plakátokon nyomon követhető. Az első, amit ebből vettünk, egy quad volt – a mindenkori 7-8-osok használják. Tavalý ugyanígy a klub berendezésére gyűjtöttünk. Csocsó-asztalt állítottunk föl a felsősöknek, golyóralit, karikás dobálót az alsósoknak. Vettünk egy nagyméretű modelldarut is, amin darukezelő vízs-

gát tehet, akinek kedve van. (Trambulin és biliárdasztal fölállítása a következő tervünk.)

Ugyancsak a diákok érdekeltségének megteremtéséhez tartozik, hogy aki benevez a *3 jegy 3 óra* akcióba, az bizonyos tanulmányi, magatartási eredmény elérése – megtartása – esetén részt vehet egy 3 órás vezetői tanfolyamon, és erről tanúsítványt kap. A felnőtt méretre is állítható lábhajtásos gokartot a felsős napközisek, tanulószobások (5-6.osztály) motiválásában használjuk. Felépítjük a gyerekeknek a B kategóriás rutinpályát, itt begyakorolhatják azokat a mozgássorokat, amelyeket majd a jogosítvány megszerzéséhez kell teljesíteniük. (Ha tudunk venni utánfutót, megtaníttuk őket azzal is tolatni.)

Újabb célunk az agresszív, embertelen számítógépes játékok kiváltása. Erre a szimulátorjátékok (motor, autó, repülő) lehetnek a legalkalmasabbak. Az állandóan változó situációk, az életközeli helyzetek egyszerre vonzóak, képességfejlesztők, egyre jobb teljesítményre sarkallnak – s mindezt nem indulatokat keltve teszik. Ezt valósítanánk meg – önrész bevonásával – a pályázati összegből.

Összefoglalva:

A gyerekeket elvonni a haszontalan – esetenként már káros – időtöltésektől csak számukra vonzó tevékenységgel lehet.

A csak szóbeli ismeretközlésnél hatékonyabb a tevékenységhez kapcsolt járulékos ismeretátadás.

A gyerekek mozgásszegény, esetenként már mozgáskerülő életmódjának legjobb ellenszere lehet egy olyan 'vidám park', ahol az eszközök működtetéséhez szükséges energiát a gyerek izomereje adja. (A minden évfolyamunkra kiterjedő egészségmegőrző – drogmegelőző programunk szintén ezekre az eszközökre épít. E program keretében kerestünk kapcsolatot fogyatékos gyerekeket nevelő intézménnyel is.)

A szülői együttműködést a szokásos iskolai módszereken túl kibővítettük a *Szerződés a jóra* című, a szülői értekezletekre kidolgozott dokumentummal. Ennek egy részlete rendszeresen megjelenik az „*Együtt nevelünk*” faliújságon; az aláírt szerződés szövegét pedig kifüggesztettük az osztályokban.

A vágyott eszközökhöz való hozzáférés lehetősége önmagában is motiváló. Ezen eszközök „állomáshelye” az iskola a működtetésükhöz szükséges tudás forrása a *tanár*. Ez a tudás a gyerekek által vágyott tudás is, így a birtokosá-

nak tekintélye van, elfogadják az irányítását (tapasztalat!). „Menő” dolog érteni ezekhez az eszközökhöz; nemcsak a működtetésükhöz, hanem bármilyen munkához, ami ezekkel kapcsolatos (a motort még tolni is megtiszteltetés).

Az ezekkel az eszközökkel végzett foglalkozások nemcsak azért fontosak, mert odavonzzák a gyerekeket, és ez által a legjobb lehetőséget biztosítják a haszontalan időtöltés hasznossá válására. Legalább ilyen lényeges az újfajta kapcsolat a diák és az iskola, a diák és a pedagógus között: kicsi a valószínűsége, hogy a gyerek összetöri az üveget azon a pályán, ahol aznap ő gokartozott, másnap ő fog motorozni. A közös tevékenység közben kialakulhat az a viszony a társakkal és a tanárral is („egy vérből valók vagyunk” Kipling: A dzsungel könyve), amely hatással lehet a kimondott szavak eredményére, a tanórai, de az iskolán kívüli viselkedésre is. (Ha a diák ellenfelének tekinti a tanárt, akkor a tanítás, nevelés sem működik megfelelő hatásfokkal, illetve az egymás iránti agresszió forrása is legtöbbször az egymás nem ismerése, az idegenség.)

A kollégák meglátása is az, hogy van eredmény: a gyerekek figyelik, várják a tájékoztatást a *Takarékossági programról*. A fegyelem romlásának üteme egyértelműen lelassult, sőt, mondhatjuk azt is, hogy kevesebb kirívó eset fordul elő, mint a program megkezdése előtt. (Messzemenő következtetéseket levonni, természetesen, csak hosszabb idő eltelte után tudunk.)

A szülők támogatják a programot.

Más iskolák is érdeklődnek a program iránt: az idén két veszprémi és egy balatonfüredi iskolában kezdődik el a program megismertetése.

Az elején okozott némi gondot, hogy a megtakarítások valójában nem számszerűsíthetők, de a kollégák, a szülők és az iskola vezetése is belátta a program nevelési jelentőségét; valamekkora megtakarítás – bár nem kimutatható módon – valóban jelentkezik.

A program része lett az intézmény pedagógiai programjának. A gyerekek örömmel és felelősséggel használják a beszerzett eszközöket, vigyáznak azok épségére. Érezhető a hatás a legnehezebb sorsú gyerekek körében is.

A program megismertetésére, elterjesztésére már eddig is törekedtünk. Tartottunk és szándékozunk tartani városi bemutatót, jelent meg újságcikk a programról a megyei napilapban stb. A módszer (módszerek) tulajdonképpen bárhol alkalmazhatók; az eszközvásárlások forrását pályázatok, szülői felajánlások, szponzori támogatások teremthetik meg. A módszertannal szívesen állunk az érdeklődők rendelkezésére.

„A NEVELÉSI-OKTATÁSI INTÉZMÉNYEK JÓ GYAKORLATAI AZ INTÉZMÉNYEKBE ELŐFORDULÓ ERŐSZAK MEGELŐZÉSÉBEN ÉS KEZELÉSÉBEN”

Schmidt Sára *projektvezető,*

valamint Gulyásné Hegedűs Nóra *osztályfőnök,* Gál Mariann és Soha Magdolna (*kreatív feladatok*), Asztalosné Hódosi Gyöngyi (*informatika*), Peresztegi József (*fotó*)

Egry József Középiskola, Szakiskola és Kollégium, Zánka

Iskolánk a Gyermek- és Ifjúsági Centrum területén található, és legfőképpen a Balaton-felvidék, Tapolca, Balatonfüred, Veszprém által határolt területekről érkező diákok számára kínál szakközépiskolai és szakiskolai képzést, vendéglátás-turizmus szakiránnyal. Az elmúlt két évben jelentős erőfeszítéseket tettünk a kompetencia-alapú képzés bevezetési lehetőségeinek megteremtésére, rendszeresen dolgozunk kooperatív és projekt-módszerekkel is. Iskolánkban nagyon sok olyan diák tanul, akik különböző okok miatt kevés támogatást kapnak otthonról, ilyen vagy olyan módon hátrányos helyzetűek, s mi több oldalról igyekszünk támogatni ezeket a tanulókat.

Az anyagi lehetőségek különbségei okozta feszültségek, a kisebb közösségekből érkezők visszahúzódottsága, a családi mintákból vett agresszív konfliktuskezelési módok is jelen vannak egyes osztályainkban. Iskolánk pedagógus-közössége elkötelezett aziránt, hogy a feszültségek minden lehetséges módon

való csökkentésével tanulásra alkalmas környezetet biztosítson, a felmerülő problémákat időben kezeljük, s megelőzzük őket, amennyiben ez lehetséges.

A 2006/07-es tanévben az *iskolakerülést* vettük górcső alá, a probléma kezelésének és megelőzésének egyik módja egy projekt megvalósulása volt ebben a témában. A 2007/08-as tanévben két esemény emelkedett ki a szokásos, középiskolákban jellemző konfliktusok közül. Az egyik esetben videofilmet készítettek a gyerekek erőszakos eseményt utánozva, a másik esetben pedig szinte ugyanazt a mozdulatsort utánozta le tanórán az egyik diák, amit a televízióban olyan sokszor láthattunk egy lefilmezett iskolai konfliktus kapcsán. Akkor aggódni kezdtünk, hogy ezek a televíziós feltáró riportok éppen az ellenkező hatást válthatják ki, mint ami a céljuk lehetne: lehet, hogy ezek még inkább bátorítják az indulatok szabadjárá engedését?

Mivel a szakirodalom szerint ez a média-hatás a legkisebb tényező a diákok agresszivitásában, fontosnak tartottuk kideríteni, hogy valóban igaz-e ez a mi diákjainkra is, s kell-e tartanunk attól, hogy szaporodni fognak ezek a jelenségek nálunk; azt is meg akartuk tudni, hogy mik okozhatnak feszültségeket számukra itt Zánkán, a mi nyugodt légkörű iskolánkban, e békés, csodálatos természeti környezetben.

A korábban kipróbált módszert választottuk, vagyis hogy *projekt-napot* szervezünk az agresszióról, melynek elemzésére és értékelésére többször visszatérünk az év folyamán az érintettekkel. Amennyiben kivitelezhetőnek bizonyul, a tanulságok figyelembe vételével egy-két osztályunkkal meg is ismételhetjük. S ez a pályázat számunkra nagy segítséget nyújtott abban, hogy valóban, a projektet több osztályunkkal is megismételhessük, és egész diákságunk felmérésével vonhassunk le következtetéseket.

Az „Erőszak az iskolában” projekt nap

<i>Tevékenység</i>	<i>Szükséges eszköz.</i>
Ráhangelő kör Az agresszió fogalma Agresszió szerepe az élővilágban Az agresszió formái –ötletroham Személyes élmények, a diákok mit várnak Célunk megfogalmazása	Csom.papír, filces tábla, színes tapadós papírok Tollak, filcek Labda

<i>Tevékenység</i>	<i>Szükséges eszköz.</i>
<p>Csoportalakítás</p> <p>Csoportvezetők 4 csoportot választanak (teremátrendezés)</p> <p>Feladatok megoldása forgóban 5 asztalnál</p> <p>A. Körözési plakát (mindenki csinálja egyszerre)</p> <p>B. Plakát készítés</p> <p>C. Képregény rajzban</p> <p>D. Fotós képregény előkészítése</p> <p>E. Versírás</p> <p><i>Amikor mind a négy csoport készen van a fotózással, 1-1 fő elmegy az informatikára, kinyomtatni a képregényeket</i></p> <p><i>A többiek dolgoznak tovább</i></p> <p>F. Oknyomozás (<i>ki, mikor, miért agresszív, mik a következmények, ki tehet ellene, és mit-feladatlap kitöltés</i>)</p>	<p>Papír, filcek, ceruzák</p> <p>nagy papír, pasztell, újság-cikkek</p> <p>tervezéshez, digitális fényképező, pendrive</p> <p>feladatlapok</p>
<p>Kiállítás</p> <p>Versek felolvasása</p> <p>Feladatlapok összevetése</p> <p>Reagálás más csoportok munkáira</p> <p>Ha több idő marad: Ki-mit-tehet ötletbörze</p>	<p>Blu-tack</p>
<p>Talk-show az iskolai erőszakról (szerepkártyák és kellékek segítségével)</p> <p>Szerepek: műsorvezető, pszichológus, apa, anya, rendőr v. polgárőr, of., kollégiumi nevelőtanár, gyermekvédelmis, ped.szakszervezeti megbízott, barát, agresszív diák, jogász, minisztériumi biztos)</p>	<p>Kalapok, sapkák, köpeny, naplő, mellény, nyakkendő, szemüveg, bokszesztyű, mikrofon</p> <p>szerepleírások</p> <p>névkitűzők, gombostű, videokamera</p>
<p>Záró kör, összegzés</p> <p>Értékelő lapok kitöltése (minden diák)</p> <p>A napon résztvevő és látogató tanárok is töltenek ki értékelő lapot</p>	<p>Diákok /</p> <p>Tanárok értékelő lapjai</p>

A nap célja: az agresszió kérdéskörének tágasabb nézőpontból történő megvizsgálása, személyes tapasztalatok, érzések, érzékenységek behívása a feldolgozásba. A kreativitás művészi eszközeit alkalmazva – melyek esetleg árnyaltabban, vagy másképp érzékelhetően írják le a problémát – megérteni, hogy a diákok mit tartanak agresszívnek. Szeretnénk megsejteni velük azt is, hogy mások nézőpontjából akkor is lehet valaki agresszív, ha ő maga nem érzi magát annak, továbbá lehetőségeket keresünk arra, hogyan csökkenthetjük az agresszív

magatartás okozta feszültséget, vagy a magas feszültség szint okozta agressziót. A forgó feladatai több nézőpontból láttatják a diákok életében megtapasztalt agressziót, sok lehetőségük van arra, hogy közben beszélgessenek is, s akár rég elfeledett konfliktusait is feldolgozzák. A napot záró *talk-show-ban* pedig más szerepekbe helyezkedve mondhatnak véleményt, kifejezhetik együtt-, vagy ellenérzéseiket is.

A *projek-nap* után osztályfőnöki órán, kollégiumi beszélgetéseken (a kollégium munkában jól bevált ún. „csopi-tepi” foglalkozásokon), a diákok munkáinak kiállításával továbbvisszük az élmények feldolgozását, ezáltal is megerősítve őket abban, hogy elkötelezettek vagyunk változtatási lehetőségeink feltárása iránt.

A forgó feladatai:

- *Plakát*: vigyázz vele, óvakodj tőle; azaz rajzban megragadni az agresszivitás megfigyelhető jeleit;
- *Nagy plakát*: ahogy a média felnagyítja – szorongást keltve bennünk;
- *Rajzos képregény*: folyamat megjelenítés az agresszor, erőszakos személy oldaláról;
- *Fotós képregény*: ahogyan az agresszió kívülről látszik, s a következmények;
- *Vers*: érzelmi feldolgozása annak, amit személyesen a diák átélt;
- *Oknyomozó kérdőív*: összefüggések meglátása, cselekvési lehetőségek felvázolása.

1.sz. melléklet: Szerepkártyák (provokatív, csak ötletadás)

Dr. Megért pszichológus – biztosan van oka, az iskola, a szülő, a környezet befolyásolja, nem okolható egyedül Marci,

Nem tehetek róla anyu – otthon mindent megkap, nem is kell segítenie, mindig finomakat főzök neki, nem is értem, mi a baja, otthon mindig olyan jó,

Az iskola hibás apu – csakis az iskola rontotta el, otthon tudja a rendet, a tanárok a hibásak, miért hagyják... bezzeg az én időmben, kaptam volna...,

Harci Marci agresszív diák – nekem senki ne mondja meg a tutit, olyan vagyok, amilyen, és kész, hagyjon mindenki békén, nem érdekel, ki mit gondol,

Barát Bernát vagy Bernadett – szerintem sokat nézett tévét mostanában, annyit van egyedül, a szülei csak hajtanak, mint a gép, nem is tudják, mit csinálunk itt az iskolában, aztán csodálkoznak,

Rendes Réka osztályfőnök – Marci olyan figyelmes, amikor egyedül beszélek vele, de mikor a többiekkel van, megbolondul, nem győzöm védeni őt a többi tanárnál,

Rend Ödön polgárőr – intézetbe kellene zárni az összes kis terminátort, nem igaz, mennyi baj van velük, állandóan köpködnek, szemetelnek, köztöködnek, meg isznak, aztán meg nem bírnak a hormonjaikkal; ha rajtam múlna, még a börtönbüntetést is bevezetném az iskoláskorúaknak is

Mindent Ígér miniszteri biztos – a probléma nagyon összetett, és már három osztályunk is megfeszítetten dolgozik rajta; tanulmányokat írnak, meg külföldre utaznak, hogy megoldási példákat lássunk az agresszió kezelésére, és ígérhetem, hogy a következő kormányzási ciklusban már lényeges változásokat tudunk bevezetni; jobb lesz az iskolai légkör, több pénzt adunk a színvonalas oktatás díjazására, több támogatást kapnak a családok és a kiemelkedő diákok...,

Védő Viktória gyermekvédelmi előadó – már három levelet kaptam az iskolától, hogy baj van Marcival, és a jegyző is felkért, hogy látogassam meg a családot, hát igazán nem tudom, mit tehetnénk, mert szerintem Marcinak pszichológushoz kellene járnia, de a szülők azt mondják, nem kell megszerelni a gyerekeket, de szerintem az iskolában is történhetett valami, amiről meg a tanárok nem beszélnek,

Dr. Paragrafus – a törvény betűje szerint, bizony, 14 év felett büntethetőek az erőszakos cselekmények, és az Országos Kriminológiai Kutató Intézet most vizsgálja azt a megoldási lehetőséget, hogy a büntethetőség jelenlegi korhatá-

rát leszállítsák. Véleményem szerint azonban inkább bűnmegelőzési programokkal kellene a fiatalabb korosztályt megcélozni,

Szaki Szilárd pedagógus szakszervezeti képviselő – mindenképpen a tanárok mellett foglalkozást, olyan kevés fizetésért és köszönetért dolgoznak szívüket-lelküket kiteve. A probléma otthon kezdődik. Ha a család nem nevelte meg a gyereket, az iskola már tehetetlen,

Miss Fesztivál műsorvezető – mindenkit megkérdez, mi az álláspontja Marci iskolai verekedéseiről, figyel arra, hogy időnként összefoglalja és összehasonlítsa az elmondottakat, a legvégén megpróbál tanulságot megfogalmazni, megköszöni a résztvevők és a közönség figyelmét

2.sz. melléklet: Projekt nap az iskolai agresszióról – Diákok értékelő lapja

1. Kinek a rajza, képregénye, plakátja, verse tetszett legjobban és miért?
2. Mit gondolsz, mik az agresszivitás okai az iskolában?
3. Mit tudnának tenni az agresszió ellen
 - a szülők,
 - az osztálytársak,
 - a tanárok, az iskola,
 - a pszichológus,
 - maga az agresszív személy
 - mások
4. Mi volt az, amire még sosem gondoltál korábban, csak ma?
5. Mi az, amihez másképp viszonyulsz, amit másképp teszel ezután?

3.sz. melléklet Projekt nap az iskolai agresszióról – tanárok értékelő lapja

(1-5 kérdésnél a válasz aláhúzendő):

1. Megvalósítható-e ez a projekt más osztályainkban is?	Igen / Nem
2. A feladatok érthetőek, érdekesek-e a diákok számára?	Igen / Nem
3. Bevonható volt-e diákok nagyobb része?	Igen / Nem

4. Saját gondolataitok, elképzeléseitek kaptak-e teret? Igen / Nem
5. Alkalmas-e ez a feldolgozási mód problémák kezelésére, Igen / Nem
megelőzésére?
6. Milyen szempontok, gondolatok jutottak eszedbe a projekt alatt, amikre
korábban nem gondoltál?
7. Milyen viselkedésmintákat tudtál megfigyelni ezen a napon, amik tanórák
alatt nem jelentkeznek, vagy nem nyilvánvalóak?

A projekt megvalósításának tapasztalatai

A projekt egyes lépéseinek értékelése

Ráhángoló kör: a diákok nyitottak, hajlandóak érzéseket átélni, együttműködők, érződik, hogy érdekli őket a téma

Bevezetés sokrétű példával: kapcsolni tudják biológiai, természetrajzi, történelmi ismereteiket, az általuk felidézett képek (pl. párvaszításkor a kutyák összeverekednek, élelemszerző vadászat, a fenyőfa alatt nem nő meg semmi) nyomán a biológia terminusait képesek voltak felidézni ezekre a jelenségekre (nyugodtan támaszkodhattuk tantárgyi ismereteikre).

Mondj egy cselekvést, ami agressziót jelent számodra: 25 résztvevő diákból 11 írta a verést, verekedést, más-más szóhasználat, 2 a veszekedést, kiabálást, 2 esetben az iskola, a tanulás általánosságban, a többieknél: egymás kiközösítése, a „beszólás”, a lelki terror, a mindennapi terror, a vandalizmus, a büfé előtti sorban állás és lökdösődés, a zaklatás, a molesztálás, a háború. Nem jelent meg a trágár beszéd, az egymás túlzott kritizálása, a média által sugallt viselkedések utánzása, s ezen a ponton a tanárokkal kapcsolatos feszültség sem, noha ezek előfordulnak ebben az osztályban.

A Milyen eredménye lehet a mai napnak? kérdésre az osztály jelentős része fejezte ki bizalmatlanságát, ezek a kijelentések hangzottak el:

Nem hiszem, hogy lesz ; lehet, hogy nem fogom az elsősöket kizsákmányolni; meghatódok; tanulság; megváltozik az életcélom; magamba nézek; meggondolom, mit teszek; lehetne eredménye, ha mindenki úgy állna hozzá; kételkedem; lesz eredmény, de nem tudom, mi; lesz, ha képesek kompromisszumot kötni az emberek (diákok). A „megváltozik az életcélom” kijelentést poénnak szánta a diák, de olyan jól érezte magát mindvégig, hogy nem lehetetlen jóslatának teljesülése...

Plakát: rajzolás közben sokat beszélgettek élményeikről, nézeteikről, hogy miről ismerik fel az agresszív személyiséget, vagy épphogy a nagyon szendének látszók lehetnek nagyon erőszakosak, természetesen a rajzokon sokszor eltúlozták a jegyeket és tréfálkoztak a hasonlóságokon, amikor a nyilvánvalóan nem iskolai életből vett alakok megjelenítésében meglátták társuk vonásait.

Nagy plakát: ahogy a média felnagyítja- szorongást keltve bennünk: itt lehetséges, hogy jóval több instrukcióra lett volna szükség ahhoz, hogy jobban megragadják a jelenséget. Úgy tűnt, ez a feladat áll legtávolabb tőlük. A feladatok között ez a rész arra vonatkozóan adhatott volna információt, hogy mennyire ismertek számukra az iskolai erőszak média-közvetítései és ez mennyire határozza meg azt, hogy ők hogyan látják ezeket az eseményeket.

Rajzos képregény: folyamat-megjelenítés az agresszor, erőszakos személy oldaláról: az egyik csoport négyet is rajzolt, annyira tetszett nekik a feladat; úgy tűnt, hogy itt a rajzfilmek iránti lelkesedésük is motiválja őket, kevésbé valósult viszont meg az, hogy az agresszor oldalát jelenítsék meg, inkább önkifejezést jelentett, vagy átélt élmények feldolgozását, saját nézőpontból.

Fotós képregény: az instrukció szerint itt azt kellett volna bemutatniuk, ahogyan az agresszió kívülről látszik, s hogy mik a következmények. Noha ez előbbi nem valósult meg az eredeti elképzelés szerint, mégis nagyon sikeresnek ítéltető ez a rész, mert leglelkesebben ezt fogadták, és mindenki szereplő akart lenni a képregényben. Önkifejezésük ilyen lehetősége a számítógépes elkészítéssel és gyors kinyomtatással együtt azt adta, hogy úgy vettek részt szereplőként egy történetben, aminek maradandó, könnyen sokszorosítható és másoknak megmutatható nyoma marad. Itt lehetőség lett volna arra is, hogy a televízióban, az Interneten látott tanár-diák konfliktusok jeleneteit utánozzák, de más témák, az alkohol, a molesztálás, a szerelmi konfliktusok sokkal inkább izgatták őket.

Vers: a személyes élmények érzelmi feldolgozásának lehetőségét kínálta a feladat, a született versek java része „mélyben gyökerezik”, s olyan megérintő volt mindnyájunknak, hogy a közös felolvasás után eldöntöttük, valamiképp önálló kötetet hozunk létre belőlük. Annak ellenére, hogy nyilvánvaló ellentétek, feszültségek vannak közöttük, és elmondásaik szerint az iskolát is feszültségfor-

rásnak élük meg, az a nyíltság, mellyel vállalták írásaikat (és alkotásaikat) az osztályközösség és az iskola légköréről is tanúbizonyságot tesz.

Egy példa a 25 versből:

*Ők többen voltak – én egyedül
Ők élvezték a vitát, én már nem bírtam
Továbbra is tűrtem, de aztán feladtam
Olyan szavakat mondtak, amilyeneket még nem kaptam
Próbáltam elmenni, de körbeálltak
Négyen egy ellen, nincs bocsánat*

Oknyomozó kérdőív: ki, mit, miért; következmény és összefüggések feltárása – kicsit száraz, nem tűnt érdekesnek, nem lelkesedtek a feladatért. Amikor azonban felolvastuk, nagyszerű lehetőség volt régebbi események és a következmények átgondolására, akár nevekkal, akár általánosítva írták, s a hozzáfűzéseiken érződött, milyen felszabadító számukra korábbi indulataik ’ventillálása’.

Talk-show: mivel a projektben résztvevő osztály harmadik éve van együtt, és sokszor vettek részt műsorokban, csoportos vetélkedőkön, kooperatív foglalkozásokon, nem igényelt sok időt a „műsor” előkészítése, vállalták a szereplést. A kiosztott nevekkal könnyen, a szerepekkel többnyire jól azonosultak, senki nem szeretett volna jogász lenni, a tanárokat, iskolát, oktatásügyet képviselő feleket nehezen vállalták. A szerepekhez eltűzött és provokatív indítóötleteket kaptak, melyek könnyen beszédre serkentették őket. (Ismételt projekt esetében ezen mindenképp finomítani érdemes!) A kellékek kiválasztása is sikeres volt, jól segítette őket abban, hogy a szerepjátékba belépjenek. Következő alkalommal azonban a jogász, a pedagógus érdekképviselő és a minisztériumi hivatalnok szerepekhez mókásabb azonosító jelmezt választanánk, hogy ne idegenkedjenek ezektől...

A műsor hatása „fergeteges” volt, az apa, anya, osztályfőnök, agresszív diák-szerepek megformálása meglepően hitelesre sikerült, a nap végén sok-sok nevetéssel zárva idézték meg az egymásra mutogatás, a tehetetlenség, változni nem akarás, a kompromisszumképtelenség hangjait. Amikor a show zártával a nézők az általuk leghitelesebbnek tartott szereplő mögé álltak, elcsendesült a nevetés, és a derű hangulatában fogalmazták meg érzéseiket. A talk-show-ról készült videót később osztályfőnöki órán is megnézik majd és napok távlatá-

ból újra beszélnek a különböző nézőpontok igazságáról, a változás, változtatás lehetőségéről. A program után azt is megbeszéltük, hogy az elkészült felvételt kipróbáljuk más osztályokban vitaindítóként alkalmazni.

Tanári kérdőív értékelése:

A programról 7 tanár töltött ki kérdőívet, válaszaik összegzése:

A program megvalósíthatósága más osztályainkban: 6 igen, 1 van olyan osztály, ahol igen.

A feladatok érthetőek, érdekesek a diákoknak: 7 igen

A diákok nagyobb része bevonható-e: 7 igen

Saját gondolataik kaptak-e teret: 7 igen

Alkalmas-e ez a feldolgozási mód problémák kezelésére, megelőzésére: 2 igen, 4 csak részben, 1 nem garantált az eredmény

Milyen szempontok merültek fel, amire korábban nem gondoltunk:

- mit jelent az agresszió egy tizenévesnek
- az iskola ennyire agresszív?
- több osztálynak kellene ilyen projekt-nap a rájuk jellemző problémáról
- más tárgyaknál is jó lenne alkalmazni
- bizonyos témák túlzottan előtérben vannak a diákoknál
- kiderülhet eddig eltitkolt esemény
- a kollégákkal kapcsolatosan zavarba ejtő dologra is derülhet fény
- a beszédstílus agresszivitása nem probléma számukra
- nagyon egyedül vannak több problémájukkal

Milyen viselkedéseket figyeltünk meg, amik tanórák alatt nem jelentkeznek vagy nem nyilvánvalóak:

- egyes diákok milyen erősen befolyásolják szavakkal, megjegyzésekkel a csendesebb társaikat, néha megszegyenítően, éreztetve saját felsőbbrendűségüket
- felszabadultság, önfeledtség, segítőkészség, megbízhatóság
- egymás és az „óra” értékelése
- sok zárkózott tanuló megnyílt, kreatív volt
- összetartás
- képesek jól dolgozni csoportban

Diákok értékelő lapjának összegzése

Az adott válaszok azt jelzik, hogy többségükben nem maradtak közömbösek. Az összegzésbe a különböző tartalmakat megfogalmazók kerültek be. Néhány diák csak a kérdések egy részére válaszolt, többségük teljesen kitöltötte, név nélkül.

Kinek a rajza, képregénye, plakátja, verse tetszett legjobban és miért?

Indoklást senki sem írt és legtöbbször saját munkájukat nevezték meg. Néhányan azt írták, mindenkié, és néhányan azt, hogy név nem volt rajta, ezért nem tudja, de mind jó.

Mit gondolsz, mik az agresszivitás okai az iskolában?

Általában az együttélés, az otthoni problémák, a tanár-diák konfliktus, az, hogy nem figyelnek egymásra, a diák úgy odaszól a tanárnak és a tanár egyből felveszi magára, nem tolerál senki senkit, az ellentétek, hogy nincs kompromisszum, túl sokat vagyunk együtt, hogy különböző emberek vannak, a versengés egymás között, nincs egyenlőség a diákok között, a tanárok nem tudnak az indulataikkal bánni, a tanárok nem tudják megbeszélni a problémáikat a diákokkal, a fegyelmezetlenség, a stressz bizonyos tantárgyakkal kapcsolatban, hogy van néhány alaptól agresszív ember, az unalom, a „menőzési” vágy, az ellenszenv, az egyenlőtlenség, a beszélőségek.

Mit tudnának tenni az agresszió ellen

- *a szülők:* beszélgetés, figyelem, otthoni nevelés, nem tehetnek sokat, mert elnézik a gyerekük botlását; türelem, megértés
- *az osztálytársak* foglalkozni kell az agresszív társukkal és valamilyen módon fel kell nyitni a szemét, jóban lenni, nem problémázni; kultúrált viselkedés, összetartás, odafigyelés, beszélgetés, együttérzés, nem szólni be; elfogadás, segítségnyújtás, nem vinni bele dolgokba a másikat, ösztönzés, segítés, és 5 semmit sem írt.
- *a tanárok, az iskola:* a szigorítás nem célravezető, magatartási problémákat büntetni kell, beszélgetés, odafigyelés; nem tehetnek sokat, mert némely esetben ők az agresszívak; tolerálás, empátia, segíteni a szülőknek, együttérzés, ellenőrizni a diákokat, leköni a diákokat, segítségnyújtás, terápiás segítség felkutatása; 3 nem írt semmit,

- *a pszichológus* terápia, beszélgetés, oldaná a gondokat, megértés, meghallgatás, 10 diák szerint nem tud tenni semmit
- *maga az agresszív személy*: uralkodjék magán; gondolja meg, mielőtt cselekszik; csak saját maga tud változtatni, gondolkodjék el a mások által róla alkotott véleményről, nyugtassa le magát; gondolkodás, elhatározás, alkalmazkodás, visszavesz, önfegyelem; öten nem írtak semmit.
- *mások* legyenek megértők, próbálják megnyugtatni az agresszív személyt, alkalmazkodás, beszélgetés, nincs közük hozzá, tesznek ellene, legtöbben semmit nem írtak.

Mi volt az, amire még sosem gondoltál korábban, csak ma?

Példák: sok agresszív ember van, a növényvilágban is van agresszivitás, hogy magammal is lehetek agresszív, hogy annyira nem is rossz a helyzet, mint gondoltam, milyen durva dolgok vannak, hogy több mindenkinek kellene tenni, hogy változtassunk, hogy a szüleim még sohasem bántottak, mi lenne, ha bántanának és mi lenne, ha bántanék, a probléma kikerülése.

Mi az, amihez másképp viszonyulsz, amit másképp teszel ezután?

Nem vagyok agresszív, most nem tudom megmondani, hát meggondolom, hogy érzelmileg bántó vagyok-e, próbálok nyugodt maradni, megértés, tolerancia, eddig sem voltam agresszív és ezután sem leszek.

A diák kérdőív összesítését és a projekt tapasztalatait az osztályban tanító tanárok csoportjának kétheti rendszerességgel tartott értekezletén megbeszéljük. A tapasztalatokról a diákmentorok vezető tanára is beszélgetni fog külön azokkal a diákokkal, akik ebből az osztályból alsóbb évesek mentorálását vállalták. A résztvevő diákok osztályfőnökükkel újra megnézik a videofelvételt, és megbeszélik, hogyan gondolkodnak pár hét elteltével az általuk képviselt személyek szemszögéből. A felvételt az iskolapszichológus, az osztályfőnök, az ifjúságvédelmi felelős, a kollégiumi csoportvezető és az osztályban tanító tanárok közösen megnézik és megvitatják a következő hónapban. A projekt hosszútávú hatását fél év múlva megvizsgáljuk, az osztályban tanító tanárok tapasztalatai, a diákok véleményének kikérdezése, az iskolapszichológus bevonásával, valamint az osztályfőnök meglátásainak összegzésével.

INTÉZMÉNYI MENTÁLHIGIÉNÉS PROGRAM MŰKÖDTETÉSE, TAPASZTALAT – JÓ GYAKORLAT BEMUTATÁSA

Hujber Tamásné, Gálovics Edit

Klebensberg Középiskolai Kollégium, Kaposvár

A Klebensberg Középiskolai Kollégium 2003/2004-es tanévben kezdte meg működését. Somogy megye több mint 100 településéről fogadjuk azokat a diákokat, akik Kaposvár középiskolaiban tanulnak. Tanulóink (432 fő) közül az idei tanévben 304 diák az, aki hátrányos helyzetű valamilyen okból. A kollégiumban az Arany János Tehetséggondozó Programban résztvevő diákjaink száma jelenleg 97 fő. A különböző szocio-kulturális háttérrel érkező diákok megtanulják kollégiumunkban a társas együttélés alapvető szabályait és szokásait, a családtól való elszakadás, az önálló élet felelős első lépéseit. Kiemelt figyelmet fordítunk tanulóink támogatására tanulmányaikban, továbbá a rend és erkölcs harmóniájának megteremtésére, hogy lehetőséget teremtve, felelős döntést tudjanak hozni életükben.

A kollégiumi élet sokféle jelenséggel szembesíti mindennapi munkája során a pedagógusokat, amelyre valamilyen módon reagálnunk szükséges. A reakció mikéntje azonban nem mindegy nevelőértéke miatt.

Az intézmény kiemelt figyelmet szentel tanuló, dolgozó mentálhigiénés megsegítésének. Pedagógiai szemlélete egyaránt támogatja a tehetséggondozást, a felzárkózást. De ami a legfontosabb, érzékeli a tanulók pszichés leterhelődését, a belső feszültség levezetésének szükségességét, a tanulók életében begyű-

rűző problémahelyzetek feltárását, a megoldás közös kimunkálását. A csendes, visszahúzódó szorongók, és az agresszivitással jelentkező szorongó csoportokat célzottan segíti a végletes érzelmi megnyilvánulások feldolgozásában.

Preventív jelleggel kíván élni a középiskolás korosztálynál – egyre nagyobb mértékben – megjelenő alkohol, drog problémákkal szemben, a nem megfelelő konfliktuskezelési stratégiák miatt felhalmozódott belső feszültség robbanás-szerű kiütkeresésében.

A pedagógia, a pszichológia és a gyermekvédelem eszközszerével, új, innovatív megoldási stratégiák keresésével és alkalmazásával kíván fellépni a tanulók között jelentkező előítéletek ellen, a verbális megfélemlítés és a fizikai agresszivitás mindennemű megnyilvánulásával szemben.

A tanulók nagy számban, csoportosan fogalmaznak meg iskolai, otthoni, kollégiumi, vagy éppen kortárs csoporthoz kötődő konfliktushelyzeteket. A konfliktus megelőzésével szemben előtérbe állítjuk azok konstruktív megoldására irányuló mindennemű próbálkozást, kísérletet.

Klebesberg szavait magunkénak tekintve fogalmaztuk meg legfőbb küldetésünket: "az ifjúnak általános műveltsége legyen,...gondolkozni és tanulni tudjon".

Fontosnak tartjuk, hogy az itt lakó tanulók szülei biztonságban, megnyugtató környezetben érezzék gyermekeiket nálunk a rendelkezésre álló eszközszerünk által. Tanulóink éljenek a kollégium által kínált lehetőségekkel, képesek legyenek saját érdekeik felismerésére, életprogramjukat tudják pozitívan befolyásolni.

Hisszük és tapasztaljuk, hogy minden és mindenki nevel a kollégiumban, és az életben. Alapvetően ez jelent kihívást mindannyiunknak: hogyan tudunk megfelelni mindazoknak az elvárásoknak, amelyek rövid és hosszú távon érnek bennünket.

Módszereink:

- személyes törődés, kötetlen explorációs beszélgetések,
- heti rendszerességgel tréning jellegű csoportfoglalkozás;
- tehetséggondozást, rekreációt szolgáló szakköri foglalkozások,
- önismereti – szociális érzékenységet fejlesztő tréningek (AJTP órák),
- relaxáció, stresszoldás
- tanulás-módszertan

Egy eset részletes leírása

Tizenegyedik évfolyamos csoport szeretett volna fellépni a csoportkohéziót romboló tanulói viselkedés ellen, ami 3 fő, időnként antiszociális, deviáns megnyilvánulásait jelentette. Ez iskolai szabályellenességben, a tanórai fegyelem durva megsértésében, szélsőséges, demoralizáló magatartás- és viselkedéselemekben jelentkezett. Az eset felszínre kerülését az AJTP csoport önismerteti foglalkozásain tanult technikák alkalmazása segítette megfogalmazni.

A csoportból érkező egyéni jelzés után pedagógus konzultációt hívtunk össze (osztályfőnök, kollégiumi nevelőtanár, pszichológus részvételével).

Ez követte egy – a tanulókkal lefolytatott – problémafeltárás, elemzés, megoldási javaslatok összegyűjtése, a pozitív, megvalósítható megoldások aktualizálása folyamat. A tanulók erre a 4 órás folyamatra nagyon pozitív visszajelzéssel reagáltak.

Utómunka: a 3 szélsőséges viselkedésű tanuló szüleivel egyéni konzultáció, pedagógus konzultáció a megoldások, jelek, hozzáállás tapasztalatainak átbeszélése miatt, egyéni tanulói tanácsadason való részvétele a 3 főnek (ok feltárás, exploráció, ventillálás).

Szerződéskötés a viselkedés megváltoztatásáért. Folyamatos ellenőrzés, értékelés, pozitív visszacsatolás, pozitív kommunikáció révén.

Egy hónap után a megoldási stratégiák hatékonyságának értékelése, korrekciós mechanizmusok. Csoportfoglalkozás a változások értékelése miatt.

A bemutatott eset és az intézményi gyakorlat innovatív elemei:

- A problémában résztvevők konszenzusra törekvő, nyílt, véleményt vállaló egyéni, kiscsoportos, csoportos konzultációja. Ez lehet tanulói, tanári, szülői. Nagyon pozitív a visszajelzés a háromszög konzultációkat illetően (osztályfőnök, nevelőtanár, pszichológus), hiszen a probléma nem vész el
- Problémamegoldó team alakítása (szülő, osztályfőnök, nevelőtanár, tanuló, pszichológus stb. részvételével)
- Tanulói szerződéskötés (Gordon módszere alapján)
- Pozitív kérés, érzés, negatív érzés én-üzenetben való megfogalmazása (a módszer tanítása, gyakorlása, alkalmazása, értékelése)
- Csoportos relaxáció, zenehallgatás, imagináció a feszültség, distressz csökkentésére
- Folyamat-tervezés (PDCA-SDCA ciklus alkalmazásával): a probléma első jelzésétől kezdve a problémával való foglalkozás lépéseinek megtervezése,

többek között a korrekciós mechanizmus beépítésével, folyamatos ellenőrzés-értékeléssel, visszacsatolással.

- Erre az évre a bejövő igények és a tapasztalatok alapján a következő témajegyzéket állítottuk össze, amellyel a csoportfoglalkozások/trénin-gek tervezése, tartása heti 2 óra időtartamban megvalósul (időnként pszichopedagógiai megsegítéssel, a városi iskolapszichológiai hálózat közreműködésében):

Csoportközösségek számára ajánlott témakörök:

- Személyészlés fontossága – buktatói (társaktól, csoporttól visszajelzések fogadása, beépítése a személyiségfejlődésbe)
- Benyomások szerveződése (első benyomás, hogyan tehetsz jó benyomást valakire, szimpátia – antipátia)
- Önismeret – önértékelés (milyen típusú ember vagyok? – mennyire ismerem magamat? – tisztában vagyok-e az értékeimmel, hibáimmal stb.)
- Szocializáció – a társas helyzetekhez vezető út
- Az én-egyensúly védelmi eszközei (énvédő mechanizmusok, önkárosító stratégiák)
- Az elszigetelődés és a magány
- Szerepeink (típusa, szerepkonfliktusok, attribúció – következtetés, okkeresés: mi van a viselkedés hátterében?)
- Társas befolyásolás, attitűdváltozás (konformitás, deviancia) – serkentés, gátlás, lazsálás, csoportok tömegként való viselkedése
- Kommunikáció a csoportokban (struktúra, hovatartozás, interakciók, verbális és nonverbális kommunikáció)
- Kommunikációs gátak (pl. parancsolás, fenyegetés, prédikálás, kioktatás, bírálat, logikus érvelés, megbélyegzés, szidás stb.)
- Új utak az emberi kommunikációban: Te-közlés helyett Én-közlés!
- Megküzdési mechanizmusok, coping stratégiák (klikkalakítás, engedelmesség, hízalgés, kockázatvállalás, visszahúzódás,
- Konfliktusmegoldás vesztes nélküli módszere
- Kollektív tudatjelenségek fontossága (közvélemény, híresztelés, rémhír, pletyka, propaganda, divat, babona)
- Érték – értékorientáció (pályaválasztás előtt álló csoportoknak)
- Beilleszkedést segítő tréning (belépő, új csoportok számára)
- Stresszoldás – feszültségcsökkentés
- Másság elfogadása – harc az előítélet ellen (tolerancia kampány)

- Pályaválasztás – pályakép (11-12-13. évfolyamok számára)
- Alkohol és egyéb devianciák
- A nő – nemiség (nőiesség)

Az előbb ismertetett eset fogadtatása a rendszerben résztvevők részéről nagyon pozitív volt, megnyugtató, biztonságot adó (így fogalmaztak a tanulók).

A felsorolt módszerek, innovatív elemek közkedveltek, a tanulók hatékonyan éltek meg a kooperatív módszerek alkalmazását (páros, csoportos munka, véletlenszerű csoportalkotás, vitakorongok, ablak módszer, szakértői mozaik stb.).

Elsődleges célunk a szenzoros kanalitás elve alapján minél több érzékelő csatorna bevonása egy-egy téma megközelítéséhez (pl. konfliktus témakörben csoportmunka, konfliktus felfedezése képzőművészeti alkotásokban, zenében, motoros megnyilvánulások, szoboralkotás, szépirodalmi művek elemzése, kollázs-montázs készítése, fotókészítés, drámapedagógiai elemek használata, szituációelemzés, szerepjáték, saját élmény.)

Mivel a középfokú oktatás erre még mindig kevés figyelmet szentel, ezért impulzív a fiatalok számára. Az egy tanulóra jutó aktív idő nagyon magas a foglalkozásokon, ezt a tanulók pozitívan értékelik.

A megvalósítás során fellépő nehézségek, problémák

Nehézséget jelent az optimális környezeti feltétel biztosítása (pl. relaxációhoz a zavartalan, nyugodt csend).

Problémát okozott többször, hogy a technikai feltételek nem álltak rendelkezésére, illetve komoly szervezést igényelt (pl. kerekesszék beszerzése a másság elfogadása tréninghez, projektor egyeztetése, alapanyagok, egyéb más technikai erőforrások elérhetősége). Ezt a problémát folyamatos egyeztetéssel, tervszerű beszerzéssel megoldottuk.

Tanulókkal való szabad időszáv egyeztetése (pl. szakkörök, sportfoglalkozások azonos időpontban vannak)

Tanulói bizalom elnyerése (a titoktartás alkalmazásával).

Pedagógus konzultáció során a szubjektivitást minimumra csökkentő konstruktív hozzáállás, együttműködés megvalósítása.

Pedagógus – pszichológus munkakapcsolat optimalizálása

Vannak olyan események, ahol a visszajelzés folyamatos: pl. relaxáción minden feladat után, önismereti csoportfoglalkozásokon minden foglalkozás után

pozitív visszacsatolás történik a jelenlevők között. Van, ahol egy-egy tematikus egység után látható a hatás (pl. 1-1 hónap, félév, ilyen a tanulás-módszertan).

Zömében nehéz a hatásvizsgálatot megtenni, de dolgozunk egy bemeneti diagnosztikus mérőanyagon, így egy-egy csoporttal való célzott tematikus foglalkozás sorozat hatása is mérhetővé válhat. Az AJTP-s csoportjaink mérése megvalósul, többek között kreativitás, önismeret, tanulási attitűd, tanulási szokások területen. A tanulócsoporthoz többszöri mérése összehasonlító elemzést tesz lehetővé. A kapott adatokat elemezzük, majd az érintettekkel együtt értékeljük, további feladatokat fogalmazunk meg.

A belső pedagógus-továbbképzés részeként fontosnak tartjuk egy-egy tréning megvalósításában a saját élmény szerzését. Ezeken az együttléteken meg tapasztalhatják a kollégák, a különböző munkaformák előnyeit és hátrányait. Csak kreatív pedagógus tud kreativitást fejleszteni. Csak nyugodt és kiegyensúlyozott pedagógus tud nyugodt, és kiegyensúlyozott légkört teremteni. Így kiemelten fontos hosszú távon a pedagógusok Helfer és Burn-out szindrómáinak kialakulási esélyeivel foglalkozni, a nevelőtestület mentálhigiénéjével törődni. Esetközpontú szupervíziós csoportok szerveződése szintén sok tanulságot ad. Ezekhez a feladatokhoz a megfelelő szakemberek rendelkezésre állnak.

A módszer, mint az intézmény mentálhigiénés programja adott, összetett, több tényező, így hatásában is többértően fejti ki pozitív erejét.

Hosszútávon egyéb kiegészítések indukálódhatnak: pl. tanári továbbképzés az életpálya és a szociális-környezeti kompetenciaterület megsegítésében 7-12. évfolyamon, tehetséggondozó tanári szakképzésben, mediáció vagy rekreáció területén való továbbképzés stb.

Tervezzük, hogy minél több pedagógusunkat érzékenyítsünk arra, hogy a konfliktusok megoldásában nem lehetünk egyedüli tényezők (direktívák), szükséges a szakemberek bevonása és a szisztematikus többtényezős megvalósítás.

Tovább adható feladatok, fejlesztési ötletek

Az AJTP-ben részt vállaló pedagógusok szorosabb, mintaként bemutatott együttműködését, kiterjeszteni a programon kívüli diákok esetében is. Ehhez szükséges az intézmények hozzáállásának pozitív változása, a pedagógusok ki-

égésének megelőzése, a családi ház vagy a társadalom pedagógus-barát megközelítése, hiszen adott esetben ugyanarról a diákról van szó.

Fontos lenne komolyan foglalkozni a serdülő korosztályban rejlő feszültségekkel, időt és lehetőséget teremteni a velük foglalkozó szakemberek számára. Ez részben finanszírozási kérdés, részben pedig jó pszichopedagógusokra, pszichológusokra van szükség!

Szükség lenne pszichológusok foglalkoztatására kötelező jelleggel a kollégiumokban, akár tanulói létszámhoz kötötten, valamint az intézményvezetés felkészítésére a kezdeményezések fogadására és mentorálására, a coach szerep erősítése, amely egyidejűleg segítené a megjelenő konfliktus megoldását, a jelzőrendszer működését is.

„VÁLTOZTASD MEG AZ ÉLETED”

Bujtor Csilla, Farkasné Perlaki Edit, Dr. Marx Gyula,
Pethő Attila, Vargáné Csóbor Lujza
Zrínyi Miklós Gimnázium, Zalaegerszeg

Intézményünk rövid bemutatása

Iskolánk, a zalaegerszegi Zrínyi Miklós Gimnázium 1896 óta a megye meghatározó középfokú oktatási intézménye. Az utolsó tíz év felvételi- és versenyeredményei alapján az ország első három gimnáziuma között szerepel. Iskolánkban hagyományos négy-, illetve nyolc-évfolyamos képzés folyik. 2001-től indítottuk be a *Hátrányos Helyzetű Tanulók Arany János Tehetséggondozó Programját*. Elsők között csatlakoztunk a *Comenius Minőségbiztosítási Rendszerhez*. Iskolánk ECL országos nyelvvizsgaközpont. 2003-tól pedig emelt szintű nyelvi és matematika előkészítő évfolyamokat is indítottunk

Az 5-8 évfolyamos „kicsik” keverednek a felsőbb (9-12) évfolyamos „nagyokkal”, így már nagyon korán és első kézből találkozhatnak a nagyobb kamaszok serdülőkori életvezetési problémáival, és sajnos – természetesen! – a legális és illegális drogokkal. Korábban az alkohol és a dohányzás jelentette a legnagyobb veszélyt, ma ezek mellett a könnyű drogok kísértése a legfenyegetőbb. Tanulóinkat már ebben a korban fel kell készítenünk arra, hogy megfelelő módon tudjanak reagálni a kihívásokra és megtanuljanak nemet mondani a káros kísértésekre.

Egyrészt önmagukat kell megóvniuk, másrészt segíteniük kell abban a többi fiatalnak is, hogy elkerüljék a drogok használatát, és ezek helyett tartalmas,

pótszerek nélküli, örömmel teli életet tudjanak élni. Iskolánkban fontos szerepet kapnak a *kortárssegítők*, akik a drog -, az alkohol-, az AIDS-prevenció és a bűnmegelőzés témakörökben segítik az osztályfőnökök munkáját kiselőadásokkal, interaktív osztályfőnöki órák megtartásával, rendezvények szervezésével. Elkezdtük a szülők bevonását is a prevenciós folyamatba. A Szülői Munkacsoport részére tájékoztatókat tartottunk. Megalakítottuk iskolánk Prevenciós Team-jét, melyet a helyi Drogambulanciával és a Zala Megyei Rendőr-főkapitánysággal közösen működtettünk az év során. Eközben - 2005-ben - kollégáink közül ismét ketten elvégezték a Köznevelési és Pedagógus Továbbképzési Kht.: „Iskolai drogkoordinátor” 30 órás képzését, majd 2007-ben a Sulinova Kht.: „Egészségnevelő pedagógusok és iskolai drogügyi koordinátorok továbbképzése” 30 órás programját.

A program részletes ismertetése

A Zrínyi Miklós Gimnázium – képzésben résztvevő – tanulólétszáma 596 fő.

A foglalkozások ideje – minden tanulócsoportban – így alakult:

- Őszi időszakban: november második felétől december végéig,
- Tavaszi időszakban: január második felétől május 15-ig,
- Osztályfőnöki órák vagy délutáni fakultatív órakeretben, tanulócsoportonként legalább 5 tanórán.

A diákoknak szóló prevenciós programot szakemberek és osztályfőnökök – a tanártovábbképzésben részt vettek – vezetik; a tanfolyamokon megszerzett ismeretek és hosszú évek ez irányú munkája során szerzett tapasztalataik alapján olyan interaktív pedagógiai módszerekkel, mint a „sajátélmény” megélése, feldolgozása, a vita, az eszmecsatározás és -értékelés, a team-munka, a drámajáték, a vezető tréner szakmai felügyeletével. A választott program a Nemzeti Drogstratégia szellemében egyaránt foglalkozik az egészséges életvitel jellemzőivel, az egészséges életvitel kialakításával, a legális és illegális szerekekkel, használatuk következményeivel, hatásukkal a szervezetre, a droghasználat pszichológiai és szociális hátterével, a deviáns viselkedés kialakulásával, a prevencióval, bűnmegelőzéssel kapcsolatos témák feldolgozásával, az iskolai megelőzés lehetőségeivel, egészség-megelőzési programok kidolgozásával, a segítő intézményekkel való együttműködési lehetőségek bemutatásával. Kiemelt szerepet kap az érzelmek alkotó kezelése, az ún. „sajátélmény” megélése, feldolgozása, az

önismeret, önbecsülés megerősítése, a konfliktuskezelés, a problémamegoldás, a döntéshozás, a „tudni nemet mondani” készségszintű fejlesztése.

Intézményünk a választott szakemberekkel, valamint Városi Kábítószerügyi Egyeztető Munkacsoporttal hosszú távú együttműködésre rendezkedett be, öt sikeres pályázatnak köszönhetően. Intézményünk elkötelezte magát az iránt is, hogy a program befejezése után – hosszú távon is – folytatja a drogprevenció és egészségnevelő tevékenységét. Ennek megvalósítására olyan plusz tevékenységformákat tervezünk, amelyekkel a mai gimnazisták jól megközelíthetők.

Az iskola legalább 40 órás drogprevenció képzettséggel rendelkező tanárai – a fenti bekezdésben megjelölt szakember szakmai vezetésével – a programot havi rendszerességgel (2007 decemberétől tanulócsopontonként kb. 35 fő be is vezették az osztályfőnöki órák keretében.)

A megbízott szakember a programot vezető nevelőknek legalább kéthavonta egyszer esetmegbeszélő összejöveteleket vezet, ill. - alternatív megoldásként, az iskola külön kérésére – ez a szakember tartja meg a diákoknak is az előírt számú foglalkozásokat, megfelelő díjazásért. Közel tíz éve kezdtük el iskolánkban a drogprevenció és egészségnevelési tevékenységet. Külső szakemberekkel kezdődtek el a tanulóifjúság körében végzett felvilágosító foglalkozások, iskolánk munkatársait is ők kezdték el tájékoztatni az iskolai, városi és országos tapasztalatokról. Az előző évek sikeres pályázatainak segítségével megalakult iskolánkban a Drogprevenció Team, aminek - többek között - feladatai közé tartozik a kollégák és a szülők folyamatos tájékoztatása, és a képzések megszervezése és megtartása. Az őszi és a tavaszi szülői értekezlet előtt a Drogprevenció Team tagjai a Szülői Munkaközösség tagjait is felkészítik a szülői értekezleteken adandó tájékoztatóra, az iskolai és városi tapasztalatok ismertetésére. Éves szinten két alkalommal - ősszel és tavasszal – külön foglalkozásokat is tartunk a szülőknek, 1,5-1,5 órás időtartammal a következő témakörökben :

- Ősz : Dohányzás és alkohol – legális drogok – iskolai erőszak
- Tavasz : Iskolai szaksz pszichológusunk tapasztalatai az aktuális tanévben

A tematika – évfolyamonként:

- Az egészség, mint érték
- Személyiségfejlesztés – Önismeret
- Személyiségfejlesztés – Önismeret
- Személyiségfejlesztés –
- Kommunikációs készségfejlesztés

- Szenvedélybetegségek
- (Döntéshozatali készségfejlesztés)

A program során használt módszerek:

- Interaktív beszélgetés
- Kis-, és nagycsoportos gyakorlatok (személyiségfejlesztés)
- Brainstorming
- Érzékenyítés
- Csoportépítés
- Interaktív esetelemzések
- Szerepjátékok
- Szituációs gyakorlatok
- Kommunikációs játékok
- Készségfejlesztő játékok
- Képrejtvények, keresztrejtvény, totók
- Szemléltető eszközök alkalmazása
- Mielőtt – Kölykök – Trainspotting – Született gyilkosok – videó film részleteinek bemutatása, interaktív feldolgozása

*Tapasztalatok a diákoknak tartott foglalkozások során (a kollégák véleménye):
évfolyam:*

– 5. évfolyam

„A foglalkozások jó hangulatban zajlottak. A tanulók aktívak és érdeklődők voltak. Sokat kérdeztek, úgy tűnt, hogy sok ismerettel rendelkeznek a drogról. Az alkohol és a dohány-téma feldolgozása nagy érdeklődést váltott ki.

Úgy vettem észre, hogy e két szer egészségre gyakorolt hatása már ennél a korosztálynál is a figyelem középpontjába került. Sok tanuló számolt be szülei dohányzási ill. alkohol fogyasztási szokásairól. Így személyesebbé vált az egyes szerek hatásainak feldolgozása. A demonstrációs anyagok segítségével sok új ismeretet, és problémamegoldó módszert is megbeszélünk a tanulókkal. A játékok nagy sikert arattak, sokat nevettünk és felszínre került néhány hiányosság az ismeretek terén, amelyeket a gyakorlatok során megbeszélünk. Foglalkozásvezetőként nagyon eredményesnek ítélttem meg az órákat, a visszajelzések szerint sok hasznos információval lettek gazdagabbak a tanulók.”

– 11. évfolyam:

„Mivel a tavalyi év során a drog-csoportok részletes feldolgozásra kerültek, ezért úgy döntöttünk, hogy idén ennél a korosztálynál a sex-educatio került előtérbe. A foglalkozások jó hangulatban zajlottak. Azonban néhány tanuló úgy döntött, hogy már mindent tud a témáról, és ezért hazament a foglalkozások egy részéről. Akik végig maradtak, azok viszont aktívak és érdeklődőek voltak, sokat kérdeztek, úgy tűnt, hogy viszonylag sok ismerettel rendelkeznek. Az interaktív csoport úgy működött igazán jól, hogy azok a fiatalok maradtak a foglalkozások végéig, akiket valóban érdekelt a téma. A fogamzásgátlók mellett a nemi úton terjedő betegségek is nagy érdeklődést váltottak ki. A videofilm feldolgozás során is felmerült jó pár kérdés, melyekkel kapcsolatban sok hasznos dolgot beszélhettünk meg a tanulókkal a rákbetegségekről és a prevencióról. Foglalkozásvezetőként eredményesnek ítéltam meg az órákat, hiszen a visszajelzések szerint sok hasznos információval lettek gazdagabbak a tanulók. Azt sajnáltam, hogy néhány tanuló - saját döntése következtében – lemaradt olyan fontos témák megbeszéléséről.”

Kiegészítő tevékenységformák:

- Képzőművészeti pályázat „Egészség, mindenek felett” címmel
- Vetélkedő szervezése az Iskolanapon „Veszélyvágta” címmel
- Iskolai gyalogtúrák szervezése a „Drog helyett egészség!” mottó jegyében
- Iskolai sportdélutánok a „csellengő” fiataloknak
- Szülő-Tanár-Diák találkozó – családi délután, beszélgetés, összetartozás érzésének erősítése
- Kortárssegítőink által szervezett és lebonyolított tematikus „teadélutánok”
- Filmklub-DVD-videómozi. A témához kapcsolódó filmek vetítése és együttes feldolgozása, a „sajátélmény” átélése.
- „Szertelenül”: diák szabadidő szervező tábor szervezése és lebonyolítása a nyári szünet utolsó napjaiban,
- nyári kerékpáros vándortábor szervezése az egészséges életmód jegyében
- határon túli magyarokkal való kapcsolattartás, egymás jobb megismerésére, közös
- életmód-táborok szervezése
- Internet használat biztosítása, módszertani segítségnyújtás

A felkészítés hozama az alábbi eredményességi mutatókban realizálódik:

- Diákjainkban tudatosodik a „Nemet tudok mondani a kísértésekre” érzése
- Az iskolánk diákjai kérdéseikkel és problémáikkal kompetens, adott esetben segíteni tudó személyhez tudnak fordulni.
- A szülők is kapnak tájékoztatást és támogatást.
- A résztvevők köréből működésképes csoport, kortárssegítő-hálózat alakul ki iskolánkban a működtetésre, a fehér foltok felfedezésére.
- Az együttműködés és csapatépítés megvalósulj a kiscsoportos – osztály – szinttől a nagycsoportos – évfolyam- iskola – szintig.
- A DÖK segítségével hatékony elterelő csoportprogramok is megvalósulnak a szabadidő hasznos eltöltése céljából
- Elkötelezett szemlélettel, folyamatos a közreműködés a prevenció területén is.

Az ifjúságvédelem keretén belül ma már elengedhetetlen, hogy a lehető legnagyobb mértékben hangoztassuk a prevenció lehetőségeit, és ennek keretében átfogó, diákokat megmozgató, interaktív előadásokat, rendezvényeket, versenyeket tartsunk. Arra szeretnénk törekedni az összes lehetőséget kiaknázva, hogy a prevenció során a diákok számára elérhetővé tegyük a legfontosabb és legaktuálisabb információkat, adatokat, eseteket, akár az élet adta szomorú példákkal, az értő figyelem felkeltéséhez szükséges összes alkalmat megragadva.

Az érintett középiskolás korosztály esetében meg kell említenünk, hogy pszichológusok, pszichoanalitikusok részletesen taglalták már, hogy az emberek önalakító, én-építő stratégiái hogyan változnak életpályájuk során. Életkoronként más-más mintákat követünk. E korosztály számára még inkább igaz az, hogy személyiségüket fokozottan alakítja a környezet, amelyben a legtöbb idejét töltik (esetünkben ez az iskola!). Más és más hatást gyakorol az ember személyiségének alakulására, hogy milyen mintákat lát, és – főleg a reklámok működési mechanizmusát figyelembe véve – milyen gyakran. Tehát nem elég egy- egy figyelemfelhívó előadással, rendezvénnyel könnyíteniünk nevelői lelkiismeretünkön, hanem konstruktív és rendszeres, tudatosan irányzott szakmai tervvel tudjuk csak felvenni a harcot a kor negativitásaival.

Konkrétabban szólva: lehetőségeinket az anyagi feltételek mellett *a nyelv, a beszéd és a kommunikáció* tényezői határozzák meg. Ahhoz, hogy az iskolai megelőző programok valóban hatásosak és sikeresek lehessenek, rendszerességre kell törekednünk. Adott esetben a szakember szavainak ereje, vagy egy- egy ismert személyiség véleménye, a drogokkal kapcsolatos „élményei”,

példamutatása, esetleg a drog-kérdést körbejáró versenyek, vetélkedők lebonyolítása lehet az, ami a diákok gondolatait, figyelmét igazán, és hangsúlyozzuk: interaktívan, cselekvő módon lekötik. Maradandó esemény lehet olyan találkozót szervezni, amelyekben a leszokás kálváriájáról, esetenként pedig a drog okozta tragédiákról is értesül a diák. Az iskolai preventív nevelés során tehát elengedhetetlen a folyamatos kommunikáció ahhoz, hogy a célközösség személyiségének fejlődése pozitív irányba mozduljon és a felmerülő kérdésekre minden lehetőséget megragadva megfelelő válaszokkal, választási lehetőségekkel tudjunk szolgálni.

ÁGRESSZIÓ KEZELÉSE MEGÉRTŐ-MEGENGEDŐ MÓDSZEREKKEL

Eördögh Sára

Erkel Ferenc Általános Iskola, Gödöllő

A leírt esetek kezelése során elsődleges szempont volt, hogy a *konkrét helyzetekre* reagáljak, ne alkalmazzak sablonokat. Mindig azt kérdeztem magamtól: mit érzek most? Mit gondolok? Hisz én magam is azt vártam (különösen Gábor esetében), hogy diákjaim előítéletek, korábbi beidegződéseik nélkül reagáljanak.

Fontosnak tartottam, hogy egy-egy nehéz helyzet megoldásának felelősségét megosszam diákjaimmal: kimegyünk az udvarra, vagy bent maradunk? Megmarad köztünk ez a feszültség, vagy sem? Találunk-e megoldást? S bár kész megoldásokat nem kínáltam fel, de alternatívákat, megoldás-javaslatokat igen: eddig gépfegyverrel lekaszabolt zombikat rajzoltál, nem szeretnél inkább saját sárkányt?

Iskolánk névadója, Erkel Ferenc, a magyar zeneirodalom egyik legkiemelkedőbb személyisége. Neve arra kötelezi intézményünk diákjait – különös tekintettel az emelt szintű ének-zenei képzésben részesülőket –, valamint alkalmazotti közösségünket, hogy Gödöllő városában kivívott helyünket, hírnevünket megtartsuk, öregbítsük. Tanulóinkat a világra való nyitottság felkeltesére és ébrentartására, a felgyorsult változásokhoz való rugalmas és adaptív alkalmazkodásra, valamint XXI. század kihívásaira való felkészülésre neveljük.

Tanítási módszereink és eszközrendszerünk változatos, mely minden esetben figyelembe veszi a tanulók személyiségét, egyéni képességeit. A közösség-

ben különböző szerepeket töltünk be, mely egyben minta is tanítványaink számára. Tevékenységrendszerünkben fontos szerepe van a pozitív motiválásnak, a gyermekek szeretetének, önbecsülésük, önértékelésük kialakításának, a tanulók értékelésének, a rendszeres ellenőrzésnek, amely minden esetben a fejlesztést szolgálja.

Azok a körülmények, amelyek életre hívták a jó gyakorlatot:

- fajgyűlölet
- dogmák előnyben részesítése saját indulatok, érzések feltárása helyett
- kiközösítés
- a médiából, számítógépes játékokból merített agresszív magatartás
- a kooperáció hiánya
- a közösségi élmények hiánya

A három, alábbiakban röviden ismertetett eset közös módszertani mozzanata a Carl Rogers nevével fémjelzett személyközpontú megközelítés három alappillére, az *empátia*, a *kongruencia* és a *feltétel nélküli elfogadás*. Mindhárom példa bizonyos módszertani alapra támaszkodva a gyakorlatban, a konkrét helyzetekre adott spontán megoldásokat mutat be.

A három esetleírásban foglaltak mellett meg kell említeni, hogy iskolánk szellemisége, programjai is azt a célt szolgálják, hogy a gyermekek agresszív magatartását, ilyen fajta attitűdjeinek kialakulását megelőzzük, kezeljük. Az iskolánk Pedagógiai Programjának Nevelési Terv része is tartalmazza az iskolánkban a már hosszú évek alatt szokássá vált eszközrendszert, amely segítségével próbáljuk megelőzni a szélsőséges magatartási formák kialakulását.

Mindezeknek az alappillérei a következők:

Egységes nevelési elveket dolgozott ki a tantestület, és vállalta ezek egységes betartását. A magatartási szabályokat diákgyűlésen megtárgyaltuk, kikértük a diákok véleményét azzal kapcsolatban, hogy mi zavarja őket a társaik viselkedésében. Kooperatív csoportmunkában, közösen szabályokat fogalmaztunk meg, amelyeknek betartását minden osztály vállalta. A negyedévenként tartott diákparlamenten a vállalásokra folyamatosan visszatérünk.

Jól működő ifjúságvédelmi rendszerünk van. Ennek egyik láncszeme iskolánk főállású szakképzett ifjúságvédelmi felelőse. Rendszeres fogadóórákat tart mind szülőknek mind gyerekeknek. Ő súlyosabb esetekben a Gyermekvédelmi

Szolgálattal is felveszi a kapcsolatot a problémák megoldásának elősegítése végett.

Nagyon fontos az iskolavezetés és a Szülői Munkaközösség vezetőjének folyamatos kapcsolattartása. A nevelők által kidolgozott, Diákönkormányzattal egyeztetett egységes nevelési elveket a szülői közösséggel folyamatosan egyeztetjük.

A gyermekek biztonságos lelki, szellemi fejlődését csak a szülő-gyermek-pedagógus és a gyermekvédelemmel foglalkozó szakemberek szoros együttműködésével látjuk biztosítottnak. Mind e mellett nagyon fontos a sikeres személyiség fejlesztés érdekében a pedagógus személyes ráhatása, egyéni módszerei, mint ahogy ez a mellékelt esetleírásokból is kitűnik.

A leírt eset „nyers”, a diák belső folyamatainak kibontakozására épít. A folyamat kimenetelét nem látom biztosan, nem ismerhetem. A felett csupán bábkodhatom, kibontakozásáért a diák és én együtt felelünk.

A diákok részéről: a leggyakoribb reakció a megrökönyödés volt. A legtöbb diák hozzászólt, hogy direktívákkal korlátozzák minden megnyilvánulását. Korábban fel sem merült bennük, hogy szabályokat ők maguk is alkothatnak. A kreativitás jelének tekintik a szabályokkal szembeni lázadást. A döntéshozatal felelősségével felruházva reveláció-szerű élmény volt számukra az önálló alkotás, megnyilatkozás lehetősége.

Több szülő észrevette és jelezte felém, hogy gyermekének vizuális kifejezőeszköztára, képi világa gazdagodott, többet rajzolnak otthon is. Tanár-társaim támogatása komoly segítséget jelent – a többi pedagógus kooperatív hozzáállása nélkül lehetetlen lenne egy ilyen szellemiségű kezdeményezés megvalósítása.

A gyerekeknél nagymértékű türelem- és koncentráció-hiányt tapasztaltam. Nehezükre esik készen kapott játékok, szabályok, célok helyett önállóan sárkányt, feladatot alkotni. A legkomolyabb kihívást az jelentette, hogy megértsem diákjaimmal: a folyamat aktív résztvevői. Időnkkel közösen gazdálkodunk, az eltelt percek minősége mindnyájunkon, de leginkább rajtuk múlik.

A támogató pedagógusi és szülői közösség halmozottan fontos a siker érdekében. Ezt a legjobban tapasztalatok cseréjével, beszélgetésekkel és egyéb fórumokkal lehet elérni, így nagyon fontosnak tartom, hogy az ilyen – és ehhez hasonló – tapasztalatok eljussanak a gyakorló pedagógusokhoz.

Egy eset az Erkel Ferenc Általános Iskolából

Fajgyűlölettel küszködő fiú esete diszkriminatív érzelmek, eszmék átfordítása színekre:

Gábor¹ 14 éves, jó rajzkészséggel rendelkező fiú. Az osztályban rendszerint hangadó, „lázadó jellem”, erőszakos magatartása gyakran meghatározó egy-egy tanóra kimenetele szempontjából. Cselekedeteiért (kihágásaiért) minden esetben felelősséget vállal. Tanulmányi eredményei közepesek, vagy annál rosszabbak. Gábor szerint „a feketék és a cigányok tönkreteszik a fehérek világát, s ezért el kell őket pusztítani”. Rajzórán Gábor rendszeresen horogkeresztet, náci jelmondatokat, akasztott/égő embereket, késeket és egyéb fegyvereket rajzolt. Először, amikor ezzel szembesültem, megdöbbsentem. Nem értettem, hogy egy 14 éves gyerek hogyan táplálhat ilyen mértékű gyűlöletet magában. Nem voltam benne biztos, hogy ismeri e szimbólumok jelentését, történelmi hátterét. Későbbi beszélgetéseinkből kiderült, hogy korához képest alapos ismeretekkel rendelkezett az adott történelmi korszakról.

Amikor először benyújtott egy ilyen „órai munkát”, elmondtam neki, mennyire sajnálom, hogy a szóban forgó – egyébként jól kivitelezett – rajz egy hatalmas, törrel átszúrt, náci jelképekkel körülvett vérző szívet ábrázol, és azt mondtam, hogy rajzára tartalma miatt nem szeretnék jegyet adni. Rámutattam, hogy tehetséges, és megkértem, hogy készítsen nekem egy új munkát otthon, az eredeti feladat szellemiségében. (Tetszőlegesen választott kép egy részletét kellett kiemelni, kinagyítani és „tovább gondolni”.) Ezt – és az ehhez hasonló otthoni feladatokat – Gábor nem készítette el. Az órákon továbbra is akasztott embereket és ehhez hasonló rajzokat készített. Nagyjából fél év alkudozás után arra kértem, ne rajzoljon figurális, vagy szöveget tartalmazó munkákat az adott témában. Értésére hoztam, hogy – bár én messzemenőig nem értek egyet nézeteivel – elfogadom indulatait, de arra kérem, próbálja meg ezt színekkel, formákkal, kompozíciókkal kifejezni. Kérésem mögött az a megfontolás húzódott, hogy talán az absztrakt technikákra, színekre támaszkodva Gábor kimozdul majd a holtpontról, a bizonytalanabb ingermezőben mozogva a dolgok, gondolatok a beidegződött dogmáktól független, önálló életet élhetnek majd.

Eleinte nem sok változást tapasztaltam. A korábbiakhoz hasonló munkákat készített, igaz, elkezdte az intenzív színhasználatot. Megdicsértem a színhasz-

1 A tanuló nevét az esettanulmányban megváltoztattam.

nálat megjelenéséért és rámutattam, hogy – bár már kísérletezik a színekkel –, ezeket a rajzokat még mindig nem szeretném osztályozni. Megkértem, hogy *ugyanazt, amit eddig figurákkal, most csak színekkel* ábrázolja. Ekkor született a *Fekete és vörös* című alkotása, mely hegyes, fog-szerű elemekből álló sorminta volt. Rákérdeztem a kép jelentésére és arra, mit érzet rajzolás közben. Válasza: „Gyűlölet és harag.” Rajzát megdicsértem és ötösrre értékeltem. Beszélgettünk a színekről és arról, hogy az általa rajzolt, villódzó, dinamikus mintázat hűen tükrözi a benne lezajló folyamatokat, feszültséget, indulatokat. A következő rajzórán az expresszionizmusról, annak szín- és formahasználatáról beszélgettünk. Gábornak különösen tetszett Munch: Sikoly című alkotása. Beszélgetésünk nyomán született egy újabb, ezúttal sokszínű „absztrakt” alkotása. Érdeklődni kezdett a színek és a köztük, valamint a hangulatok, érzelmek között fennálló összefüggések iránt. Később belevágott grafiti jellegű színes betű-rajzokba is és megjelent nála a szín és a forma összefüggéseinek tudatosabb alkalmazása.

Célom a fent leírt eset kapcsán az volt, hogy Gábort a *dogmatikus meggyőződések felől saját, konkrét érzelmei felé* mozdítsam el, hogy így indulatai, gondolatai fejeződjenek ki, ahelyett, hogy egy már beidegződött kifejezés mód és eszmévilág nyilvánul meg alkotásaiban. Gábor belső útja hosszú, még befejezetlen és zezugos. Saját bevallása szerint meggyőződése – bár finomodtak – de nem változtak meg. Korábbi szokásával, egy hatodikos roma lány fenyegetésével, ijesztgetésével azonban felhagyott.

Összegzés

A leírt eset vezérfonala az a meggyőződésem, hogy a tanár legjobb eszköze saját, érzékeny, néha bizonytalankodó, néha megfeszülő, néha játékos, néha fáradt személyisége. Nem sematikus módszereket, hanem egy bizonyos *személyközpontú, tanulóközpontú hozzáállást* igyekeztem alkalmazni, miközben élő, eleven emberként reagáltam a gondjaimra bízott élő, eleven emberek (diákok) megnyilvánulásaira.

„EZ MÁR TŰRHETETLEN! NYÚL ELEK ELVISELHETETLEN!”

Konfliktuskezelés, értékteremtés második osztályban

Andóné Nagy Katalin, Petik Ágota, Kéri Júlia

Bethlen Gábor Általános Iskola és

Újreál Gimnázium Kincskereső Tagiskola, Budapest

A Kincskereső Iskola a Bethlen Gábor Általános Iskola és Újreál Gimnázium tagiskolájaként működik, hat délelőtti tanuló csoporttal, négy napközis csoporttal és két tanulószobával. Az iskola gyermekközpontú modellintézmény, ezt az elnevezést a Soros Alapítvány a következőkkel indokolta:

„A gyermekközpontú szemlélet jellemzője a fejlődő gyermek testi és lelki állapotainak változásairól – s változó szükségletéről – való szakszerű tudás és az e tudás megismert tényekhez való viszonyulás metodikai és didaktikai képessége. Ebből fakad a belső, megújulásra kész erők ébren tartása s az önirányításra, a személyes autonómiára nevelés.”

Mindez Winkler Márta nevéhez fűződik, aki hosszú évek óta képviseli a magyar iskola poroszos tradícióival szemben a személyiségközpontú, egyszerre oktató és nevelő pedagógiát.

A Kincskereső Iskola feladatául tűzte ki e pedagógiai kultúra terjesztését, ezért vesz részt az ország különböző tájairól érkező főiskolai hallgatók és pedagógusok képzésében, illetve továbbképzésében is. Emellett modellként szolgál

olyan pedagógiai koncepciók megvalósításához, melyek célul tűzi ki beilleszkedési és teljesítményszavarral küzdő gyerekek integrált nevelését kisközösségben.

Tapasztalataink szerint a gyerekek és a felnőttek a mindennapi élet során egyre többet beszélnek, de egyre kevesebbet kommunikálnak. A körülöttünk lévő felgyorsult, elidegenedett világban elengedhetetlen, hogy az alapvető emberi értékeket kiemeljük, hogy fontosságukat hangsúlyozzuk, értékeljük a gyerekek mindennapjaiban. A következőkben leírt módszer alkalmat teremt arra, hogy a beszédművelő, a beszédértés segítését fejlesztő feladatok közben a gyermekek szociális kompetenciáit is fejlesszük. Miközben a közösség kommunikációs szokásait, konfliktusait feltérképezzük, dinamikáját megértjük, fejlesztjük a kapcsolatalakítási készségeket, az egymás iránti empátiát, toleranciát.

Ez a módszer egy olyan időszakban született, amikor a gyerekek körüli rengeteg feszültség, ami az országban, a médiában burjánzott, begyűrűzött az osztályba is. A gyerekek egymással türelmetlenek, dühösek és feszültek voltak, konfliktus- és indulatkezelési stratégiáikban destruktív, önző a közösséget szétziláló módon viselkedtek. Úgy éreztük, irányt, értéket kell mutatnunk, miközben konfliktusaikat komolyan vesszük, s a megoldás felé segítjük őket.

Iskolánkban alapvető, hogy a nevelés, a személyiség fejlesztése szorosan kíséri az ismeretszerzés folyamatát. A mindennapos gyakorlatban az ismeretek átadása komplex módon, a gyermekek tevékenységére, tapasztalataira építve történik, akik maguk is aktívan részt vesznek a tanulási folyamatban. Emellett a mindennapi életnek is alakítói szabályozói: a napirendet, a közösségben élő szabályokat, a néma jeleket az osztály együtt alakítja ki, vitatja meg. A nyílt, bensőséges légkör, a tanítókkal kialakított tisztelettel, de nem tekintélyre alapuló szeretettel kapcsolat lehetővé teszi, hogy a gyerekek biztonságban érezzék magukat, hogy problémáikról, félelmeikről, frusztrációikról nyíltan beszéljenek. Ehhez a tanítók különböző fórumokat, beszélgető köröket biztosítanak, mely beszélgetések, a gyerekek igényeihez igazodva zajlanak, akkor, amikor nekik szükségük van rá. Hiszen nem lehet intellektuális teljesítményt elvárni, ha a gyermekek feszültek, érzelmileg bizonytalanok! Konfliktusainkat azonnal, nyíltan és megfelelő stílusban beszéljük s oldjuk meg, megelőzve azt, hogy a problémák, a frusztrációk agresszióhoz vezessenek. A stílust, a konstruktív problémamegoldást, az én-közlést, a felnőtt segítségével, mintájával tanulják meg a gyerekek.

A magyar nyelv és irodalom tanítása sok alkalmat kínál a személyiség különböző aspektusainak fejlesztését célzó feladatok alkalmazására. Szituációs játékokon, irodalmi élményeken keresztül gazdagítjuk a gyerekek személyes

élményeit az emberi viszonyokról, viselkedésekről, jellemekről, miközben a tananyagot követjük. A következőkben ismertetett gyakorlat komplexitása mindezt magában hordozza.

Jelen módszer során a feladat keretét a tanító határozza meg, míg tartalmát, témáját (*Nyúl Elek konfliktusai*) a gyerekek adják. Így – többek között – lehetőséget kapnak arra, hogy egymás közti konfliktusaikat, értékellentéteiket is megvitassák, s a saját életükből vett példákon keresztül a tanító a valódi jellembeli értékeket is ki tudja emelni, melyek fontosságát így saját bőrükön érzik a gyerekek. Csoportmunka lévén, a tevékenységből egy gyerek sem maradhat ki, és mivel nem (csak) a konkrét tárgyi tudás elsajátításáról és visszaadásáról szól a feladat, így azok is sikerélményhez juthatnak, akik tanulmányaikban kevésbé teljesítenek. Értékesek lesznek a közösség számára ők is, ez növeli önbizalmukat, integrálja őket csoportjukba. A módszer alkalmazása nem csak a délelőtti órablokkokra terjed ki, tanáraink beleszövik a délutáni foglalkozásokba, és a játéktevékenységekbe is. Így válik a rendszer komplexszé.

A megvalósítás menete

1. feladat: A tanító az osztályt a megszokott mesélő helyére hívja, maga köré ülteti a gyerekeket, és felolvassa nekik a Bors néni és a nyulak című mese elejét. („...Hja igen, nem mondtam még, hogy Bors néni jóban volt a nyulakkal.”) A tanító a saját szavaival azt is elmeséli, hogy a nyulak minden gondjukkal, bajukkal, örömeikkel, bánatukkal Bors nénihez fordultak. Egyszer még egy panaszos levelet is írtak neki. Így kezdődött: „Ez már igazán tűrhetetlen! Nyúl Elek elviselhetetlen!” Ezt a két mondatot egy levélforma papíron fel is mutatja a tanító. Az elkövetkező feladatoknak, játékoknak ez lesz a témája. (Ez csak a levél eleje, a papíron maradjon üres hely a folytatáshoz.)

Munkaforma: frontális

2. feladat: Mitől lehet Nyúl Elek elviselhetetlen? Hogy folytatódhatott a levél? Milyen panaszok érkeztek Bors nénihez? A csoportok sorolják fel (a választott íródeákok jegyezzék fel), szerintük mi mindent tett Nyúl Elek, ami miatt a nyúlcsapat elviselhetetlennek tartja.

Munkaforma: csoportos

3. *feladat:* A csoportok munkájának összegzése. A táblára tegyük fel a nyulak levelét! A csapatok szószólói egyenként felolvassák Nyúl Elek bűnlajstromát. Ha szükséges, a tanító kérdezzen vissza, és erre bízassa a többi gyereket! (Egyszer kiöntötte a kakaót, nem adta kölcsön a radírját, csúnyán nézett rád...? Ettől elviselhetetlen?) Amelyik cselekedetét vagy szokását a gyerekek túrhetetlennek ítélnék, azt jegyezzük fel a levélre.

Munkaformák: frontális

4. *feladat:* A csapatok kiválaszthatnak egyet a túrhetetlenségek közül, amit rövid felkészülés után egy kis jelenetben be is mutatnak az osztály előtt. Az egyes jelenetek megnézése után a tanító kérdéseivel bizonyosodjon meg róla, a gyerekek megértették az eljátszottakat, ezután mondják ki, milyen tulajdonságok derültek ki Nyúl Elekről! Ezeket a tanító jegyezze föl egy előzetesen elkészített, nyulat ábrázoló körvonalrajzba.

Munkaformák: csoport, frontális

5. *feladat:* A meséből egyre jobban megismerjük Nyúl Eleket. A csoportok minden tagja megkapja a mese azon részletét, amelyben Nemes Nagy Ágnes leírja a garázda nyúl színrelépését és a többi nyúl panaszát. Minden csoport más feladatot kap, amire a választ a meserészletben kell aláhúzniuk önálló munkában. Ha a csapat minden tagja elkészült, egyeztetniük kell a munkájukat, és meg kell állapodniuk a helyes megoldásban.

Feladatok lehetnek:

- Milyen volt Nyúl Elek külseje?
- Mivel dicsekszik Nyúl Elek?
- Húzd alá a nyulak panaszát!
- Húzd alá Nyúl Elek énekét!
- Differenciálás: A lassabban olvasók kerülhetnek egy csoportba. Nekik csak Nyúl Elek énekét kell elolvasniuk, és aláhúzniuk, mivel dicsekszik.

Munkaformák: egyéni, csoport

6. *feladat:* A csapatok beszámolnak az elvégzett munkáról. A tanító feljegyzi Nyúl Elek újonnan megismert tulajdonságait a nyulat ábrázoló körvonalrajzba. A külső tulajdonságait kívülre, a belsőket belülre.

Munkaformák: frontális

7. feladat: „Én vagyok
Nyúl Elek,
mindenkit felöklelek”

Az osztály körben áll, és sorban mindenki elmondhatja ezt a mondatot a kedve szerinti hangerővel, hanglejtéssel, gesztusokkal kísérvé.

Munkaformák: frontális/egyéni

A délutáni együttléteken gazdagíthatjuk, saját életünkre is vonatkoztathatjuk a történetet, a következő módon:

A kedvesség-gyűjtő

Feladat: Rajzoljunk egy nagyobb kartonra egy kedves manót, aki üres táblát tart, amelyen díszileg a felirat „Kedvesség-gyűjtő”.

Mutassuk be a gyerekeknek a képet, (illetve a manót) s magyarázzuk el, hogyan működik: *Ha valaki az osztályból valamilyen módon kedves veled, ha valami nagyon jól esik, vegyél ki egy papírcsíkot ebből a borítékból és írd rá, hogy ki és mit tett, ami neked öröm volt, ami jól esett. Ha akarod, aláírod, hogy te írtad, ha akarod, titkolhatod. S utána ebbe a borítékba dobd bele!*

Tapasztalatok, praktikák:

Eleinte érdemes külön időt teremteni arra, hogy a gyerekek elgondolkozzanak, a cetlikre írogassanak, később ez már maguktól is eszükbe jut. Fontos viszont, hogy rendszeresen, ugyanabban az időben nyissuk ki, s olvassuk fel a boríték tartalmát, lehetőleg nyugodt körülmények között, olyankor, amikor minden gyerek ott van. A már olvasott papírcsíkokat a *Kedves Manó* táblájára tegyük fel, ami - remélhetőleg - hamar betelik. Ezután ide-oda, lehetőleg jól látható helyre, a gyerekek szemmagasságába tegyük ki őket egy A/4-es lapon. Szeretik újra meg újra olvasgatni őket.

Bár önmagában is jutalom, jóleső érzés, ha valaki többször szerepel ezen a táblán, pláne, hogy a szülők s más felnőttek is látják, mégis, akit sokat emlegetnek, kaphat Kedves Manótól egy jutalmat, meglepetést. Egy kis rajzot, ami neki szól, személyre szólóan (pl. a Manó éppen focizik, lovagol, sárkányokat simogat, virágfüzérén hintázik... stb.)

E gyakorlat kiemeli a kedvességek fontosságát, visszajelzést, megdicsőülést jelent a figyelmes, kedves gyerekeknek miközben terjeszti, tanítja a kedvességet a többieknek is.

A méreg-zsák

A kedvesség-gyűjtő mellé (időben jobb egy kicsit később) készíthetünk egy másik rajzot, egy mérges zsákot, ahová a rossz, kellemetlen dolgokat gyűjtjük. De vigyázat, ezzel óvatosan kell bánni! Fontos, hogy elmondjuk a gyerekeknek, próbálják név nélkül leírni, mi az ami rosszul esett nekik. Ellenkező esetben csak az árulkodás írásos módját teremthetjük meg ezzel a módszerrel. A felolvasáskor úgymint magukra szokták vállalni a gyerekek a tettüket, s ez dicsérendő. Ez a nem könnyű lépés a probléma megbeszélésének kezdete.

Tapasztalatok, praktikák:

Bizony, eleinte a méregzsákba gyorsabban gyűlnek a cetlik, mégis azt hiszem, jobb, ha kevesebbszer olvassuk fel ezeket, mint a kedvességeket. Nem szabad, hogy elvonja a figyelmet, a hangsúlyt a kedvesség-gyűjtőről. A mérgek felolvasásakor, sokszor érdemes azt kicsit visszairányítani a szerzőre: *„kérte, hogy ne tegye?”* *„mondta neki, hogy ez neked nem jó”* *„mit gondolsz, miért tette ezt veled?”*

Fogalomalkotás

Kisebbségnek ezt a feladatot könnyebb a méreg-zsákkal kezdeni, s mikor ettől ráéreznek a feladatra, áttérhetünk a kedvességek csoportosítására. Rajzoljunk egy hasonló zsákot, amire írjuk rá: *„nem szeretjük a ... :”* Magyarazzuk meg a gyerekeknek, hogy ide most ne a konkrét eseményeket gyűjtsük össze, hanem összefoglaló szavakat, „szabályokat”, olyan dolgokat, amiket általában nem szeretünk. Ahogy olvassuk fel a papírcsíkokat (Pl. „Lerombolták a váramat.” „Kicsúfolták, hogy hogyan úszom”), úgy kerülnek majd a fogalmak is a helyükre (Pl. Rombolás. Csúfolás. stb)

A kedvességeknél viszont a fogalomalkotás még felnőtteknek is nehezebb. A dolog itt is ugyanúgy kezdődik, *„Szeretjük, a ...”* felirattal. De mivel itt nehéz rögtön egy fölöttes fogalmat megnevezni az egyes cselekedetekről, jobb, ha

lépésről lépésre haladunk. Felolvasás helyett tehát a 4-5 fős csapatoknak adjuk oda a papírcsíkok másolatát (lehet minden csapatnak ugyanazokat, de ha túl sok van, hogy senki kedvessége ne maradjon ki, különbözőket is adhatunk) Magyarázzuk el, hogy az a feladat, hogy a hasonló kedvességeket egy kupacba gyűjtsék. Ha megvannak a kupacok, színezzék az egy kupacba tartozókat ugyanolyan színűre.

Adjanak nevet a kupacoknak, de olyat, amiből ki lehetne találni, hogy körülbelül mik vannak benne. (itt néhány gyereknél elkél a segítség, de elég egy példán keresztül bemutatni, hogy mire gondolunk.) Írják fel ezt egy ugyanolyan színű nagyobb papírcsíkra, amiből már rögtön el is készül minden csapatnak a saját Kedvesség-szívárványa.

Alkalmazások:

- délutáni, szabadidős tevékenység során, osztályfőnöki órán
- magyar órán – fogalmazáshoz, tollbamondáshoz alapot adhat – E/1 szemlélyben. A méregzsák egyes eseményét, például egy butuska, goromba, de tanulékony mackónak adva, megkérhetjük a gyerekeket, hogy írják át a történet befejezését, milyen lett volna, ha kedves a mackó, hogyan fordulhatna jóra a történet, miután már megtanulta a mackó, hogy hogyan lehet kedvesnek lenni
- természetismeret: beszéljünk, gyűjtsünk arról, hogy az odafigyelés a „természet iránti kedvesség” mit jelenthet? A mi életünkben, az osztályban, a családban, az iskolában...stb. Mi az a szennyezés, a szemetalás?

Variációk:

- kedvesség-napló: teremthetünk időt arra is, hogy saját kedvességről szóló történeteiket leírják, kitalálják, lerajzolják a gyerekek, egy külön erre készített füzetbe;
- meglepetés: készítsünk apró rajzot, könyvjelzőt, amit elrejtünk köszönetképpen annál, aki kedves volt velünk.
- kedvesség-kutató: az osztályon kívül is keressünk kedvességeket, nyomozóként járjanak az udvaron, az ebédlőben, mire bukkannak? Készítsenek interjút a szüleikkel, felnőttekkel, aznap ők milyen kedvességet kaptak, adtak?
- foglalkozások: milyen szakmák, foglalkozások segítik egy közösség életét? (tűzoltó, nővér, szociális munkás, rendőr... stb.) beszéljünk ezekről, esetleg meg is látogathatjuk munkahelyüket

- „Add tovább a mosolyt” c. játék

A gyakorlat innovatív elemei:

- kiemeli, értékként kezeli azokat a személyes és társas kompetenciákat, melyek a kapcsolatok kezeléséhez, a közösségi léthez elengedhetetlenek
- fejleszti az odafigyelést, az empátiát
- segíti az önbizalmat, a pozitív én-képet azoknál a gyerekeknél is, akik iskolai teljesítményük kapcsán esetleg alulmaradnának
- garantálja a közösségi részvételt, hiszen mindenki részt vesz benne, nem lehet kimaradni
- bizalomteli viszonyulást, légkört teremt; a közös felelősség érzését adja
- folyamatos visszajelzést, megerősítést biztosít az egyéni számára a közösség értékeiről, a társas viszonyokról
- elősegíti a problémamegoldást, a konfliktuskezelést
- azok is részt tudnak venni, akik nem annyira szeretnek beszélni, vagy nem szeretnek a nyilvánosság előtt beszélni

A feladat nemcsak a tantárgyi órára korlátozódik, hanem átszővi a gyerekek egész napját. Nem direkt formában *oktat*, hanem példákkal *tanít*. A feladat minden elme variábilis, szabadon alkalmazható, az adott gyerekcsoporthoz igazítható. Komplex nevelési minta.

A gyerekek nagyon élvezték, szerették ezt a projektet, újabb és újabb mélységekbe tudtunk segítségével eljutni, fontos dolgokat megbeszélni, átélni. Sok pozitív visszajelzést kaptunk a szülőktől, akik nagy örömmel olvasták gyermekeik kedvességeit, érezték otthon is hatását.

A méregzsák azonban kényes hangszer! Óvatosan kell használni, nehogy fájdalmat okozzon. A legnagyobb nehézség mégis az idő hiánya volt, hiszen felolvasni, megbeszélni a kedvességeket, mérgeket, nyugodtan, lassan, mélyen jó. Ehhez idő kell, amiből sosincs elég.

Tapasztalataink szerint a nálunk tanuló gyerekek konfliktusaikat mind kortársaikkal, mind más korú gyerekekkel, mind felnőttekkel jól tűrik, és kreatívan kezelik. Érzelmeket, indulataikat, igényeiket ügyesen kommunikálják. Úgy érezzük, az osztályban kialakult egy nyugodt, megértő, figyelmes légkör. Egy összetartó igazi közösség, ahol a gyerekek nem tanulmányaik vagy a külsőségek hanem a cselekedeteik alapján ítélik meg egymást. (Természetesen fontos a felnőttek mintamutatása is. Winkler Márta ezt a tantestületet azzal a szemlélettel hozta létre, hogy nyílt közösségként működjen,))

A módszer könnyen átvehető más iskolák számára is, különleges eszköz-rendszert nem igényel. Elemei variálhatók, minden pedagógus tetszőlegesen bővítheti, gazdagíthatja adott gyermekcsoportokhoz, figyelembe véve azok jellemző sajátosságait. Iskolánk szívesen fogadja a módszereink iránt érdeklődőket. Szükségesnek tartjuk az iskolák közötti kommunikációt is.

MEDIÁCIÓ

Közvetítés, álláspontok közelítése, konfliktusok kezelése

Elekes Mihály

Színes Iskola – Személyközpontú Óvoda, Általános Iskola és Gimnázium, Tata

Minden környezetben, legyen az bármilyen békés, nyugodt és mentes a fizikai agressziótól, felmerülnek konfliktusok, amelyek a résztvevőknek gondot okoznak. A létező érzelmek, szociális és pszichológiai késztetések, törekvések megvalósítása. ugyanis időről időre akadályba ütközik. Ezek mozgatórugói az emberekben (gyerekekben, felnőttekben egyaránt) létező érzelmek: a szeretet, a harag, a frusztráció, féltékenység, irigység stb.. Az érzelmek megélésének nehézségei, a kifejezés belső és külső akadálya, a kommunikáció nehézségei egyaránt kudarcélményt jelentenek. A meghallgatás képessége, és az a lehetőség, hogy megteremthetők a megfelelő körülmények az érzelmek előhívásához is, hozzásegítenek a konfliktusoknak a megszelídítéséhez.

A Színes Iskola 15 éve működik Tatán. 3-tól 18 évesig (óvodától az érettségig) vannak növendékeink. Az Iskola a Carl ROGERS által leírt személyközpontú megközelítés alapelvei szerint működik. Lényege: a tanár nem tanít, hanem facilitálja a tanulást (képzettsége, pszichológiai érettsége, „felnöttsége” alkalmassá teszi erre). A tanulás felelőssége így a diáké is, aki használja a tanár által biztosított forrásokat. A tanultakról egyéni szerződése alapján számot ad. A tanár nem gyakorol hatalmat az osztályban, az iskola életét az iskola Alkotmánya a jogok alapján szabályozza, amelyet az iskolai élet szereplői készítettek. Az iskolai életben a fentiek okán rendkívül kevés az agresszió, fizikai is nem létezik, sem a tanárok (!), sem a diákok részéről.

Az iskola tanárainak egy része részt vett egy EU-s szakember által tartott képzésen, amelyen a mediáció elméletét és gyakorlatát tanulták. Ezen tudás és képesség birtokában módszereink tárháza kibővült azzal a finom módszerrel, amely közvetlenül is képes segíteni a konfliktusban érintett személyek közötti kommunikáció megindítását. Nem akar ítélni és igazságot tenni, csak hozzájárulni ahhoz, hogy a bezáródott kapuk kinyíljanak. Tapasztalataink alapján ez valóban jó gyakorlat, érdemes tevékenység. Beleillik az iskola alapkonceptiójába. Az a törekvésünk, hogy minél kevesebb konfliktus maradjon elfedve. A ki nem beszélt problémák akadályozzák a nyílt kommunikációt, megnehezítik a percepció differenciálását. Így az ingerekre adott válaszok sem lesznek kellően differenciáltak. Ez a helyzet pedig a konfliktusok elmérgesedéséhez vezethet, megakadályozva a közösség egyensúlyát, a kapcsolatok kiegyensúlyozottságát.

A bemutatott eset maga mindennapos bármely iskolában. Két tíz év körüli kislány érzelmeiről van szó, amelyek a barátság, a megbántottság, a harag és megbocsátás körül forognak: A két lány, Zsófi és Niki között jó ideje állandó feszültség volt. Zsófi gyakran panaszkodott, hogy Nikivel nem tud néhány percnél többet nyugodtan lenni, mert Niki állandóan kioktatja őt, kiabál vele, sértően viselkedik. Persze, ő sem hagyja magát, ha egyik így, a másik is úgy. Várható volt, hogy az állandó huzakodás folytatódni fog közöttük. Zsófival beszélgetve azt javasoltuk, hogy vonjuk be Nikit annak tisztázásába, hogy mi okozza ezt a feloldhatatlannak látszó feszültséget kettejük között. A mediáció talán segíthet. Zsófi szívesen vette ezt.

Niki először elutasította a javaslatunkat, mondván, hogy ez csak kettejükre tartozik.

Zsófi nem bízott abban, hogy ezt ketten el tudják rendezni, mert ezzel már többször kudarcot vallott. Ő kifejezetten a mediációt szerette volna. Ezt mi is támogattuk, és biztosítottuk mindkettőjüket, hogy ez nem kíváncsiszkodás a részünkről, és igazságot sem akarunk tenni. Abban szeretnénk segíteni, hogy mindkettőjük számára kiderüljön, hogy mit gondol, mit érez a másik. Ami fontos, hogy az iskola alkotmánya alapján Zsófinak joga van segítséget kérni, ha arra szüksége van. (*„Jogom van segítséget kérni személyes problémáim (tanulmányi vagy lelki), konfliktusaim, nehéz helyzeteim rendezéséhez. Az iskola biztosítja a feltételeket ehhez, de esetenként igényemet jelezniem kell.”*)

Niki egy nap gondolkodási időt kért. Másnap beleegyezett a mediációba, de azt kérte, hogy barátnője (és osztálytársa) is jelen lehessen. Természetesen ez lehetséges volt, hiszen a mediációt egy felnőtt (V.) és néhány tanuló segí-

tette aktív részvételével, a személyközpontú mediáció szabályai szerint. Az első összefoglalókat V. vállalta, Marci (10 éves!) pedig azt, hogy hozzáteszi kiegészítésként, amit ő fontosnak hallott.

Zsófi beszélt először, és elmondta a tegnapi konfliktus lényegét. Niki rászólt valamiért, hogy ne csapkodjon, majd gúnyosan hozzátette: „felőlem dühönghetsz is.” Majd felemlített egy helyzetet, amelyben Zsófi Niki hátrányára döntött. Óra után Zsófi és Kata (Niki osztálytársa és egyik barátnője.) kettesben beszéltek, amikor Niki utánuk szaladt, és felháborodva vont a két lányt, hogy miért róla beszélnek. Pedig ő jól tudja, hogyan kell viselkedni, és sérti, ha valaki úgy gondolja, hogy ő nevetlen. Sajnálja, hogy kiabált, de ezt nem viseli el.

V. összefoglalójában kiemelte, hogy Zsófit sérti Niki stílusa, és nem szereti, ha a másik lány tanítani akarja viselkedésre. Igyekszik Nikit elkerülni, aki nem viseli el azt sem, ha Katával beszélget. Marci itt elmondta a véleményét a hallottakról, de V. figyelmeztette, hogy előbb Nikit is meg kellene hallgatni. Niki belátta, hogy vannak dolgok, amelyek Zsófinak rosszul estek, de vannak dolgok, amelyeket Zsófi csinált rosszul, kiabált vele. Azt sem szeretne, ha Katával beszélget, mert sejtette, hogy akkor róla van szó. Zsófi gyakran levegőnek nézte, tehát nemcsak neki vannak „bűnei”, szeretné, ha Zsófi bocsánatot kérne tőle.

V. összefoglalta: Niki tudja, hogy mikor bántja meg Zsófit és ezért bocsánatot kér, de ő arról is szeretne beszélni, ami neki fáj. Azt is szeretné hallani, hogy Zsófi is hibázik, és hogy sajnálja. Azt meg nem szeretné, ha a másik kettő róla beszélne az ő kizárásával. Innentől kezdve megindult a két lány között a párbeszéd. (A gyerek- mediátorok is beszéltek, hozzáfűzték észrevételeiket. Később azt mondták, hogy nehéz volt megszólalni, féltek, hogy megbántanak valakit.)

Zsófi azt mondta: valóban Nikiről beszéltek Katával, de nem mondtak róla rosszat, csak azt akarták tisztázni, mi történt az öltözőben. Nikivel a viselkedése miatt nehezen tud szóba állni, de szüksége van valaki mással beszélni róla. Főleg ha csúnyát mond róla Niki a háta mögött. Niki azt válaszolta, hogy nem mond csúnyákat... csak ritkán. V. megkérdezte Nikit, hogy hallotta-e, hogy Zsófi nem szidta őt, csak beszélni szeretett volna Katával arról, ami bántja. Niki hallotta, de mikor ő kérdezte Zsófit, nem válaszolt neki. Azt kérdezte, hogy gyűlöli-e. Zsófi nem gyűlöli, de ha bántja, nem szívesen van vele.

V. visszajelzése: „Niki, neked fontos, hogy milyen viszonyban vagytok Zsófi-val? Gyűlöl-e, vagy szeret?” Niki megerősítette: igen, erről van szó. Szeretne Zsófi-val jóban lenni.

Marci megjegyezte: úgy tűnik az a legnehezebb, hogyan lehetnének a lányok jó kapcsolatban; Niki ugyan ezt akarja, csak ahogyan viselkedik éppen az ellenkezőjét éri el. Zsófi azt mondta, hogy ő most hirtelen nem lenne képes barátnője lenni, de ha Niki kedvesen közeledik felé, nem zárkózik el előle. Niki megkérdezte, hogy akkor most barátnők-e vagy sem.

V. összefoglalója szerint Niki szeretne Zsófi-val jóban lenni, de nem tudja, hogyan kellene ezt csinálnia. Zsófi ezt nem zárja ki, de most Nikitől várja a közeledést és a magatartása változását. (A beszélgetés közben Marci a többi mediátorral is törődött, jelezte, ha valaki szólni akart, segítette, bátorította a többieket, magyarázta, mi történik.) A beszélgetés végeztével mindkét lány kifejezte elégedettségét a történetekkel.

A módszer szervesen illeszkedik a pedagógiai programban foglalt alapvetéseinkhez. A 15 éve folytatott gyakorlat szerint az iskolában a gyermek teljes személye a fontos, nem csak a tanulási teljesítménye. Az ember a fontos, a személy, akinek csak egy része a kognitív tevékenység.

A gyermek érzelmei, pillanatnyi állapota, annak vizsgálata elvezethet a tanulás akadályainak felfedezéséhez. Egyébként is fontosnak tarjuk, hogy folyamatosan figyelemmel kísérjük a tanulók pszichológiai állapotát. A rendszeres beszélgetések, a konfliktusok kezdeti szakaszában történő „beavatkozás” segíti a gyerekek és a tanárok munkáját. A mediáció kibővíti eszközeink repertoárját, színesíti lehetőségeinket, és életünket. A beszélgetés, a másik meghallgatása, az empátiás készség fejlesztése, a türelmes figyelem a konfliktusba kerülőkkel szemben napi gyakorlat volt eddig is az iskolában. Ami mégis új, az a módszer: a *mediáció*. Meg kell jegyeznem, hogy egy éve már ez is gyakori tevékenység, a fenti eset csupán egy a több közül. Nem különös és nem egyedi. Biztos vagyok benne, hogy a látszólag csekély erejű konfliktus feloldása, megbeszélése jelentős szerepet játszik abban, hogy az iskolában minimális az agresszió mértéke. Tudom, ha a keletkező problémák, feszültségek kevés idővel a manifesztálódás után egy meglehetősen jó és kidolgozott „kezelésben” részesülnek, akkor gyorsan elveszítik energiáikat, és nem rombolnak tovább, nem épülnek fel, és nem szülnek nagyobb ellenségeskedést.

A személyközpontú mediáció, miként a megközelítés más gyakorlata is, magában rejti a veszélyt, hogy a mediátorok saját véleményüket fejezzék ki, hogy megpróbáljanak igazságot tenni. Nehéz megállni esetenként, hogy ne

ítélkezzenek, ne hozzanak be a mediáció során morális szempontokat, csak a résztvevők érzéseire, szándékaira figyeljenek.

Valódi újdonság, hogy a mediációban *gyerekek* is részt vesznek. Mégsem különös ez azoknál a gyerekeknél, akik az iskolába lépéssel részeseivé válnak egy olyan stílusnak, szokásnak, amely előnyben részesíti a „gyengéd” megoldási formákat, amely kerüli a konfliktusok kihegyezését. Kerüli továbbá a hatalom gyakorlását és így a nullaösszegű játszmákat, mint megoldást. El kívánja kerülni, hogy bárki vesztesnek érezze magát egy konfliktusban. A leírt példán is látszik, hogyan lehet eljutni ahhoz a pillanathoz, amikor mindenki elégedett, és egyik fél sem érzi magát vesztesnek.

Az eset és annak megközelítése nem újdonság az iskolában. A leírt példa jelentősége a gyerekek részvételében rejlik. Ők szívesen folytatják ezt a gyakorlatot. Biztosak abban, hogy meg lehet beszélni a dolgokat, és hogy konfliktusaikban nem maradnak magukra. Szükség esetén megkapják a különleges, értő figyelmet, a gondos meghallgatást. Biztonságos teret kínál nekik a gyakorlat érzelmeik kifejezésére, a felmerülő problémák ilyesfajta megoldására. Nehézséget általában az jelent, hogy elérjük: a gyerekek részt vegyenek ebben az eljárásban. Ezért a gyakorlatért mindig meg kell harcolni, akkor is, ha már több eset bizonyította értékességét. Sok ember fél saját magáról beszélni, tart az érzelmek feltárásának következményeitől, a megbecsülés elvesztésétől, az ítéletektől. Ezek a nehézségek teljesen soha nem szüntethetők meg. De éppen ez az érdekes a gyakorlatunkban! Végigkövetni a folyamatot, a probléma megjelenésétől a megnyugvásig. Így válik szerethetővé és megunhatatlanná a munka, amelyet végzünk. Mondhatom azt is, hogy a nehézség adja kivételességét és szépségét is.

JENAPLANNAL AZ AGRESSZIÓ ELLEN

Micklné Dévényi Mária

Általános Iskola, Perbál

Perbál 2000 lélekszámú kis falucska Pest megyében, Budapesttől 30 km-re. Az iskola főépületét már Mária Terézia korában iskolának építették. Ma négy épületből álló együttesben tanulnak a diákok elsőtől 8. évfolyamig. Az alsó tagozatosok számára napközi otthonos ellátást biztosítunk, a felsősök számára minden délután tanulószoba működik.

Ez a falu egyetlen iskolája, a teljes tanulólétszám nem éri el a 150 főt, ezért évfolyamonként csak egy-egy osztály működik, átlagosan 18 fővel. Minden osztályban van a környező településekről bejáró tanuló, aki azért jött ide, mert sok jót hallott erről az iskoláról. Vannak, akik költözködés, vagy a szülők válása miatt kerültek hozzánk. A faluban csekély a munkalehetőség, ezért nagyon sokan ingáznak, főleg a fővárosba

A mi osztályunkban a 13 tanuló között nagyon sokféle személyiség van. Vannak jó képességű, lassabban haladó, szerény képességű kisgyerekek. Nagy különbség mutatkozik már az indulásnál, mert sokféle családi háttérből jönnek a gyerekek. Van súlyos megélhetési gondokkal küzdő, figyelemzavaros, sajátos nevelési igényű, osztályt ismétlő agresszív kisgyerek.

Ez utóbbi olyan családból származik, ahol az apa külföldön vállalt munkát, az anya a fővárosban dolgozik, ezért korán indul, és később ér haza, mint a gyerekek. A kisfiú az első osztályt másik településen kezdte, majd 2. osztályban, év közben került iskolánkba. Nem érte el az év végi követelményeknek megfelelő szintet, ezért a szülő beleegyezésével az évfolyamot megismételte. Így került a mi osztályunkba. Az előző osztályban sem voltak barátai, aki közeledett felé,

azt bántotta. Szavakkal is, de főleg tettel. Sajnos, sokszor nem mondott igazat, de ez csak a verekedések végén derült ki. Többször előfordult, hogy nemcsak a szünetben, hanem az órák alatt is verekedni kezdett, ha valami nem úgy történt, ahogy ő szeretne volna. Folyamatosan fegyelmezte, utasíttatta társait.

Kitépte a szülőnek írt bejegyzéseket az üzenőfüzetből, jegyei hosszú ideig nem voltak aláírva. Nevelőivel szemben gyakran tiszteletlen volt, feleselt, kiabálva válaszolt. A dicsérettel, jutalmazással nem lehetett rá hatni, még jobban fölényben érezte magát, lenézően viselkedett és beszélt társaival. A büntetésre vállrángatással, „Úgyis”, „Úgyse” kezdetű mondatokkal reagált. Gyakorlatilag nem lehetett magára hagyni az osztályt, ha ő közöttük volt. A szülők sokszor jöttek felháborodva, fenyegetőzve a miatt, amit kislányuknak mondott, fiukkal tett. Egy év telt el ilyen körülmények között.

Tulajdonképpen nem tudom időponthoz kötni a változást, de egyszer csak azt vettem észre, hogy úgy telnek el a napok, hogy ő nem verekszik, nem arra lépek be a terembe, hogy kiabálás, dulakodás van, hanem arra, hogy a gyerekek egyetértésben játszanak, matricát ragasztanak. Persze, még mindig harsány, de úgy látom, hogy már meghallgatja társait, ők pedig megtanulták tolerálni viselkedését. Meggyőződésem, hogy mindannyiuk változásában jelentős szerepet játszott a *Jenaplan* pedagógia alkalmazása:

Ebben a rendszerben ugyanis a napi munka az órarenden alapuló *ritmikus heti terv* köré csoportosított feladatokból áll. Minden nap körbeszélgetéssel kezdődik, ahol az aktuális tananyaghoz szükséges készségek és képességek fejlesztése mellett lehetőség nyílik arra, hogy ki-ki elmondja azt, ami őt foglalkoztatja, ami vele az előző nap óta történt, ami neki fontos. Erre a többiek reagálnak, kérdeznek, véleményt alkotnak. Így „kibeszélve” a témát, ő is megnyugszik, már nem foglalkoztatja a gondolatait, tehát tud figyelni későbbi feladataira.

A közös tízóraizás után tanulási blokkban dolgozunk, ami 90 perces, és lehetőséget ad a változatos feladatvégzésre és a szabad mozgásra. Ezek a kilencven percek nem egy tantárgy köré csoportosulnak. A sokszor körben végzett feladatok változatosak, a magyarórai kérdést matematikai feladatok, memóriajátékok követik. Így az óra változatos, nem követel hosszan kitartó figyelmet, *a blokk ritmust követ*. Az asszociációk révén a gyerekek jobban átlátják az összefüggéseket. Nem kell a 45 percet folyamatosan végigülniük, mozgási lehetőség adott. A körbeli feladatokat csoportos munka követi (szőnyegen, padban).

Ha a csoportban végzett feladat kész, más típusú tevékenységgel kell folytatni a munkát. Miután sok, a különböző tantárgyakban lévő, különbözőkép-

pen megközelített anyagrészt az „egy időben” projekt formájában dolgozunk fel, a fent említett kisfiúnak is lehetősége nyílik arra, hogy olyan anyagot gyűjtsön, amit a többiek nem. Például 3. osztályban, az ŐSZ témakörben olyan fa-leveleket hozott, amelyeket társai nem ismertek. Így ő is saját munkája által került az érdeklődés középpontjába. S mivel nálunk az értékelés nem merül ki az osztályzatokban, vagy a negyedéves szöveges értékelésben, úgy érezheti, hogy munkája révén vívott ki magának elismerést. Ezért nem kerül a perifériára, nincs szüksége kompenzációra. *Többször észrevettem ugyanis, hogy csak azért provokálja társait, mert nem tud bekapcsolódni a többiek tevékenységébe.*

Fontosnak tartom azt is, hogy a Jenaplan pedagógia alkalmazásának egyik sarkalatos pontja: a *szabályokat magunk alkotjuk*, de attól kezdve, hogy megbeszéltük, mindenkire kötelező érvénnyel vonatkoznak. Például: ha egy csoport elkészül egy feladattal, leadta a kész munkát, kiszínezte a heti tervben a vonatkozó részt, öt perc pihenőt tarthat, ami lehet játék (pl. pitykézés) vagy vízivás vagy beszélgetés. Ezután közös megegyezés alapján kell folytatni a munkát. Ez arra ösztönzi őt és társait is, hogy kooperáljon, minél kevesebb vita után jussanak egyezségre, mert ez mindannyiuk érdeke.

A Jenaplanban a *péntek a hétzáró ünnep* ideje, ezért az „órarendet” úgy állítottam össze, hogy ezen a napon lehetőség legyen hosszabb, lazább körbeszélgetésre, ahol helyet kap a pedagógiai visszapillantás (elvégeztem-e heti feladataimat; mi volt jó, mit nem szeretnék, ha megismétlődné a következő héten), majd a testnevelés óra után kézműves blokk zárja a hetet. Ez a rajzolás, festés, barkácsolás ideje. Így kellemes, oldott hangulatban fejeződik be a hét, azt a jó érzést biztosítva, hogy befejeztem valamit, többet tudok, mint eddig.

Főként a projektek zárásaként, de az év jeles napjaihoz kapcsolódva is rendszeresen szervezünk *családi délutánokat*. Ilyenkor szülő, testvér, nagyszülő és gyerek együtt kirándul, megy múzeumba, focizik, vagy fest tojást, készít adventi koszorút. Ez újabb alkalom arra, hogy ki-ki ne ereje fitogtatásával, hanem érdemben végzett munkával hívja fel magára a figyelmet. Öröm volt látni, amikor 13-as osztálylétszám mellett 39-en mentünk színházba, 43-an pedig kirándulni. A gyakorlat azt mutatja, hogy ilyen alkalmakkor a szülő is szembesül gyermeke viselkedésével, a többiek magatartásával, és ez pozitív hatással van saját gyermekük megítélésére.

A legfőbb innovatív elem talán az elsajátítandó tananyag komplex szemlélete és tanulása. Ez számos lehetőséget biztosít a gyerekek saját érdeklődésének kielégítésére, önmagához mért fejlődési tempójának figyelembe vételére. Így frusztrációja csökken.

Az adott esetben is bebizonyosodott, hogy közvetlen, mérhető haszna van, hisz általa megtanult a gyermek kooperálni, elfogadni, teljesítményével - és nem fizikai erejével - kitűnni. Persze, a változások elengedhetetlen kísérője a szülő, aki aktívan támogatja, azonosul az elvárásokkal.

A Jenaplan fogadtatása - túlzás nélkül mondhatom - osztatlan sikert aratott a szülők körében. Ők is bármikor bejöhetnek a délelőtti foglalkozásokra, ezért úgy érzik, hogy részesei az oktató-nevelő munkának. Többször felajánlották - mi pedig örömmel fogadtuk -, hogy bemutatják a saját foglalkozásukat, tevékenységüket. Egy könyvkötő anyuka vezetésével - például - könyv alakú díszdobozt készítettünk. Egy virágkötő anyuka segítségével karácsonyi asztali díszet csináltunk.

Amikor jelenlegi osztályomat első osztályban megkaptam, kollégáim szörnyülködtek a csapat heterogenitása és képességbeli hiányosságai miatt. Most, a harmadik osztályban elmondhatom, a gyerekek közösséggé kovácsolódtak, mindenki megtalálta a helyét, problémáinkat kezelni tudjuk. Mindenki saját képességének optimumán teljesít. Az példaként említett kisgyerek is beilleszkedett.

Az elmúlt évek tapasztalata alapján állíthatom, hogy a Jenaplan program alkalmazása további lehetőségeket rejt, ezért alkalmazása feltétlenül indokolt. Jó szívvel ajánlom tehát a Jenaplan pedagógia kipróbálását kollégáimnak, mert nemcsak e témában értem el eredményt vele, hanem a teljes személyiség fejlesztésében is pozitív hatásokról tudok beszámolni. Kérésre szívesen fogadom az érdeklődő kollégákat tapasztalatcserére.

„EGYÜTT KÖNNYEBB”

Kortárssegítő program a Thanban

Balogh Tiborné

Than Károly Gimnázium és Szakközépiskola és Szakiskola, Budapest

A Than Károly Gimnázium, Szakközépiskola és Szakiskola 1230 diák képzéséért felelős a 2008/2009. tanévben is. Iskolánk jelenlegi szerkezete a gimnáziumi, nappali és esti tagozatos szakközépiskolai és szakiskolai, és érettségi utáni szakmai képzésből épül fel. A 2004/2005. tanévtől kezdve kapcsolódtunk be az Országos Közoktatási Intézet (OKI) két projektjébe, melynek egyike a „Második esély” program, míg a másik a *roma fiatalokat felzárkóztató* program. Az iskolában folyó sokrétű képzés, az egyes oktatási formák, típusok eltérő szociokulturális háttérű diákösszetételt eredményeznek. A gyakori hátrányos helyzet, vagy az egyéb, más irányú veszélyeztetés miatt kiemelt feladattá teszi intézményünkben az egészségfejlesztési munkát. A 2007/2008. tanévben indítottunk egy *felzárkóztató* osztályt is, ahol feladatunk felkészíteni az ott tanuló nyolc általános iskolai végzettséggel nem rendelkező diákokat a szakiskolai képzésre.

A gyakori a hátrányos helyzet, a rossz szocio-ökonómiai státusz, a gyenge tanulási hatékonyság, a felbomlott család, a konfliktusos családok (szülő-gyerek konfliktus, munkanélküliség, alkoholizmus a családban, elhanyagoló vagy agresszív szülők, válási krízis) miatt sok fiatal érzelmileg megterhelve, feszülten érkezik az iskolába, és ez magatartási problémákat, koncentrációs nehézségeket és beilleszkedési problémákat okoz. Főleg igaz ez a kötelező beiskolázású szakiskolai osztályainkra, ahol a drog mellett már megjelentek a bűnözéssel

kapcsolatos problémák is. A tanulói létszám 7%-a diszlexiával küzd, három tanuló hallássérült. Mindezek az iskolai teljesítményüket is negatív irányban befolyásolják.

Ebben a korosztályban a kortárshatás nagyon jelentős befolyásoló tényező. Ezért kiemelten fontosnak tarjuk iskolánk 9. évfolyamától kezdve a *közösség-építést*, a jó tanár-diák kapcsolat kiépítését, az önismeret és önértékelés pozitív irányba való elmozdítását. Fontos a célok megtalálása, a motiváció felkeltése, az aktív döntéshozó és vitakészség fejlesztése, az önálló fellépési készség és felelősségtudat fejlesztése is. Mindezeket a diákokat megmozgató, érdekfeszítő, aktív programokkal kívánjuk elérni, amelyek szervezését és szakmai irányítását az iskola drogügyi koordinátora és az iskolapszichológus végzi.

Az illegális drogokkal kapcsolatos *kortárssegítő* munkában már hosszú távú pozitív tapasztalataink vannak. Iskolánkban 2001 óta működik már a kortárssegítő csoport, melynek működését a lehetőségeinkhez mérten minden tanévben igyekszünk bővíteni. A jövőben kiképzett fiatalok így már egy meglévő hálózat munkájába kapcsolódhatnak be. Az eddigi tapasztalatunk az, hogy a program a kortárssegítő diákoknak sikerélményt nyújt, míg a többiek példaként tekintik őket, így a program meghirdetésénél sokan önként jelentkeznek a képzésre. Az év végi egészségnevelési munka kérdőíves értékelésénél a kérdések között szerepel a kortárssegítő fiatalok munkájával kapcsolatos megelégedettségre vonatkozó kérdés is. Az osztályfőnökök rendszeresen jelzik igényüket a további munkára. Míg a kortárssegítő képzésre az első években osztályonként 1-2 diák jelentkezett, a jelenlegi átlag 18 fő; ez a túljelentkezés a kortárssegítő munka és a kortárssegítők személyének megbecsültségét és népszerűségét jelzi iskolánkban. Az ilyen munkában részt vállaló gyerekek fellépése pedig magabiztosabb, s ők a közösségi munkából is inkább kiveszik a részüket. Az osztályokra vonatkoztatva az a tapasztalat, hogy ahol kortárssegítők dolgoznak, a gyerekek nyíltabban beszélnek a problémákról, így szükség esetén segítséget is tudnak kérni.

A 9. évfolyamban kortárssegítő képzésre elküldött veszélyeztetett (több rizikófaktorral rendelkező pl.: családi problémák, anyagi nehézségek, érzelmi labilitás stb.) tanulók nagy része a későbbi években sem fordult a drogok felé, a kortárssegítő csoport közösségében barátokat talált, értelmes célok motiválták (pl. továbbtanulás). Aktívan részt vesznek a szervező munkákban; az általuk időben megismert veszélyeket jobban igyekeznek elkerülni. De a kortárssegítő hálózat preventív hatása az egész iskolai közösségben hosszú távon is érezhető, és nagyban befolyásolja pozitív irányban az iskola légkörét.

A kortárssegítő program általános célkitűzései között szerepel, hogy a munkában részt vállaló fiatalok kifelé és befelé irányuló képességei egyaránt fejlődjenek. A környezetre irányuló értékek között szerepel a szolidaritás, a proszociális viselkedés, a másokon való segítség, a problémamegoldó, a kommunikációs és a konfliktusmegoldó készség. A befelé forduló értékek közé tartozik az önismeret, az önbecsülés, az önbizalom, amely hozzájárul a fiatalok személyiségfejlődéséhez. Általános célként a drogmentes pozitív életstílus kialakítása; az élet irányításához szükséges magabiztosság, kompetencia kifejlesztése, és a pontos ismeretszerzés fogalmazódnak meg.

A kortárssegítő tréning tartama és alkalmazott módszerei

A képzés célja: A résztvevők olyan időszerű, komplex egészségfejlesztési ismereteket sajátítsanak el, és olyan módszerek alkalmazásában szerezzenek gyakorlatot, amelyek szükségesek a szenvedélybetegségek primer és szekunder prevenciójához. A tréning ezért tartalmaz olyan döntéshozatali és konfliktusmegoldást tartalmazó helyzeteket is, amelyek segítségével a tanulók fejleszthetik konfliktusmegoldó technikájukat, különös tekintettel a drogok elhárítására vonatkozóan az egészséges, értékes életvitel kialakítása érdekében.

Az alkalmazott módszerek: értékek választása, a komplex egészségfogalom frontális ellenőrzése, vitafórum, játék, kísérlet, csoportos beszélgetés, előadás, csoportos gyűjtőmunka, ötletbörze. film.

Tematika:

1. A résztvevők elvárásainak, önértékelésének, értékrendjének felmérése. (játék, értékek választása komplex egészségfogalom frontális ellenőrzése, vitafórum)
2. Alapfogalmak értelmezése: addikció, abuzus, dependencia, drog, közvetítő/gateway/drogok, kábítószer, szenvedélybetegségek, stb. (irányított egyéni magyarázat, közlés)

Dohányzás

1. Miért dohányzom, miért nem dohányzom? (csoportos megbeszélés, vitafórum)
2. A dohányzás hatásainak modellezése (csoportmunkában kísérlet végzése)
3. A dohányzás hatása az emberi szervezetre

4. A függőség kialakulásának jellemzői
5. A füst egyes komponenseinek hatása a környezetre (csoportos gyűjtőmunka, bemutatás, vitafórum)
6. Mi mindent tehetsz a dohányzás helyett? (ötletbörze, interjúkészítés)
7. A dohányzás és a reklámstratégiák, a reklám pszichológiai hatásainak elemzése és kezelése (reklámalemzés, reklámkészítés csoportmunkában, csoportos értékelés)
8. A dohányzás vagy nem dohányzás kérdéseiben való döntést befolyásoló tényezők vizsgálata, döntéshozatali technikák alkalmazása csoportosan, (szituációs játékok, stb.)
9. Nemdohányzók védelme (vitafórum)

Alkohol

10. Az alkoholfogyasztás jellemzői társadalmunkban
11. „Erre iszunk!” (csoportmunka, megbeszélés, esetismertetés, egyéni hozzászólás, vélemények felmérése)
12. Alkoholfogyasztási szokások (egyéni beszélgetés, irodalmi idézetek bemutatása)
13. Az etilalkohol emberi szervezetre gyakorolt hatása (csoportos feldolgozás és a kiadott irodalmi válogatás alapján bemutatás)
14. Alkoholfogyasztás és alkoholizmus, a függővé válás folyamata (egyéni tesztlap, majd csoportos feladatlap a betegség kialakulásának jellemzőiről: fali táblázatban az egyes fázisok, függőség jellemzőinek gyűjtése)
15. Az alkoholizmus társadalmi hatásai (egyéni élmények megbeszélése, problémahelyzetek megoldási lehetőségeinek feltárása)
16. Az alkoholbetegek gyógyításának lehetőségei, a gyógyulás folyamata (frontális és csoportos bemutatás)
17. A megelőzés, mint össztársadalmi feladat (csoportmunka gyűjtőmunka, bemutatása)

Ellenőrzés, értékelés

- Ellenőrzés egyéni feladatlappal
- Döntéshozatali technikák alkalmazásának lehetőségei a helyi adottságoknak megfelelően
- Alkoholfogyasztás és dohányzással kapcsolatos helyes magatartás alakításának lehetőségei az érintett korosztály körében

Kábítószer fogyasztás

A kortárssegítő tréning szervesen kapcsolódik a „*Ne veszítsd el a fejed – Éld az életed*” egészségfejlesztő és drogprevenciós foglalkozáshoz, melyet a *Családok Szövetsége a Világ Békéjéért és Egységéért* civil szervezet képviselőjében Bajor Ferenc addiktológia szakos tanár vezet. A képzés a fent említett foglalkozás diaképeire épül. Ezt az előadást mentálhigiénés szakember állította össze, azaz a céllal, hogy iskolai tanórák keretén belül alkalmas legyen a drogprevenciós foglalkozások megtartására.

A tréning ideje alatt több előadóval is dolgozunk. Jelen van addiktológus, tanár, orvos, szociális munkás, esetenként szociálpszichológus-hallgató is. Ezt azért tartjuk fontosnak, hogy minél több oldal képviseltesse magát a képzésen. Külön segítséget és egyedi értéket nyújt a programnak két ember élettörténete. Az egyik egy olyan fiúé, aki hét évig drogozott (heroin), majd leszokott, illetve ennek a fiúnak az édesanyja, aki az ő nézőpontjából meséli el a történeteket.

Tematika

1. A résztvevők drogokkal, kábítószerekkel kapcsolatos ismereteinek felmérése (szókereső játék, beszélgetés)
2. A hazai droghelyzet (videó film)
3. Az addiktív drogfogyasztás kialakulásának okai és jellemzői (csoportos gyűjtőmunka, ismertetés, értékelés)
4. A drogkarrier „állomásai”, az egyes szintek jellemzése (frontális magyarázat és részletek bemutatása a *Transpotting* és a *Marita* c. filmből)
5. A drogok csoportosítási lehetőségei. Egyes drogfajták bemutatása a következő szempontok alapján: eredet, hatás, függőség, beadás módja, a drogfogyasztás külső jegyei, narkoszleng elnevezések, hozzáférhetőség, ár stb.
6. A drogfogyasztó magatartás zsákcái (csoportos beszélgetés)
7. A drogprobléma és a jog. A törvény legújabb módosításának ismertetése
8. Megelőzés lehetőségei (tapasztalatok, csoportos megbeszélés)

Környezetvédelem

A környezetvédelmi kortárssegítő csoport megszervezését és munkájuk koordinálását is a drogügyi koordinátor végzi. Cél: a tréningen keresztül rávezetni a gyerekeket arra, hogy egymásra hatva maguk is sokat tudnak tenni a környezetükért.

Tematika:

1. Mit jelent a szelektív hulladékgyűjtés, miben különbözik a jelenlegi hulladékgyűjtésünkétől; a szelektív hulladékgyűjtés módjai
2. Más országok tapasztalatai, új EU-s szabályok
3. Energiaforrásaink helyzete, az erőművek fajtái, előnyei, hátrányai, a jövő erőforrásai
4. A rövid és hosszú távú környezetvédelem fogalma és jelentősége
5. Mit tudsz otthon tenni a környezetedért? (klórmentes papír használata, elektronikus levelezés, digitális fényképezőgép, szemétiégetés helyett komposztálás, vízhasználat, vásárlási szokások alakítása, stb.

Ellenőrzés, értékelés a tréningre vonatkozóan

A szóbeli „vizsga” keretében a prevenciós szellemiséget ellenőrizzük. A tanulók írásbeli értékelése pedig a következő kortárssegítő tréningen résztvevő csoportok képzési hatékonyságát segíti elő. A tréninget fogadalomtétel, fényképezés és az ünnepi torta felvágása követi. A képzés befejeztével beszélünk kell arról, hogy milyen módon tudják tudásukat kamatoztatni korosztályuk számára. Azok a tanulók, akik vállalkoznak foglalkozások megtartására, és felkészültségük megalapozott, más iskolákban is hasznosíthatják tudásukat a foglalkozásért felelős tanár jelenlétében. (Pl. „egészségnap” keretében.)

Kortárssegítők foglalkoztatása egyéb területeken

Azok a kortárssegítők, akik visszahúzódóbbak, és nem szívesen vesznek részt előadások, foglalkozások tartásában, a következő tevékenységekben fognak vezető szerepet végezni:

- a TEAHÁZ programjainak szervezése, közönségtoborzás, programok lebonyolítása,
- egészségtájékoztató faliújság szerkesztése,
- szerepjátékok létrehozása, elemzése (A jelen pillanatban két szerepjáték készült el a „rég” kortárssegítők jóvoltából. Ezeket az iskola drogprevenciós programjában tartandó osztályfőnöki órákon dolgozzuk fel. A szerepjáték egy átlagosnak mondható családot mutat be, ahol egy véletlennek köszönhetően kiderül, hogy a kamaszlány drogozik.),
- szülői értekezleten való részvétel, melynek célja a kortárssegítő munka bemutatása,

- alkotónap szervezése, illetve az ezen való részvétel (rajz-programok, ill. kiállítás rendezés),
- környezetfejlesztés, környezetvédelem: az iskolát körülvevő szűkebb és tágabb környezet kultúrájának megőrzése, megtartása, tovább fejlesztése. Az iskola épületének otthonosabbá tétele, esztétikai értékeinek megóvása és új esztétikai értékek megteremtése.
- az „Egészségnap” szervezésében való segítségnyújtás (vendégvezetés, felmerülő problémák megoldása).

A kortárssegítő csoport előre elkészített munkaterv szerint dolgozik, amit az első összejövetelen fogadunk el. Az iskolai találkozót havonként az *iskolai Teabázisban* tartjuk.

Önismereti és kommunikációs tréning

A kortárssegítők részére félévente egy alkalommal egy konfliktuskezelő, önismereti és kommunikációs tréninget is biztosítunk, amelyet Szegleti Gabriella iskolapszichológus vezet. A négy rövidebb alkalomból és a „maratoni” tartamú tréningen általában 10–15 önként jelentkező vesz részt az iskolában dolgozó kortárssegítők közül. A tréning célja a kortárssegítők munkája során felmerülő konfliktusok kezelésében való segítségnyújtás; énhatékonyságuk, assszertivitásuk növelése. Tekintettel arra, hogy ezek a fiatalok sok emberrel kerülnek kapcsolatba, fontos az önbizalmuk és a kommunikációban való jártasságuk fejlesztése is.

A program eredményei

Ha az eredményeket a kortárssegítőkre illetve azok munkáját a környezetre vonatkoztatva figyeljük, mindenképpen pozitív hatásokat látunk. A megszerzett ismeretek, tapasztalatok a kortárssegítők életét, és a környezetét is befolyásolják. Célunk ezért az, hogy minden osztályban, felmenő rendszerben legalább öt kortárssegítő dolgozzon annak érdekében, hogy minél több fiatal tudjunk megnyerni az „ügynek”, és a programban résztvevő diákok is minél aktívabbak legyenek. Személyes, pozitív példájukon keresztül tudnak igazán hatással lenni környezetükre. De ez csak akkor lehetséges, ha pozitív életmintát látnak.

A program célja egyébként az önkéntes fiatalok felkészítése a kábítószer fogyasztás megelőzése érdekében a „Nemzeti Stratégia a kábítószer fogyasztás visszaszorítására” című dokumentumban említettek szerint, illetve pozitív minták közlésével alternatívák ismertetése a jobb élet érdekében olyan formában, amely képessé teszi őket a kortársaik előtti mintaadásra, ill. arra, hogy szükség esetén felkészültségük alapján elegendő információval tudjanak szolgálni nekik. Lehetővé kell tenni számukra a kapcsolatépítést és fenntartást más iskolák kortárssegítőivel, akik ugyanazért a célért küzdenek.

A Than Károly Gimnázium, Szakközépiskola és Szakiskola diákjai a 15-18 éves korosztályhoz tartoznak. Ezen a korosztályon keresztül elérhetők a családok is, és így a drogokkal kapcsolatos ismeretekkel rendelkező fiatalok nemcsak szűkebb környezetükre, hanem szélesebb körben is tudnak hatni.

A kortárssegítők az iskolai környezetre azért is hatással tudnak lenni, mert

- olyan iskolai légkört teremtenek, amely ösztönzi az önállóság és a pozitív identitás kifejlődését;
- lehetőséget adnak a diákoknak, hogy megtanulják, miképpen használhatják fel aktívan a tudásukat és céltudatosan a tapasztalataikat ahhoz, hogy az önbizalom és a kompetencia új, magasabb szintjére jussanak el, pl. alternatívák bemutatásával;
- általuk bevonjuk a többi diákot is az általuk érzékelt problémák feltárásába és megoldásába;
- így veszélyes serdülőkori problémák esetén lehetőség van a korai beavatkozásra.

Ezért olyan segítőkész diákokat igyekszünk megnyerni a munkának, akiket a társaik és tanáraik egyébként is segítőkészeknek tartanak. A jelentkezés *önkéntes* alapon történik. A kiválasztásnál nem a tanulmányi eredmény a szempont, hanem a jelentkező segítőkészsége, a szolidaritás, a proszociális viselkedés, a talpraesettség, az osztályközösségben való elhelyezkedés. Olyan személyiség legyen, akit a többi diák követendő modellként, példaképként kezelhet, s aki kellően agresszív, magabiztos ahhoz, hogy kezébe tudja venni saját ügyeik irányítását, érdeke képviselését.

A leendő kortárssegítők megtalálása az osztályfőnökök, a tanárok, diák-önkormányzati tagok, jelenlegi kortárssegítők feladata. Toborzásukat a faliújságon elhelyezett plakátok is segítik. A kiválasztásnál arra törekszünk, hogy a 9. évfolyamos diákok alkossák az új csoport többségét. A 10. évfolyamtól kezdve

ugyanis ezek a tanulók kortárssegítőként már sokat tudnak segíteni az új első-sőknek, és mielőtt elhagyják az iskolát, fiatal tapasztalt segítők lépnek helyükbe.

A kortárssegítő tréningen a tanulók *szülői beleegyezéssel* vehetnek részt. A programról a szülőket postai úton tájékoztatjuk. A beleegyezést írásos formában kérjük.

Folyamat és eredményértékelés

Az értékelést kérdőívek segítségével végezzük, amelyek segítségével meggyőződhetünk munkánk sikerességéről, illetve arról, hogy hol szükséges változtatni.

A kérdőíveket három csoport számára készítjük el:

- a kortárssegítő csoporttal kapcsolatba került fiatalok számára;
- a tanárok számára;
- a kortárssegítő csoport által segített rendezvényeken részt vett diákok számára.

A kérdőíves értékelés mellett a munka nyomon követésére *havi találkozók* szervezésére is sor kerül. A drogügyi koordinátor vezetésével az addig szerzett tapasztalatokat ezeken a találkozókön beszéljük meg. Évente egy alkalommal pedig az iskolapszichológus és a drogügyi koordinátor a kortárssegítő tanulóknak egynapos *szupervíziót* tart.

A szülőkkel való kapcsolattartás, bevonásuk a kortárssegítő munkába

A szülőkkel való kapcsolatot négy program keretében valósítjuk meg, melyben hangsúlyos szerepet kap a diákok által előadott történet, valamint egy egészségnap és a havonta tartandó kortárssegítő találkozó is. A szülőkkel való kapcsolatfelvétel első lépése a tanév első hetében a 9. évfolyamos osztályok számára megrendezett összevont szülői értekezlet, melyen a drogügyi koordinátor is bemutatkozik, a kortárssegítő gyerekek több képviselője ismerteti az iskolában folyó munkát, ill. válaszol a szülők ide vonatkozó kérdéseire.

A kortárssegítők segítségével feltérképezhetjük azokat a szülőket, és kapcsolatokat alakíthatunk ki velük, akik az iskolai egészségnevelés, a környezeti nevelés vagy a biztonság témakörében és az egészségfejlesztési munkában is részt vállalnak.

EMBI-TAN(G)OK – ÓCSA

Kövesi Györgyi

Bolyai János Gimnázium és Kereskedelmi Szakközépiskola, Ócsa

Az emberi jogi nevelés és oktatás egész iskolára történő tudatos és tervszerű kiterjesztésével mind a formális tantervi keretek között (emberismeret és etika órák keretében a 7., 9., 10., 11.osztályokban), mind a szabadidős, nem-formális keretben (diákkörök, civil rendezvények), az iskola természetes és valóságos gyakorlatává kívánjuk tenni a demokratikus modellek követését, a közös érdekek megfogalmazásával/megvitatásával a hosszú távra szóló erőszakmentes, békés együttműködést. Az erőszak elleni nevelés egyik konkrét, kiemelhető programja a: *Tolerancia (projekt)nap*, és a részben hozzá kötődő, a folyamatos iskolai nyílt véleménycserét, majd annak feldolgozását lehetővé tevő *Beszélő Fal*.

Az iskola Pest megyében található, a fővárostól 30 kilométerre. Diákjaink többsége a környező falvakból jár hozzánk. A szülők csak igen kis hányada értelmiségi (8-10%), ezért alapvető feladatunk az első generációs értelmiségivé váló fiatalok képzése. 480 diák, 35 tanár dolgozik az iskolában, különböző osztálytípusokban: kereskedelmi szakközépiskolai, 4 osztályos illetve 6 osztályos gimnáziumi képzésben. Az iskola pedagógiai programjában fajsúlyos szerepet kap az embernevelés, a diákközpontú szemlélet, a demokratikus alapelvek, elvárások megfogalmazása és megvalósítása. Ennek megfelelően speciális tárgyunk a magasabb óraszámban (csoportbontásban, érettségire készülve fakultációban is) tanulható emberismeret, etika tantárgy.

Pedagógiai alapelvünk: Az iskola *munkahely* tanárnak és diáknak egyaránt, ahol korrekt együttműködéssel, a tanárok felelős vezetésével a diákok testi, lel-

ki, szellemi fejlesztése folyik. Tantestületünk felfogása szerint az iskola a társas együttélés fontos színtere, a tanulás, a művelődés, az embernevelés pótolhatatlan intézménye. Minden iskolai tevékenységet ezen alapelv szabályoz.

Célunk: Hozzásegíteni diákjainkat ahhoz, hogy korszerű tudással rendelkező, az értékek és információk káoszában tájékozódni tudó, nyitott, a kultúrára fogékony, másokért és önmagáért felelősséget vállalni tudó, etikus, egészséges, kreatív életet élő felnőtté váljanak.

Feladataink: A személyiségfejlődés szempontjából kiemelten fontosnak tartjuk a következő általános emberi értékek fel- és elismertetését, belső értéké, szokássá válásának elősegítését:

- A kulturált magatartás és kommunikáció a közösségben. Törekvés az előítélet-mentességre, a konfliktusok felszínre hozására és kezelésére, készség a megegyezésre. Szociális érzékenység, empátikus készség fejlesztése.
- Az önismeret a saját személyiség kibontakoztatásának igénye. Felelősségvállalás saját sorsunk alakításáért.
- Az ember testi és lelki egészségének megőrzése, ápolása, az egészségre káros szokások ismerete és elutasítása.
- Az élet tisztelete és védelme. A természeti és épített környezet óvása. Fogékonyság az élő és élettelen természet szépsége iránt.
- A világ megismerésének igénye, a tudás tisztelete. Igény a folyamatos önművelésre, az értékelés, az önértékelés, valamint az önálló tanulás képességeinek kialakítására.
- A szülőföld megismerése, szeretete, megóvása. A nemzeti kultúra ápolása, hagyományainak, jelképeinek tisztelete, megbecsülése.
- Az egyetemes emberi jogok, az alkotmányosság, a törvényesség, az állampolgári jogok megismerése és tiszteletben tartása. Érdeklődés a társadalmi jelenségek és problémák iránt. Igény a közösségi tevékenységekre, törekvés a demokrácia érvényesítésére.

Az emberi jogi (Tolerancia-) napot több éve szervezi az iskolai *Egy-Másért diákkör*, a diákönkormányzat és az emberismeretet, etikát tanító tanárok segítségével. E nap legfontosabb célja, hogy civil egyesületek, alapítványok képviselőinek bevonásával, nem-formális képzés, tanulás keretében találkozhatnak diákjaink az emberi jogi témákkal, az érdekvédelemmel, a kisebbségi helyzettel.

Minden osztályunk két kötelező és két szabadon választott foglalkozáson vesz részt. 10-15 különböző program közül választhatnak a diákok (ld. melléklet), amelyekből 4-5 foglalkozást maguk a diákkörös fiatalok, vagy a diák-

önkormányzat erre felkészülő tagjai tartanak. A kortárs előadók, moderátorok éppoly fontosak és sikeresek (lehetnek), mint a felnőtt vendégelőadók, trénerrek. A lazább programra vágyók között nagy népszerűségnek örvendenek a szabad sávban vetített filmek, és sportrendezvények (ülő-röplabda, bocs).

Gyakran provokatív részprogramja az emberi jogi napnak a *Beszélő Fal*. Nagy plakátokon folyik itt a nyílt vita, eszmecsere néhány (5-6), a diákkörös fiatalok által megfogalmazott, gyakran a médiában, közéletben, politikában is (heves) vita tárgyát képező erkölcsi, jogi kérdésről, dilemmáról. Gyakran kerülnek ki olyan mondatok is, amelyek a helyi, iskolai problémáinkat tematizálják (pl.: WC = dohányzó. vagy: Aki a szomszéd kocsmába jár, az szégyent hoz a sulira.)

A nyílt vitát nem korlátozzuk, maguk a diákok hívják fel egymás figyelmét (szelídebben vagy durvábban) a szalonképességre, oktatják, gondolkodtatják egymást a szabad eszmecsere eszközeivel. Olykor, persze, megjelennek igen sértő, trágár kifejezések is, de ezt mindig a társak véleményezik, sohasem a tanári tekintély tiltja le, vagy javítja át. Körülbelül két hetes írásos disputa után kerül különböző színtereken megvitatásra, feldolgozásra az anyag. (Tolerancia nap, osztályfőnöki, emberismeret, etika órák, diákklub).

Az emberi jogi nap iskolánkban sajátos ünnep, kiemelt hangsúlyt, fontosságot kap ilyenkor az egyszerre iskolába érkező sok vendégelőadó, akik egyébként (nyitott iskola lévén) a tanév egyéb „szürke” napjain is szívesen látott kollegák. A diákok és tanárok szívesen tanulnak, tájékozódnak, élnek a nem-formális tanulás lehetőségével.

Amennyiben sikerül sok diákot/diákcsoportot bevonni a tervezésébe, szervezésébe, publikálásába, értékelésébe, úgy valódi *projektprogram*má válhat ez a nap, amelynek a hagyományos tanítási programú iskolákban igazi innovációs ereje van. Kötődhet ehhez a rendezvényhez korábban elkezdett diákprojekt, diákírárok (fotók, rajzok, illusztrációk) egybegyűjtése, kiadása. A napon készülhet olyan képi anyag (fotók, videók, kisfilmek), amelyet a multiplikációs tevékenységhez, vagy további, saját oktatási/nevelési segédanyagként lehet használni.

Ennek a tanulási folyamatnak lényeges elemei a sokszínű társadalom (a kisebbségben élő csoportok) autentikus képviselőinek jelenléte, személyessége, az élményszerűség, a civil szféra szerepének, lehetőségeinek bemutatása, a szolidaritásra, az állampolgári cselekvésre, az emberi jogok tükrében a demokratikus közéletre motiválás.

A *Tolerancia nap* létrehozásának és megszervezésének egyik nehézsége (akadálya), hogy alapos előzetes feltérképezése szükséges annak az iskolai belső pedagógiai atmoszférának, amely lehet elutasítója, vagy befogadója az iskolába érkező „idegen” eszméknek, csoportoknak (pl. Krisna hívők, börtönviseltek, gyógyult drogosok vagy melegek). Vita tárgyát képezheti, mire legyen nyitott egy iskola, s mit utasítson el határozottan, illetve hogyan hasznosítja, építi be a továbbiakban saját pedagógiai programjában az itt szerzett „új” tudást, ismereteket.

A *Beszélő Fal*, azaz a nyílt diskurzus, akár „kínos” témákról is, alkalmazása csak akkor lehet hatásos, eredményes, ha mindenképpen feldolgozásra kerülnek az ott megfogalmazott vélemények. Ehhez szükséges egy olyan tanár- és diákcsapat, akik közösen felvállalják a téma gondozását, kitalálják a legmegfelelőbb, helyi jellemzőkhöz adaptált formáját.

E napok közvetlen hatása még, hogy követendő példaként szolgálhatnak a *környező iskolák* számára is (a régióból diákcsoportokat hívunk mindig vendégségbe ezen a napon). Sok diákunk ennek hatására kezd el érdeklődni és *szerepet* vállalni saját *településének közéletében*, vagy egy-egy civil csoport, egyesület munkáját a továbbiakban résztvevőként segíteni.

Közvetett, *hosszú távra szóló hatásaként* számolhatunk be talán arról, hogy iskolánkban a fegyelmi problémák száma évről évre csökken, az *iskolán belüli erőszak nem jellemző* (sem tanár-diák, sem diák-diák viszonylatban). Ez persze a folyamatosan és szisztematikusan művelt békés párbeszéd, a szabad véleménynyilvánítás, és a konfliktuskezelés demokratikus módszereinek köszönhető.

Egyetlen módszer sem üdvözítő önmagában, és egyszeri „bevetéssel”. Azonnali csodákat naivitás lenne várni. Ám elindíthatóak különböző folyamatok, amely direkt, vagy indirekt módon, de körüljárnak, kezelnek egy-egy problémát.

Esetünkben az iskola belső derűjéhez, nyugalomához járul hozzá a sokszínűség elfogadása, vagy az erről folytatott szabad disputa folyamatos lehetősége. Mi nem kezelni, hanem megelőzni kívánjuk az erőszakot. Erre nagy esélyt látunk, akkor, ha a halmozódó feszültségeket, konfliktus(forrás)okat időben észleljük, megértjük, kimondjuk, átcsatornázzuk, levezetjük.

ISKOLAŐRSÉG A CELLDÖMÖLKI VÁROSI ÁLTALÁNOS ISKOLÁBAN

Bene Csilla, Balhási Istvánné

Celldömölki Városi Általános Iskola és

Egységes Pedagógiai Szakszolgálat, Celldömölk

Kezdeményezésünk alap gondolata az, hogy a *kortárcsoportok* tudnak leghatékonyabban segíteni társaiknak, a bántalmazottak megvédésében és az agresszorok jó útra terelésében egyaránt. Kiemelt jelentőséget tulajdonítunk a kezdeményezésben szerepet vállalók belső energiái felhasználásának, kiaknázásának, önbecsülés megteremtésének, a sikerélmény biztosításának, valamint az önkéntes, a köz érdekében végzett tevékenységek elterjesztésének. Természetesen elsődleges feladat a megelőzés, ez, és a probléma megoldása is csak *komplex módon*, a módszertani elemek gazdag tárházát felhasználva lehet eredményes (ld! Részletes kifejtés lentebb!), de ennek sok elemét a diákok bevonásával lehet, sőt kell megvalósítani. Ugyanakkor a projekt során széleskörű szervezeti és szakmai együttműködésre van szükség. (A felnőtt segítők között az önkormányzat, civil szervezetek, gyermekjóléti, közművelődési intézmények, rendőrség képviselői egyaránt jelen vannak.)

Intézményünk, a Celldömölki Városi Általános Iskola és Egységes Pedagógiai Szakszolgálat 2007. szeptember 1-től Vas megye legnagyobb létszámú iskolájaként működik. (Mindösszesen 1100 tanuló.) Ekkor ugyanis a város korábbi 3 általános iskoláját, és az eltérő nevelési igényű tanulók tagozatát a fenntartó önkormányzat összevonta és ehhez tagiskolaként további 4 falusi kisiskolát csatolt hozzá.

Ebből eredően új, eddig számunkra nem ismert pedagógiai problémák léptek fel:

- Magas létszámok egy-egy épületen belül és osztályonként is (33-34 fő)
- Vegyes tanulói összetétel: a korábbi eltérő tagozatosok, a kistelepülésekről érkezők, a korábbi nyelvi tagozatosok, roma tanulók, stb.
- Széttagolt épületállomány, ezáltal inadekvát a funkcióhoz, pl: sok bejárat
- Az iskola biztonságát veszélyeztető tényezők: lopások, rongálások, verekedések

Az ezeket kiváltó okok:

- az új helyzet
- a szokatlan környezet
- a másság el nem ismerése, tolerancia hiánya
- a családi élet üressége, rendezetlensége
- szorongás az iskolai kudarcoktól
- a tanítási órák számának csökkentéséből eredő megnövekedett szabadidőben értelmes elfoglaltságok hiánya
- televízió, agresszív számítógépes játékok.

Az iskolai konfliktusok megoldására adott válaszokban a helyi programoknak kiemelkedő szerepük van. Meggyőződésünk, hogy az adott településen, intézményben kialakult konfliktusokra a helyi adottságoknak és szükségleteknek megfelelően egyedileg kell kidolgozni a megoldásokat.

Az intézményünkben megvalósuló megoldási módok ☹

A probléma csak komplexen kezelhető, nincs egyetlen üdvöztető módszer!

Az intézményen belüli feladatok:

- tartalmas szabadidős programok
- felelősi rendszer kialakítása tanulók és tanárok között is
- Szülők Akadémiája
- közös szülő-gyermek programok (Családi Nap, Sportnap)
- környezetvédelmi, közösségépítési programok („Zöld Ór”)
- diákmediatori csoport, mediátor- és mediátortréner képzés
- diákönkormányzat bevonása a szabályzatok kialakításába és betartatásába egyaránt

- szaktáborok szervezése
- a közösségi önkéntes munka ösztönzése; s

MINDEZEK EGYÜTT AZ ISKOLAŐRSÉG KERETEIN BELÜL!

Az iskola önmagában nem lehet sikeres! Szükség van partnerek bevonására:

- Rendőrség: DADA-program, „Egy iskola - egy rendőr”
- Kisebbségi Önkormányzat
- Családsegítő- és Gyermekjóléti Szolgálat
- a település közművelődési intézményei
- Polgárőrség

Módszerek típusai:

- Régi, korábban jól bevált módszerek újrahasznosítása, pl. az úttörőmozgalomból
- Másutt, jelenleg is használt módszerek
- Új módszerek, ötletek (pl.: „szemtől szembe” konfliktuskezelő módszer, ahol a megfelelő viselkedésre való motiválás nem a pedagógus jutalmazó és büntető magatartása, hanem a közösség szabályozó szerepe által valósul meg)

Módszer: Esetmegbeszélés (konstruktív konfliktusfeloldás)

Mikroszinten

- osztályfőnök, tanár – egyéni elbeszélgetések
- osztályközösséggel való megbeszélés
- szülők bevonása
- iskolai ifjúságvédelmi szakember bevonása

Makroszinten

- „Konferencia” összehívása: igazgató, ifjúságvédelmi szakember, osztályfőnök, szülő
- nevelőtestületi értekezlet

Módszerek a szabadidős programok esetében:

- nagyobb kínálat a szabadidős sportokból
- művészeti szakkörök: énekkar, képzőművész szakkör, díszítő szakkör

- kapcsolat a művészeti iskolával: népzene, néptánc, stb.
- kirándulások, túrák
- szaktáborok
- környezetvédelmi programok

Módszer a tanórákon:

- élménypedagógia
- tevékenykedtetés
- sikerélmény biztosítása
- csoportmunka, kooperatív tanulás
- jutalmazás (tanuló és tanár esetében is)
- „helyreállító igazságszolgáltatás” módszere (az elkövető megéreztette súlyát, annak következményét, és aktívan vegyen részt a jóvátételben)
- kommunikációs, önismereti program, az erőszakmentes konfliktusfeloldás módszerei

Az intézmény által kidolgozott komplex megelőzési, konfliktus-feloldási és szociális integrációt segítő projektben innovatív programelem a diákönkormányzattal közösen működő *ISKOLAŐRSÉG*, amelynek kialakítását, beosztását, toborzását a tanulók végzik, a felkészítést, koordinálást pedig a pedagógusok és a partnerszervek. Az önként jelentkező tanulók (3.-8. osztályig) egy rövid alapképzés után a polgárőrség munkájához hasonlóan látják el feladataikat az iskolában. A DÖK-kel együtt őket is bevonjuk az iskolai szabályzók - a szervezeti és működési szabályzat, házirend – kialakításába, így megnövelve felelősségüket. (Hiszen a tevékeny közreműködésükkel megalkotott különböző szabályokat, és azok megszegésének szankcióit sajátjukként tekintik, így komolyabban is veszik.)

Figyelmük az iskolai környezet és eszközállomány védelmére, a környezettudatos magatartás kialakítására, a lopások, rongálások megakadályozására, a verekedések megelőzésére, stb. terjed ki. Ugyanakkor a diákönkormányzat vezetőivel együtt példát mutatnak a tolerancia, az egymás megértése, segítése, irányába. Feladatteljesítésüket, hozzáállásukat a közösség értékeli, amelyre előmeneteli és jutalmazási rendszert dolgoztak ki. (Rendfokozataik: portyázó, hétpróbás-portyázó, harcos, vitéz és lovag)

Képzésük tanárkollégák és rendőr szakemberek által - eddig társadalmi munkában, a rendőri szervekkel való együttműködési megállapodás alapján - történt. Továbbképzésüket szaktáborokkal és a diákönkormányzati klubokban

tervezzük. (pl: önbecsülés növelése, közösségépítés, a hatékony kommunikáció technikái, „értékbeszélgetések”, személyiségfejlesztés témakörökben). Az intézmény vezetése partnerként kezelve e szervezetet, a tevékenységüket érintő terveibe beavatja az iskolaőrség vezetőségét, alapos tájékoztatást ad számukra, elvárásait egyértelműen közvetíti feléjük, rendszeresen megkérdezi véleményüket, felméri igényeiket, javaslatukat körültekintően figyelembe veszi.

Az ötlet a tanulóktól eredt, talán ennek is köszönhetően körükben egységes volt az elfogadás. A pedagógusok egy része kezdetben erőteljes idegenkedett, mondván, hogy a próbarendszer az úttörőmozgalomra emlékeztet. Később meggyőződtek arról, hogy gyermekmozgalomra általában szükség van, hiszen az értelmes feladatokat és programokat ad a tanulóknak (Természetesen a korábbi politikai elemek kiküszöbölésével). Voltak, akiket a mindennapos, aprólékos munka, a folyamatos felügyelet, a szervezési feladatok tántorítottak el. Megállapítható, hogy ez is - mint minden más oktatási-nevelési tevékenység -, nem hoz gyors sikereket, ezért sok-sok türelmet és kitartást igényel. Várható, hogy ez a tevékenység is csak több év után hozza meg az eredményét.

Most még nem állíthatjuk, hogy ezek garantáltan eredményes tevékenységek, mert csak hosszú távon derül ki egyértelműen, melyik összetevője mennyire volt sikeres. Mégis, korábbi pedagógiai tapasztalatainkból, mások gyakorlatából azt reméljük, ezzel a komplex projekttel sikerül csökkenteni a tanulóink

Nehéz volt találni olyan pedagógusokat, akik időt-energiát nem kímélve, kitartóan, türelmesen egyengetik az Iskolaőrség útját. És ez is, mint bármilyen tevékenység, anyagi erőforrásokat igényel. A jutalmazáshoz, a kitűzők, az egyen-pólók elkészítéséhez szülőktől, vállalkozóktól kértünk támogatást. Jó lenne, ha az iskola anyagi nehézségei ellenére tudná támogatni a programot.

Kérdéses még a gyerekek kitartása is, az egyre újabb motiváló tényezők ellenére is lehet lemorzsolódás. Vannak ugyanis olyan tanulóink, akik gúnyolják őket, nem fogadják megértően tevékenységüket. Folyamatos megerősítésük ezért szükséges. Öröndetes, hogy egyelőre nő a jelentkezők száma.

Feltétlenül szeretnénk azonban hosszabb távon alkalmazni a módszert, akár folyamatos korrekciók mellett is, mert meggyőződésünk, hogy csak több év távlatában lehet valódi eredményeket várni. Azt sem hisszük, hogy csak ezen módszerek lehetnek hatékonyak, fontos, hogy legalább a kollégák egy része folyamatos önképzéssel keressen és találjon újabb és újabb módszereket, megoldásokat. Annál is inkább, mert az iskolai agresszió jelei is folyamatosan változnak.

AZ INTERNATIONAL LANGUAGE SCHOOL A BIZTONSÁGOS ISKOLÁÉRT

Simonfalvi László

International Language School Alapítvány, Budapest

Az *International Language School* olyan biztonságos iskola, amely egy nem túl biztonságos Európában, azon belül egy nagyon kérdőjelesen biztonságos Magyarországon működik. A biztonság egyrésztől definiálható azokkal a kerekkel, amelyek között egy-egy iskola diákjainak, tanárainak, és nem tanító stábjának működnie kell, de ennél is fontosabb, hogy a biztonság objektív mércével nehezen definiálható. Ebben az írásban azokat az elemeket részletezzük, amelyek megléte, és a humanisztikus elemekbe ágyazottan is aktív működése eredményeként a hatékony és biztonságos működés szükséges és elégséges feltételei egyaránt teljesülnek. A korlátozott terjedelem miatt itt és most csak néhány olyan elemre koncentrálnunk, amelyek leginkább adaptálhatók a magyar közoktatás intézményeiben.

1 A Biztonságos Iskola minden részletre kiterjedően jól definiált

A részletes definíció alatt mi nem egy terjedelmes házirendet értünk. Azt definiáljuk pontosan és minden részletre kiterjedően, hogy milyen körülmények között és milyen feltételek - minden aktív résztvevő általi - betartása mellett érezhetjük magunkat teljes biztonságban, és haladhatunk optimális sebességgel a kitűzött céljaink felé. Optimális esetben ez a részletes definíció még jóval

az iskola létrejötte előtt elkészül. Ezt az esetet talán azon a példán keresztül világíthatjuk meg legjobban, amelyben egy férfi és egy nő, egy leendő gyermek leendő szülei, még jóval a gyermekáldás előtt egyeztetik a gyermekneveléssel kapcsolatos nézeteiket, és a konszenzussal megállapodott nézeteiket ők maguk már jóval a gyermek megérkezése előtt elkezdik betartani. A gyermek így egy működő, betartható és betartott szabály-rendszerbe születik bele, és azt kezdetől természetes létezés-módként éli át.

2 A Biztonságos Iskolában asszertív diákok lépnek interakcióba asszertív tanárokkal, és asszertív nem-tanító stábbal

Asszertivitás alatt azt a viselkedés-formát értjük, amelyben pontosan, minden részletre kiterjedően ismerjük a jogainkat, ugyanilyen mértékben ismerjük a velünk interakcióba lépő másik személy jogait is, és úgy érvényesítjük a saját jogainkat, hogy közben nem vesszük el, vagy nem sértjük mások jogait. Ezt a viselkedés-formát legkönnyebben az asszertív viselkedés négy ellentétén keresztül érthetjük meg. Ez nem negatív definíció; sokkal inkább azt a nem-asszertív, létező világot definiálja, amely körülvesz bennünket, például a nem biztonságos iskolát:

- a Mártír: aki feladja a jogait, vagy akit agresszióval megfosztanak a jogaitól,
- az Agresszor: aki mások jogainak megsértésével érvényesíti a saját jogait,
- a Grál Lovag: aki, bár a dolog őt személyesen nem érinti, kényszerrel megvédi az elnyomottakat és az üldözötteket, és
- a Rebellis: aki, bár a dolog őt sem érinti, kíméletlenül elbánik a másokat elnyomókkal és a másokat üldözőkkel.

3 A Biztonságos Iskolában sem a diákok, sem a tanárok, sem pedig a nem tanító stáb tagjai nem félnek

Ez az ún. Amygdala Elv egyik vonatkozása. Ha ugyanis félünk, fiziológiai szempontból leginkább a menekülésre vagyunk alkalmasak. Ha félünk, az örömezés, például a tanulásból fakadó örömezés, kizárt. Ha félünk, a tanultak a rövid-memóriába kerülnek, ahonnan az anyagcserével távoznak. Ha félünk, csak arra emlékszünk hosszú ideig, hogy abban az adott helyzetben félni kell.

4 A Biztonságos Iskolában sem a diákok, sem a tanárok, sem pedig a nem-tanító stáb tagjai nem dühösek

Ez az ún. Amygdala Elv másik vonatkozása. Ha dühösek vagyunk, fiziológiai értelemben leginkább pusztításra–rombolásra vagyunk alkalmasak. Ha dühösek vagyunk, az örömrész, például a tanulásból fakadó örömrész, kizárt. Ha dühösek vagyunk, a tanultak a rövid-memóriába kerülnek, ahonnan az anyagcserével távoznak. Ha dühösek vagyunk, csak arra emlékszünk hosszú ideig, hogy abban az adott helyzetben dühöngeni kell.

5 A Biztonságos Iskolában nem folynak, mert nem folytathatók emberi játszmák

A játszmákat hosszasan tanulmányozzuk és elemezzük abból a célból, hogy elkerülhessük őket.

6 A Biztonságos Iskolában diákot másik diákkal, tanárt másik tanárral nem hasonlítunk össze

Ezt azért nem tesszük, mert tudunk jobbat. Mindenkit kizárólag saját magával összehasonlítva azt a trendet figyeljük, amely leginkább leírja a fejlődését. A segítő beavatkozás kizárólag a fejlődési trend ismeretében valósítható meg.

7 A Biztonságos Iskolában a kérdés fontosabb a válasznál

Az iskolák többségében a kérdés funkciója nem, vagy nem teljesen tisztázott. Általában az kérdez, aki tudja a választ, t.i. a tanár, és ő azt kérdezi, aki nem, vagy nem teljesen tudja a választ. Ez lenne a diák. Ez az oka annak, hogy a kérdés általában nem-tudást jelez, tehát szégyen kérdezni. Ez a helyzet megfosztja a tanárt attól a lehetőségtől, hogy nyomon kövesse a diákok értését – nem-értését. A Biztonságos Iskolában ezért a diákot mindenek előtt megtanítjuk kérdezni, és éreztetjük vele, hogy egy – egy jó kérdéssel egyenrangúan vehet részt a tanulásban. A Biztonságos Iskolában tehát a kérdés az érdeklődést jelzi.

8 A Biztonságos Iskolában a másiknak adott figyelem fontosabb az információ-közlésnél.

A diákot és a tanárt egyaránt az minősíti, hogy milyen mértékben képes odafigyelni másokra.

9 A Biztonságos Iskolában az időnek nem csak mérhető hossza, hanem minősége is van. A közösen eltöltött 'mi időnk' magasabb minőségű az egyéni időnél

Ez az egyik mozgató-rugója annak, hogy nem késünk, nem hiányzunk valósok nélkül, nem megyünk el előbb, és az együttlét folyamán a legjobbunkat adjuk. Ha az időnket nem adjuk, semmit sem adunk.

10 A Biztonságos Iskolában az egymásra gyakorolt intervenciók előtt, és gyakran az intervenciók helyett, értően elemezzük a másik intencióit

A intenció a fontos, és a 'végeredmény' másodlagos. Ha a személy jót akart, a dolog megítélése akkor is jó, ha a dolog rosszul sült el. Ez fordítva is igaz: ha az eredmény pompás, de a dolog célja a másik megalázása, vagy szerényebb eredményének meggyalázása, a negatív intenció felülírja a pozitív eredményt.

11 A Biztonságos Iskolába mind a diákok, mind a tanárok, mind pedig a nem-tanító stáb tagjai tanulni járnak

Ez az az eredmény, amelyre leginkább büszkék vagyunk. Ez biztosítja, hogy az iskolában a tanulás nem válhat szubkultúrává.

12 A Biztonságos Iskolában a horizontális tanulást a tanártól tanultakkal legalább egyenértékűnek ismerjük el

Az 'életben' a tanulásaink 90 + sok százalékát horizontálisan tanuljuk, tehát nem szakértőktől, hanem egy adott témakörben csak néhány lépéssel előttünk haladóktól. Ezt az elvet és gyakorlatot terjesztjük ki az iskolában a legfontosabb tanulásainkra.

13 A Biztonságos Iskolában a csoportban történő tanulást a szóló teljesítménnyel legalább egyenértékűnek fogadjuk el

Itt csoport alatt szinergikus csoportot értünk, és a csoport tagjai szimbiotikus kapcsolatban állnak egymással.

14 A Biztonságos Iskolában nem kísérletezünk a diákokon új módszerekkel

A tanárnak csak olyan módszerrel van esélye, amellyel ő maga képes hatékonyan tanulni. Ha a tanár kísérletezik, azt önmagán tegye, a saját tanulása átalakítása érdekében.

A fenti pontok által leírható rendszert minden új érdeklődőnek bemutatjuk működés közben a hozzánk való csatlakozás előtt. Ez alapján eldöntheti, hogy *kell-e* ez neki, és hogy vajon **ez** kell-e neki. Egyidejűleg egy nagyon fontos alibije elszáll, t. . hogy ez úgysem működik. Hiszen épp az imént működött, még vele együtt is.

SZABADIDŐS TEVÉKENYSÉGEK BIZTOSÍTÁSA A NEVELÉSI FUNKCIÓK ERŐSÍTÉSÉRE

Folkmann Judit

Nemes János Általános Művelődési Központ és Könyvtár, Hosszúhetény

A szabadidős tevékenységek biztosítása, különös tekintettel a manuális, a performatív, a művészeti tevékenységekre, (pl. sportfoglalkozások, zene, képzőművészet, tánc, színjátszás, egyéb szakkörök) annak érdekében, hogy a gyerekeket sikerélményhez juttassuk, esetleges, különböző okokból adódó hátrányaikat csökkentsük. tapasztalataink szerint *feszültség- és stresszoldó hatással vannak a gyerekekre, általuk önbecsülésük, valamint tanulási motivációjuk is nő.*

A hosszúhetényi általános iskola 1980-ban költözött a jelenlegi épületbe. Az iskolát 1982-ben tornateremmel bővítették. Az épület ideális környezetben fekszik. Aszfaltos udvara, zöldövezete megfelelő mozgásteret biztosít a tanulóknak. 1987-ben az általános iskola és a művelődési ház összevonásával új intézmény jött létre, a Hosszúhetényi Általános Művelődési Központ, amely 1995-ben vette fel a Nemes János Általános Művelődési Központ nevet. A közművelődési feladatok, a rendezvények zöme így szintén az iskola épületében zajlik. 1997/98. tanévtől összevonásra került az iskolai és a községi könyvtár. Az 1999-ben létrejött Teleház az ÁMK épületében kapott helyet, így segítve egymást a közművelődési feladatok ellátásában.

A gyermeklétszám – öröndetesen – lassú emelkedést mutat, a 2008/2009-es tanév induló létszáma 278 fő volt. A művészetoktatásban 118 tanuló vesz részt. A délutáni napközis foglalkozásokat 80 gyermek látogatja. Iskolánk felvállalja az enyhe értelmi fogyatékos gyerekek integrált oktatását is, jelenleg 17

ilyen tanulónk van, akiket az integrált oktatáson felül fejlesztő-tanári, logopédiai, gyógypedagógiai segítségben részesítünk.

Tapasztalataink szerint sok szülő kénytelen munkaidő beosztása miatt gyermekét a nap legnagyobb részében valamilyen intézmény gondjaira bízni, rosszabb esetben magára hagyni. *A gyermekek délutáni elhelyezése falun is nehéz*, hiszen atomizálódó társadalmunkban egyre ritkább a több generáció együttélése, illetve a kitolódott nyugdíj-korhatár miatt a nagyszülők jó része is még dogozik. A magukra hagyott gyerekek elszigetelődnek, egy virtuális világba menekülnek, illetve bandázni, csavarogni kezdenek, ami szintén növeli az erőszakos cselekmények számát. Ezt megakadályozandó hoztuk létre iskolánkban a délutáni szabadidős tevékenységek olyan széles tárházát, ahol minden korosztály talál magának lehetőséget a szabadidő értelmes eltöltésére, személyiségének kibontakoztatására.

Fő célunk ezzel a *nevelési funkció erősítése a szabadidős tevékenységeken keresztül*.

Tapasztalataink szerint a szülők számos esetben nem akarnak vagy nem tudnak eleget tenni annak a kihívásnak, melyet gyermekük megfelelő nevelése állít eléjük, így jóval több feladat hárul az iskolára. Ennek a problémának a megoldását segíti *egy komplex rendszer*, melyet az értelmes, szórakoztató, a gyermek személyiségét kibontakozni hagyó időtöltés jegyében alakítottunk ki. Nálunk azért is tud ez a rendszer működni, mert az osztályfőnökök minden év elején felmérést végeznek az osztályaikban arról, hogy ki milyen szabadidős tevékenységet választott, és azokat a gyerekeket, akiknek semmilyen elfoglaltságuk nincs - a tanulóval és természetesen a szülőkkel egyeztetve – *tudatosan tereljük, irányítjuk valamilyen tevékenység felé* (pl. a rendkívül mozgékony gyerekeket sportolni, a félénkebbeket színjátszásra vagy rádiózni az iskolarádióban). Az osztályfőnök természetesen nyomon követi, hogy a gyerekek rendszeresen járnak-e, *én esetenként az edzésekre is be szoktam nézni*, illetve szurkolni a meccsre.

Rendszerünk főbb elemei a következők:

Sport :

A mi iskolánkban nagy hagyománya van a sportnak, különös tekintettel a kézilabdára, mely mind a fiúk, mind a lányok körében igen népszerű. Saját tapasztalatomról is beszámolhatok a sport pozitív hatásával kapcsolatban, hiszen

amióta kézilabdázik és focizik az osztályom két „legzűrösebb” fiúja, azóta a balhéik száma is jelentősen megcsappant.

Képzőművészet:

Az alapfokú művészeti oktatás 2004-ben indult iskolánkban, tehát már négy év tapasztalata van a hátunk mögött. A közel egy évig tartó minősítési eljárásan a művészeti iskola kiválóra vizsgázott. A képzőművészeti oktatás mottója: *„A pedagógiai munka célja a személyiség fejlődéséhez való hozzájárulás a környezethez való lehető legharmonikusabb illeszkedés érdekében.”*

A vizuális nevelés területén Magyarországon különleges módszerekkel dolgozik Grosch Szilárd kollégám. Ebben, természetesen, semmi titok nincs, hiszen mi csupán meghagyjuk a gyerekeknek azt a lehetőséget, hogy számukra is lényeges, érdekes problémákra koncentrálhassanak, és ne valamiféle blikkfangos technika kösse le a figyelmüket. Ha egy izgalmas probléma áll a közép-pontban, a technika magától értetődővé válik, a rajz pedig tartalommal telítődik. Ehhez, persze, az is kell, hogy olyan feladatokat adjunk, melyeket elvileg minden gyermek képes megoldani, megoldása örömet, sikerélményt jelent és nem utolsósorban *hasznos tudáshoz vezet. A gyerekeknek nem adunk másolandó mintákat, ábrázolandó konvenciókat. Nem mintákat követünk, hanem igyekszünk inspirálni őket arra, hogyne csak konkrét kontúrokkal, hanem belső élményből fakadó foltokkal-formákkal dolgozzanak belülről (természetesen a pedagógus segítséget nyújt a megvalósításhoz szükséges technikák megfelelő alkalmazásához).* Így mindenkinek saját maga a mércéje, etalon nincs. Ez a sikerélmény az, ami felszabadító, feszültségoldó hatással van és képes a kudarcélmények csökkentésére.

A képzőművészet témaköréhez kapcsolódik, hogy iskolánk szorosan együttműködik a gyerekek érdekében a Családsegítő és Gyermekjóléti Szolgálattal községünkben. A családsegítők a pedagógusok segítségével összegyűjtötték a családi hátterük miatt különösen veszélyeztetett gyerekeket, és rendszeresen meghívják őket a heti egy alkalommal tartandó kézműves foglalkozásukra a Családsegítő Szolgálat helyiségeibe. A gyerekek így kreatív, alkotó tevékenységet végezhetnek, s a gyerekeken keresztül talán a szülők is „elérhetőbbé” válnak.

Zene:

Iskolánk 278 tanulójaiból, legnagyobb örömünkre, közel 100 gyerek zeneiskolás is. Ez a tevékenység - amellet, hogy a gyerekek idejüket tevékenyen, lélekben gazdagodva töltik el -, javítja a tér- és időbeli következtetéseket is, melyek a matematika megértéséhez is szükségesek. A zene nyugalmat idéz elő, ösz-

tönzi a jobb agyfélteke kreatív folyamatait, javítja a mozgást és a koordinációs készségeket, segíti az összpontosítást. Ezen képességek, készségek fejlődése pedig kedvezően hat a tanulási folyamatokra, ami újabb és újabb sikerélményhez juttatja a gyereket, csökkentve a frusztrációt és ezzel együtt az agressziót is. Az iskolában megrendezésre kerülő házi hangversenyek pedig lehetőséget adnak arra, hogy azok a gyerekek, akik esetleg a tanulásban kevésbé sikeresek, itt megmutathassák magukat társaiknak, tanáraiknak és szüleiknek is.

Személyes élményem is kötődik a zene varázsához, hatásához. Iskolánk tanulója ugyanis egy másodikos kisfiú, aki súlyos figyelemzavarral küzd, a tanítási órákon 5-10 percig képes csak figyelni, utána járkál a teremben, beszélget a többiekkel, hangosan kukorékol stb. *Ugyanez a kisfiú a 30 perces zongora órát végigüli, figyel és zongorázik.*

Fontos még, hogy mind a művészeti képzés, mind a zeneiskola tandíjköteles (kb. 5000 Ft/félév), de – természetesen – tandíjmentességet élveznek a rászoruló tanulóink. A zene témakörhöz tartozik az is, hogy iskolánkban működik a többszörös nívódíjas Pévönye népdalkör, Detrich Pálné vezetésével, aminek *tagja két roma kislány is*, akik az osztályomba járnak, egyikük állami gondozott, rokonai nevelik, másikuk édesanyjával és két lánytestvérével, valamint a sokadik nevelőapával él egy tanyán. Mindketten nagyon gyenge tanulók, azonban gyönyörűen énekelnek, és a népdalkörrel járják az országot, sikert sikerre halmozva.

Színjátszás

Iskolánkban a színjátszókört kolléganőmmel, Barbalics Beátával közösen vezetjük.

A közös játék alkalmával lehetőségünk nyílik a diákok még jobb megismerésére, bizalmuk elnyerésére. Munkánk során az vezérelt, hogy a tanulásból kiábrándult fiatalok számára – drámajátékok segítségével – *lehetőséget biztosítsunk önmaguk megismerésére, önbizalmuk erősítésére, beszédük, kommunikációs képességeik fejlesztésére.* A heti kétszeri próbának és a közös lelkesedésünknek meg is lett az eredménye: 2007-ben arany minősítést kaptunk a Weöres Sándor Országos Gyermekszínjátszó Találkozó Baranya megyei döntőjén Pécssett (Janikovszky Éva: Kire ütött ez a gyerek? című darabját mutatták be a gyerekek). Mindez óriási sikerélmény volt számunkra, hiszen *a csapat tagjai zömében mentorált diákok voltak, akik talán még sohasem értek el sikert az életben.*

Megyei győztesként abban a megtiszteltetésben részesültünk, hogy májusban részt vehettünk a kétnapos regionális színjátszó-találkozón is. A sikeres

szereplésért Dombóváron díszoklevélben részesült a hetényi csapat. Színjátészó körünkkel júniusban végre a falunkban is bemutattuk darabunkat „Az iskola bemutatkozik” program keretében. Valamennyi fellépésünk közül ez, a „hazai” színpadon való szereplés sikerült a legjobban, hiszen tanítványaink végre a szüleik, tanáraik, osztálytársaik és barátaik előtt is bemutatkozhattak. (A fellépő gyerekekről érdemes még annyit tudni, hogy nem válogattunk, mindenki jöhetett, akinek kedve volt. amint már szó volt róla, zömében mentorált gyerekek jelentkeztek, azaz halmozottan hátrányos helyzetű, esetleg valamilyen részképesség-zavarral küzdő tanulók. A fiú főszereplőnk egy nyolcadikos diszgráfiás/diszlexiás fiú volt, aki azóta sorra nyeri a középiskolás szavalóversenyeket, és visszajött a következő évi műsorunkba is. A gyerekek megtanulták, mit jelent a csapatmunka, az egymásra utaltság, hiszen ha valaki nem jön el a próbára, akkor nincs darab.)

Szakkörök:

A szakkörök széles választéka is biztosítja, hogy a gyerekek elmélyedhessenek egy-egy őket érdeklő témakörben. Néhány példa a kínálatból: természetismeret szakkör, gyógynövény szakkör, rádiós szakkör (iskolarádió), honismereti szakkör, matematika szakkör, hittan

Egyéb segítség/segítők – a diák- tanár mentorrendszer:

A mentor iskolai órakereten kívül, egyéni és kiscsoportos foglalkozásokon foglalkozik a gyerekekkel. A mentorált tanulók mintegy 40 %-a él rossz anyagi körülmények között, 30 %-nál valamilyen családi gond (elvált szülők, nevelt gyerek, alkoholizmus stb.) nehezíti a tanulást. A patronált diákok egyharmada roma származású, a diákok 50%-a küzd tanulási zavarral (diszlexia, diszgráfia). A helyi problémákat látva – az igazgatónővel és a pedagógusokkal közösen – a legfontosabb mentori feladatokat a következőkben határoztuk meg:

- A hátrányos helyzetű tanulók felkarolása, kudarcuk csökkentése.
- Tanórak utáni felzárkóztatás annak érdekében, hogy a tanulók pótolják a lemaradásaikat.
- A tanulási kedv ösztönzése, önbizalom-erősítés, önismeret-fejlesztés.
- Fokozott figyelem azokra a tanulókra, akiknél a tanulási problémák magatartási zavarral társulnak.

- A tanulók továbbtanulásának elősegítése, pályorientációs foglalkozások tartása, pályaválasztási szakkör vezetése.
- A tanórák utáni szabadidős programok koordinálása.
- Jó és állandó kapcsolat kialakítása az osztályfőnökökkel, szaktanárokkal, szülőkkel, és a munkánkat segítő szakemberekkel (pszichológus, logopédus, védőnő, szociális gondozó, gyermekvédelmi felügyelő) *iskolapszichológus, fejlesztőtanár, logopédus, családsegítő*

Egyéb programok

- közösségi önkéntes munka:
Az osztályommal - például - közösen, szülők és gyerekek segítségével, kifestettük sárgára a tantermünket, mert a fehér meszelt falak kórházi hangulatot árasztottak, és az elmúlt tanévben a fiúk sportot űztek abból, hogy célba dobtak a kukába dobozos kakaóval, ami gusztustalanná tette a falat. *Amióta azonban fáradtságos munkával mi festettünk ki, azóta az ilyen jellegű vandalizmus teljesen megszűnt az osztályban.*
- *közös szülő-gyerek programok:* pl. téli túra (a túra meghirdetésekor versenyt írunk ki az osztályok között: ki tud minél több családtagot mozgósítani a kirándulásban való részvételre)
- *rendszeres családlátogatások*
- *negyedévente teadélutánok, közösségformáló játékokkal.*

Ez a program szorosan kapcsolódik az iskola pedagógiai programjához, amelyben a következőket foglalmaztuk meg:

Sikerkritériumok a nevelés, a szabadidő és életmód terén

- A sajátos nevelési igényű tanulók fokozatos integrálásával az előítéletes magatartás csökkenése, a másság elfogadása.
- A konfliktuskezelés humánus módjának elsajátítása, ezzel együtt a durvaság, a megalázás elkerülése. Minél kevesebb tanulót kelljen fegyelmező intézkedésben részesítenünk hibás konfliktuskezelése miatt.
- Ne csökkenjen azon tanulók száma, akik az intézmény által nyújtott szabadidős tevékenységeket veszik igénybe (sport, szakkörök, könyvtár, tehetséggondozás).

- A testi, lelki egészségnevelési programok (pl. a DADA-program) továbbra is szolgálják a szenvedélybetegségek kialakulásának megelőzését.
- Az iskola környezetvédelmi programjának megvalósulása. erdei iskola kialakítása.
- Az iskola egészségnevelési programjának megvalósítása.
- A jelenlegi tartalmas és sok tanulót vonzó sportélet megtartása. A sportkör szakosztályainak megtartása, megfelelő körülmények esetén bővítése.
- A színes, a közművelődési programban megjelenő tevékenységek folyamatos biztosítása.

Tapasztalataink szerint abban rejlik a program újdonsága és érdekessége, hogy komplex, a szabadidős tevékenységek szinte teljes palettáját lefedő kínálatall állunk a gyerekek és a szülők elé, így szinte minden tanulónknak tudunk érdeklődési körének megfelelő szabadidős tevékenységet kínálni. A művészeti és egyéb foglalkozások nem „művész- és elitképző” rendszerben működnek, hanem mindenki előtt nyitva állnak, aki kedvet érez hozzájuk. A foglalkozásokon a gyerekek sikerélményekhez jutnak, önbecsülésük és tanulási motivációjuk nő, az agresszió pedig csökken.

A program másik fontos tapasztalata számunkra, hogy a szabadidős programok kiválasztására ösztönözni kell a gyerekeket, gyakran a szülők segítségével is. Ha tudatosan tereljük a tanulóinkat bizonyos tevékenységek felé és ott tanárként is osztozunk sikereikben, nyomon követjük fejlődésüket, akkor nem csellengnek majd délutánonként céltalanul az utcákon, illetve szörföznek esetleg órákig felügyelet nélkül a világhálón.

Szorosan együttműködünk a Pedagógiai Szakszolgálat munkatársaival, mind szakmai fórumokon, mind a gyakorlatban a gyerekekkel való foglalkozásban is. Erre példa a már említett heti kézműves délután, de az osztályfőnökök családlátogatásokra is a Szolgálat munkatársaival együtt mennek ki.

A módszert mind a diákok, mind a szülők lelkesen fogadták. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint hogy a 278 gyerek közül közel százan járnak zeneiskolába, 31-en képzőművészetre, 40-en színjátszásra és a diákok háromnegyede sportol valamit.

A gyakorlati megvalósítást nehezítette, hogy voltak diákjaink, akiknek az érdeklődését nehéz volt felkelteni bármilyen program iránt, de az első sikerek és élmények hatására ők is lelkesen bekapcsolódtak. Nehezítette a helyzetet, hogy néhány roma származású tanuló telepen él a szüleivel, akiket így nagyon

nehéz elérnünk. Ilyen esetekben a Családsegítő Szolgálat segítségét kértük, akik örömmel álltak rendelkezésünkre.

A módszer, komplex mivoltából kifolyólag csakis hosszútávon alkalmazható.

TUDÁSSAL AZ AGRESSZIÓ ÉS A DISZKRIMINÁCIÓ ELLEN

Kígyóssy Zsófia

Wesley Kincsei Általános Iskola, Budapest

A jelenleg bemutatott jó gyakorlat tulajdonképpen két fő részből áll: az egyik, hogy tanulóink, illetve szüleik le tudják küzdeni a *kudarctól való félelmeiket*, melyek nagyrészt abból adódnak, hogy gyermekeink zöme sajátos nevelési igényű tanuló, akiknek szülei nap- nap után megélik a „szégyent”, hogy gyermekeik nem „normálisak”, amit a legjobb szándék mellett is kivetítenek időnként gyermekeikre. Tanulóink jelentős része pedig számtalan iskolai kudarc után jut el intézményünkbe, tehát mire hozzánk kerülnek, már nekik is megvannak rossz tapasztalataik másságukkal kapcsolatban. A jó gyakorlat másik része egy egészen másfajta agresszió-forrás következménye: világunkban gyermeket és felnőttet egyaránt körülvesz a *rasszizmus*, a *mátság el nem fogadása*. Ez fokozott agresszióhoz vezethet olyan gyermekeknél, akik maguk is céltáblái voltak már valamiféle diszkriminációnak valamely fogyatékoságuk miatt. Hisszük, hogy mindkét agresszióforrás csökkenthető, ha *tudást* adunk tanulóink és szüleik kezébe.

A Wesley János Lelkészképző Főiskolát fenntartó egyház, a Magyarországi Evangéliumi Testvérközösség (MET) örököse az anglikán egyházon belüli, Wesley János (1703-1791) angol teológus és lelkipásztor által elindított ébredési mozgalomnak, mely az alapító halála után, a XVIII. század végén metódista önálló egyházzá szerveződött. A MET, ami legrégebbi örökségének Isten Igéjét, a Bibliát tekinti, a Magyarországi Metodista Egyházon belül a '70-es

évek közepén kialakult egyházzsakadás nyomán jött létre. A Magyarországi Evangéliumi Testvérközösség igyekszik segíteni mindazoknak, akik szolgálatát igénylik és elfogadják. Kötelességének tartja, hogy erejéhez képest a szegényeket, elhagyatottakat, munkaképteleneket, védteleneket támogassa, és segítséget nyújtson az erkölcsi veszélyeztetettek számára is.

A 2007/2008-as tanévtől *Wesley Kincsei* Általános Iskola néven működteti tovább az egyház a XVIII. kerületben és Szegeden azokat az iskolákat, melyekben addig a Kincsesház Alapítvány sajátos nevelési igényű gyerekek oktatását végezte. Iskolánk hosszú évek óta fogadja azokat a 6-14 éves gyermekeket, akiknek szülei úgy érzik, a gyermekeiknek a közoktatásban, a nagy létszámú osztályokban kapott figyelem és segítség valamilyen okból nem elégséges. Az évek során az iskola sok viharon ment át (kollégáink egy része például hónapokig dolgozott fizetés nélkül, mert nem akarta magára hagyni sajátos nevelési igényű tanulóit), ám 2007 szeptemberében végre révbe ért, és új fenntartó, a *Magyarországi Evangélikus Testvérközösség* vette át az irányítást a Kincsesház Alapítványtól. Profilunk, célkitűzéseink mit sem változtak, de 2007 szeptemberétől jobb feltételekkel, nagyobb pedagógusgárdával indult újra az oktatás.

Iskolánk névadója, Wesley János XVIII. századi metodista, aki a gyermekek nevelését és taníttatását fontos feladatának tartotta. Az ő hitének és munkásságának szellemében foglalkozik az iskola integrált nevelésben azokkal a gyerekekkel, akik a közoktatásban lemaradnak, mert nem tudnak lépést tartani társaikkal, vagy tehetségük miatt több, különlegesebb feladatra vágyóknak. Az iskola Pestszentimrén található csendes környezetben. A kis, családias épületben sok kisgyerek talál megnyugvásra a nagy, zajos közoktatási intézmények után. A pedagógusok igyekeznek az otthonos környezettel tovább fokozni a gyermekek nyugalma és békéjét, mely segíti őket a tanulásban és fejlődésben. Jelenleg tanulói létszámunk 71 fő (ebből több mint 30 kisgyermek sajátos nevelési igényű, vagy enyhén értelmi fogyatékos), de további 40 gyermek, akik sajátos nevelési igényeik miatt kiszorultak a közoktatásból, várja, hogy helyet kaphasson nálunk, amelyet helyhiány és pénzhiány miatt e pillanatban nem tudunk biztosítani számukra. Az iskolai munka kis létszámú osztályokban, otthonos tantermekben folyik. Az egyéni segítségre szoruló gyermekekkel fejlesztőpedagógusok és pszichológus is foglalkoznak külön erre a célra kialakított szobákban. A tanórák menetét pedagógusasszisztensek segítik, akik tudnak foglalkozni a lemaradókkal, vagy a gyorsabban haladókkal, egyénre szabottan.

Pedagógiai programunk része a hátrányos helyzetű gyerekek egyénre szabott, differenciált oktatása, valamint a tehetséggondozás. Iskolánk célja ugyanis,

hogy a hátrányos helyzetű gyermekek behozhassák lemaradásaikat, ugyanakkor a gyorsabban haladók egyéni ütemüknek megfelelően haladhassanak. Alapvető célunk az esélyegyenlőségre való törekvés, függetlenül attól, hogy a gyermek milyen környezetből érkezett. A másság elfogadására és toleranciára való nevelés napi nevelési feladataink fontos része. A felsőbb osztályokban fontos feladatunk, hogy gyermekeinkkel közösen megtaláljuk az érdeklődésüknek és képességeiknek legjobban megfelelő középfokú intézményt, ahol tanulmányaikat folytathatják, ám mindemellett igyekszünk motiválni őket, hogy a lehető legmagasabb iskolai végzettséget próbálják megszerezni. Arra törekszünk, hogy választott leendő foglalkozásukra, továbbtanulásukra felkészítsük őket, hogy azt lehetőleg minél magasabb színvonalon, az érettségi megszerzése mellett sajátíthassák el, hogy aztán később további terveiket is megvalósíthassák; képesek legyenek az egész életen át tartó tanulásra, hogy életük bármely szakaszában aktív részesei lehessenek a munkaerő piacnak.

Oktatásunk során a tanulók képességeit és érdeklődését figyelembe véve alakítjuk ki módszereinket, ha kell az osztályokon belül több különböző tanmenetnek megfelelően, így a gyerekek egyéni haladási ütemüknek megfelelően, kényelmesen sajátíthatják el a számukra elérhető legmagasabb tudást.

Feladatunknak érezzük, hogy a gyerekek az iskolát ne kudarcként, hanem lehetőség szerint sikerként éljék meg, és falaink közé szívesen jöjjenek minden reggel. Hiszen gyakran tapasztaljuk, hogy a félelem haragot, agressziót szül. Ebben segít a családi légkör, a differenciált, egyénre szabott tanmenet, valamint a közös iskolán kívüli programok havi gyakorisága is, melynek szervezésébe a diákokat is bevonjuk. A közösségi feladatok ellátására ösztönözzük őket minden esetben, hogy érezzék a csapatmunka örömét, és megtanulják elfogadni egymást, egymásért munkálkodva. Olyan tevékenységeket keresünk számukra, melyeket szívesen végeznek el. Így a munka örömmé válik, melynek gyümölcsét együtt élvezzük.

Iskolánk tanulói, mint említettem, jelentős számban sajátos nevelési igényű tanulók, akiknek egy része tanulási nehézségekkel küzd, de nagyobb számban vannak köztük súlyos magatartászavaros tanulók. Ezek a gyermekek azon kívül, hogy hiperaktívak, fokozottan agresszívek is, jó néhányan gyógyszeres kezelés alatt is állnak. Attól függetlenül azonban, hogy tisztában vagyunk „betegségük” lényegével, mind a saját, mind társaik testi épsége érdekében a durvaságot, az agressziót a minimum szintre kell csökkentenünk. Ezért hívtuk segítségül ennek a problémának a kezelésére a pszichológia tudományát, mely segít nekünk,

a gyermekeknek, illetve szüleiknek megismerni félelmeiket, a felszínre hozni és ez által kezelni azokat.

A másik pont a világban őket körülvevő, napi élményként jelenlevő *diszkrimináció*, mely különösen bizonyos vallási és etnikai csoportokat érint. Ezeknek a beáramló információknak a helyes megítélése még „átlagos” tanulóknak is nehéz, hát még olyan gyerekeknek, akik a körülöttük lévő világot lassabban, nehezkesebben értik meg. Legtöbbször nem is tudják a miértet, csak saját feszültségeik, félelmeik eltolásának lehetőségét érzékelik egy-egy rasszista, fajgyűlölő megjegyzés, vagy cselekedet mögött. Előfordul az is, hogy egy-egy tanulónk közösséget érez a Magyarországon jelen lévő fajgyűlölő, rasszista csoportok egyikével, azt érezve, hogy ha őt kivetette magából a társadalom (értsd ez alatt azt az oktatási intézményt, ahonnan sok-sok kudarcot és bántást megélve került hozzánk), akkor számára nincs más út, nincs más közösség, csak ezek a kétes szervezetek. Ezek tehát azok a körülmények, amelyek az alább bemutatni kívánt jó gyakorlatokat életre hívták.

A szülők, a tanulók félelmeiből, kudarcaiból táplálkozó agresszió csökkentése:

Intézményünk az agresszió megelőzését és kezelését több oldalról próbálja megközelíteni, illetve kezelni. Megkísérlünk minden érintett személyt a számára és a cél érdekében a legmegfelelőbb módon bevonni.

A *szülőknek* havonta egy alkalommal szülőcsoportot biztosítunk. A csoport az iskolapszichológus szervezésében és moderálásával jött létre. Alapgondolata, hogy a gyermekek legjobb ismerői és szakértői maguk a szülők, és ők azok, akik sokszor a problémás gyermekük mellett háttérbe szorulnak. Itt értő fülekre találnak kérdéseikkel, sikereikkel és kudarcaikkal, valamint megalapozott gyakorlati tanácsokkal láthatják el egymást. A szülőknek alkalmuk nyílik problémáik, tapasztalataik megbeszélésére és megosztására, ugyanúgy, ahogy az aktuális szakirodalom megismerésére és feldolgozására. A legutóbbi szülőcsoport alkalmával felmerült az igény szakértők meghívására is. Minden találkozás egy adott téma körül forog, így ennek megfelelően keresünk szakértőket, akik adekvát információval és tanácsokkal látják el a szülőket. Az eddigi csoportok megkönnyebbülést és felszabadulást hoztak a szülők számára, valamint egyre nagyobb összefogást és odafordulást eredményeztek. Mindemellett

nagyobb arányban kezdik felismerni, hogy problémájukkal nincsenek egyedül, és egyre többen látják, hogy mikor és kihez fordulhatnak segítségért.

A *pedagógusok* munkáját rendszeres esetmegbeszélő csoportokkal támogatjuk. A megbeszélések problémafókuszúak. Minden alkalommal egy adott gyermeket, osztályt vagy problémát beszélünk át az érintett tanárokkal és tanítókkal, de jelen vannak még a fejlesztőpedagógusok és az iskolapszichológus is. Egy-egy eset körbejárása hozza magával a különböző pedagógiai eszközöket, kétélyeket illetve sikereket. Ez módot ad a különböző jutalmazások és büntetések következetes betartására és betartatására, valamint azok átbeszélésére, egyeztetésére. Mindemellett lehetőséget ad a pedagógusoknak, hogy közösen találjanak megoldást egy diákkal vagy osztályokkal kapcsolatban felmerülő problémákra, ezzel növelve hatékonyság és kompetencia-érzésüket. Csökken a mindennapi feszültséget és adott esetben a tehetetlenség érzését.

A *diákok* számára egy hosszabb távú projektet dolgoztunk ki az iskolapszichológus segítségével. A módszer alapjául Polcz Alaine *Világjáték* című könyve szolgált. A játékot az alsó tagozaton használjuk viselkedésformáló céllal. A játék lényege röviden a következő: A gyermeknek bemutatunk egy háromfejű sárkányt, akit a jó és a bátor gyermekek tudnak legyőzni. Minden gyermekkel megbeszéljük, hogy neki mit kell tennie ahhoz, hogy legyőzze a sárkányt. Ez pedig annak a magatartáshibának vagy rossz szokásnak a felszámolása, ami a legfőbb panasz velük kapcsolatban. Ekkor rajzolunk a gyermeknek egy hétfejű sárkányt. Minden nap, amikor jó, levághatja a sárkány egy fejét (a szülőkkel együttműködve a hétvégén is.) Ezt addig ismételjük, amíg egy teljes héten keresztül le nem vágja minden fejét a rajzolt sárkánynak. Ezután harcba szállhat az igazi, háromfejű sárkánnyal is, amely harcot az iskolapszichológus közreműködésével vívja meg. A győzelem után megkapja a jól megérdemelt sárkánygyőző-jelvényt. A visszaesés esélyét minimálisra szeretnénk csökkenteni, ezért, ha több héten keresztül fent tudja tartani az új, megfelelő viselkedésformát, akkor nevét beírjuk a kifejezetten erre a célra alkotott *Aranykönyvbe* ünnepélyes ceremónia közepette. Így a várakozási idővel „bejáratjuk”, megszilárdítjuk a helyes magatartást. A játék legnagyobb nehézsége, hogy a pedagógusok és a szülők következetesen végigvigyék és komolyan vegyék a játékot.

A rasszizmus és a diszkrimináció elleni küzdelem:

Ezt a témát több, a megismerést célzó programmal igyekszünk közelebb hozni tanulóinkhoz, mert hisszük, hogy ha bemutatunk más szokásokat, más kultúrákat, az arctalan szitkozódást szembeállítjuk emberekkel, egyénnel, akkor rájönnek arra, hogy milyen értelmetlen is mások kirekesztése, gyalázása, súlyosabb esetben bántalmazása. Ennek a programsorozatnak, melynek *“Az emberi méltóság becsülete”* címet adtuk, az első állomása az úgynevezett *Ability Park* meglátogatása, mely szembesíti diákjainkat azzal, hogy a fogyatékkal élők is “emberi életet”, megbecsülést érdemelnek. Másik, már egy más témakört felölelő programsorozatunk keretében megismertetjük tanulóinkat egy-egy zsidó ünneppel, oly módon, hogy ehhez zsidó fiatalok segítségét kérjük. Fontos eleme ennek, hogy tanulóink korban hozzájuk illő fiatalokkal ismerkedjenek meg, hogy lássák, ők sem mások, esetleg még barátságok is szülessenek közöttük. (Idén a Hanukát ünnepeljük, de a későbbiekben a Szédert és a Pészahot is tervezzük felvenni az ünnepek sorába.) Ezen kívül a Holokauszt Emlékhétén látogatást teszünk a *Holokauszt Emlékházban* is, melyen múzeumi foglalkozás keretében emlékezünk meg a zsidó és roma áldozatokról. A zsidó kultúra mellett fontosnak tartjuk még a roma kultúrával való ismerkedést is, melyhez egyik testvérintézményünk járul hozzá segítségével. Ennek keretében roma származású gyerekeket látunk vendégül, akik beszélnek saját otthoni szokásaikról, ünnepeikről, ízelítőt adnak nyelvükből, zenéjükből, táncaikból. Hiszük, hogy ez az a tapasztalat, mely segít tanulóinknak abban, hogy visszautasítsák a mássággal szembeni intoleranciát, agressziót, mind az iskolában, mind az utcán.

Újdonág programunkban, hogy ebbe az iskola valamennyi szereplőjét bevonjuk, beleértve a szülőket is; hisszük, hogy az agresszióra, a diszkriminálásra való hajlandóságot csak a családdal közösen tudjuk megfékezni. A másik újszerű elem, hogy nem izolált, “órákon”, “tankönyvekből” megszerzett tudással kívánjuk felvenni a harcot a rasszizmussal, mások kirekesztésével, hanem személyes kapcsolatok és tapasztalatok útján, illetve a gyermekek és szüleik önmegismerő folyamatai segítségével. Kollégáink problémáit, rossz tapasztalatait pedig nem kívánjuk a szőnyeg alá söpörni, megszólva pedagógustársainkat, mondván, hogy “még ezzel sem tudsz megbirkózni”, hanem komolyan vesszük egymást, csapatként, szakember segítségével keresünk válaszokat és megoldásokat.

Hatásai leginkább hosszú távon érezhetőek majd. Céljaink szerint nem tüneti kezelés ez, hanem valamiféle mentális életmódváltás, mely nem egyik napról a másikra történik, de hatásai nem is múlnak el egyik óráról a másikra. Az általunk említett és általunk használt módszerek és tevékenységek kontextustól és problémától függetlenül bárhol sikeresen alkalmazhatóak.

Az Oktatókutató és Fejlesztő Intézet – az Oktatási és Kulturális Minisztérium megbízásából – 2008 őszén „A nevelési-oktatási intézmények jó gyakorlatai az intézményekben előforduló erőszak megelőzésében és kezelésében” címmel pályázatot hirdetett meg. A pályázat célja: feltárni és közkinccsé tenni azokat a gyakorlati módszereket és megoldásokat, amelyekkel a napjainkban a nevelési-oktatási, elsősorban az iskolán belüli erőszakos megnyilvánulások eredményesen megelőzhetők, kezelhetők. Fontosnak tartottuk, hogy a gyakorlatban jól bevált és a mindennapok tapasztalataival igazolt eljárások nyilvánosságot kapjanak, publikációkban, konferenciákon viták és elemzések tárgyát képezzék, valamint követendő modellként szolgáljanak. A jelen füzetben adjuk közre a 24 nyertes és a 4 különdíjban részesült pályaművet.

OKTATÁSKUTATÓ ÉS FEJLESZTŐ INTÉZET

• H-1051 Budapest, Dorottya u. 8.
• Telefon: (+36-1) 235-7200 • Fax: (+36-1) 235-7202
• www.ofi.hu

